

Despre credința ortodoxă și despre erezii

Florilegiu patristic

Selecția textelor, introducere și note

Diac. Drd. Liviu PETCU

Lasă fiilor, înainte de toate, moștenirea credinței nepătimașă (nepătată), și a dogmelor binecredincioase, ca să călăuzești la Domnul nu numai pe fii, ci și pe nepoți, pe calea dreptei-credințe. (Sf. Ioan Scărarul, Scara dumnezeiescului urcuș, cuv. 31, cap. 96)

CUPRINS

Introducere	5
Definiția credinței.....	7
Credința – vederea cu ochii minții a celor ce nu se văd.....	10
Credința – faptă de virtute, dar și un dar al Duhului.....	12
Necesitatea credinței	13
Temelia credinței.....	14
Ce ajută credința?.....	14
Credința – izvorul tuturor bunurilor	15
Credincioșia	17
Credința desăvârșită	17
Puterea credinței	18
Credința dreaptă.....	19
Credința dreaptă și viețuirea adevărată și neîntinată	21
Mărturisirea dreptei credințe	23
Credința dreaptă – batjocorirea și prigonirea ei	23
Mărturisire de credință	24
Crezul sau Simbolul credinței – îndemn la rostirea lui	24
Mărturisirea credinței	24
Păstrarea și apărarea dreptei credințe.....	24
Despre cele două feluri de manifestare a credinței	25
Credința vie și lucrătoare.....	30
Credința și fapta.....	31
Credința fără fapte moartă este.....	33
Credința și faptele rele.....	36
Partea practică și partea teoretică a credinței noastre	36
Colaborarea rațiunii cu credința	37
Credința și raționamentele omenești.....	37
De nu veți crede, nici nu veți înțelege	40
Credința, cunoașterea și știința.....	42
Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut	49

Credința și gnoza.....	49
Încercarea credinței	50
Încercarea credinței de către Dumnezeu	51
Îndoiala în credință.....	51
Necredința.....	53
Roadele credinței.....	65
Folosul credinței.....	67
Eterodocșii	70
Creștinii apostatați.....	71
Despre adunările ilegale	71
Despre schisme	71
Ce sunt ereziile?	72
Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor și ereticilor	73
Erezia și adevărul.....	74
Cine sunt ereticii?	74
Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoștință”	74
Manifestarea ereticilor	74
Ereticii răstălmăcesc Scriptura și caută mereu argumente împotriva mântuirii lor	77
Sfârșitul unor mari eretici.....	78
Apariția, existența și puterea ereziilor	80
Cauzele sau nașterea ereziilor.....	83
Felurile ereziilor	86
Gravitatea și urmările pierzătoare ale ereziilor.....	87
Îndârjiți în ereziile lor, ereticii nu au parte de iertare de la Dumnezeu	97
Ferirea de comuniunea ereticilor și a schismaticilor	97
Fuga de învățăturile eretice, ucigătoare de suflet	106
Atitudinea noastră față de eretici	106
Combaterea învățăturilor eretice	112
Condamnarea ereziilor	130
Slăbiciunea ereziilor întemeiată pe minciună le face să dispară	130
Aderarea la secte a celor slabi în credință	131
Aderarea la secte – urmările	132
Adepții ereziarhilor.....	133
Revenirea de la erezie la dreapta credință.....	133
Bibliografie	136

Introducere

Atât în Noul Testament, cât și în Sfânta Tradiție se găsesc o bogăție de nume, însușiri și sensuri ce se atribuie credinței. De pildă: ea are sensul de: cale de a intra în starea de har (Rom. 5, 20), putere a mântuirii (Rom. 10, 9-13; Efes. 2, 8, Gal. 2, 26), rod al Duhului Sfânt (Gal. 5, 22), cunoaștere spirituală a tainelor dumnezeiești (Col. 2, 2), încredere și ascultare față de cuvântul lui Dumnezeu (Rom. 10, 17), acceptarea personală a Evangheliei lui Hristos (Ioan 6, 69), principiu al unei vieți noi în Duhul Sfânt și al libertății spirituale (Gal. 3, 2, 14; In. 3, 18), relație ontologică cu Hristos (Efes. 3, 17), cauză și putere a faptei bune, fără de care este inactivă (Iac. 2, 14-26), izvor al virtuților creștine nedespărțit de nădejde și iubire (I Cor. 13, 13; Gal. 5, 6; I Tes. 3, 6), condiție indispensabilă a Botezului (Mc. 16, 16; Efes. 4, 5; Fap. 8, 12, 37), harismă extraordinară (Rom. 13, 3; I Cor. 12, 9; I Cor. 13, 2) și piatră de temelie a vieții creștine (II Tim. 2, 11-13)¹.

Sfinții Părinți definesc adevărata credință ca fiind o *vedere mai presus de minte, simț spiritual, putere a lui Dumnezeu, tărie spre mântuire și putere spre viață veșnică, sănătatea sufletului, rod al minții, consimțirea de bunăvoie a sufletului, intuiție a realității celor făgăduite, convingere lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere, temelie a celor nădăduite* etc. Credința este o realitate teandrică, ce ține de însăși ființa creștinului, în care se întâlnesc într-un mod tainic, lucrarea Duhului Sfânt și voința liberă și conștiință a omului. Exprimând acest adevăr, Sfântul Simeon Noul Teolog menționează că ea „este un dar al Stăpânului și o însușire a firii, chiar dacă rămâne subiect al libertății noastre de alegere” (*Discursuri*, 22, 1).

Ea este prima dintre virtuți, se naște ca un dar din partea lui Dumnezeu și prin puterea ei se lucrează toate celelalte virtuți. Dumnezeu, prin harul Său, naște în om credința și faptele bune. Ea se mărturisește prin cuvânt și se dovedește prin faptele iubirii de Dumnezeu și de semenii. Despre ea a spus Sfântul Apostol Pavel că este temelia faptelor celor după Dumnezeu, am primit-o la dumnezeiescul botez prin harul lui Hristos, și nu din fapte. Ea naște frica credinței prin care vine păzirea poruncilor și răbdarea ispitelor. Credința crește, sporește și se întărește prin ispiti, prin necazuri și scârbe (1 Pt. 1, 6-7; Iac. 1, 3) și se înmulțește, sporește și se întărește prin rugăciune (Mc. 9, 24; Lc. 17,15). Iar după ce lucrăm noi, vine în noi credința cea mare, a vederii, despre care a zis Hristos Domnul: *De veți avea credință cât un grăunte de muștar...* (Mt. 17, 20) și celelalte. Credința unește pe om cu Dumnezeu, este puntea de legătură între om și Dumnezeu, păstrându-se conștiința identității proprii a fiecăruia, a deosebirii dintre Dumnezeu Ce se revelează și structura imanentă a creației. Credința are un sens dinamic, activ, fără de care nu poate fi înțeleasă însăși slujirea Bisericii în lume. Sensul activ al credinței se exprimă și se realizează în slujirea comună a aproapelui pentru dobândirea virtuților creștine și a vieții veșnice.

¹ Diac. Asist. Ion Bria, „Sensul activ al credinței creștine”, în *Ortodoxia*, Anul XXI (1969), Nr. 2, p. 228.

În literatura patristică, au fost dezvoltate diverse aspecte ale credinței. Precum se va vedea din paginile acestei cărți, unii autori patristici afirmă în mod limpede că credința și dragostea constituie cei doi poli ai vieții spirituale: începutul este credința, iar sfârșitul este dragostea, rodul credinței. Precum am subliniat și mai sus, credința are un caracter activ, un sens inerent de iubire și slujire. În literatura patristică, se subliniază raportul dintre credință și mărturisirea învățaturii propovăduită de Biserică, vorbind despre credința *dogmatică*, prin care se înțelege acceptarea personală de către credincioși, a Evangheliei lui Hristos, păstrată și învățată de Biserică. Aceasta înseamnă că credința nu este o simplă experiență spirituală a întâlnirii dintre Dumnezeu și om, ci și o acceptare personală a unui mesaj revelat, mântuitor, care dă realitate obiectivă însăși vieții spirituale. Pe lângă acest chip dogmatic al credinței care constă în consimțirea sufletului la ceva, de pildă: *Cel ce crede în El nu este judecat* (In. 3, 18), mai este un altul, datorit de Hristos prin har: *Unuia i se dă*, zice, *prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței* (I Cor. 12, 8-9); această credință care nu mai e dogmatică, ci lucrătoare a celor mai presus de om, poate muta și munții, după cuvântul Mântuitorului. Însă, dacă cineva nu crede dogmelor credinței, nu poate avea nici tăria credinței venite prin harul lui Hristos.

În volumul de față, putem lectura texte din scrierile Sfinților Părinți care tratează și despre dreaptă credință, despre păstrarea, mărturisirea și apărarea acesteia, încercarea credinței, puterea ei, roadele acesteia, relația dintre credință și faptele bune, colaborarea rațiunii cu credința, precum și despre învățăturile greșite care se opun credinței celei drepte, și despre falșii învățători, sau cei care învață ceea ce este în contradicție cu învățătura ortodoxă etc. Falșii învățători au fost numiți *eretici* de către Sfinții Părinți ai Bisericii sau cu diverse nume precum *slujitori ai Satanei*, *lupi*, *stricători*, *păgâni* și *potrivnici*, *vrăjmași*, *vicleni*, *hulitori*, *fățarnici*, *furi*, *tâlhari*, *prooroci mincinoși*, *dascăli mincinoși* și *povățuitori orbi* și *înșelători*, *vicleni*, *antihriști*, *învrăjbitori*, *fiii celui viclean*, *fără de Dumnezeu*, *luptători de duh* ș.a.m.d., astfel încât, cuvântul *eretic* a avut o asociere negativă încă de la început.

Prezentul volum se dorește a fi și un îndemn la cunoașterea, păstrarea, mărturisirea și apărarea drepte credințe, așa cum a fost ea transmisă de Mântuitorul, Sfinții Apostoli și Sfinții Părinți, precum și de a urma pilda sfinților iubitori de Dumnezeu, apărători ai Ortodoxiei și mărturisitori ai ei. Într-o lume confruntată cu slăbirea credinței, secularizarea, necredința, îndoiala, împuținarea credinței, deznădejdea, lipsa de sens a existenței, răstăcirile sectare și sincretismul religios, învățăturile Sfinților Părinți sunt o adevărată călăuză în a înțelege credința ca pe un adevăr dincolo de îndoială, a dobândi puterea ei și în a primi și a mărturisi tot ceea ce învață Biserica despre Dumnezeu Cel veșnic viu și credința în El.

Definiția credinței

„Credința, pe care o hulesc elenii, socotind-o deșartă și barbară, este acceptare de bunăvoie, este consimțământ al cinstirii de Dumnezeu, *este încredințare a celor nădăjduite, dovedire a lucrurilor nevăzute*, după cum spune dumnezeiescul apostol, că mai ales *prin aceasta au primit mărturie cei de demult* (Evr. 11, 1-2). *Dar fără credință este cu neputință a bineplăcea lui Dumnezeu* (Evr. 11, 6). Alții au definit credința consimțământ care ne unește cu un lucru nevăzut, așa precum dovada este consimțământ văzut al unui lucru necunoscut. Credința este o stare sufletească; această stare sufletească este începutul unei acțiuni, urmează că credința este început al acțiunii, temelie conștientă a stării sufletești; iar prin credință este primită cu anticipație dovada. Este început de înțelepciune a te alipi de ceea ce îți este de folos. O stare sufletească fără întreruperi dă un mare ajutor gnozei. Astfel, practica credinței ajunge știință fixată pe o temelie sigură. Filosofii definesc știința o disciplină care nu poate fi zdruncinată de rațiune. Este oare o altă stare adevărată ca aceasta, în afară de credința în Dumnezeu, al cărei Dascăl este singur Cuvântul? Eu nu cred! Teofrast spune că simțirea este începutul credinței; și de la simțire, începuturile credinței se întind spre rațiunea și mintea care se găsesc în sufletul nostru (Teofrast, *Fragm. 13*, Wimmer, III, 162). Cel care crede, deci, în dumnezeieștile Scripturi, având prin ele și judecată sigură, primește dovadă învederată glasul lui Dumnezeu, Care a dăruit Scripturile. Credința întărită cu dovezi nu mai e credință. *Fericiți sunt, așadar, cei care n-au văzut și au crezut* (In. 20, 29). Chemările sirenelor, având o putere supraomenească, umpleau de mirare pe cei care treceau pe lângă ele și-i făceau să primească, fără să vrea, spusele lor”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. II, 8.4., 9.1.-9.7., în PSB, vol. 5, p. 118)

„Căci credința este acceptarea de bună voie a unui lucru puternic prin el însuși. Și cine poate fi mai puternic decât Dumnezeu?” (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. VI, 27.4.-28.1., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Credința este o presupunere pe care o accepți de bună voie, este o supoziție judicioasă înainte de înțelegere, este așteptarea unui lucru pe care îl dobândești în viitor — așteptarea altor lucruri, în afară de cele ale credinței, este o părere cu privire la lucruri nesigure — iar încredințarea este convingerea sigură că ai să primești lucrul pe care îl aștepți. De aceea credem, pentru că suntem încredințați de ceea ce credem. Și este spre slava lui Dumnezeu și mântuirea noastră. Avem încredere în singurul Dumnezeu, despre Care știm că nu-și va călca făgăduințele bune pe care ni le-a făcut, nu ne va refuza acele bunătăți create în virtutea făgăduințelor Sale, dăruite nouă cu bunăvoință”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. VI, 28.1.-28.2., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Iar credința este o putere a lui Dumnezeu, pentru că este tăria adevărului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. XI, 48.4., în PSB, vol. 5, p. 139)

„Credința este tărie spre mântuire și putere spre viață veșnică”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. XII, 53.5., în PSB, vol. 5, p. 141)

„*Fericit este cel ce grăiește la urechile celor ce ascultă* (Înt. Sir. 25, 12). Credința este urechea sufletului și la această credință face aluzie Domnul când spune: *Cel ce are urechi de auzit să audă* (Mt. 11, 15; 13, 9.43; Mc. 4, 9.23; Lc. 8, 8; 14, 35), pentru ca prin credință să înțeleagă cele ce spune Domnul și cum le spune”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 2.1., în PSB, vol. 5, p. 311)

„Da, credința este un asentiment voluntar al sufletului, dar este în același timp și lucrătoare de fapte bune și temelie a faptelor de dreptate”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. XIII, 86.1., în PSB, vol. 5, p. 359)

„Căci credința omului cu adevărat credincios e cea care îl face să creadă că se pot săvârși în lume și cu oamenii fapte mai presus de puterile lor naturale. Această credință are siguranța într-un Dumnezeu personal mai presus de lume, dar Care a creat lumea și ține la ea”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a treia, cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 321)

„Credința înseamnă a cunoaște pe Dumnezeu Cel Unul prin fire și a-L mărturisi sincer și cu adevărat”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a Noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 799)

„Credința este rădăcina tuturor virtuților”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Despre Cain și Abel*, cartea a doua, II, 28, în PSB, vol. 52, p. 166)

„După părerea mea, a crede cu tot sufletul în Hristos, a fi credincios față de Dumnezeu însemnează a respecta cu credință poruncile lui Dumnezeu. Căci după cum servitorii oamenilor bogați sau mandatarii lor, cărora li se încredințează mobilă scumpă sau vase prețioase, nu pot fi numiți credincioși, dacă au irosit bunurile încredințate răspunderii lor, la fel de necredincioși sunt și creștinii, dacă au stricat bunurile date lor de Dumnezeu”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea a III-a, II, 7, în PSB, vol. 72, p. 218)

„Ar trebui, într-adevăr, să subliniem că diferența de educație explică deosebirea de credință la oameni, din care unii sunt, din acest punct de vedere, mai fericiți, alții, dimpotrivă, mai nefericiți”. (Origen, *Filocalia*, [Din același tom III al cărții *Contra lui Celsus*], XIX, 1, în PSB, vol. 7, p. 399)

„... credința este un rod al minții”. (Salvianus, *Despre guvernarea lui Dumnezeu*, cartea a IV-a, I, 6, în PSB, vol. 72, p. 233)

„Credința este un bine mare; da, sigur, credința este un bine destul de mare și izvorul tuturor bunurilor; prin ea pot face oamenii lucrurile lui Dumnezeu în numele

ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia LXIII, 3, p. 323)

„Când noi primim cele ce prin raționamente nu le putem afla defel, atunci este credință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia VI, p. 58)

„Credința este sănătatea sufletului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 357)

„Temelia bunei cinstiri de Dumnezeu este credința”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Prima cateheză către cei ce urmează a fi luminați*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 31)

„Acest fapt este credința: a lua aminte la cele ce nu se văd ca la cele văzute. Căci zice: *credința este ființa celor nădăjduite, dovedirea celor ce nu se văd* (Evr. 11, 1)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia aceluiași către cei ce urmează a fi luminați și lămurire clară a celor săvârșite în chip simbolic și închipuite în dumnezeiescul botez*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 47-48)

„Căci aceasta este credința, când cineva pe cele făgăduite de Dumnezeu – chiar dacă nu sunt văzute cu acești ochi trupești – le socotește mai vrednice de crezare decât cele văzute, ce zac sub ochii noștri materiali”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Urările de bun venit ale aceluiași și lauda celor care au venit din împrejurimile Antiohiei*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 122)

„Se numește credință, credința care face semne și minuni. Dar se numește credință și ceea ce ne duce la cunoașterea lui Dumnezeu, potrivit căreia fiecare din noi este credincios”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 4, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 271)

„Fiul este întru Tatăl, Duhul întru Fiul, iar Tatăl este întru amândoi. Iar prin credință omul cunoaște toate cele nevăzute și gândite. Credința este consimțirea de bunăvoie a sufletului”. (Sf. Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare*, cap. 141, în *Filocalia...*, vol. I, p. 41)

„Scriptura numește credința *temelie a celor nădăjduite* (Evr. 11,1); iar pe cei ce nu cunosc sălășluirea lui Hristos i-a numit necercați”. (Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, cap. 27, în *Filocalia...*, vol. I, p. 239)

„Este o credință din auz, după Apostol (Rom. 10, 17), și este o credință care e adeverirea lucrurilor nădăjduite (Evr. 11,1)”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 100, în *Filocalia...*, vol. I, p. 263)

„Definiția credinței: cugetare nepătimașă despre Dumnezeu”. (Diadoh al Foticeii, *Definiții*, nr.1, în *Filocalia...*, vol. I, p. 338)

„Dumnezeiescul și marele Apostol, definind ce este credința, zice: *Credința este ipostasul celor nădăjduite și dovedirea lucrurilor celor nevăzute* (Evr. 11, 1). Iar dacă cineva ar defini-o și ca bun lăuntric sau ca și cunoștință adevărată, doveditoare a bunurilor tainice, nu ar păcătui împotriva adevărului. În sfârșit, Domnul, învățând despre lucrurile tainice și despre cele nădăjduite și nevăzute, zice: *Împărăția lui Dumnezeu este înlăuntrul vostru* (Lc. 17, 21). Așadar credința în Dumnezeu este același lucru cu împărăția lui Dumnezeu. Ea se deosebește numai prin cugetare de Împărăție, căci credința este Împărăția lui Dumnezeu fără formă, iar Împărăția este credința care a primit în chip dumnezeiesc o formă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 33, în *Filocalia...*, vol. III, p. 126-127)

„Credința este o cunoștință ce nu se poate dovedi. Iar dacă e cunoștință ce nu se poate dovedi, atunci credința este o legătură mai presus de fire, prin care în chip neștiut și indemonstrabil ne unim cu Dumnezeu într-o unire mai presus de înțelegere”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 2, rp. 33, în *Filocalia...*, vol. III, p. 128)

„Credința este aripa rugăciunii. Căci neavând-o pe aceasta, se va întoarce iarăși în sânul meu. Credința este starea neîndoielnică a sufletului, neclătinat de nici o împotrivire. Credincios este nu cel ce socotește că Dumnezeu poate toate; ci cel ce crede că va primi toate²”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 27, partea a doua, cap. 32, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 397)

Credința – vederea cu ochii minții a celor ce nu se văd

„Și cel care nădăjduiește, ca și cel care crede, privește cu mintea pe cele spirituale și pe cele viitoare. Dacă spunem: acest lucru este drept, dacă spunem: acest lucru este bun; dacă spunem: acest lucru este adevărat, nimic din unele ca acestea nu le vedem cu ochii, ci numai cu mintea. Cuvântul lui Dumnezeu a spus: *Eu sunt adevărul* (In. 14, 6); deci Cuvântul lui Dumnezeu trebuie privit cu mintea. *Pe cine numești adevărați filosofi? Pe aceia, spun eu, cărora le place să contemple adevărul!* (Platon, *Statul*, V, 475 E)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. III, 16.1.-16.2., în PSB, vol. 5, p. 319-320)

„Atunci avem credință, când nu ne mărginim numai la ochii trupului, ci vedem cu ochii minții cele ce nu se văd. Mai cu seamă pe acelea pe care le vedem cu ochii minții trebuie să la socotim mai vrednice de credință de cât pe cele pe care le vedem cu ochii trupului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. LXIII, V, în PSB, vol. 22, p. 298)

² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința nu e o teorie teologică despre atotputernicia lui Dumnezeu, ci convingerea lăuntrică că Dumnezeu îi va împlini rugăciunea celui ce cere. (n.s. 872, p. 397)

„Dar eu socotesc și sfânta noastră credință ca fiind un fel de vedere, a inimii mai presus de toate simțirile și de toate înțelegerile, ca una ce întrece toate puterile înțeleghătoare ale sufletului nostru. Și numesc credință nu mărturisirea binecredincioasă, ci întemeierea neclintită pe ea și pe cele făgăduite de Dumnezeu. Căci, cum vedem prin ea cele făgăduite în veacul viitor fără sfârșit? Prin simțuri? Dar credința este *ipostasul celor nădăjduite*, iar simțul n-ar putea vedea prin nici un meșteșug viitorul și ceea ce se nădăjduiește. De aceea și Apostolul a adăugat: *dovedirea lucrurilor care nu se văd* (Evr. 11, 1). Așadar, vede oare vreo putere a minții cele nădăjduite? Dar cum să le vadă pe cele ce nu s-au suit nicidecum la inima omului? Deci ce urmează? Nu vedem prin credință cele făgăduite nouă de Dumnezeu, o dată ce întrec toate lucrările simțurilor și ale minții?”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre sfânta lumină*, cap. 40, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 317)

„Dar dacă toți *cei ce s-au mucenicit prin credință n-au luat făgăduința, Dumnezeu prevăzând pentru noi un lucru mai înalt, ca să nu se desăvârșească fără noi* (Evr. 11, 39-40), o dată ce vor fi desăvârșiți, nu vor vedea cele făgăduite? Sau vor vedea, dar nu vor vedea mai presus de toată înțelegerea? Sau mai presus de toată înțelegerea, dar ca și mai înainte de a se desăvârși? Dar ce rațiune ar fi în aceasta? Deci vor vedea și vor vedea mai presus de toată înțelegerea. Și nu cum vedeau mai înainte, ci vederea va fi dobândirea celor făgăduite. Există deci o vedere mai presus de toată înțelegerea. Ba încă mai presus și de aceasta. De fapt credința noastră este o vedere mai presus de minte. Dar dobândirea celor crezute e o vedere mai presus de acea vedere care e mai presus de minte³. Iar ceea ce se vede și se posedă prin această vedere fiind mai presus de toate cele cunoscute prin simțuri și prin minte nu e nici ea ființa lui Dumnezeu. Căci ființa lui Dumnezeu e dincolo și de aceasta prin depășire. Așa este tot ipostasul bunătăților viitoare⁴”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre sfânta lumină*, cap. 41, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 318)

„Dar lăsând acum cele viitoare, să privim cu vederea (θεωριαν) mai presus de minte a credinței la cele ce s-au făcut de la început. Căci *prin credință înțelegem că s-au făcut veacurile prin cuvântul lui Dumnezeu (...) ca să se facă din ceea ce nu se vedea, cele ce se văd* (Evr. 11, 3). Care minte ar putea înțelege cum s-au făcut atunci toate din ce nu era nicidecum, și aceasta numai cu cuvântul? Căci ceea ce înțeleg lucrările minții, desigur că nu le întrece pe acestea. Aceasta înțelegând-o și înțelepții

³ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Există deci o vedere mai presus de toată înțelegerea, dar și una mai presus și de această treaptă. Căci o vedere mai presus de toată înțelegerea e vederea credinței. Dar în viața viitoare va fi o vedere mai presus de vederea credinței. Căci va fi posesiunea deplină a celor văzute de departe prin credință. Vederea credinței o are credinciosul a cărui viață prezentă se mișcă între lucrurile de aici. Vederea vieții viitoare se va mișca între bunătățile de acolo, cele mai înalte. (n.s. 125, p. 318)

⁴ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: *Ipostasul bunătăților viitoare* sau temelia lor este ființa dumnezeiască, sau înseși ipostasurile dumnezeiești. Căci ele sunt temelia și izvorul acelor bunătăți; în ele își au subzistența. Numai Persoanele infinite pot fi izvorul unei vieți, iubiri și fericiri infinite. (n.s. 126, p. 318)

elinilor, și socotind că nimic din cele ce se strică nu trece în nimic și că nimic din cele ce se produc nu vine din nimic, au cugetat lumea ca nefăcută și fără sfârșit. Dar credința depășind ideile născute din privirea fapturilor, ne-a unit pe noi cu Rațiunea aflată mai presus de toate și cu Adevărul neconstruit și simplu; și am înțeles mai bine decât prin demonstrație nu numai că toate s-au făcut din cele ce nu sunt, ci și că s-au făcut numai cu cuvântul lui Dumnezeu. Ce este deci credința aceasta? Oare vreo putere naturală sau mai presus de fire? Fără îndoială, mai presus de fire, deoarece *nu poate veni cineva la Tatăl decât prin Fiul* (In. 10, 9), care ne ridică pe noi mai presus de noi înșine și ne dă simplitatea îndumnezeitoare, și ne întoarce spre unitatea Tatălui ce adună toate.

De aceea Pavel a luat har spre ascultarea credinței (Rom. 1, 5). De aceea *de vei mărturisi cu gura ta pe Domnul Iisus și vei crede în inima ta că Dumnezeu L-a sculat pe El din morți te vei mântui* (Rom. 10, 9). De aceea sunt mai fericiți cei ce n-au văzut și au crezut (In. 20, 29) decât cei ce au văzut și au crezut în Cel înviat din morți și în Începătorul vieții veșnice (Fap. 3, 15). Căci aceștia prin ochii mai presus de lume ai credinței, au văzut și au cinstit cele ce ochiul văzându-le nu le crede prin el însuși și înțelegerea nu le poate cuprinde”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre sfânta lumină*, cap. 42, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 319-320)

„Credința este ușa tainelor. Căci ceea ce sunt ochii trupești pentru lucrurile supuse simțurilor, așa e și credința, cu ochii ei înțelegători, pentru visteriile ascunse.⁵ Avem, cum zic părinții, doi ochi sufletești, precum îi avem pe cei doi ochi ai trupului. Și nu facem aceeași întrebuințare de fiecare, în vedere. Cu un ochi privim cele ascunse ale slavei lui Dumnezeu, cele ascunse în lucruri, adică puterea și înțelepciunea Lui și pronia Lui împreună veșnică față de noi, cea cunoscută din măreția chivernisirii Lui. La fel privim cu acest ochi cetele cerești, cele împreună slujitoare cu noi. Iar ce celălalt ochi, privim slava firii Lui celei sfinte, când va binevoi să ne conducă în lăuntru tainelor celor duhovnicești și ne va deschide marea credinței în cugetarea noastră⁶”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 72, în *Filocalia...*, vol. X, p. 361)

Credința – faptă de virtute, dar și un dar al Duhului

„Înțelegerea cu privire la Hristos se dăruiește de Tatăl celor vrednici mai degrabă ca putere de percepere din iubire, decât ca forță silnică⁷”. (Sf. Chiril al Alexandriei,

⁵ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința e un simț spiritual ce intră în atingere cu lumea dumnezeiască și tainică, așa cum intră simțul văzului trupesc în atingere cu lucrurile văzute. Prin ea intră înțelesurile sau puterile dumnezeiești pline de taină în suflet, cum intră razele lucrurilor văzute prin ochii sensibili în ființa noastră. (n.s. 440, p. 361)

⁶ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Sfântul Isaac nu desparte credința de cugetare. Prin credință cugetarea intră în nesfârșirea de înțelesuri, mai presus de înțeles, ale vieții dumnezeiești. De aceea, cugetarea e și credință, sau credința e și cugetare. Ochiul acesta al doilea ne face să vedem pe Dumnezeu în lăuntru nostru, în acest ocean ce intră în noi. (n.s. 441, p. 361)

⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credința nu e impusă cu sila, sau nu se naște în om ca o necesitate, ci e un dar al vorbirii Tatălui în Fiul Său, sau despre El înainte de întrupare, și după întruparea Lui. Dar e

„Pentru ce Pavel numește credința *duh al credinței* (II Cor., 4, 13)?

Pentru că vrea să arate că la început credința este o faptă a gândului nostru celui bun, este o ascultare a unei chemări; mai târziu însă, după ce credința a fost întemeiată în sufletul nostru, avem nevoie de ajutorul Duhului, ca să rămână credința neclintită și nestrămutată. Nici Dumnezeu, nici harul Duhului n-o ia înaintea voinței noastre, ci ne cheamă și așteaptă ca noi de bunăvoie și din propriul nostru imbold să ne apropiem; apoi, după ce ne-am apropiat, ne dă și Dumnezeu tot ajutorul Lui. Și pentru că diavolul, după ce ne-am apropiat de credință, vine îndată, voind să smulgă această bună rădăcină și grăbindu-se să semene neghină și să pângărească semințele cele bune și curate (Mt. 13, 24-25), de aceea avem atunci nevoie de ajutorul Duhului, pentru ca Duhul, ca un plugar vrednic, să apere cu multă grijă și dragoste rodul de curând sădit al credinței. De aceea Pavel spunea, scriind tesalonicenilor: *Duhul să nu-l stingeți* (I Tes. 5, 19). Cu aceste cuvinte a vrut să arate că, după ce a venit în ajutorul nostru harul Duhului, nu mai putem fi biruiți de demon și dejucăm toate vicleniile lui. Că, dacă nimeni nu poate spune *Domn este Iisus, decât în Duhul* (I Cor. 12, 3), apoi cu mult mai mult nimeni nu poate avea credință tare și înrădăcinată decât în Duhul Sfânt”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit...>>*, 5, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 272-273)

„Dacă *darul* este ceea ce se dă celor ce mai înainte n-au adus nimic, putem spune că mintea cunoscătoare (gnostică) primește ca *daruri*, din contemplarea lucrurilor, rațiunile care alcătuiesc (susțin) credința fără nici o demonstrație rațională și care sunt aduse prin ea Domnului. Căci pentru credință nu aduce nimeni nimic mai înainte. Fiindcă mintea Îl privește în chip firesc și fără nici o meșteșugire pe Făcătorul propriu, întrucât Îl vestește zidirea. Pentru că ce ar putea să aducă cineva de valoare egală cu credința, ca să primească credința în Dumnezeu ca datorie și nu ca *dar*?”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 51, în *Filocalia...*, vol. III, p. 201-202)

Necesitatea credinței

„Ce devine întreaga noastră viață fără de credință? Ce devine familia? Oare nu printr-un act de credință îi știm noi pe fiii strămoșilor noștri? Ce devine societatea? Faceți pentru moment să înceteze credința în tranzacții, credința în simpla monedă, credința în cuvântul dat și semnătura scrisă: ce tulburare și ce haos! Cum se inițiază copilul în științe, dacă nu dând mai întâi credința sa în afirmațiile învățătorilor săi? Ce

un dar ce se adresează, prin vorbirea Tatălui, libertății sufletului. Ca atare, credința e puterea de percepere a înțelegerii Fiului dăruită de Tatăl ... (n.s. 702, p. 390)

devine studiul istoriei fără acte continui de credință în cuvântul istoricilor și a tradițiilor popoarelor? Studiul însuși al naturii nu ne arată decât exteriorul, fenomenul, însă ne descoperă secretele interioare. Ce este substanța? Ce este viața? Cum se unește spiritul cu materia? Taine pe care rațiunea nu le va pătrunde niciodată, și pe care sub pedeapsa de nebunie, noi trebuie să le acceptăm fără a le înțelege”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 161-162)

„... nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu fără credință”. (Ava Dorotei, *Diferite învățături folositoare de suflet*, cuv. 2, cap. 1, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 497)

Temelia credinței

„Nu trebuie hulită credința; nu trebuie spus că este ceva comun, ceva ușor, ceva popular și încă ceva din cele întâmplătoare. Dacă credința (creștină – n.n.) ar fi fost o născocire omenească, așa cum au presupus elenii, s-ar fi stins; dar așa ea crește și nu este loc de pe pământ unde să nu fie. O spun, deci: credința, fie că este întemeiată pe dragoste, fie că e întemeiată pe frică, așa cum spun cei care ne hulesc, este dumnezeiască și n-are să fie sfârșită de vreo pasiune lumească și nici nimicită de frica din zilele noastre. Dragostea face credincioși datorită pasiunii lor pentru credință; iar credința, dând la rândul ei binefaceri, este temelia dragostei; și dacă teama este pedagog al legii, atunci și teama este obiect al credinței, datorită credinței pe care o ai”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. VI, 30.1.-30.4., 31.1.-31.3., în PSB, vol. 5, p. 129-130)

„Dar e nevoie de mare credință și nădejde pentru a primi răsplată pe măsura acesteia și nu pe măsura ostenețelor. Iar temelia credinței este sărăcia și dragostea nemăsurată către Dumnezeu.⁸” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoia cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 470)

Ce ajută credința?

„Ajutoarele credinței noastre sunt: frica și răbdarea; iar tovarăși de luptă: îndelungă-răbdarea și înfrânarea.

Dacă acestea rămân curate înaintea Domnului, împreună cu ele se bucură înțelepciunea, priceperea, știința și cunoștința”. (Barnaba, *Epistola*, cap. II, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 136)

⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cel sărac cu duhul își dă seama că nu este nimic prin sine. El are în același timp o dragoste nemăsurată de Dumnezeu. Cu cât își vede mai mult nimicnicia, care nu se poate măsura, cu atât iubește mai nemăsurat pe Dumnezeu. Conștiința nemăsurată a sărăciei proprii e capabilă de iubirea nemăsurată a lui Dumnezeu, din care poate avea totul. Și amândouă sunt temelia credinței. Iar pe măsura lor se învrednicește cel ce le are și de făgăduința vieții nemăsurate de la Dumnezeu. Omul acela se mișcă între puținătatea sa nemăsurată de faptură adusă din nimic la existență și între nemăsurarea vieții dumnezeiești, de la care are și așteaptă totul într-o sporire infinită și veșnică. (n.s. 32, p. 470)

„Credința este mama noastră a tuturor, când îi urmează nădejdea și-i premerge dragostea de Dumnezeu și de Hristos și dragostea de aproapele”. (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. III, 3, în PSB, vol. 1, p. 250-251)

„Tuturor întreprinderilor să le premeargă credința în Dumnezeu și să urmeze (însoțească) optimismul, așa încât cu credința să întărim puterea sufletului și cu optimismul să fim bine dispuși pentru faptele bune”. (Sf. Vasile cel Mare, *Constituțiile ascetice*, cap. XV, în PSB, vol. 18, p. 498)

„Da, credința are nevoie de ajutorul și prezența Duhului ca să rămână neclintită; iar ajutorul Duhului rămâne în noi dacă ducem o viață curată și dacă facem fapte bune. Prin urmare, dacă vrem să ne fie credința bine înrădăcinată în suflet trebuie să avem o viață curată, care să înduplece Duhul să rămână în noi și să întrețină puterea credinței. Nu se poate, nu se poate ca un om care nu are viață curată să nu se clatine în credință!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 9, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 279)

Credința – izvorul tuturor bunurilor

„Înaintea virtuții se aduce credința, iar înaintea cunoștinței virtutea. Dar înaintea credinței nu se aduce nimic, căci începutul și izvorul tuturor bunurilor din oameni este credința. Mai înainte de ea nu putem aduce nimic”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 8, rp. 51, în *Filocalia...*, vol. III, p. 208)

„Astfel și credința, fiind prin fire începutul virtuților, are ca sfârșit împlinirea binelui prin ele, iar binele prin fire, ca sfârșit al virtuților, având credința ca început, e concentrat înlăuntrul ei. Căci credința este binele concentrat înlăuntru, iar binele este credința activată. Iar Dumnezeu este credincios și bun prin fire; credincios ca primul bine, bun ca ultimul obiect al dorinței”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 13, rp. 55, în *Filocalia...*, vol. III, p. 262)

„Credința dreaptă și lăuntrică naște frica de Dumnezeu. Iar frica de Dumnezeu ne învață păzirea poruncilor. *Căci frica Lui, zice, naște păzirea poruncilor.* Din păzirea poruncilor se naște virtutea cu fapta, care e începutul virtuții contemplative. Iar roada acestora e nepătimirea. Din nepătimire apoi se naște în noi dragostea. Iar despre dragoste zice învățăcelul iubit: *Dumnezeu este dragoste și cine rămâne în dragoste rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu în el* (In. 4, 16)”. (Teodor al Edesei, *Una sută capete foarte folositoare*, cap. 47, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 211)

„Credința în Hristos, Adevăratul Dumnezeu, naște dorința după cele bune și frica de chinuri. Iar dorința celor mai înalte și frica de chinuri aduc păzirea întocmai a poruncilor. Păzirea întocmai a poruncilor învață pe creștini să-și cunoască neputința

lor. Iar cunoașterea neputinței noastre adevărate naște aducerea-aminte de moarte. Cel ce și-a făcut-o pe aceasta însoțitoare de viață va căuta cu osteneală să afle ce soartă va avea după ieșirea și plecarea din viața aceasta. Iar cel ce se străduiește să cunoască cele viitoare e dator, întâi de toate, să se lipsească de cele de acum”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, cap. 13, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 20-21)

„Tuturor virtuților le premerge credința din inimă, pe care o are cineva atunci când sufletul nu poartă în el o socotință îndoielnică, ci a lepădat cu desăvârșire iubirea de sine”. (Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, suta întâi, cap. 28, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 197)

„Credința este căruța puterii evanghelice, viața apostolică, dreptatea lui Avraam; din credință începe și la ea sfârșește toată dreptatea, și din ea va fi viu tot dreptul (Rom. 1, 17). Cel ce o nesocotește va cădea din bunăvoința dumnezeiască. Căci *fără de credință nu este cu putință a plăcea lui Dumnezeu* (Evr. 11, 6). Credința eliberează pururea neamul nostru de tot felul de rătăcirii și ne întemeiază pe noi în adevăr, și în noi adevărul din care nimeni nu ne va clinti, chiar dacă ne-ar socoti nebuni, pe noi cei ce prin credința cea adevărată ieșim prin extazul mai presus de înțelegere și mărturisim acest adevăr cu fapta și cuvântul, nelăsându-ne *purtați de orice vânt al învățăturii* (Efes. 4,14), ci stăruind în cunoștința cea unită a adevărului creștinilor și propovăduind vederea cea mai simplă, mai dumnezeiască și cu adevărat neînșelătoare”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre sfânta lumină*, cap. 42, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 319)

„Zice deci Marele Vasile: *Duhul Sfânt, neapropiat prin fire, Se face încăput pentru bunătate. Căci umplând toate prin putere, Se împărtășește numai celor vrednici*⁹. *Nu Se împărtășește în aceeași unică măsură, ci Își împarte lucrarea după măsura credinței*”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre împărtășirea dumnezeiască*, cap. 17, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 392-393)

„E de știut și aceasta, că nu numai după lupta și măsura lucrării noastre ni se face împărțirea darurilor, precum s-a zis înainte, ci și după deprinderea viețuirii și după destoinicia, ba și după credința noastră în cele ce ne stau în față...”. (Calist și Ignatie Xanthopol, *Metoda sau Cele 100 capete*, cap. 40, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 93)

„Credința este pricinuitoarea celor nădăjduite. Și aceasta a arătat-o tâlharul. Maica credinței este osteneala și inima dreaptă. Cea dintâi o face neîndoielnică, a doua o pricinuieste. Credința este maica celor ce se liniștesc (a sihaștrilor =

⁹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Altceva este faptul că Duhul le umple toate prin putere și altceva că Se împărtășește într-o comuniune personală. De ultima au parte numai cei vrednici. Cel ce se împărtășește de El în acest sens devine subiect conștient al lucrării Lui sau împreună-subiect cu Duhul al acestei lucrări. El nu mai e simplu creat, menținut în existență, cârmuit ca un obiect. Împărtășirea este relație personală, este comuniune. (n.s. 61, p. 392-393)

isihaștrilor). Căci de nu vei crede, cum te vei liniști?”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 27, partea a doua, cap. 33, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 397)

„Credința înaripează rugăciunea. Căci fără ea nu se poate zbura la cer”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 28, cap. 29, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 409)

„... întâi trebuie să pună temelia, care este credința, Căci *fără credință*, cum spune Apostolul, *nu e cu putință a plăcea lui Dumnezeu* (Evr. 11, 6)”. (Ava Dorotei, *Diferite învățături folositoare de suflet*, cuv. 14, cap. 3, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 619)

„Făptură prea mică, voiești să afli viața? Ține în tine credința și smerenia, căci prin ele afli mila, ajutorul și cuvintele grăite în inimă de Dumnezeu, dar și pe Cel ce te păzește întru ascuns și rămâne cu tine la arătare¹⁰”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 19, în *Filocalia...*, vol. X, p. 95)

„Odihna, și tot darul cel bun și toată harisma dumnezeiască vine omului prin credință”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 29, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 52)

Credincioșia

„... nu le răstălmăci pe toate, ci iubește credincioșia”¹¹. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 42, II, în PSB, vol. 12, p. 192)

Credința desăvârșită

„Am înțeles că ați ajuns desăvârșiți în neclintită credință, ca și cum ați fi pironiți, cu trupul și cu sufletul, în crucea Domnului Iisus Hristos și întăriți în dragoste, în sângele lui Hristos, plini de credință în Domnul nostru”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către smirneni), cap. I, în PSB, vol. 1, p. 219)

„Căci credința, comună tuturor oamenilor, este ca o temelie a credinței celei desăvârșite — celor care doreau să se vindece și veneau la El mânați de credință, Domnul le zicea: *Credința ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22; Mc. 5, 34; 10, 52; Lc. 7, 50; 8, 48; 17, 19; 18, 42) —. Credința desăvârșită se zidește pe credința comună, se

¹⁰ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Prin credință și smerenie simțim cuvintele lui Dumnezeu grăite în fiecare moment în inimă, deci nu ca niște cuvinte spuse odinioară de Dumnezeu și acum desprinse de El. De aceea, Îl simțim și pe Dumnezeu însuși ca persoană, grăindu-ni-le. În ascuns, Îl simțim grăindu-ne, iar la arătare, ajutându-ne în faptele noastre. (n.s. 88, p. 95)

¹¹ În concepția Sfântului Chiril al Ierusalimului, „esența credincioșiei constă din două lucruri: din învățături drepte și din fapte bune” (*Cateheze*, cateheza IV, 2) – n.n.

desăvârșește împreună cu cel ce crede; iar credința dobândită prin învățătură ajunge egală cu ea, încât îndeplinește și poruncile Cuvântului; așa erau apostolii, despre care se spune că puteau cu credința lor să mute munții (Mt. 17, 20; I Cor. 13, 2), să mute copacii și să-i sădească în alt loc (Lc. 17, 6). De aceea apostolii, simțind măreția acestei puteri, cereau să li se adauge credință (Lc. 17, 5); credința, care, ca un *grăunte de muștar* (Mt. 17, 20; Lc. 17, 6), pișcă în chip folositor sufletul și crește în el mare, încât se odihnesc (Mt. 13, 31-32; Mc. 4, 31-32; Lc. 13, 19) în suflet cuvintele care vorbesc de cele cerești”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 2.5.-2.6., 3.1., în PSB, vol. 5, p. 312)

„A mers Ilie tot drumul și a ajuns în Sarepta Sidonului și a văzut o femeie aducând lemne. Uită-te la filosofia și credința lui Ilie. A urmat un alt noian de virtute. N-a spus lui Dumnezeu: *La cine mă trimiți? Mă faci să îndur atâtea primejdii ca să mă trimiți la o văduvă unde bântuie foametea cea mai cumplită? Nu se găseau oare mulți oameni mai bogați în stare să-mi ușureze sărăcia mea? Am bătut atât pământ ca să vin la o văduvă, la nenorocirea nenorocirilor? Și nu-i numai văduvă, ci și săracă*. Gândește-te că slujitorul lui Dumnezeu n-a grăit așa. Avea încredere în Stăpânul lui, Care face cu putință cele cu neputință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Petru Apostolul și Ilie Proorocul*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 552)

„Căci zice marele Vasile: *Cel ce vrea să aibă întru sine această credință mare nu trebuie să-și mai facă nicidecum vreo grijă despre viața sau despre moartea sa, ci de ar vedea chiar fiară sălbatică sau ridicări de draci, sau de oameni răi, nu se mai înspăimântă deloc, ca unul ce cunoaște că sunt fapte ale unuia și aceluiasi Făcător și împreună roabe cu el, și nu au putere asupra sa, de nu va îngădui Dumnezeu*”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, cuv. 2, în *Filocalia...*, vol. V, p. 182-183)

„Pentru că nu osteneșilor, zice Scărarul (Sf. Ioan Scărarul – n.n.), ci smereniei și simplității se descoperă Domnul prin credință, adică prin contemplarea Scripturilor și a fapturilor, de care zice Domnul: *Cum puteți crede, căutând slavă unii de la alții și celelalte*.

Și aceasta este credința cea mare, care își poate pune toată grija în Dumnezeu. Pe aceasta o numește Apostolul temelie, iar Scărarul maica liniștirii și Sfântul Isaac credință a vederii și ușă a tainelor”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, cuv. 24, în *Filocalia...*, vol. V, p. 249)

Puterea credinței

„.... să ne fie atât de puternică credința noastră, ca și cum am și vedea înaintea noastră împlinite făgăduințele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. XXXIV, V, în PSB, vol. 22, p. 11)

„... nimic mai puternic decât credința”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cinci cuvântări despre Ana și Samuel*, cuvântul I, în vol. *Omiliile și cuvântări despre educația copiilor...*, cuvântul II, p. 29)

„Și după cum o corabie, clătinată de furia vânturilor și umplută de apa valurilor care se ridică în jurul ei, stă nemișcată îndată ce este ancorată și prinde rădăcini în mijlocul oceanului, tot așa și mintea noastră, clătinată de gândurile ce o izbesc din afară, scapă de naufragiu când pătrunde în ea credința, care-i mai puternică decât o ancoră; și credința duce corabia minții în siguranța conștiinței ca într-un port liniștit. Și asta a arătat-o Pavel când a spus: *Pentru asta a dat Dumnezeu pe Apostoli ... spre desăvârșirea sfinților, ... până ce vom ajunge toți la unitatea credinței și la cunoașterea Fiului lui Dumnezeu ..., ca să nu mai fim prunci aruncați de valuri și purtați de orice vânt* (Efes., 4, 11-14). Vezi puterea credinței? Ca o ancoră tare, așa îndepărtează tulburarea! Tot Pavel le scrie evreilor iarăși, la fel, spunând așa despre credință: *... pe care o avem ca pe o ancoră tare și sigură a sufletului, care intră în cele mai dinlăuntru ale catapetesmei* (Evr., 6, 19)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>, 3*, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 269)

„Credința este puterea care ne face să murim pentru Hristos de dragul poruncii Lui și să credem că moartea aceasta este pricina vieții. Ea ne face să socotim sărăcia ca bogăție, neînsemnătatea și umilirea ca slavă și cinste adevărată; iar când nu avem nimic, să credem că stăpânim toate (2 Cor. 6, 10), mai bine zis că am dobândit bogăția cunoștinței lui Hristos cea nepătrunsă (Efes. 3, 8). Ea ne face să privim toate cele ce se văd ca țărână și fum”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, cap. 10, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 20)

„Credința în Hristos ne dă puterea nu numai să disprețuim plăcerile vieții, ci și să suportăm și să răbdăm ispita care vine asupra noastră prin întristări, necazuri și nenorociri, până va vrea și ne va cerceta pe noi Dumnezeu. *Căci răbdând, zice, am așteptat pe Domnul, și a luat aminte la mine* (Ps. 39, 1)”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, cap. 11, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 20)

Credința dreaptă

„Închinarea la idoli se hrănește cu păcatele oamenilor; credința cea adevărată, însă, întocmai ca albină care nu murdărește nimic din cele peste care se așază, se bucură numai de mântuirea oamenilor”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepticul)*, cap. I, 6.2., în PSB, vol. 4, p. 73)

„Dovada că adevărul este la noi este faptul că Însuși Fiul lui Dumnezeu ne-a învățat adevărul. Dacă la baza oricărei cercetări se găsesc aceste elemente generale: persoana și lucrul, atunci numai la noi se arată cu adevărat adevărul; persoana, în care adevărul este arătat, este Fiul lui Dumnezeu; iar lucrul este puterea credinței, care a

biruit pe tot cel care i-a stat împotriva, oricare ar fi fost acela, și chiar lumea întreagă, care i s-a împotrivit. Dar pentru că acest lucru este recunoscut de toată lumea și este întărit de fapte și cuvinte veșnice, e clar că cel care nu crede că este pronie și este cu adevărat fără Dumnezeu, acela merită pedeapsă și nu merită să te contrazici cu el. În fața noastră stă altă sarcină: ce să facem și în ce chip să trăim ca să ajungem la cunoașterea atotputernicului Dumnezeu, și cum să cinstim Dumnezeirea, ca să fim pricinuitoarii propriei noastre mântuirii. Știm, apoi, că nu de la sofști, ci de la Dumnezeu cunoaștem și învățăm ce-I este bineplăcut lui Dumnezeu; de aceea căutăm să lucrăm cu dreptate și cu sfințenie”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VI-a, cap. XV – 122.2.-122.3., în PSB, vol. 5, p. 453)

„Sunt conștient și până în ceasul de față că, prin darul Celui care m-a ales la o chemare mai sfântă întru cunoașterea ființei Sale, n-am adunat în inimă alt cuvânt potrivit învățaturii celei sănătoase”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 204, VI, în PSB, vol. 12, p. 420)

„... măcar pentru asta am curajul să mă laud în Domnul: că niciodată n-am susținut opinii greșite despre Dumnezeu, nici n-am gândit în alt fel, încât să trebuiască, mai târziu, să-mi schimb credința. Dimpotrivă, am păstrat în mine, adâncind-o, aceeași învățătură pe care am primit-o de la răposata mea mamă și de la bunica mea Macrina. Această credință n-am modificat-o nici mai târziu, când m-am mai maturizat, ci doar am adâncit-o, dar tot pe linia pe care mi-au transmis-o părinții încă de la început. Ca și sămânța, care din mică se face mare prin creștere, dar în ființa ei rămâne aceeași și soiul ei nu se schimbă, ci prin dezvoltare ea se desăvârșește, tot așa înțeleg că și învățătura mea despre Dumnezeu s-a adâncit și s-a desăvârșit pe măsură ce am crescut, încât cea de azi a luat locul celei de atunci, dar în fond e aceeași”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 223, III, în PSB, vol. 12, p. 459-460)

„După cum am apucat de la episcopii dinaintea noastră și din prima catehizare — și atunci când am primit baia botezului și după cum am învățat din dumnezeieștile Scripturi și cum credem și învățăm și pe alții în însăși activitatea preoțească și episcopală, tot așa crezând și acum, declarăm credința noastră”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea I, 12, 3, în PSB, vol. 44, p. 52)

„Întemeiată de Hristos și încredințată apostolilor, dreapta credință ar trebui să nu fie socotită altceva decât glasul și autoritatea lui Dumnezeu, care are în sine glasul și simțirea lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. V, 1, în PSB, vol. 57, p. 837)

„... am fost învățați să ne folosim de dreapta credință spre cea mai bună viețuire”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 95)

„Scriptura ne îndeamnă iarăși: *Privegheați și vă rugați, ca să nu intrați în ispită* (Mt. 26, 41). Prin priveghere vrea să ne sădească veghea în dreapta credință, iar prin rugăciune, ajutorul lui Dumnezeu prin har”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, în PSB, vol. 81, p. 274)

„*Ca să fim sănătoși, zice, în credință*. Prin urmare, aceasta este sănătatea: de a nu introduce în credință nimic fals, nimic străin”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei către Tit*, omilia III, în vol. *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei...*, p. 154)

„O poruncă se vădește mai aleasă ca alta. De aceea există și o credință mai sigură ca altă credință”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 99, în *Filocalia...*, vol. I, p. 263)

„Credința s-a numit *piatră* pentru tăria, neschimbabilitatea, statornicia și imuabilitatea totală a adevărului ei, ca și pentru rezistența ei în fața asalturilor minciunii. Ea e ținută *în mână*, arătându-se prin aceasta puterea ei, care produce și susține toate virtuțile. Iar cei șapte ochi pe care îi are indică puterea ei de discernământ, ca și faptul că îmbrățișează cunoștința deplină și fără greșală a celor vremelnice, și e capabilă de lucrarea înșeptită a Preasfântului Duh, pe care numărul nu o face compusă”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 24, rp. 54, în *Filocalia...*, vol. III, p. 242)

„Lasă fiilor, înainte de toate, moștenirea credinței nepătimașă (nepătată)¹², și a dogmelor binecredincioase, ca să călăuzești la Domnul nu numai pe fii, ci și pe nepoți, pe calea dreptei-credințe (a ortodoxiei *n.tr.*)¹³”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 31, cap. 96, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 455-456)

Credința dreaptă și viețuirea adevărată și neîntinată

„Că nu este nici viață fără cunoștință, nici cunoștință dreaptă fără viață adevărată. (...)

Apostolul, văzând ce putere are cunoștința care se aplică în viață fără porunca adevărului, o defaimă, zicând: *Cunoștința semețește, dar dragostea zidește* (I Cor. 8, 1).

Cel care socotește că știe ceva fără o cunoștință adevărată și mărturisită de viață, acela nu știe nimic; este înșelat de șarpe, pentru că nu iubește viața. Cel care are

¹² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: *Credința nepătimașă*. Căci numai credința ortodoxă nu e produsul unei patimi și nu exprimă un Dumnezeu pătimăș și dă putere pentru dobândirea nepătimirii. Căci ea e credința în Treimea ca structură supremă a iubirii în Fiul lui Dumnezeu care din iubire Se smerește, întrupându-Se și răstignindu-Se; e credința care are, de aceea, ca rod, sobornicitatea, străină atât de pasiunea individualistă, cât și de pasiunea dictatorială a unei singure persoane, ambele rodul mândriei. (n.s. 1009, p. 455)

¹³ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Dogmele păstrate rămân tezaurul tradiției pentru toate generațiile. Ele nu sunt legate de un timp, ci au valoare netrecătoare. (n.s. 1010, p. 456)

cunoștință însoțită de frică și caută viața, acela sădește cu nădejde și așteaptă rod”. (*Epistola către Diognet*, cap. XII, 4-6, în PSB, vol. 1, p. 420)

„Credința în Dumnezeu, care face, atât cât e cu putință, pe om asemenea cu Dumnezeu, ia pe Dumnezeu ca dascăl potrivit, singurul Care poate face ca omul să semene cu Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni* (*Protrepticul*), cap. IX, 86.2, în PSB, vol. 4, p. 139)

„... Credința, de care avem nevoie în tot timpul; în vreme de pace, în vreme de război și în orice alt moment din viață. După cât se pare, spune Platon, credința îmbrățișează și cuprinde în ea toate celelalte virtuți (Platon, *Legile* I, 630 C; *Gorgias*, 456 A). *Cel mai bun lucru nu-i nici războiul, nici rășcoala*, spune Platon; *urât lucru este să ai nevoie de ele; cel mai bun lucru este pacea unora cu alții și bunăvoința* (*Ibidem*, I, 628 C). Din cele spuse se vede că, după Platon, cea mai mare dorință a unui om trebuie să fie dorința de a avea pace, iar credința, mama virtuților, este cea mai mare virtute”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. V, 23.3.-23.4., în PSB, vol. 5, p. 126)

„... conducându-și sufletul bine ascultător și bine strunit pe căile virtuții și dezlegându-se pe sine în chip curat de lanțurile vieții acesteia și eliberându-se de robia celor de jos și deșarte, pe de altă predându-se întreg credinței și vieții după Dumnezeu, va cunoaște limpede că acolo unde este dreapta credință și viața neîntinată, acolo este și puterea lui Hristos, ...” (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieții) și despre nevoința cea adevărată*, în PSB, vol. 29, p. 457)

„... ce folos vom avea dacă în credință suntem evlavioși, iar în viață ne găsim în păcat?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a VII-a, p. 77)

„Căci, precum și o pasăre, deși nu este prinsă din toate părțile, ci numai dintr-una – vreau să zic de picior – totuși se găsește sub stăpânirea celui ce i-a întins cursa, tot așa și noi, chiar de n-am fi stăpâniți din toate părțile, adică și din credință, și din viață, ci numai din viață, suntem sub puterea diavolului, căci: *Nu oricine Îmi zice: Doamne, Doamne va intra în Împărăția cerurilor*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei*, omilia VI, p. 68)

„Credința pretinde integritatea moravurilor; (...) mărturisește cu ușurință și bucurie adevărurile divine, cel care are conștiința curată și viața nepătată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 163)

„Că nu avem nici un folos de învățături drepte dacă viața ne este stricată; după cum n-avem nici un folos de viață virtuoasă dacă credința nu ne este sănătoasă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al*

credinței, precum este scris>>; și împotriva maniheilor..., 7, în vol. Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie..., p. 291)

Mărturisirea dreptei credințe

„Pentru cei ce sunt condamnați la moarte (II Cor. I, 9) nu este dureros a suferi pentru credință; insuportabil este faptul de a nu te fi luptat pentru ea. Pentru luptători nu este atât de neplăcut faptul de a fi răniți în luptă, cât acela de a nu fi admiși să se lupte”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 29, în PSB, vol. 12, p. 89)

„... tinerii (aruncați în foc) în Babilon ne-au învățat că, chiar dacă nimeni nu există de partea bunei credințe, se cuvine să ne facem datoria. Ei, din mijlocul flăcării, laudau pe Dumnezeu fără a lua în seamă mulțimea celor care disprețuiau adevărul — și trei fiind, se sprijineau reciproc. De aceea, nici pe noi nu ne-a înfricoșat mulțimea dușmanilor, ci, punându-ne nădejdea în ajutorul Duhului, am predicat adevărul cu toată îndrăzneala. De altfel, ar fi cel mai rău lucru dintre toate ca, pe când cei care defaimă pe Duhul să-și ia curajul a înfrunta dreapta credință cu atâta ușurință, noi, cei ce avem un astfel de apărător, să ne temem a sluji învățătura pe care am primit-o de la părinți pe calea tradiției”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, p. 92)

„Voi ați învățat pe ceilalți oameni să se despartă mai degrabă de suflet decât de dreapta credință”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia rostită când a fost hirotonit preot, către sine, către episcop și către mulțimea de popor*, în vol. *Despre preoție*, p. 162)

Credința dreaptă – batjocorirea și prigonirea ei

„Dumnezeu îngăduie în multe împrejurări să se ducă război credinței Lui adevărate și apostolice; dar lasă totodată ca ereziile și elinismul să se bucure de liniște și tihnă.

- Pentru ce?

- Ca să afli și slăbiciunea dușmanilor acelora, că se distrug de la sine, fără să le facă cineva vreun rău, dar ca să cunoști și tăria credinței prigonite, ca să vezi că se răspândește chiar prin cei care o împiedică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la cel întru Sfinți, Părintele nostru Eustație, arhiepiscopul Antiohiei celei Mari*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 391)

„Adesea, Dumnezeu îngăduie să fie prigonită adevărata credință, pe când ereziile, înșelăciunile și idolatria să aibă parte de liniște. Din ce motiv? Ca să vezi slăbiciunea ereziilor, care cu toate că sunt lăsate libere, mai devreme sau mai târziu dispar, și pe de altă parte, să se vădească faptul că, deși prigonită, credința adevărată sporește și se întărește”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 358)

Mărturisire de credință

„Tatăl nostru cel adevărat este Hristos, și mamă, credința în El (Sf. Hierax — n.n.)”. (*Actele martirice*, Martiriul Sfinților Mucenici Iustin, Hariton, Harit, Evelpist, Hierax, Peon și Liberian, IV, 8, în PSB, vol. 11, p. 53)

„Că este înviere, este răsplată, că sunt multe bunuri, că Hristos este Dumnezeu, că credința este dreaptă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia VII, p. 126)

Crezul sau Simbolul credinței – îndemn la rostirea lui

„Zii și Sfântul Simbol al credinței ortodoxe înainte de a te culca. Căci credința dreaptă în Dumnezeu este un izvor și o strajă a tuturor bunătăților”. (Avva Filimon, *Cuvânt foarte folositor*, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 166)

Mărturisirea credinței

„*Cel ce crede în Mine nu crede în Mine,
ci în Cel ce M-a trimis pe Mine* (In. 12, 44)

Contrar obiceiului Său, strigă, și strigarea Sa îi mustră pe cei ce au crezut în El că nu și-au descoperit credința, dintr-o rușine nepotrivită. Căci nu voiește să fie cinstit pe ascuns de cei ce minunează, ci, pe față. Iisus arată că credința trebuie pusă în inimă, și mărturisirea ei prea înțeleaptă să fie făcută cu mult curaj”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 784)

Păstrarea și apărarea dreptei credințe

„... se cere să luăm aminte ca la vremea marilor încercări să nu cădem din credință, ci să o păstrăm nestrămutată în Dumnezeu, fiindcă cu asemenea simțăminte în suflet, Dumnezeu va zăbovi (și El pururea) în cugetul nostru, neînvins; iar sufletul, păstrând în cuget pe Cel neînvins, nu va ajunge nici el în voia năpastelor ce dau năvală”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea V, 15.4., în PSB., vol. 14, p. 276)

„Cunoștința despre credința în Dumnezeu și despre toate adevărurile nu are atâta nevoie de învățătura de la oameni, căci are însușirea de a se face cunoscută prin ea însăși. Ea numai că nu strigă în fiecare zi prin lucruri și că nu se arată, făcându-se mai strălucitoare ca soarele, prin învățătura lui Hristos”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Cuvânt împotriva elinilor*, I, în PSB, vol. 15, p. 29)

„... să vedem ce fel de înțelepciune cere aici Domnul, înțelepciunea șarpelui, ne spune Hristos. După cum șarpele sacrifică totul și nu se împotrivesc, chiar de-ar

trebui să i se taie trupul, numai ca să-i rămână teafăr capul, tot așa și tu, de-ar trebui să dai averile, trupul și chiar sufletul, dă totul, afară de credință. Credința este cap și rădăcină; dacă-ți păstrezi credința, chiar de-ai pierde totul, pe toate le dobândești iarăși, cu mai multă strălucire”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia XXXIII, II, în PSB, vol. 23, p. 408)

„... să ne învățăm cum trebuie să stăm de vorbă cu elinii, ca să nu fim ca vitele și dobitoacele ce pasc pe câmp, ci să fim pregătiți de nădejdea ce o avem în noi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia III, p. 29)

„Îi vom putea răpune pe elini și astfel ne vom putea lupta cu dâșșii, iar mai înainte de vorbe să-i uimim cu viața. Aceasta este lupta cea mare, acesta este silogismul cel necontrazis, vreau să zic dovada prin fapte. Oricât de multe am filosofa noi prin vorbe, nu vom putea avea nici un folos dacă nu vom arăta acelora o viață mai bună decât a lor, căci ei nu iau seama la cele vorbite, ci cercetează cu cea mai mare băgare de seamă faptele pe care le facem, și-ți zic: *Tu cel întâi încredințează-te și fă cele ce grăiești, și după aceea sfătuiește și pe alții. De mi-ai vorbi de mii de bunătăți din viața viitoare, însă în faptele tale mi-ai arăta ca și cum n-ar exista acele bunătăți, fiind cu totul alipit de cele de aici, apoi atunci faptele tale îmi sunt mai de crezut decât vorbele. Când te văd pe tine răpind cele ale altora, bocindu-te fără măsură pentru cei încetați din viață și făcând multe alte rele, cum am să te cred că va fi înviere?* Și chiar de nu ar grăi așa, totuși vor cugeta așa, și în cugetele lor îți vor pune aceste întrebări.

Aceasta este ceea ce împiedică pe necredincioși de a se face creștini. Deci să-i atragem prin viața noastră. Mulți bărbați simpli și proști, în chipul acesta au uimit cugetele filosofilor, căci prin faptele lor au arătat o mai mare filosofie decât aceia; căci din viața și din faptele lor iese un glas mai puternic și mai strălucit decât orice trâmbiță. Purtarea deci și viața curată este mai puternică decât limba celor mai străluciți ritorici. Când eu spun, de pildă, că nu trebuie a dușmăni pe altul și uneltesc mii de rele împotriva elinului, cum voi putea să-l atrag prin vorbe, când prin fapte eu l-am depărtat?

Deci numai prin purtarea și viața noastră vom putea să-i vânam și să clădim Biserica lui Hristos prin sufletele lor; această bogăție dar să o strângem”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia III, p. 30)

„... voi să nu lăsați vreodată să fie pângărite învățăturile credinței”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea II, p. 38)

Despre cele două feluri de manifestare a credinței

„Iar chipul credinței este îndoit: unul este dogmatic, constând în consimțirea sufletului la ceva, de pildă: *Cel ce crede în El nu este judecat* (In. 3, 18), altul, cel

dăruit de Hristos prin har¹⁴: *Unuia i se dă, zice, prin Duhul Sfânt cuvânt de înțelepciune, iar altuia, după același Duh, cuvântul cunoștinței* (I Cor. 12, 8-9), credință care nu e numai dogmatică, ci lucrătoare a celor mai presus de om, putând muta și munții (I Cor. 13, 2)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 754-755)

„Credința, de care a spus Apostolul că este temelia faptelor celor după Dumnezeu, am primit-o la dumnezeiescul botez prin harul lui Hristos, și nu din fapte. Ea naște frica credinței prin care vine păzirea poruncilor și răbdarea ispitelor, cum zice Sfântul Maxim. Iar după ce lucrăm noi, vine în noi credința cea mare, a vederii, despre care a zis Domnul: *De veți avea credință cât un grăunte de muștar...* (Mt. 17, 20) și celelalte. De aceea, vrând cuviosul părintele nostru Isaac să arate credința a zis că alta este credința cea de obște a dreptcredincioșilor, adică dogmele drepte despre Dumnezeu și despre faptele Sale inteligibile și sensibile, precum cu harul lui Dumnezeu, le-a primit sfânta și soborniceasca Biserica, și alta cea a vederii, adică a cunoștinței care nu se împotrivește celei ce o naște pe ea, ci o face și mai sigură. Pentru că cea dintâi am învățat-o din auz, moștenind-o de la Părinții binecredincioși și de la învățătorii credinței dreptmăritoare, iar cea de a doua vine prin aceea că credem drept și ne temem de Domnul în Care am crezut”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, cuv. 2, în *Filocalia...*, vol.V, p. 181-182)

„De aceea, eu ticălosul, sunt mai rău ca un necredincios că nu vreau să lucrez ca să aflu credința cea mare și prin ea să vin la temerea de Dumnezeu, și la începutul înțelepciunii Duhului, ci acum calc legea închizând ochii sufletului cu voia, acum vin la desăvârșita neștiință, întunecându-mă de o uitare desăvârșită”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, cuv. 2, în *Filocalia...*, vol.V, p. 184)

„Socotesc că de nicăieri nu-i vine sufletului o atât de grabnică și de întinsă sporire ca din credință. Iar credința numesc nu pe cea simplă, în Dumnezeu și în Fiul Său cel Unul-Născut, ci pe cea plină de simțire, cu care cunoaștem că sunt adevărate făgăduințele lui Hristos pe care le-a făgăduit și gătit celor ce-L iubesc pe El, ca și amenințările și muncile iadului, cele găsite diavolului și slugilor lui¹⁵. Această credință umple sufletul războit de nădejdea că va ajunge la starea sfinților, la fericita lor nepătimire și-l îndeamnă să alerge spre culmea sfințeniei lor și să se facă

¹⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Un sens al credinței rezidă în conținutul crezut, altul, în tăria credinței, susținută de har, sau de legătura cu Hristos. Dacă nu crezi dogmele, sau învățătura că Hristos e Fiul lui Dumnezeu, nu poți avea nici tăria credinței venite prin harul Lui. (n.s. 1418, p. 755)

¹⁵ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința nu înseamnă a admite teoretic existența lui Dumnezeu și întruparea Fiului Său, a opta pentru credință ca pentru o altă filosofie, ci a simți că scăparea ta pe veci depinde de ajutorul atotputernic al lui Dumnezeu, Care ne-a arătat în Hristos iubirea și mila Sa nesfârșită. Ea înseamnă a tremura pentru mântuirea ta și a face voia lui Dumnezeu pentru a fi vrednic de ea, pentru a te uni cu Dumnezeu cel iubitor, singurul în Care este mântuirea. Credința aceasta nu poate fi dezlegată de năzuința serioasă și ostenitoare spre sfințenie, spre curăția în relația iubitoare cu Dumnezeu. Ea e un fel de intuiție a realității celor făgăduite, un fel de confirmare a lor prin bunul-simț sau chiar printr-un fel de pregustare. (n.s. 26, p. 198-199)

împreună-moștenitor cu ei al Împărăției lui Dumnezeu. Încredințat astfel, se întinde cu sânguință spre lucrarea poruncilor, neîndoindu-se întru sine, ci urmând ostenelilor acelora și urmărind prin nevoințe asemănătoare să dobândească desăvârșirea lor”. (Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, suta întâi, cap. 30, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 198).

„Socotește ca lege nemijlocită a poruncilor credința care lucrează în inimă. Căci din această credință izvorăște toată porunca și ea produce luminarea sufletelor. Iar roadele acestor suflete din credința adevărată și lucrătoare sunt înfrânarea și dragostea, iar sfârșitul este smerenia dăruită lui Dumnezeu, care este începutul și întărirea dragostei¹⁶”. (Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după Acrostih*, cap. 24, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 105)

„Numai credința din har, lucrătoare prin porunci în Duh e îndestulătoare pentru mântuire dacă o păzim și nu o alegem pe cea moartă și nelucrătoare, în locul celei vii și lucrătoare în Hristos. Căci credinciosul trebuie să primească chipul și viața cea întru Hristos lucrate de credință. Credincioșii au învățat că neștiința aduce credința moartă și nesimțitoare, care e numai vorbă, și nu pe cea din har”. (Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după Acrostih*, cap. 28, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 106)

„Însemnează-ți însă că credința, după cuvintele predate de Dumnezeu, este îndoită. Una e, îndeobște, cea a tuturor credincioșilor ortodocși, iar alta a unora puțini care prin împlinirea tuturor poruncilor îndumnezeitoare s-au reîntors la chip și asemănare și astfel, s-au îmbogățit cu lumina dumnezeiască a harului și și-au răzimat toată nădejdea în Domnul (Ps. 72, 27). Și aceasta, în așa măsură, – o, minune! – că, după cuvântul Domnului, ei nu mai deosebesc nimic (nu mai au nici o îndoială) în vremea rugăciunii, în cererile ce le îndreaptă spre Dumnezeu, ci cer cu credință și de aceea primesc îndată cele ce le sunt de folos. Astfel, acești fericiți au dobândit, din faptele sincere, credința sigură, ca unii ce au aruncat de la ei toată cunoștința, deosebirea, îndoiala și grija și s-au botezat (s-au scufundat) cu totul întregi în beția dumnezeiască a credinței, a nădejdei și a iubirii față de Dumnezeu și s-au schimbat cu schimbarea mai înaltă și fericită a dreptei Celui Preaînalt, după proorocul David (Ps. 76, 10)”. (Calist și Ignatie Xanthopol, *Metoda sau Cele 100 capete*, cap. 16b, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 45-46)

¹⁶ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Sfântul Grigorie apropie până la identificare poruncile și credința. Porunca, mai bine zis puterea pentru înțelegerea și împlinirea ei, izvorăște din credință, care lucrează nemijlocit în inimă. Credința lucrează ca o lege, având în ea ca o putere directoare legea poruncilor din cunoștința dreaptă a lui Dumnezeu și dintr-un fel de unire inițială cu El. De aceea credința însăși se impune ca o poruncă sau ca o sumă de porunci. În această înțelegere a credinței, despărțirea protestantă între credință și fapte apare cu totul greșită. Dar o credință care se impune ca o lege prin ea însăși sau ca o poruncă se impune ca atare pentru că se arată ca o lumină în suflete, ca o lumină a lui Dumnezeu și a modului cum trebuie să ne comportăm noi pentru a ne face asemenea Lui, împlinind voia Lui, devenind uniți în voință cu El. (n.s. 14, p. 105)

„Despre credința dintâi, nu-i acum timpul potrivit să vorbim pe larg. Dar e foarte potrivit să vorbim despre a doua. Ea răsare și se câștigă ca un fel de rod din cea dintâi. Căci credința este ca o rădăcină și ca un început al liniștii îndumnezeitoare. *Dacă nu crezi, zice Sfântul Ioan Scărarul, cum te vei liniști?*”¹⁷.

De aceea zice proorocul David: *Crezut-am, de aceea am grăit* (Ps. 115, 1). Iar Marele Apostol Pavel zice: *Credința este temelia celor nădăjduite, dovada lucrurilor nevăzute* (Evr. 11,1); și: *Dreptul din credință va fi viu* (Rom. 1, 17) ș.a. Însuși Mântuitorul zice către ucenicii care cereau să le mărească credința: *Dacă ați avea credință cât un grăunte de muștar, ați zice smochinului acesta: Scoate-ți rădăcina și te sădește în mare, și v-ar asculta. Și, dacă ați avea credință și nu ați deosebi (nu v-ați îndoi), nu numai cu smochinul ați face așa, ci și dacă ați zice muntelui acesta: Ridică-te și te aruncă în mare, s-ar face. Și toate câte ați cere în rugăciune, crezând, ați primi* (Mt. 21, 22) ș.a., și apoi: *Credința ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22)”. (Calist și Ignatie Xanthopol, *Metoda sau Cele 100 capete*, cap. 16b, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 45-46)

„Dar scrie și cuviosul Isaac: Credința e mai subțire decât cunoștința, după cum și cunoștința e mai subțire decât cunoașterea lucrurilor ce cad sub simțuri¹⁸. Căci toți sfinții, învrednicindu-se să afle această stare care e iubirea de Dumnezeu, viețuiesc, din puterea credinței, în desfătarea petrecerii celei mai presus de fire. Iar credință numim nu pe aceea prin care crede cineva în deosebirea preaslăvitelor și dumnezeieștilor Ipostasuri și în Ființa preaînaltă și unică a dumnezeirii, apoi în minunata întrupare în omenitate, în primirea firii noastre, chiar dacă și aceasta e foarte înaltă, ci acea credință care răsare în suflet din lumina harului, având mărturia minții și sprijinind inima ca să biruiască orice îndoială, din siguranța nădejzii, care o ferește de orice înșelare. E credința care nu se arată pe sine în dăruirea auzului urechilor, ci în ochii duhovnicești care văd tainele ascunse în suflet și bogăția dumnezeiască cea ascunsă ochilor fiilor trupului și descoperită în Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos, prin umblarea în legile Lui, cum a spus El însuși: *De veți păzi poruncile Mele, voi trimite vouă pe Mângâietorul, Duhul adevărului, pe care lumea nu-L poate primi; și Acela vă va învăța pe voi tot adevărul* ș.a. (In. 14, 17; 16, 13); și iarăși: *Până ce va veni Acela, care este desăvârșirea tainelor, și ne vom învrednici în chip arătat de descoperirea lor, credința liturghisește între Dumnezeu și sfinți taine negrăite. Fie ca și noi să ne învrednicim de ele prin harul lui Hristos*

¹⁷ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința tare dă o statornicie și o liniștire de grijile care chinuiesc pe om. Cu atât mai mult credința din experiența unirii cu Dumnezeu, izvor a toată puterea și a vieții fără știrbiri. (n.s. 48, p. 45)

¹⁸ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Perceperea lucrurilor sensibile e proprie oricui, chiar și animalelor. Cunoștința unor principii raționale e mai subtilă, căci implică o putere de abstragere de la lucrurile sensibile și de la multitudinea lor. Dar credința e mai subtilă și decât această cunoștință, căci surprinde indefinitul, care e forma realității celei mai înalte sau a persoanei. Cine poate defini persoana cuiva, nesfârșită în manifestările ei mereu noi? Ea nu poate fi cuprinsă în definiții exacte ale cunoașterii raționale. Cu atât mai mult, cine poate defini experiența prezenței și lucrării Persoanei supreme a lui Dumnezeu? Credința e modul de sesizare a celor mai subtile realități, fiind ea însăși cel mai subtil mod de cunoaștere. Căci numai credinței i se dezvăluie persoana celuilalt, care nu vrea să fie redusă la obiect și nu poate fi redusă la obiect. (n.s.49, p.46)

însuși, acum ca de o arvună, iar acolo în ipostasul (temelia) adevărului, în Împărăția cerurilor, cu cei ce-L iubesc pe El¹⁹”. (Calist și Ignatie Xanthopol, *Metoda sau Cele 100 capete*, cap. 16b, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 46-47)

„Când deci, auzi pe Pavel zicând că *prin credință umblăm, nu prin vedere* (2 Cor. 5, 7), să nu socotești că vorbește de credința care se naște numai din auz, prin cuvântul simplu. Căci altfel cum ar zice același: *Acum cunosc în parte, dar atunci voi cunoaște precum am fost cunoscut* (1 Cor. 13, 12)?; sau: *Când va veni ceea ce e desăvârșit, va înceta ceea ce e din parte* (1 Cor. 13, 10)? Vezi că aceeași cunoștință de acum ne va ajuta să vedem și în viitor? Deosebirea celei din viitor față de cea de acum e numai atâta câtă e între ceea ce e desăvârșit și ceea ce e nedesăvârșit. [...] Căci este o credință care ia ființă prin cuvântul simplu și deci are nevoie de dovedire. Și este o credință care nu are deloc nevoie de dovedire, sădind o încredințare îndestulătoare în credincios, din unele lucruri vădite”. (Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, cap. 52, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 293-294)

„Și când vei vedea voia ta că se încrede cu toată curăția cugetului mai mult în Dumnezeu decât în tine, și că te silești să nădăjduiești în El mai mult decât în sufletul tău, atunci se va sălăslui în tine puterea aceea necunoscută de tine. Și vei simți puterea Celui ce este cu tine, în chip neîndoielnic; puterea aceea pe care mulți simțind-o intră în foc și nu se tem și călcând pe apă nu se îndoiesc în cugetul lor, socotind că se vor scufunda. Căci credința întărește simțurile sufletului și acesta simte pe Cineva nevăzut, care-l convinge să nu ia în seamă vederea lucrurilor înfricoșătoare, nici să privească la vreo vedere ce întrece simțurile²⁰”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 19, în *Filocalia...*, vol. X, p. 97)

„Nu credința cea din învățătură eliberează pe om de mândrie și de îndoială, ci cea care vede și răsare din înțelegere și se numește recunoașterea și arătarea adevărului”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 58, în *Filocalia...*, vol. X, p. 306-307)

„Iar credință numim nu pe cea prin care crede cineva în deosebirea ipostasurilor dumnezeiești și prea închinată și în firea mai presus de toate și proprie a dumnezeirii și în întruparea minunată a Cuvântului în omenitatea luată din firea noastră, măcar că

¹⁹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința a doua, mai înaltă, e o vedere în Duhul a bogăției bunătății lui Dumnezeu, venită în sufletul celor ce au împlinit poruncile Lui și punându-se prin aceasta în legătură de iubire cu El, și-au subțiat vederea ochilor duhovnicești. Ei se hrănesc din această bogăție ca de la o masă dumnezeiască aflată în ei înșiși. Prezența acestei bogății în sufletul cuiva e prezența Duhului însuși, căci El le face proprii și intime sufletului. Dar în viața pământească această bogăție nu e în mod deplin descoperită. De aceea, credința are încă un rol în această viață. Ea e liturghisitorul care ne face cu puțință trăirea acestor taine. E mijlocitoare între noi și Dumnezeu; e ca un ochi care e necesar și totuși ca un ochi în care e prezentă prin reflectare și în același timp prin lucrare directă lumina, puterea și bunătatea ce iradiază din Dumnezeu. (n.s. 50, p. 47)

²⁰ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Să nu caute să ajungă înainte de vreme la vederi ce întrec simțurile. (n.s. 90, p. 97)

aceasta este foarte înaltă, ci credința care răsare în suflet din lumina harului și sprijinește prin mărturia înțelegerii inima, ca să fie neîndoielnică în încredințarea nădejdi, străină de orice închipuire²¹; credința care nu se arată în primirea celor auzite prin urechi, ci în primirea cu ochii duhovnicești a tainelor ascunse în suflet și a bogăției dumnezeiești celei ascunse ochilor fiilor trupului și descoperite în Duhul celor ce se ospătează la masa lui Hristos prin cugetarea la legile Lui. Căci Însuși El a zis: *De veți păzi poruncile Mele, vă voi trimite vouă pe Mângâietorul, Duhul adevărului, pe Care lumea nu poate să-L primească și Acela vă va învăța pe voi tot adevărul* (In. 14, 15-16). (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoie, cuv. 65, în Filocalia...*, vol. X, p. 337-338)

„Să nu ne lăudăm deci zicând că suntem credincioși. Căci în acest caz vom fi judecați ca oameni fățarnici și necredincioși. Din cele din afară se arată credința cea nearătată, care locuiește în cele ascunse ale inimii. De credem Mântuitorului Hristos care zice: *Fie ție după credința ta* (Mt. 9, 29), va spune și acum sufletului nostru ce locuiește în trup: *Îndrăznește fiică, credința ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22).

Deci credința noastră nu stă în a o rosti și a o vesti cu gura, ci credința desăvârșită se arată după vindecare²². Dacă deci ai crezut și te-ai vindecat, umblă și nu te poticni. Te-ai vindecat, nu șchiopăta. Arată că ți s-a oprit curgerea sângelui. Și de-ai ajuns, omule, la acestea, te-ai apropiat de starea când auzi pe Mântuitorul care zice către sufletul deplin curățit și înfrumusețat: *Întreagă ești frumoasă apropiata mea și pată nu este întru tine* (Cânt. Cântăr. 4, 7), și când auzi pe Apostolul care zice: *Neavând nici pată, nici zbârcitură, nici altceva din acestea*²³ (Efes. 5, 27)”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 59, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 83-84)

Credința vie și lucrătoare

„Actul de credință în Dumnezeu este o datorie pe care o realizăm prin fapte; de aceea, pe bună dreptate, datoriile noastre de credință constau din fapte, nu din cuvinte”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. XIII, 102.3., în PSB, vol. 4, p. 225)

„... vă rog să faceți rugăciuni pentru mine către Domnul, ca să dobândesc o credință vie și lucrătoare în El, neomorâtă de patimi, ci având puterea crucii și a morții și a înmormântării și a învierii Lui. A crucii, prin nelucrarea păcatului, a morții,

²¹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Sfântul Isaac nu vorbește de credință ca învățătură, sau conținutul unor propoziții, ci de credința ca act, ca convingere, pe baza unei înțelegeri, a unei intuiții, a unui contact tainic și direct cu Dumnezeu în Treime și cu Hristos, prin lucrarea Duhului Sfânt, sau a harului în suflet. Desigur actul credinței, când e drept, nu poate sesiza decât conținutul drept al credinței, sau pe Dumnezeu ca dragoste, ca Treime, ca Cuvânt întrupat. (n.s. 406, p. 337)

²² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Toți suntem slabi sau bolnavi în privința credinței, putând-o afirma cel mult prin cuvânt. Numai cel ce s-a vindecat de boală, fără mijloace materiale, arată că a crezut cu putere. (n.s. 95, p. 83)

²³ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Sufletul în grecește e feminin. De aceea i se zice *fiică*, sau *frumoasă ești*. (n.s. 95b, p. 84)

prin lepădarea cea mai deplină a răutății, a mormântului, prin renunțarea la închipuirile produse în suflet de lucrurile supuse simțurilor, a învierii, prin bogăția virtuților și a belșugului cunoștinței adevărului Lui și prin ridicarea cugetării de la cele stricăcioase la înălțime, ca să devin de un trup și de un suflet cu El (Col. 1, 13)²⁴. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 25, în PSB, vol. 81, p. 165)

„Da, atunci mai cu seamă crezi, când nu cauți să afli pricina celor ce ți se poruncesc, ci simplu împlinești poruncile”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Matei*, omilia VIII, I, în PSB, vol. 23, p. 102)

„Dacă tu crezi, toate suferă-le, iar dacă nu suferi, este dovada că nu crezi. Nu oare acestea sunt cele făgăduite, ca cel ce crede să sufere chiar și mii de morți, mii de necazuri, dacă s-ar cere? Este vorba de Împărăția cerurilor, de nemurire și de viața veșnică. Deci, cel ce crede, toate le suferă. Așadar, credința se arată prin fapte. Cu drept cuvânt deci ar putea cineva zice că nu în mod simplu se probează, ci prin fapte pipăite, prin modul de viață, prin voință statornică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei I către Tesaloniceni*, omilia I, în vol. *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesaloniceni*, p. 161)

„Ceea ce este hrana pentru trup, aceea e viața (virtuoasă) pentru credință. Și după cum trupul nostru nu poate trăi fără bani, tot așa nici credința, fără fapte bune, căci: *fără fapte, credința este moartă* (Iac., 2, 20)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 10, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 280)

Credința și fapta

„Iar când auzim: *Credința ta te-a mântuit* (Mt. 9, 22; Mc. 5, 34; 10, 52; Lc. 8, 48; 18, 42), nu înțelegem că Domnul a spus că se mântuiesc în general toți cei care cred oarecum, ci se mântuiesc numai dacă credința lor este urmată de fapte (Iac. 2, 17). Astfel, Domnul a spus cuvintele acestea numai iudeilor care trăiau după lege și fără cusur, cărora le lipsea numai credința în Domnul”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VI-a, cap. XIV, 108.4.-108.5., în PSB, vol. 5, p. 446)

„Nu-i de ajuns numai să crezi, pentru că și dracii tremură de Dumnezeu (Iac. 2, 19) și totuși vor fi pedepsiți. De aceea trebuie să fim cu multă luare aminte asupra

²⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toate aceste fapte mântuitoare ale lui Hristos trebuie să devină puteri în noi. Dogmele creștine sunt toate izvoare directe de viață, căci avându-L prin credință pe Hristos în noi, El ne imprimă puterea faptelor Sale mântuitoare, imprimate în El Însuși, ca stări iradiind de iubire. Dogma nu e o teorie depărtată de viața duhovnicească, ci e puterea izvorătoare a acesteia. (n.s. 340, p. 165)

vieții noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia XI, VII, în PSB, vol. 23, p. 141)

„Faptul doar de a crede în Dumnezeu este caracteristic celor ce cugetă cele pământești, ca să nu zic și duhurilor necurate, că și ele zic: *Te știm cine ești; ești Fiul lui Dumnezeu* (Lc. 4, 34). Dar ambele tabere, ale oamenilor trupești și a duhurilor necurate, sunt dușmane ale crucii lui Hristos. *Sfârșitul acestora este pieirea. Pântecel lor este dumnezeul lor, iar mărirea lor este întru rușinea lor, ca unii care au în gând pe cele pământești* (Filip. 3, 19)”. (Viața Sfântului Macarie Egipteanul - *Epistola Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 74)

„Căci sfânta învățătură nu aduce nici un folos fără fapte bune. Când vom avea credința cea mai curată, și o desăvârșită înțelegere a Sfințelor Scripturi, dacă sfințenia obiceiurilor noastre și a vieții noastre nu ne însoțește și nu ne apără, nimic nu va împiedica, ca noi să nu fim aruncați în flăcările iadului, și veșnic arși în aceste flăcări care nu se sting niciodată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia VI, 1, p. 36)

„Chiar când se va crede cu desăvârșire în Tatăl, și în Fiul, și în Duhul Sfânt, dacă nu se trăiește bine, credința singură nu va folosi la nimic pentru mântuire. Atunci când zice Iisus Hristos: *Viața veșnică este să te cunoască pe Tine ca singurul și adevăratul Dumnezeu* (In. 18, 3); să nu credem că această credință ne este îndeajuns pentru mântuire, ci mai avem nevoie încă de o viață bună și de o purtare ordonată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XXXI, 1, p. 144)

„Acela crede că a înviat Hristos, care se dă pe sine primejdiilor, care se împărtășește de patimile Lui, fiindcă acela care e părtaș Celui Înviat, este părtaș Celui Viu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Filipeni*, omilia a XII-a, p. 213)

„Mărturisire nu doar prin credință, ci și prin fapte, fiindcă dacă nu este și aceasta adăugată [cele prin credință] ne primejduim să fim pedepsiți împreună cu cei care L-au tăgăduit. Căci nu unul singur este chipul tăgăduirii, ci multe și felurite, la care și Pavel se referea când zice: *Ei mărturisesc că-L cunosc pe Dumnezeu, dar prin faptele lor Îl tăgăduiesc* (Tit 1, 16). Și iarăși: *Dacă cineva dintre ai lor, și mai ales dintre casnici, nu le poartă de grijă au tăgăduit credința și sunt mai răi decât necredincioșii* (1 Tim., 5, 8). Și iar: *Fugiți de lăcomie, care este închinare la idoli* (Col., 3, 5). Prin urmare, fiindcă sunt atâtea tăgăduiri, este limpede că sunt tot pe atâtea mărturisiri, ba chiar mai multe²⁵. Pe acestea toate să ne sârguim să le mărturisim, ca și noi să ne bucurăm de cinstea din ceruri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cinci cuvântări despre Ana și*

²⁵ Tâlcuirea Pr. Marcel Hanceș: Capacitatea de diversificare a răului, deși uluitoare, nu este nici pe departe la fel de prolifică ca cea a binelui. Oricât de inventiv este dracul, Dumnezeu îl întrece în perspicacitate. Se vede aceasta din surprinzătoarele și inventivele modalități de practicare a virtuții pe care le făceau sfinții. (n.s. 25, p. 57)

Samuel, cuvântul I, în vol. *Omilii și cuvântări despre educația copiilor...*, cuvântul III, p. 57)

„Să ne sârguim să ducem o viață plină de fapte bune, pentru ca răsplata să ne fie îndoită: una, cea gătită pentru răsplătirea faptelor noastre, alta, cea gătită pentru tăria credinței noastre”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>*, 10, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 280)

„Norma împărțirii bunurilor duhovnicești e măsura credinței fiecăruia. Căci pe măsura credinței sporim în râvna făptuirii. Cel ce lucrează, după analogia lucrării sale își arată măsura credinței, primind măsura harului după cum a crezut. Iar cel ce nu lucrează, după analogia nelucrării își arată măsura necredinței, lipsindu-se de har după necredința lui. Prin urmare, face rău invidiosul că bârfește. Căci de el atârână și nu de altul să creadă și să lucreze, și după măsura credinței să primească harul”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 14, rp. 54, în *Filocalia...*, vol. III, p. 240)

„Iar despre credință și despre fapte, voi spune pe scurt: ca fapte trebuie să avem fiecare pe cele scrise, după ceata sa. Iar credință pe cea drept-măritoare, pe care am primit-o de la sfinții pomeniți mai înainte, ca împreună cu ei să dobândim veșnicia, prin harul și iubirea de oameni a Domnului nostru Iisus Hristos”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, în *Filocalia...*, vol. V, p. 178)

„Dar nici nu poate fi numit credincios cu adevărat cel ce crede numai cu cuvântul simplu și nu-și arată credința lucrătoare prin porunci sau în Duhul. Drept aceea, trebuie să o arate descoperită în sporirea prin fapte sau lucrând și luminând în lumina faptelor. Căci zice Apostolul: *Arată-mi credința ta din faptele tale și eu îți voi arăta faptele mele din credința mea* (Iac. 2, 18). El arată aici că credința harului se vede din faptele poruncilor, precum poruncile se lucrează și luminează prin credința din har. Căci credința este rădăcina poruncilor, mai bine zis izvorul care le udă spre creștere. Ea se împarte în două, în mărturisire și har, chiar dacă e prin fire neîmpărțită²⁶”. (Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după Acrostih*, cap. 119, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 142)

Credința fără fapte moartă este

„Credința fără faptă și fapta fără de credință vor fi la fel de lepădate. Căci credinciosul trebuie să-și arate credința aducând Domnului fapte. Pentru că nici

²⁶ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Mărturisirea e a credinciosului, iar harul al lui Dumnezeu. Amândouă formează credința. Din amândouă izvorăsc faptele. De aceea în fapte se arată lumina credinței sau a harului și a mărturisirii, a puterii lui Dumnezeu și a omului restabilit prin har în propria lui putere. (n.s. 69, p. 142)

părintelui nostru Avraam nu i s-ar fi socotit credința spre dreptate, dacă nu ar fi adus pe fiul său ca rod al ei”. (Diadoh al Foticeii, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească*, cap. 20, în *Filocalia...*, vol. I, p. 345)

„Domnul a împreunat păzirea tuturor poruncilor cu dreapta credință, știind că nu e cu puțință să-i aducă omului mântuirea numai una dintre ele, despărțită de celelalte”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească*, cap. 2, în *Filocalia...*, vol. II, p. 25)

„Dar va zice, poate, cineva: *Dar am credința, și-mi ajunge credința în El pentru mântuire*. Îi va răspunde acestuia Iacov, zicând: *Că și diavolii cred și se cutremură* (Iac. 2, 19); și iarăși: *Credința fără fapte moartă este, precum și faptele fără credință* (Iac. 2, 20). Dar cum și credem în El sau cum îi credem Lui în privința celor viitoare, noi, care nu-L credem în privința celor vremelnice și prezente, și de aceea suntem amestecați cu cele pământești și trăim trupului, oștindu-ne împotriva Duhului? Cei ce au crezut cu adevărat lui Hristos și L-au sălășluit întreg în ei prin porunci, ziceau așa: *Nu mai trăiesc eu, ci Hristos trăiește în mine. Iar de trăiesc acum în trup, trăiesc prin credința Fiului lui Dumnezeu, al Celui ce m-a iubit pe mine și s-a dat pe Sine pentru mine* (Gal. 2, 20)”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Cuvânt ascetic despre viața morală, despre cunoștință și despre dreapta socoteală duhovnicească*, cap. 34, în *Filocalia...*, vol. II, p. 41)

„Să nu ziceți, spune dumnezeiescul Ieremia, *că sunteți biserica Domnului* (Ier. 7, 4). Iar tu să nu zici că simpla credință în Domnul nostru Iisus Hristos poate să mă mântuiască. Căci aceasta este cu neputință de nu vei dobândi și iubirea față de El prin fapte. Doar despre credința simplă s-a spus: *Și dracii cred și se cutremură* (Iac. 2, 19)”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta întâi, cap. 39, în *Filocalia...*, vol. II, p. 58)

„Credința cea ipostaziată este credința efectivă și lucrătoare, prin care Cuvântul lui Dumnezeu se arată în cei activi, întrupat în porunci. Iar prin acestea Cuvântul îi duce pe cei activi spre Tatăl, în care se află El după fire”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 3, rp. 25, în *Filocalia...*, vol. III, p. 101)

„... în Hristos credința se face arătată prin împlinirea poruncilor. Căci *credința fără fapte este moartă* (Iac. 2, 26), precum și faptele fără de credință”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 54, în *Filocalia...*, vol. III, p. 234)

„Credință oarbă are acel care nu împlinește prin credință poruncile dumnezeiești. Căci dacă poruncile dumnezeiești sunt lumină, e vădit că cel ce nu împlinește poruncile dumnezeiești e lipsit de lumină și poartă numai numele gol, dar nu pe cel adevărat al credinței”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 28, rp. 54, în *Filocalia...*, vol. III, p. 243)

„Precum fapta bună fără credință este cu totul moartă și fără putere (efect), așa și credința singură, fără fapte de dreptate, nu ne izbăvește din focul cel veșnic. *Cel ce mă iubește*, zice Domnul, *va păzi poruncile Mele* (In. 14, 21). Dacă iubim deci pe Domnul și credem în El, să ne sârguim întru lucrarea poruncilor Lui, ca să câștigăm viața veșnică. Iar dacă trecem cu vederea păzirea poruncilor Lui, de care ascultă toată zidirea, cum ne vom numi pe noi credincioși, o dată ce am fost mai cinstiți decât toată zidirea, dar dintre toate singuri ne arătăm neascultători de poruncile Făcătorului și fără mulțumire față de Binefăcătorul?”. (Teodor al Edesei, *Una sută capete foarte folositoare*, cap. 2, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 201-202)

„Fiindcă înainte ca El să se înalțe la cer și să pună în tunicul ascunziș al Lui, ne-a dat sfintele Lui porunci, cum ar zice cineva, ca niște unelte, iar credința în El, ca un meșter. Astfel noi suntem vase, credința meșter, iar poruncile unelte, prin care Cuvântul meșter reface și înnoiește pe cei ce împlinesc poruncile Lui, ca prin lucrarea lor, curățindu-ne, să ne luminăm de către Duhul, înaintând în cunoștința tainelor Împărăției cerurilor.

Și precum uneltele fără meșter și meșterul fără unelte nu poate face nimic, așa nici credința fără împlinirea poruncilor și nici împlinirea poruncilor fără credință nu ne poate înnoi și plăsmui din nou, făcându-ne din vechi noi”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, cuv. 12, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 151-152)

„Cel ce are credință dreaptă, dar săvârșește păcate, este asemenea feței fără ochi”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 26, partea a treia, cap. 41, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 374)

„Cel ce nu are credință, dar poate face unele lucruri bune, este asemenea celui ce scoate apă și o varsă într-un vas găurit²⁷”. (Sf. Ioan Scărarul, *Scara dumnezeiescului urcuș*, cuv. 26, partea a treia, cap. 42, în *Filocalia...*, vol. IX, p. 375)

„Iar sfătuindu-ne să nu ne încredem numai în credință, cu lipsa făptuirii, a spus: *Intrând împăratul să vadă pe cei așezați (la masă), a văzut acolo pe un om neîmbrăcat în haină de nuntă și a poruncit să-l arunce în întunericul cel mai din afară* (Mt. 22, 11-14). Căci intră pentru numele de creștin, dar sunt aruncați, deoarece nu au făptuirea”. (Cuviosul Isaia Pustnicul, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, cuv. 21, cap. 5, în *Filocalia...*, vol. XII, p. 159-160)

„Iar care este credința pe care Dumnezeu o cere de la noi și pe care trebuie să o avem în El, a arătat El însuși în Evanghelie, zicând: *Cel ce voiește să vină după Mine și să se lepede de sine și să-și ia crucea sa, și să-Mi urmeze Mie* (Lc. 9, 23); *Căci cel ce vine la Mine și nu urăște pe tatăl său și pe mama sa, și pe frații săi, ba încă și sufletul său, nu poate fi ucenicul Meu* (Lc. 14, 26). Și iarăși: *Cel ce a aflat sufletul*

²⁷ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Faptele fără credință sunt osândite și ele, pentru că sunt rodul mândriei omenești, deci au în ele ceva întinat și nerațional. (n.s. 816, p. 375)

său, rămânând alipit la cele spuse, *Îl va pierde pe el* (Mt. 10, 39), iar cel ce va pierde sufletul său pentru Mine și pentru Evanghelia Mea, împlinind poruncile Mele, *Îl va afla pe el în viața veșnică* (Mc. 8, 35; Mt. 16, 25).

Ați auzit semnele credinței? Vă ajung acestea sau aveți nevoie să vi le reamintesc și pe cele următoare? Dacă voiți să aflați că o astfel de credință cere Dumnezeu de la noi, încât crezând în El să nu ne mai îngrijim deloc de viața de aici, aflați aceasta chiar de la Domnul, Care zice limpede: *Nu vă îngrijiți de ziua de mâine, ce veți mânca sau ce veți bea, sau cu ce vă veți îmbrăca* (Mt. 6, 25, 34). Și ridicându-ne câte puțin spre cele mai desăvârșite, zice: *De te lovește cineva peste obrazul drept, întoarce-i lui și pe cel stâng; și celui ce voiește să se judece cu tine și să-ți ia haina ta, lasă-i lui și cămașa ta* (Mt. 6, 39-40); *și celui ce răpește ale tale, nu i le cere înapoi* (Lc. 6, 30). Apoi cerând prisos de credință peste prisos, ne poruncește să ne rugăm pentru dușmanii noștri și să iubim, și să facem bine celor ce ne urăsc pe noi, și să ne rugăm pentru cei ce ne prigonesc pe noi (Mt. 5, 44). Și ne poruncește să facem altele multe, din care să se arate credința noastră în El. Numai atunci trebuie să zicem că suntem credincioși. Căci fără acestea credința noastră este moartă (Iac. 2, 20) și noi înșine suntem morți²⁸. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, cuv. 12, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 147-148)

Credința și faptele rele

„Dar dacă cineva poate că are credință, însă face rele, apoi desigur că se îndoiește de credința ce are, și-și bate joc de învățătura ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia IX, p. 148)

Partea practică și partea teoretică a credinței noastre

„Mărturisirea religiei noastre, care duce la contemplarea tainelor celor nevăzute și nu urmărește câștiguri prezente, ci o răsplătire cu cele veșnice, își are domeniul și metodele ei. Știința ei se compune din două părți: prima este practică, sau a faptelor, care constă în îndreptarea obiceiurilor și în curățirea de vicii, iar cealaltă este teoretică, și constă în contemplarea celor dumnezeiești și în cunoașterea înțeleșurilor celor mai sfinte.

Cine vrea să ajungă la teorie trebuie să urmeze cu toată sârguința și cu toată puterea mai întâi, știința practică. Aceasta, pentru că practica se poate însuși fără teorie, dar teoria fără practică în nici un chip nu se poate învăța. Acestea sunt ca două trepte așezate și deosebite, pe care omul, din starea cea mai de jos a cunoștințelor, caută să se urce pe cele mai înalte culmi ale științei. Dacă le urmează cineva în ordinea pe care am arătat-o, poate ajunge sus, dar dacă este înlăturată prima treaptă, nu se poate sări peste ea la cealaltă”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*,

²⁸ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința crește pe măsura faptelor și a virtuților. Credința este în ele înseși ca o credință vie și mereu mai puternică. Iubirea mereu sporită este o manifestare a credinței mereu sporite. Credința nu se poate separa de fapte, nici viceversa. (n.s. 39, p. 148)

Colaborarea rațiunii cu credința

„Cel care are nu numai credință, ci privește sau analizează problemele și cu ajutorul rațiunii, va prezenta el însuși argumentele care-i vin în minte și de care s-a convins după o cercetare amănunțită. Nu pare oare mai adevărată părerea că, întrucât toate faptele omenești depind de credință, se cade să credem mai mult în Dumnezeu decât în argumentările raționale? Cine ar pleca oare într-o călătorie pe mare, sau cine ar lua o hotărâre de căsătorie, de procreare de prunci, sau cine ar arunca semințele în brazdele pământului dacă n-ar crede că toate aceste lucruri vor ieși bine, cu toate că s-ar putea întâmpla și contrariul și chiar se și întâmplă? Dar cu toate acestea, tocmai credința într-un rezultat fericit și pe potriua dorințelor este cea care dă oamenilor curajul întreprinderii de a ieși din nesiguranță și primejdii. Or, dacă nădejdea și credința într-un viitor fericit sunt în stare să mențină viața până și în împrejurările cele mai critice la cel care o are, atunci cum n-ar fi acceptată credința cu mult mai presus decât marea pe care călătorește, decât ogorul pe care-l seamănă, decât femeia pe care o ia în căsătorie, întrucât el crede în Dumnezeu, Tatăl care a creat toate, și în Cel Care, cu o neasemuită dăruire de Sine și cu măreția unui suflet dumnezeiesc, a avut curajul să propovăduiască această învățătură la toți locuitorii pământului, cu prețul celor mai mari primejdii și al unei morți izbăvitoare, deși socotită rușinoasă, pe care l-a îndurat pentru mântuirea oamenilor”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea I, cap. XI, în PSB, vol. 9, p. 38)

„După cum cere Scriptura, e mai bine să accepți o învățătură prin intermediul gândirii și prin înțelepciune decât să ajungi la ea numai printr-o credință simplă, dar că în anumite împrejurări Logosul o preferă și pe aceasta din urmă pentru ca să nu lase pe oameni fără nici o pârgie sufletească, după cum mărturisește Pavel, adevăratul ucenic al lui Iisus, atunci când zice: *de vreme ce întru înțelepciunea lui Dumnezeu lumea n-a cunoscut prin înțelepciune pe Dumnezeu, a binevoit Dumnezeu să mântuiască pe cei ce cred prin nebunia propovăduirii*. De unde rezultă foarte clar că prin înțelepciunea lui Dumnezeu se cădea să Se facă Dumnezeu cunoscut omului. Iar, întrucât nu s-a făcut așa, Dumnezeu a găsit de cuviință să mântuiască pe credincioși nu pur și simplu prin nebunie, ci prin *nebunia propovăduirii*”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea I, cap. XIII, în PSB, vol. 9, p. 40)

Credința și raționamentele omenești

„Cum să nu fim dar mai îndreptățiți să credem mai mult în Dumnezeu decât în argumentele raționale, când, și așa, toate faptele omenești se bazează mai mult pe credință? Cine ar pleca în călătorie pe mare, cine ar lua vreo hotărâre de căsătorie sau de naștere de prunci, în fine, cine ar arunca sămânța în brazdele pământului dacă n-ar

crede că vor ieși lucrurile bine, cu toate că s-ar putea întâmpla și contrarul, și chiar se și întâmplă?

Și, cu toate acestea, tocmai credința într-un rezultat fericit și pe potriva dorințelor este cea care dă oamenilor curajul întreprinderii de a ieși din nesiguranță și din pericol. Dacă nădejdea și credința într-un viitor mai fericit sunt în stare să mențină viața până și în împrejurările cele mai critice, atunci cum n-ar fi ele cu atât mai mult acceptate rațional de cel care, mai presus decât marea pe care călătorește, decât ogorul pe care-l seamănă, decât femeia pe care o ia în căsătorie, ori mai presus decât alte împrejurări omenești, crede în Dumnezeu-Tatăl care a creat toate”. (Origen, *Filocalia*, [Din tomurile I și III ale cărții *Contra lui Celsus*], XVIII, 3, în PSB, vol. 7, p. 381)

„Cum se poate ajunge la cunoașterea sigură a lucrurilor și mai ales a lui Dumnezeu: prin dovedire rațională sau prin lucrarea credinței? Și ce e mai întâi: lucrarea credinței sau dovedirea rațională? Iar aceia răspunzând că mai întâi e lucrarea credinței și aceasta e cunoștința sigură, Antonie a zis: Bine ați spus. Căci credința se naște din simțirea sufletului, iar argumentarea rațională, din meșteșugul celor ce construiesc. Drepte aceea, cei ce au lucrarea credinței nu au nevoie de dovedirea rațională sau poate că le e de prisos. Și de fapt, ceea ce noi înțelegem prin credință, voi încercați să construiți prin judecăți. Și de multe ori voi nici nu puteți exprima ceea ce înțelegem noi. Deci mai bună și mai sigură e lucrarea credinței decât silogismele voastre sofistice”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXXVI, în PSB, vol. 16, p. 236)

„... astfel este credința, căci ea mai mult convinge pe cineva decât raționamentele omenești; este cu mult mai clară decât dovezile ieșite din judecata noastră, și nici o altă gândire sau idee falsă nu o mai poate zgudui vreodată. Cel ce se încrede cu ușurință în raționamentele omenești poate să-și schimbe părerea, pe când cel adevărat prin credință stă neclintit, căci el și-a îngrădit, așa-zicând, auzul de toate vorbele cele vătămătoare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia VIII, p. 139-140)

„Multe raționamente ard sufletul nostru, multă nesiguranță și multe contrarietăți, dar pe toate acestea credința cu adevărat că le temperează. Multe introduce diavolul în sufletul nostru înflăcărându-l și punându-l în îndoială la fiecare pas, precum de pildă când zic unii: Oare este înviere? Oare este judecată? Oare este răsplata faptelor? Ei bine, în toate acestea dacă este credința la mijloc, ea va stinge toate săgețile diavolului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia XXIV, p. 245)

„... prin credință vine cunoștința și, prin urmare, nu e cu puțință a-L cunoaște pe El fără credință. Cum așa? Prin credință noi trebuie să cunoaștem puterea învierii Lui din morți, fiindcă altfel, prin ce raționament am putea-o înțelege? Prin nici unul, ci numai prin credință. Dar dacă învierea lui Hristos este cunoscută prin credință, atunci cum vom înțelege prin raționamente nașterea lui Dumnezeu Cuvântul, când învierea

este un fapt mai mic decât această naștere? Pentru că exemple despre înviere sunt multe, dar din cea de-a doua nici unul. Înainte de Hristos mulți morți au înviat, cu toate că după aceea au murit din nou, dar nimeni nu s-a născut vreodată din fecioară fără de bărbat. Dacă ceea ce e cu mult mai mic decât nașterea cea după trup trebuie să fie apropiată de minte numai prin credință, atunci ceea ce e mai mare și chiar incomparabil mai mare, cum s-ar putea înțelege prin raționamente? Tocmai acest lucru îl arată dreptatea cea prin credință și tocmai acest lucru trebuie crezut că a fost cu puțință. Dar cum a fost cu puțință, nu poate fi înțeles.

Din credință vine apoi și împărțășirea de patimile lui Hristos. Cum așa? Dacă n-am fi crezut, n-am fi pățimit. Dacă n-am fi crezut că pătimind împreună cu El, vom și împărăți împreună cu El, n-am fi suferit ceea ce am suferit. Așadar, și nașterea Lui, și învierea, numai prin credință pot fi înțelese”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Filipeni*, omilia a XII-a, p. 212-213)

„Dacă Bunul Dumnezeu ne-a acordat ceva mai bun și mai mare decât raționamentul omenesc, atunci cu adevărat că aceasta este credința care a infiltrat-o în noi. Nu e posibil ca cel tare în credință să ceară raționamente omenești. Căci iată că cele mai însemnate ale noastre sunt lipsite de raționamente omenești și se sprijină numai pe credință. Nicăieri nu este Dumnezeu, și cu toate acestea El este pretutindeni. Ce poate fi mai nelogic decât aceasta?

Fiecare lucru observat în parte te lasă în mare nedumerire. Desigur, Dumnezeu nu este în spațiu sau în loc dar nu este un loc în care să nu fie. Nu s-a făcut El pe sine, și nici nu a început a fi. Acum, ce raționament omenesc primește acestea, dacă nu ar fi credința? Sau oare, nu s-ar părea ridicol, și mai mult, o enigmă fără sfârșit? (...) Vezi acum ce confuziune și întunecime mare? Și pricepi de ce este nevoie de credință peste tot”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni*, omilia V, p. 61-62)

„Ai văzut deci, că a ispiți cele sfinte prin raționamente omenești este o blasfemie? Și cu drept cuvânt, fiindcă ce poate avea în comun raționamentul omenesc cu cele sfinte?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a V-a, p. 62)

„Nimic nu poate fi mai rău decât atunci când cineva, stăpânit fiind de raționamente omenești, judecă și măsoară lucrurile cele dumnezeiești; fiindcă în chipul acesta se va izbi de piatra aceea cu putere și va fi lipsit de lumină. Căci, dacă cel ce voiește a pune stăpânire pe lumina soarelui cu ochii cei omenești, nu numai că nu va reuși sau nu se va putea împotrivi razelor lui, ci, pe lângă acest eșec, va suferi și multă vătămare, cu atât mai mult cel ce voiește a-și îndrepta privirea către acea lumină și a vedea prin raționamentele sale, nu numai că va cădea, ci încă și batjocorește harul lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei*, omilia II, p. 19)

„Credința este totul; dacă ea va întări pe cineva, inima lui va sta în siguranță. Așadar, credința întărește, în timp ce raționamentele clatină”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia XXXIII, p. 379)

„Că rațiunea se poate ridica până la Dumnezeu, să-și dea seama de existența Lui, de perfecțiunile Lui, de Providența Sa, de hotărârile Lui pe care le dă pentru bine și pentru rău, acolo nu este nici totul, nici chiar principalul pentru om. El știe că Dumnezeu există: fie, însă ce este Dumnezeu în Sine Însuși? Ce este esența divină? Care este viața intimă a lui Dumnezeu? Și apoi, care sunt gândurile Lui, planurile Lui, voințele Sale? Cum să-L cinstești? Cum se îndreaptă mânia Lui? Cum să potolești mânia Lui? Ce cult I se cuvine? Ce destin îi dă El omului, creaturii Sale?

Rațiunea rămâne mută; privirea omenească se sfarmă de nepătrunsele obscurități. Trebuie deci o a doua privire mai pătrunzătoare și la luminile rațiunii vor trebui să se adauge cele ale credinței. Și a pretinde să se ridice la esența divină și la tainele lui Dumnezeu prin singure forțele naturale este o rătăcire”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 158)

„Nebunie este să judece omenește despre lucrurile divine, și să înlocuiască în lume supranaturalul și divinul cu rațiunea în locul credinței”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 160)

De nu veți crede, nici nu veți înțelege

„Credința e începutul care duce la înțelegere și deschide mintea spre primirea luminii dumnezeiești²⁹”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a noua, în PSB, vol. 38, p. 307)

„Căci credinței îi urmează, în mod cuvenit, și putința de-a înțelege. Aceasta o spune și proorocul Isaia: *De nu veți crede, nici nu veți înțelege* (Is. 7, 9)³⁰. Deci trebuia să fie înrădăcinată întâi în ei credința, ca să introducă apoi în ei înțelegerea celor pe care nu le cunosc, și să nu se caute mai întâi cercetare³¹”. (Sf. Chiril al

²⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: *Credo, ut intelligam*, spunea Anselm de Canterbury, contrar lui Abelard care spunea: *Intelligo, ut credem*. Credința deschide inima pentru primirea tainelor existenței mai presus și mai adânci decât ceea ce înțelege rațiunea care mărginește și se închide acestei adâncimi și lărgimi. (n.s. 331, p. 307)

³⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: ... Credința omului e necesară mai ales pentru a admite că va trăi în veci. Ea e tot atât de necesară și pentru a admite existența lui Dumnezeu. Și amândouă acestea stau în legătură. Numai crezând în existența lui Dumnezeu, putem crede și în viața veșnică pe care ne-o poate da numai El. Dar aceste credințe au și o bază rațională, fără Dumnezeu și fără viața veșnică a persoanei umane, totul ar fi fără sens, lipsit de logică. Totul ar fi într-un întuneric în care nu s-ar vedea nimic, fără credința în Dumnezeu și în veșnicia omului totul ar fi neînțeles, cum zice proorocul Isaia. (n.s. 737, p. 407)

³¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De fapt, credința are un temei în firea omului care însetează după veșnicie. În acest sens, credința e anterioară cercetării. Dar chiar în această credință e și o logică. De abia pe urmă vine întemeierea rațională mai explicită a credinței. (n.s. 738, p. 407)

Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a patra, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 407)

„Fiindcă nu trebuie să se înlăture cu totul cercetarea celor dumnezeiești, deoarece ele trebuie să fie primite prin credință. Ci trebuie să se experimenteze și să se ajungă mai întâi la o cunoștință măsurată a lor, ca într-o oglindă și ghicitură, precum spune Pavel (I Cor. 13, 12)³². Dar foarte bine zic iarăși că n-au cunoscut înainte și apoi au crezut, ci, punând înainte credința, adaugă ca a doua cunoștință, precum s-a scris: *De nu veți crede, nici nu veți înțelege* (Is. 7, 9)³³. Căci, fiind așezată mai înainte în noi, ca o temelie, credința lipsită de curiozitate, se clădește pe ea apoi cunoștința care ne duce treptat la măsura vârstei lui Hristos și la bărbatul deplin și duhovnicesc. Pentru aceasta așa zice Dumnezeu: *Iată, Eu voi pune în temeliele Sionului o piatră aleasă, în capul unghiului, de mare preț* (Is. 28, 16). Căci Hristos ne este început și temelie întru sfințenie și dreptate, se înțelege prin credință, și nu altfel. Căci așa Se sălășluiește în noi³⁴”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a Patra, cap. 4, în PSB, vol. 41, p. 445)

„Dar când zicem credință, înțelegem cunoașterea adevărată despre Dumnezeu, și nu altceva³⁵. Cunoașterea este deci prin credință. Va mărturisi aceasta proorocul Isaia:

³² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cele dumnezeiești nu pot fi primite fără credință. Dar aceasta nu face de prisos cercetarea lor sau informarea despre ele. Sunt necesare amândouă, mai precis e necesară întâi o anumită cunoaștere a celor ce sunt primite apoi prin credință. Primesc prin credință taina unicității persoanei semenului meu, pe baza unei experiențe îmbinate cu credința, după ce am cunoscut întrucâtva și am exprimat unicitatea ei prin câteva trăsături generale. Cu atât mai mult sunt necesare amândouă în primirea Dumnezeirii lui Hristos. Opoziția dintre cunoașterea prin credință și neadmiterea tainei pot fi obiectul simplei *științe*. (n.s. 821, p. 445)

³³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Pe de altă parte, întâietatea cunoașterii față de credință e relativă. Căci ceea ce îndeamnă la cercetarea a ceea ce trebuie crezut e o anumită iradiere tainică a conținutului învățăturii, care e sesizat mai mult prin credință. Hristos Se impunea ca Cineva care nu era om de rând, deci Se impunea ca Cineva care trebuie crezut. Aceasta i-a îndemnat pe Apostoli să cerceteze dacă într-adevăr El este Cel ce trebuie primit prin credință ca Dumnezeu. Sf. Chiril afirmă chiar că cel credincios crește continuu prin cunoaștere până la bărbatul desăvârșit în Hristos. E o înaintare prin cunoaștere în taină, care nu exclude experiența ei mai presus de înțelegere, deci prin credință. (n.s. 822, p. 445)

³⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Iarăși Hristos nu ne este arătat ca Acela care satisface onoarea jignită a Tatălui prin păcatul omenesc, cum susține Anselm de Canterbury, ci ca Acela care ne este, prin unirea cu noi prin credință, putere de a ne face asemenea Lui întru sfințenie și dreptate, deci început și temelie launtrică în creșterea noastră în acestea. Fiul lui Dumnezeu, făcându-Se om, nu împlinește o funcție de reprezentare juridică a noastră în fața lui Dumnezeu, ci e o rădăcină a înnoirii spirituale a umanității. Puterea bunătății lui Dumnezeu se face putere a bunătății noastre prin firea omenească asumată, făcând posibilă unirea noastră cu El. (n.s. 823, p. 445)

³⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu poate fi credință adevărată fără cunoașterea Dumnezeului adevărat, Care este Persoană iubitoare, deci Tată al unui Fiu. O altfel de cunoaștere nu e credință, sau o credință fără această cunoaștere nu e credință adevărată. Cel ce crede cu adevărat cunoaște pe Dumnezeu cel adevărat, și cel ce cunoaște pe Dumnezeu cel adevărat crede. Un Dumnezeu care nu e crezut nu e cunoscut în realitatea lui vie, și nici invers. N-am nevoie să cred pentru a admite un așa-zis dumnezeu ca esență a naturii. O cunoaștere care nu realizează o comuniune cu un Dumnezeu personal, mai presus de natură, nu e credință. (n.s. 1914, p. 1015)

Dacă nu veți crede, nu veți înțelege (Is. 7, 9). Iar că o cunoaștere care constă dintr-o simplă teorie e declarată de scrierile Sfinților (de Scripturi) nefolositoare, poți înțelege și din următoarele. A spus unul dintre Sfinții ucenici: *Tu crezi că unul este Dumnezeu? bine faci; dar și demonii cred și se cutremură* (Iac. 2, 19). Ce vom zice deci față de acestea? Cum va adevăra deci Hristos, spunând că a avea viața veșnică înseamnă a cunoaște pe Unul și adevăratul Dumnezeu și, împreună cu El, pe Fiul? Socotesc că trebuie să spunem despre cuvântul Mântuitorului că este cu siguranță adevărat, căci cunoașterea e viață, fiindcă naște (în noi) puterea tainei și aduce împărtășirea de binecuvântarea tainică, prin care ne unim cu Cuvântul viu și de-viață-făcător”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a Unsprezecea, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 1015)

„De fapt, Proorocul Isaia zicea către unii: *De nu veți crede, nici nu veți înțelege* (Is. 7, 9)³⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 1099)

Credința, cunoașterea și știința

„Patru sunt cele din care rezultă adevărul: din simțire, minte, știință și supoziție; mintea, prin natura ei, este prima; simțirea este în noi și în raport cu noi; din simțire și din minte rezultă știința; evidența este comună și minții și simțirii. Simțirea este poarta prin care intră știința; iar credința, după ce s-a slujit de simțuri, lasă în urma ei supoziția, se grăbește spre realitățile cele nemincinoase și poposește în adevăr. Dacă va spune cineva că știința, în unire cu rațiunea, poate demonstra orice, atunci acela să audă că principiile, cauzele primare ale existenței, nu pot fi demonstrate; nu pot fi cunoscute nici cu ajutorul artei și nici cu ajutorul rațiunii; că rațiunea se ocupă cu realitățile, care pot avea și alte moduri de existență, iar arta este capabilă să facă ceva, dar nu-i capabilă de contemplație. Deci numai prin credință se poate ajunge la cauza primară a universului. Orice știință are ca sarcină învățătura; iar învățătura rezultă din cunoștințele anterioare. Cauza primară a universului nu era cunoscută mai înainte de eleni; n-o cunoștea nici Tales, care știa ca primă cauză apa, și nici ceilalți fizicieni, care au venit după el. Anaxagora, e drept, este cel dintâi care a pus mintea mai presus de lucruri; dar nici el n-a sesizat cauza creatoare, că a vorbit de unele vârtejuri prostești legate de inactivitatea și prostia minții. De aceea spune Cuvântul: *Să nu vă numiți învățători pe pământ* (Mt. 23, 8). Știința este o disciplină care lucrează cu demonstrații; credința, însă, este un har; ne ridică de la bucuriile care n-au nevoie de demonstrație la principiul simplu și universal, care nu-i nici împreună cu materia, nici materie și nici submaterie. (...) *Iată Eu fac noi* (Is. 43, 19), spune Cuvântul, *pe cele pe care ochiul nu le-a văzut, nici urechea nu le-a auzit și nici la inima omului nu s-au*

³⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se exprimă raportul dintre credință și înțelegere. Nu din înțelegere vine credința, ci In. vers. Credința deschide orizonturile de taină ale existenței superioare, din care se explică cele inferioare. Din credință sporește cultura, altfel aceasta rămâne închisă într-o monotonie mărginită. Dacă nu cred în infinit și absolut — care nu pot fi înțelese perfect — nu înțeleg cele mărginite și relative, nu înțeleg că ele pot fi depășite, așa cum o cere de fapt mintea noastră. (n. s. 2073, p. 1099)

suit (I Cor. 2, 9). Ucenicii Domnului grăiesc, aud și lucrează în chip duhovnicesc; prin credință și pricepere, înțeleg cu ochi nou, cu auz nou și cu inimă nouă, pe toate cele văzute și auzite. Sunt monezi bune și monezi false; moneda falsă poate înșela pe necunoscători, dar nu pe schimbătorii de bani, care știu din experiență să deosebească moneda falsă de cea bună și să o dea deoparte. Schimbătorul de bani spune necunoscătorului că moneda adusă de el e falsă; de ce e falsă, o știe numai schimbătorul de bani și cel care a învățat să umble cu banii. Aristotel numește credință criteriul potrivit căruia știința constată că un lucru este adevărat. Credința, deci, este mai importantă decât știința, pentru că credința este criteriul științei³⁷.

Credința psihologică, fiind o supoziție slabă, imită credința, așa cum lingușitorul imită prietenul, iar lupul câinele. Pentru că vedem că un dulgher ajunge meșter bun numai dacă învață, iar căpitanul unei corăbii ajunge meșter numai după ce a învățat arta conducerii corăbiei, rezultă că nu-i de ajuns să vrei să fii bun și priceput, ci trebuie neapărat să te supui dascălului și să înveți. Iar a te supune Cuvântului, pe care l-am numit Dascălul nostru, înseamnă a crede în El fără să I te împotrivești în vreun fel oarecare. Dar este cu puțință oare să te împotrivești lui Dumnezeu? Deci, gnoza ajunge credință, iar credința ajunge gnoză printr-o rânduială dumnezeiască și printr-o consecință reciprocă. Într-adevăr și Epicur, care mai cu seamă a preferat plăcerea adevărului, definește credința preconcepție a minții; și definește preconcepția gând proiectat spre ceva evident, spre o idee evidentă despre un lucru; nimeni, spune el, nu poate cerceta, nu-și poate pune întrebări, nu poate avea păreri, nici nu poate combate, fără o preconcepție (Epicur, *Fragm.* 255, Usener). Cum va putea cineva învăța un lucru pe care îl caută, dacă nu are o preconcepție a lucrului pe care dorește să-l învețe? Iar cel care învață transformă preconcepția în cunoștință. Iar dacă cel care învață nu poate învăța fără a avea în el preconcepția că este în stare să înțeleagă cele spuse, atunci va căuta să aibă urechi capabile să asculte adevărul. *Fericit este cel ce grăiește la urechile celor ce ascultă* (Înț. Sir. 25, 12), după cum fericit este și cel care ascultă. Iar a asculta bine înseamnă a înțelege. Dacă credința nu este nimic altceva decât o preconcepție a minții cu privire la cele spuse — iar aceasta se numește ascultare, înțelegere și convingere deplină — atunci nimeni nu va putea învăța fără credință, pentru că nu poate învăța fără preconcepție. Mai mult decât orice se dovedește adevărat cuvântul spus de profet: *Dacă nu veți crede, nici nu veți înțelege* (Is. 7, 9). Heraclit Efeseanul, parafrazând acest cuvânt, a spus: *Dacă nu nădăjduiești ceea ce nu-i de nădăjduit, nu-l vei descoperi, pentru că rămâne nedescoperit și neajuns* (Heraclit, *Fragm.* 18, Diels). Dar și Platon, filosoful, în *Legile* sale spune: *Cel care vrea să fie fericit și plin de noroc trebuie să participe de la început la adevăr, ca să trăiască cât mai mult timp cu puțință în adevăr, că este credincios. Cel necredincios, însă, iubește minciuna de buna sa voie; iar cel care iubește fără voia lui minciuna, acela-i fără minte; dar nici unul, nici altul nu-i de invidiat. Omul necredincios și omul fără de minte nu au prieten* (Platon, *Legile*, V, 730 BC)".

³⁷ Tâlcuirea Pr. D. Fecioru: Această afirmație a dascălului alexandrin poate surprinde pe un intelectual din zilele noastre; pentru el, însă, și pentru mentalitatea timpului său, astfel de idei erau monedă curentă. (n.s., p. 121)

(Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. IV, 13.2.-13.4., 14.1.-14.3., 15.3.-15.5., 16.1.-16.3., 17.1.-17.4., 18.1., în PSB, vol. 5, p. 120-122)

„Dacă ar trebui să facem etimologia cuvântului știință (ἐπιστήμη), atunci ar trebui să înțelegem că acest cuvânt vine de la στάσις (stare pe loc, ședere, așezare, oprire), pentru că știința oprește sufletul nostru, care mai înainte se purta când într-o parte când în alta; că știința îl oprește asupra lucrurilor pe care le gândește. La fel și cuvântul credință πίστις trebuie derivat din aceeași rădăcină, pentru că arată o oprire a sufletului nostru asupra a ceea ce este”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a IV-a, cap. XXII, 143.2., 143.3., în PSB, vol. 5, p. 297)

„Nici cunoașterea fără credință, nici credința fără cunoaștere”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 1.3., în PSB, vol. 5, p. 311)

„Știm că cel mai bun lucru este cercetarea unită cu credința, care, pe temelia credinței, zidește cunoașterea cea măreață a adevărului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 5.2., în PSB, vol. 5, p. 313)

„Spunem, deci, că nu trebuie să fie credința inactivă și singură, ci să fie însoțită de cercetare. Nu spun: să nu cercetezi cu nici un chip! Că Domnul a spus: *Caută și vei afla* (Mt. 7, 7; Lc. 11, 9).

Ușor dobândești ceea ce cauți;

Îți fuge din mâini, însă, lucrul pe care-l neglijezi (Sofocle, *Edip rege*, 110-111), spune Sofocle. La fel spune și poetul comic Menandru:

Toate acelea pe care le cauți

Au nevoie de luare aminte, spun cei mai înțelepți oameni (Menandru, *Fragm.* 189, CAF, III, 55).

Perspicacitatea sufletului trebuie îndreptată spre aflarea a ceea ce cauți și să curăți din drum toate piedicile; trebuie să dispară disputa, invidia, cearta, care-i cea mai rea între oameni; toate trebuie aruncate desăvârșit”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 11.1.-11.4., în PSB, vol. 5, p. 317)

„Deci a cerceta despre Dumnezeu, nu pentru a da naștere la discordie, ci pentru a descoperi, este lucru mântuitor. Că este scris în Psalmii lui David: *Mânca-vor săracii și se vor sătura; și vor lăuda pe Domnul cei ce-L caută pe Dânsul; vii vor fi inimile lor în veacul veacului* (Ps. 21, 30). Cei ce *caută* potrivit cercetării celei adevărate, *lăudând pe Domnul, se vor sătura* de darul cel de la Dumnezeu, adică de cunoaștere; și *va fi viu sufletul lor* — că sufletul, care aduce viața, este numit alegoric inimă — că prin Fiul este cunoscut Tatăl (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Nici nu trebuie să plecăm, fără reținere, urechile tuturor celor ce vorbesc și scriu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. I, 12.1.-12.3., în PSB, vol. 5, p. 318)

„Într-adevăr, dacă metodele de demonstrare, de care se folosesc de obicei oamenii și care sunt consemnate prin cărți, ar fi convins omenirea, atunci pe bună dreptate s-ar putea bănui că credința noastră e bazată pe *înțelepciunea oamenilor, iar*

nu pe puterea lui Dumnezeu (I Cor., 2, 5)”. (Origen, *Despre principii*, cartea a IV-a, VII, 1, în PSB, vol. 8, p. 269)

„A crede că Cel răstignit și îngropat a înviat din morți și că șade de-a dreapta Tatălui, aceasta nu are nevoie de înțelepciune, ci de credință. Fiindcă și apostolii nu s-au apropiat prin înțelepciune, ci prin credință, și printr-înșă s-au făcut mai înțelepți decât înțelepții, mai presus de toți cărturarii și învățații lumii, și cu atât mai vârtos cu cât mai mare este a primi prin credință cele ale lui Dumnezeu, decât a pune în mișcare silogisme și raționamente omenești fără vreun folos, căci toate acestea sunt mai presus de mintea omenească.

Dar cum a pierdut oare înțelepciunea înțelepților? Prin Pavel și prin ceilalți apostoli făcându-se cunoscut nouă, a arătat că înțelepciunea omenească este de prisos. Pentru a primi propovăduirea Evangheliei nici cel înțelept nu se folosește cu ceva din înțelepciunea lui, nici cel prost nu se vatămă de neînvățătura lui, ba încă, dacă s-ar putea spune, și ceva de admirat este, că mai îndemânatică este și mai ușor primește simplitatea și neînvățătura decât înțelepciunea. Păstorul și omul simplu mai degrabă va primi, căci el micșorându-și deodată cugetul și raționamentele sale, se predă pe sine Stăpânului fără vorbă.

Astfel deci, Dumnezeu a pierdut înțelepciunea înțelepților, și fiindcă dintru început a doborât-o, apoi la urmă nu mai este bună de nimic. Când ea putea și trebuia să-și arate puterea și să cunoască pe stăpân din lucrurile sale, nu a voit. Pentru aceea, acum chiar de ar voi să se bage singură în aceste fapte, totuși nu poate, fiindcă nici faptele nu sunt la fel – de vreme ce calea cunoașterii lui Dumnezeu este cu mult mai ușoară prin credință decât prin înțelepciune. Pentru aceea, prin credință este trebuitoare simplitatea, și pe aceasta a o căuta totdeauna și pretutindeni, și a o prefera înțelepciunii lumești.

*Au nu a făcut nebună Dumnezeu înțelepciunea lumii acesteia? Și ce va să zică: a făcut nebună înțelepciunea lumii acesteia? Adică a arătat-o ca nebună pentru primirea credinței. Fiindcă așa-zișii înțelepți își închipuiau lucruri mari de dânsii, pentru aceea apostolul grabnic a înfruntat înțelepciunea lor. Ce fel de înțelepciune poate fi aceasta, zice, când bunul cel mai de căpetenie ea nu-l află? Singură s-a arătat nebună și ea cea dintâi singură s-a defăimat. Că dacă atunci când trebuia să afle adevărul prin raționamente, ea nu a aflat și nici nu a arătat nimic, apoi acum, când împrejurările se arată mai mari, cum ar putea să izbutească cu ceva, când este nevoie numai de credință și nicidecum de agerimea minții? Deci nebună a făcut-o Dumnezeu, adică astfel a arătat-o și a binevoit ca prin nebunia propovăduirii să mântuie pe cei ce cred – adică nebunie numai părută înaintea acelor înțelepți, și nicidecum că era așa. Faptul măreț acesta este, că Dumnezeu nu a pus la mijloc o altă înțelepciune mai mare decât a acelor, ci acea nebunie părută, care a și biruit – căci a scos și pe Platon, nu prin vreun alt filosof mai înțelept decât acela, ci prin niște pescari proști și neînvățați. Astfel și biruința a fost mai mare și mai strălucită”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia IV, p. 35-36)*

„Cei simpli și proști mai curând s-au încredințat și au crezut, fiindcă nu aveau cu dânșii prostia cea mai de pe urmă, de a se crede pe dânșii înțelepți, pe când nebunii aceștia își închipuiau că pot să afle prin gândiri omenești ceea ce nu se poate afla decât prin credință. Când fierarul, în loc să tragă cu cleștele fierul înroșit în foc, s-ar încăpățâna să-l tragă cu mâna, noi cu toții vom spune că aceasta este cea mai de pe urmă nebunie; întocmai așa se petrece și cu filosofii aceștia, căci și ei încăpățânându-se a afla totul printr-înșii, au necinstit credința. Pentru aceea nici n-au aflat nimic”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia V, p. 44)

„Cel ce nu cunoaște adevărul nu poate nici crede cu adevărat. Căci cunoștința naturală premerge credinței”. (Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, cap. 110, în *Filocalia...*, vol. I, p. 246)

„Încă nu e slugă credincioasă cel ce se reazemă pe simpla cunoștință; ci cel ce crede prin ascultare lui Hristos, Care a poruncit”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 5, în *Filocalia...*, vol. I, p. 254)

„Tuturor relelor le premerge neștiința; iar a doua după neștiință e necredința”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 105, în *Filocalia...*, vol. I, p. 264)

„Cel ce nu cunoaște adevărul, acela nu poate nici să creadă cu adevărat. Căci cunoștința premerge după fire credinței. Cele spuse de Scriptură n-au fost spuse numai ca să le înțelegem, ci ca să le și facem”. (Isihie Sinaitul, *Cuvânt despre trezvie și virtute*, suta întâi, cap. 60, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 62)

„... în dogmele creștinilor călăuzește credința, nu dovedirea”. (Sf. Grigorie Palama, *Despre împărtășirea dumnezeiască*, cap.1, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 373)

„Astfel, cunoașterea este potrivnică credinței. Căci credința este, în toate ale ei, o dezlegare (o eliberare) de legile cunoașterii, desigur nu de ale celei duhovnicești. Căci hotarul ce îngreșește cunoașterea (definiția ei) este că nu poate face vreun lucru în afară de iscodire și de cercetare, ci ea cercetează de e cu putință să se facă ceea ce gândește și voiește. Iar credința ce e? Când cineva nu se apropie de ea în chip drept, ea nu-l convinge să rămână în ea³⁸.

³⁸ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: *Cu adevărat, când cineva nu se apropie de credință în chip drept, ci fără respect și din duh de iscodire, aceasta nu-l luminează cu lumina ei, ci îl închide iarăși în întunericul necredinței*. Credința se referă la domeniul celor lăuntrice ale persoanei. Când cineva nu se apropie de aceasta cu respect și cu iubire, aceasta nu i se deschide. Ea nu poate fi cucerită prin agresiunea analizelor, ca obiectele, ci prin realizarea comuniunii bilaterale, prin revelația benevolă de la persoană la persoană. Pe când domeniul cunoașterii e îngreșit de legile naturii create, supuse experimentelor și analizelor, dar prin aceasta e un domeniu limitat, domeniul credinței e îngreșit de libertatea persoanei, dar când aceasta vrea să-l comunice, el se vădește nelimitat. Acest domeniu explică apoi și raționalitatea naturii create. De aceea credința înmoaie, sau covârșește legile

Cunoștința nu poate fi adunată fără cercetare și fără folosirea metodelor. Și de aceea, ne îndoim de adevărul ei³⁹. Iar credința cere un cuget curat și simplu, care e străin de orice meșteșugire și de căutare prin metode. Vezi cum se împotrivesc una alteia? Casa credinței este o înțelegere de prunc și o inimă simplă. *Căci în simplitatea inimii lor, zice, au slăvit pe Domnul* (Col. 3, 22). *Și de nu vă veți întoarce și nu vă veți face precum copiii, nu veți intra în împărăția cerurilor* (Mt. 18, 3). Iar cunoștința este dușmana și potrivnica acestor două⁴⁰. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoiță*, cuv. 62, în *Filocalia...*, vol. X, p. 321)

„Prin acestea cunoașterea e păzită în hotarele firii și nu se încumetă să treacă peste hotarele ei nicidecum. Iar credința trece cu putere peste acestea⁴¹. Căci zice: *De vei trece prin foc, el nu te va arde, și râurile nu vor trece peste tine* (Is. 43, 2). Și acestea le-a lucrat credința de multe ori înaintea întregii zidiri. Chiar dacă s-ar fi dat cunoașterii puțința să facă cercarea lor, nu s-ar fi convins. Pentru că mulți au intrat prin credință în foc și au înfrânt puterea arzătoare a focului și au trecut prin el nevătămați; și au călcat pe spatele mării și au ajuns la uscat. Și toate sunt mai presus de fire și potrivnice modurilor cunoașterii și au dovedit-o pe aceasta deșartă în toate modurile și legile ei.

Ai văzut cum păzește cunoașterea hotarele firii? Și ai văzut cum se ridică credința mai presus de fire și-și face acolo calea călătoriei? Metodele cunoașterii au cârmuit lumea cinci mii de ani, sau ceva mai puțin, sau mai mult, și omul n-a putut să-și ridice nicidecum capul de la pământ și să simtă puterea Ziditorului său până ce n-a răsărit credința noastră și nu ne-a eliberat pe noi de întunericul lucrării pământești și din robia de după împrăștierea cea deșartă⁴². Și acum iarăși, când am aflat marea cea neînviforată și comoara cea fără lipsuri, dorim să ne aplecăm spre izvoarele

cunoașterii naturii. Cunoaște cele cuprinse în cadrul legilor de pe o poziție superioară legilor. Desigur că aceasta e un anumit sens al cunoașterii, pentru că în alt sens și cunoașterea conținutului persoanei și al Persoanei supreme, prin revelație, e cunoaștere. (n.s. 374, p. 321)

³⁹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Sensul acestei propoziții e multiplu: a) adevărul e un domeniu esențial de care depinde ceea ce se cuprinde în cadrul legilor naturii create. Și pentru că prin cunoaștere și deci prin metodele ei sesizăm numai partea din urmă, ne îndoim de celălalt domeniu, al adevărului; b) chiar în faptul că pornim la aflarea adevărului din natură, prin metode, pornim de la îndoială; c) ne îndoim mereu dacă metodele ce le-am folosit au fost cele mai bune pentru aflarea adevărului; d) ne îndoim mereu dacă nu cumva adevărul neaflat nu face problematic adevărul fragmentar aflat. (n.s. 375, p. 321)

⁴⁰ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Înțelegerii depline și intrării în împărăția cerurilor. Până aici, sfântul Isaac a precizat această deosebire între cunoștință și credință: cunoștința se câștigă prin metode de cercetare, iar credința se dobândește prin încrederea simplă a inimii curate, în Dumnezeu. E o deosebire de stări sufletești și de moduri de dobândire. Cunoștința se întreabă dacă se poate împlini ceea ce cunoaște, pe când credința nu se întreabă dacă se poate împlini aceasta în baza legilor naturii; ci se încrede în puterea lui Dumnezeu. (n.s. 376, p. 321)

⁴¹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința mobilizează forțele spiritului, superioare celor ale naturii, mai ales când spiritul este în comunicare prin har cu puterile ce curg din Persoana nesfârșită a lui Dumnezeu, izvorul a toată puterea. (n.s. 381, p. 323)

⁴² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Căderea în păcat de la început e socotită ca o împrăștiere din unitatea primordială a oamenilor din dragostea de Dumnezeu și dintre ei. Parcă ar vrea să fie o replică la doctrina greșită a împrăștierii origeniste din *pleroma* dinainte de creație. (n.s. 382, p. 323)

sărace. Nu este cunoștință fără lipsuri, oricât de mult s-ar îmbogăți. Dar vistieriile credinței nu le încap cerul și pământul. Cel ce-și reazimă inima de nădejdea credinței nu va fi lipsit niciodată de ceva; și când nu are nimic, toate le are prin credință, precum s-a scris: *Oricâte veți cere în rugăciune cu credință, veți lua* (Mt. 21, 22). Și iarăși: *Domnul aproape este, de nimic să nu vă îngrijiți* (Filip. 4, 5). (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 62, în *Filocalia...*, vol. X, p. 323-324)

„Cunoștința caută pururea meșteșuguri (metode) de păzire a celor ce au dobândit-o pe ea. Iar credința zice: *De nu va zidi Domnul casa și nu va păzi cetatea, în zadar ar priveghea cel ce o păzește și în deșert s-ar osteni ziditorul* (Ps. 126, 1). Niciodată cel ce se roagă cu credință nu se folosește de metode și nu umblă cu ele. Căci cunoștința laudă în tot locul frica, cum a spus înțeleptul: *Fericit este cel se teme* (Înt. Sir. 33, 15). Dar ce face credința? *S-a temut*, zice, *și a început să se scufunde* (Mt. 14, 30). Și iarăși: *N-ați luat duh de robie spre frică, ci duh de înfiere* (Rom. 8, 15), spre libertatea credinței și a nădejzii în Dumnezeu⁴³”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 62, în *Filocalia...*, vol. X, p. 324)

„Cunoștința nu e de defăimat, dar credința e mai înaltă decât ea. Și când defăimăm, nu defăimăm cunoștința, să nu fie, ci vrem numai să deosebim modurile strâmbe ale ei, prin care merge împotriva firii și se înrudește cu cetele dracilor”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 62, în *Filocalia...*, vol. X, p. 326)

„Dar deocamdată se cuvine să știm că credința și lucrările ei sunt mai înalte decât cunoștința. Și că însăși cunoștința se desăvârșește în credință și dobândește putere să urce în sus și să simtă pe Cel ce este mai înalt decât toată simțirea⁴⁴ și să vadă lumina aceea necuprinsă de minte⁴⁵ și de cunoștința fapturilor. Deci cunoștința e o treaptă prin care urcă cineva la înălțimea credinței. Dar când ajuge cineva aproape

⁴³ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Câtă vreme cunoștința e stăpânită de frica să nu piardă ceva din cele cunoscute, sau dobândite prin cunoaștere, credința nu se teme de nimic dacă rămâne statornică. Ea nu se teme că o să le piardă pe cele cunoscute de ea, nici prin moarte. Credința ne eliberează de legile naturii care ne duc în mod sigur la moarte, iar nădejdea susține în noi siguranța că nu vom sfârși în această moarte. Petru începe să se teamă aducându-și aminte de legea firii apei, care nu poate susține trupul la suprafață, și începe să se scufunde. Dar când credea în Hristos, avea din El puterea să umble pe mare. Credința nu ne mai ține în duhul fricii și al robiei de stihii, ci ne ridică la libertatea față de ele și deci în duhul îndrăzelii de fii ai lui Dumnezeu, Care ne apără de toate, pentru viața veșnică. (n.s. 383, p. 324)

⁴⁴ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Cunoștința cu metodele ei, când rămâne la scopul ei adevărat de cunoaștere a naturii, nu numai că se face premergătoare a credinței, ci urcă, pe treptele ei mai înalte, împreună cu credința. Hotarele ei se înmoaie, devin transparente, elastice. Atunci cunoașterea devine simțire, sau contact direct cu cele mai presus de cunoașterea metodică, dar mai presus de orice simțire, adică de orice contact al simțurilor noastre cu lucrurile, dar și de simțirea sufletească, prin care trăim presiunea unor realități nevăzute. Transcendența lui Dumnezeu se conciliază cu certitudinea unei legături ale noastre cu El. Avem aci cel mai fundamental paradox. Pe aceste trepte superioare credința e și cunoștință, sau cunoștința e și credință. (n.s. 386, p. 327)

⁴⁵ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Vederea luminii necuprinse cu mintea exprimă în alte cuvinte același paradox. Suntem în plină doctrină areopagitică. (n.s. 387, p. 327)

de aceea, nu mai are nevoie de ea⁴⁶. *Că acum, zice, cunoaștem din parte. Dar când va veni ceea ce e desăvârșit, ceea ce-i din parte va înceta* (1 Cor. 13, 9). Credința, deci ne arată ca prin ochi adevărul desăvârșirii și prin credință aflăm acele lucruri necuprinse, dar nu prin cercetarea și prin puterea cunoștinței”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 62, în *Filocalia...*, vol. X, p. 327)

„Din această cunoștință vine îngâmfarea și trufia; căci ea pune pe seama ei tot lucrul bun și nu-l pune pe seama lui Dumnezeu⁴⁷.

Dimpotrivă, credința pune faptele ei pe seama harului. De aceea ea nu cunoaște trufia, precum este scris: *Toate le pot întru Hristos, Care mă întărește pe mine* (Filip. 4, 13). Și iarăși: *Însă nu eu, ci harul lui Dumnezeu care este cu mine* (1 Cor. 4, 15). Iar ceea ce a zis fericitul Apostol: *Cunoștința îngâmfă*, a zis despre cunoștința care nu este unită cu credința și cu nădejdea în Dumnezeu și nu despre cunoștința adevărată”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoință*, cuv. 63, în *Filocalia...*, vol. X, p. 331)

Fericiți cei ce n-au văzut și au crezut

„Spune Scriptura că *cel credincios în puțin, e credincios și în mult* (Lc. 16, 10). Dacă ai fi crezut cuvântul meu, m-ai crede și când aș fi de față⁴⁸. De aceea a fericit Domnul pe cei ce n-au văzut și au crezut (In. 20, 29). (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 231, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 262)

Credința și gnoza

„Credința este, ca să spun așa, o cunoaștere scurtă a celor mai de seamă învățături; gnoza, însă, este dovedirea puternică și sigură a învățăturilor cuprinse în credință; prin învățătura Domnului gnoza este zidită pe credință; și, cu ajutorul științei, ne duce la înțelegere și la infailibilitate”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. X, 57.3., în PSB, vol. 5, p. 511-512)

⁴⁶ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Când prin cunoștință ajunge cineva la credință, nu mai are nevoie de cunoștință. A ajuns la o cunoștință mai presus de cunoștință. Dar acolo a încetat și credința. Sau amândouă sunt depășite în *vedere*. Încă de aci se vede că sunt trei etape principale ale cunoștinței adevărate: cea a naturii, care premerge credinței și duce la ea; cea care sporește împreună cu credința, în care domeniile lor nu mai sunt deosebite; și cea mai presus atât de cunoștință cât și de credință. (n.s. 388, p. 327)

⁴⁷ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Gustarea și hrănirea în continuare din pomul cunoștinței binelui și răului dezrădăcinează dragostea, pentru trufia ce o naște în cei ce gustă din el și pentru folosirea acestei cunoștințe, în general, de către cei ce gustă din ea pentru folosul egoist. (n.s. 393, p. 331)

⁴⁸ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Adică dacă nu crezi cuvintelor ce ți le scriu, nu vei crede nici dacă mă vei vedea față către față. (n.s. 348b, p. 262)

Încercarea credinței

„Constanțiu (tatăl Sfântului Constantin) a dat ascultare unui gând înțelept și cuvios, purcează la un lucru de necrezut și a cărui înfăptuire stârnește uimirea: anume, el a poruncit tuturor oamenilor săi (începând chiar cu cei aflați în slujbele palatului și până la demnitarii în funcție) să se hotărască – fie a jertfi demonilor (în care caz puteau rămâne mai departe în preajma sa, păstrându-și rangul neatins), fie să nu le aducă jertfă (în care caz porțile sale aveau să le rămână închise iar ei aveau să fie izgoniți până departe și lipsiți de ocrotirea sa). Oamenii s-au împărțit, trecând unii deoparte, alții de cealaltă parte, și dându-și fiecare în vileag felul alegerii. Atunci le-a dezvăluit și omul acela minunat gândul ascuns de el în spatele șiretlicului, unora punându-le în lumină lășitatea și egoismul, altora – în schimb aducându-le foarte mare laudă pentru statornicia lor înaintea lui Dumnezeu; după care, pe cei dintâi – de vreme ce fuseseră în stare să-și trădeze Dumnezeul – nu i-a mai socotit vrednici să dea ochii cu împăratul lor (într-adevăr, cum și-ar fi putut păzi credința față de împărat unii cărora le fusese dată în vileag nescunoștința față de Cel de sus?). Ca atare, el a decretat că aceștia vor trebui să părăsească curtea împărătească și să plece cât mai departe; despre ceilalți, în schimb – pe care însuși adevărul îi dovedise vrednici de (dragostea lui) Dumnezeu – a socotit Constanțiu că tot astfel se vor purta ei și cu împăratul lor, și, drept urmare, i-a rânduit în garda sa de corp și le-a dat în grijă până și veghea împărăției însăși, lăsând să se înțeleagă că din astfel de oameni se cade să ne facem noi prietenii și oamenii de casă cei mai apropiați și de nădejde, prețul lor întrecând cu mult pe acela al unor cămări pline de neasemuite comori”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea I, 15-17.2., în PSB., vol. 14, p. 71-72)

„Căci în vreme ce Bisericele din alte ținuturi ale lumii sufereau diverse persecuții, numai Constanțiu, tatăl lui Constantin, le-a îngăduit creștinilor să-și păstreze în toată libertatea religia lor.

Și iarăși am aflat că a făcut o minune neobișnuită și vrednică de ținut minte. Voind să încerce pe unii creștini de la palatul său dacă sunt bărbați buni și puternici, chemându-i pe toți, a început prin a le spune că, dacă unii vin să aducă sacrificii și cinstire zeilor lui, să fie în jurul lui și să rămână în anturajul lui; dacă însă refuză, să plece din palat, mulțumindu-se cu o pedeapsă foarte mică. Deoarece au fost și de o parte și de cealaltă, unii părăsindu-și religia iar alții punând cele sfinte înaintea celor prezente, a hotărât să se folosească de acei prieteni și sfetnici care au rămas constant fideli în cele mai bune (adică în credința creștină – n.n.); pe ceilalți însă i-a alungat din sfatul lui, întorcându-le spatele ca unor neputincioși, considerând că aceia din jurul împăratului care au fost așa de grăbiți să-și trădeze Dumnezeul, nu vor fi niciodată devotați”. (Casiodor, *Istoria Bisericească tripartită*, cartea I, capitolul VII, în PSB, vol. 75, p. 41)

Încercarea credinței de către Dumnezeu

„Căci dumnezeiescul Avraam este încercat, deoarece Dumnezeu nu e neștiutor a ceea ce va fi⁴⁹. Căci nu-I este ascuns nimic minții care le știe pe toate. De aceea a și spus: *Cine este acesta care-și ascunde de Mine sfatul și-și ține cuvintele în inimă, și socotește să le ascundă de Mine?* (Iov 38, 2); și iarăși prin proorocul Isaia: *Eu sunt Dumnezeu și nu este altul afară de Mine. Vestesc mai înainte cele din urmă, înainte de a se face și s-au și făcut* (Is. 45, 18-22). Drept aceea, judecând drept, ar fi nebunie totală și ne-am socoti între cei mai aiuriți, socotind că Dumnezeul tuturor e neștiutor al celor ce vor fi și de aceea încearcă pe Avraam. Dar era de trebuință nu numai să strălucească capul dreptului în cunoștința lui Dumnezeu, ci mai vârtos să se facă cât mai de laudă bunul lui nume și să fie mărturisit prin experiența celor mai bune fapte ale lui făcute tuturor cunoscute. Dar era și o adâncă rațiune a rânduiei dumnezeiești să se facă cunoscută și prin Sfintele Scripturi ascultarea lui atât de mare, care nu poate fi întrecută de nimic. Căci el a mers până la atâta voință și hotărâre încât să nesocotească și iubirea față de copil și să nu se oprească de la uciderea lui⁵⁰. Și ceea ce e mai de mirare e că prin aceasta aștepta să fie părintele multor popoare. Căci Dumnezeu nu minte în această făgăduință”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, Cartea a Treia a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 95)

„Uneori Domnul obișnuiește să pună la încercare credința noastră pentru ca ea să devină mai puternică și mai vrednică de slavă”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea a II-a, A treia convorbire cu părintele Cheremon, cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 544)

„Dar și credință neclintită câștigă cineva din încercări prin cercarea (experiența) ajutorului dumnezeiesc, pe care l-a primit de multe ori. Prin aceasta se face neînfricat și dobândește curaj din încercări și din deprinderea cea dobândită”. (Sf. Isaac Sirul, *Cuvinte despre nevoiță*, cuv. 48, în *Filocalia...*, vol. X, p. 251)

Îndoiala în credință

„Pentru iubirea de străini și pentru evlavia sa, Lot a scăpat din Sodoma, în timp ce toată împrejurimea a fost pedepsită cu foc și pucioasă (Fac. 19; 2 Pt. 2, 6-7). Stăpânul a făcut cu asta cunoscut că nu părăsește pe cei ce nădăjduiesc în El, iar pe cei ce înclină în altă parte îi pedepsește și-i chinuie. Femeia lui a ieșit împreună cu el; dar pentru că a fost de altă părere și nu s-a unit cu el, i s-a dat semn, să fie stâlp de piatră până în ziua de azi, ca să cunoască toți că cei care șovăiesc și se îndoiesc de

⁴⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: De aceea Dumnezeu nu încearcă pentru a afla cum se va comporta omul, ci pentru a-i da ocazia să se întărească duhovnicește, iar în cazul lui Avraam să se arate și altora frumusețea lui spirituală și să se dea ca pildă de silință în cele bune și altora. (n.s. 159, p. 95)

⁵⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Își ducea din ascultare de Dumnezeu copilul la moarte și totuși credea că prin această pierdere a urmașului său va fi părintele multor neamuri. Arată suprema încredere în Dumnezeu prin amândouă acestea. (n.s. 160, p. 95)

puterea lui Dumnezeu ajung judecată și semn pentru toate generațiile”. (Sf. Clement Romanul, *Epistola către corinteni* (I), cap. XI, în PSB, vol. 1, p. 57)

„Umbli în sfatul necredincioșilor, dacă spui în inima ta: Este, oare, Dumnezeu, Care conduce pe toate cele din lume? Este, oare, Dumnezeu, Care chivernisește pe cele din ale fiecăruia? Este, oare, judecată? Este, oare, răsplătire fiecăruia după faptele lui? Pentru ce, oare, dreptii sunt săraci, iar păcătoșii bogați? Pentru ce, oare, dreptii sunt lipsiți de slavă, iar păcătoșii încărcăți de slavă? Nu cumva, oare, lumea se mișcă de la sine și niște întâmplări iraționale rânduiesc într-un chip neregulat viața fiecăruia? Dacă ai gândit așa, ai umblat în sfatul necredincioșilor (Ps., 1, 1). Fericit este, dar, acela care nu s-a îndoit de Dumnezeu, acela care n-a fost mic la suflet față de întâmplările din viață, ci așteaptă cele ce au să fie; fericit este acela care n-a avut gând necredincios despre Cel Ce ne-a zidit”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omil. la Psalmul I, IV, în PSB, vol. 17, p. 188)

„Într-adevăr, după ce Moisi văzuse atâtea și atât de mari minuni și semne, a slobozit acel glas plin de îndoială: *Ascultați-mă, neascultătorilor! Oare din piatra aceasta vă voi scoate apă?* (Num., 20, 10). De aceea și Domnul, la cuvântul acesta, a spus lui Moisi și Aaron: *Pentru că n-ați crezut în Mine, ca să Mă sfințiți înaintea fiilor lui Israil, de aceea nu veți băga voi adunarea aceasta în pământul pe care l-am dat lor* (Num., 20, 12)”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, Omil. la Psalmul XLVIII, IV, în PSB, vol. 17, p. 314)

„Fiindcă e mare boala îndoielii și lipsește de darurile lui Dumnezeu⁵¹”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 755)

„Atunci când această întrebare îndoielnică și periculoasă: *Cum* intră în sufletul omului, necredința intră atunci cu ea în el”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XLVI, 2, p. 221)

„Căci de aceea am fost numiți credincioși, pentru ca fără clătinare să credem celor spuse, pentru ca deloc să nu ne îndoim”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia I, p. 20)

„Căci dacă aș fi avut credința, care vine din faptele pocăinței, aș fi putut să zic: *În Dumnezeul meu voi trece zidul*, și nu m-aș fi înfricoșat din îndoială, zicând în mine însumi: *Oare cine mă va întâmpina când mă voi rezezi să sar înălțimea zidului? Oare nu cumva e o prăpastie acolo?*”⁵² *Nu cumva nu voi putea să-l trec, ci, rostogolidu-mă,*

⁵¹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Îndoiala ne închide în noi înșine și în lumea aceasta, a unor legi crezute de nedepășit, lipsindu-ne de darurile mai presus de creație. (n.s. 1419, p. 755)

⁵² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Precum voia proprie este peretele din mijloc, așa credința surpă acest perete, pentru că credința este voia care vrea să se surpe pe ea însăși ca voie autonomă. Realitățile spirituale dumnezeiești se fac vădite în fața noastră și pătrund în noi, și noi înaintăm și creștem în ele, dacă credem în ele, adică dacă vrem să le socotim reale. Ele nu sunt iluzii, dar depinde de

*mă voi întoarce iarăși jos, după ce m-am ostenit? Și alte multe de acestea, pe care cel ce are credință că Dumnezeu este aproape și nu departe, nu le socotește niciodată. Acela aleargă drept spre Dumnezeu, Cel ce are toată puterea și stăpânirea, toată bunătatea și iubirea de oameni, ca să nu-l ajungă, nu ca unul ce bate aerul, ci ca unul ce vâslește, căutând cele de sus”. (Petru Damaschinul, *Învățăături duhovnicești*, cuv. 2, în *Filocalia...*, vol. V, p. 184-185)*

Necredința

„Unii, necunoscându-L, Îl tăgăduiesc; dar, mai bine spus, ei sunt tăgăduiți de El; aceia sunt mai mult avocați ai morții decât ai adevărului; pe ei nu i-au convins nici profețiile, nici legea lui Moisi, dar până acum nici Evanghelia, nici suferințele fiecăruia din noi”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), cap. V, 1, în PSB, vol. 1, p. 220-221)

„Nu știi oare că credința premerge tuturor lucrurilor pe care le face omul? Care plugar poate secera, dacă nu crede mai întâi în pământul în care aruncă sămânța? Sau cine poate călători pe mare, dacă nu crede mai întâi în corabie și în căpitanul corăbiei? Care bolnav poate să se vindece, dacă nu crede mai întâi în doctor? Cine poate învăța o meserie sau o știință, dacă nu se dă mai întâi pe sine învățătorului și dacă nu crede în el? Așadar, dacă plugarul crede în pământ, dacă cel care călătorește pe mare crede în corabie, dacă bolnavul crede în doctor, pentru ce tu nu vrei să crezi în Dumnezeu, când ai de la El atâtea garanții?” (Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, cartea întâi, VIII, în PSB, vol. 2, p. 379)

„S-ar teme conștiința noastră dacă ar crede, dar fiindcă nu crede nici nu se teme. Dacă ar crede s-ar păzi, și dacă s-ar păzi s-ar mântui”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XXVI, în PSB, vol. 3, p. 452)

„Dacă tatăl sau fiul sau fratele cuiva este necredincios și sunt piedică pentru mântuire și obstacol spre viața cea de sus, cu aceia să nu fie de acord, nici să fie de aceeași părere cu ei, ci să pună capăt rudeniei trupești din pricina dușmăniei duhovnicești”. (Clement Alexandrinul, *Care bogat se va mântui?*, 22.7., în PSB, vol. 4, p. 49-50)

voința noastră de a le socoti reale ca ele să devină reale pentru noi. Spiritul este putere și, dacă nu punem noi la contribuție efortul spiritual al credinței, nu putem descoperi și experia spiritul ca putere. Dar faptul că depinde de voie, de efortul voinței noastre manifestat în credință, descoperirea realităților spirituale face posibilă pentru noi ispita de a le socoti iluzii, autosugestii, precum și faptul ca ele să se evaporeze îndată ce slăbim efortul credinței noastre. Ele sunt pentru noi până ce credem în ele, adică până ce vrem să fie și nu mai sunt pentru noi, când nu mai credem cu tărie, când nu mai vrem să fie. Existând totdeauna ca virtualitate pentru noi, în mod actual există numai când credem și în măsura în care credem. În acest sens credința e vedere, e experiență. Iar voia noastră opusă credinței e un perete care ne desparte de ele. (n.s. 261, p. 184)

„... El a spus: *Cel ce are urechi de auzit să audă* (Mt. 11, 15; 13, 9.23; Mc. 4, 9.23; Lc. 8, 8; 14, 35). Și cine-i acesta? Să o spună Epiharm:

Spiritul vede, spiritul aude; celelalte sunt surde și oarbe (Epiharm, *Fragm.* 249, Kaibel).

Heraclit, ținând în frâu, prin muștrări, pe unii, spune: *Necredincioșii nu știu nici să asculte, nici să vorbească*. Heraclit folosește fără îndoială aceste cuvinte ale lui Solomon: *Dacă vei iubi să ascuți, vei primi învățătură; iar dacă vei pleca urechea ta, înțelept vei fi*⁵³. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. V, 24.4.-24.5., în PSB, vol. 5, p. 125)

„Necredința, la rândul ei, este o presupunere slabă și negativă față de o idee potrivnică; greutatea de a crede este o stare sufletească ce acceptă cu greu credința”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a II-a, cap. VI, 28.1., în PSB, vol. 5, p. 128)

„Iar despre cei necredincioși s-a spus: *S-au socotit ca praful, pe care-l spulberă vântul de pe fața pământului* (Ps. 1, 4) *și ca o picătură din cadă* (Is. 40, 15)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a IV-a, cap. XXIV, 154.4., în PSB, vol. 5, p. 302)

„Ideea unui singur Dumnezeu atotputernic a fost totdeauna, în chip natural, în toți oamenii cu mintea sănătoasă; iar cei mai mulți, cei care nu-și pierduseră rușinea față de adevăr, pricepeau veșnica binefacere a proniei dumnezeiești. Într-un chip general, Xenocrate din Calcedon nu deznădăjduia de a găsi chiar la animalele necuvântătoare ideea de Dumnezeu (Xenocrate, *Fragm.* 21, Heinze); (...) Departe de mine gândul de a spune că omul este lipsit de ideea de Dumnezeu, el, care la creare a avut parte de însuflare dumnezeiască, după cum e scris (Fac. 2, 7), el, care participă la o esență mai curată decât celelalte animale”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a V-a, cap. XIII, 87.1.-87.4., în PSB, vol. 5, p. 360)

„Uciderea este luarea cu sila a vieții unui om. Cel care vrea să nimicească învățătura cea adevărată despre Dumnezeu și despre veșnicia Lui, ca să pună în locul ei minciuna, spunând fie că universul este fără pronie, fie că lumea este necreată, fie că sunt minciuni temeiurile adevăratei învățături, acela este cel mai mare criminal”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VI-a, cap. XVI, 147.2., în PSB, vol. 5, p. 465)

„Degeaba au mai văzut ei atâta frumusețe în creație, atâta rânduială, atâta armonie și ordine, atâta frumusețe în lume, căci tot nu vor să vadă pe Creator din făpturi; ei nu vor să înțeleagă că o rânduială atât de desăvârșită este lucrarea providenței care orânduiește totul, ei sunt orbi și nu văd lumea decât cu ochi de animale fără judecată, cu ochi de dobitoace.

⁵³ Notă Pr. D. Fecioru: De fapt, *Înt. Sir.*, 6, 34.

Ei nu simt prezența unei înțelepciuni într-o lume în care se vede atât de clar îndrumarea Înțelepciunii”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, omilia a XXII-a, IX-X, în PSB, vol. 7, p. 114-115)

„Poate fi ore vreo pierdere mai grea și vreo nenorocire mai mare decât aceea ca în contemplarea frumuseții și a ordinii din lume să nu poți recunoaște pe Creatorul ei? Ar exista vreo mizerie mai adâncă decât să fii orb sufletește și să nu vezi pe Creatorul și Părintele oricărei ființe cugetătoare?” (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a VIII-a, cap. XXXVIII, în PSB, vol. 9, p. 535)

„Dacă nu este cineva care să conducă lumea, dacă nu este cineva care să răsplătească după merit cele săvârșite în viață, cine-i mai poate împiedica să asuprească pe sărac, să ucidă pe orfani, să omoare pe văduvă și pe străin, să facă orice faptă nelegiuită și să se murdărească cu patimi necurate și ticăloase și cu toate poftele dobitocești?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omil. a IX-a, I, în PSB, vol. 17, p. 435)

„Doar numai Dumnezeu singur este Cel care are din Sine existența, după cum deducem din vedenia teofaniei arătată marelui Moise (Ieș. 3, 14). Drept aceea cel care scoate din cugetul său ideea că Dumnezeu există prin Sine, dar ajunge să spună că tot nu există, acela și-a nimicit ființa punând-o în afara Celui care este existența însăși. De aceea se și spune, că întrucât s-au abătut de la fața lui Dumnezeu, toți împreună netrebnici s-au făcut (Ps. 52, 4), dovedindu-se de nici o treabă, ca o haină învechită (Ps. 101, 27)...”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *La titlurile Psalmilor*, partea II, cap. XIII, în PSB, vol. 30, p. 180-181)

„Dacă răspunde că nu crede c-ar exista vreun Dumnezeu, să-l facem să recunoască, pe temeiurile înțelepciunii și măiestriei cu care este orânduită lumea, că tocmai prin aceasta e dovedită existența unei puteri care se face vădită în viața acestei lumi și care depășește însăși lumea întreagă”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Marele cuvânt catehetic sau despre învățământul religios*, Preliminarii, în PSB, vol. 30, p. 286)

„... Legea cunoștinței de Dumnezeu e sădită în noi”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 21)

„Căci deși sunt corupți și nu se vede la închinătorii idolilor cu adevărat cine este Făcătorul tuturor (cu toate că au ca scop să-l străvadă pe El), totuși lucrează în ei o lege naturală și necesară și îi mișcă o cunoștință spontană ca să trebuiască să cugete, la ceea ce e neasemănat mai înalt și mai bun decât cele ale noastre, adică la Dumnezeu”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea întâia, 2, în PSB, vol. 39, p. 21-22)

„Iar cel necredincios și fără grijă, va fi îngâmfat și batjocoritor⁵⁴”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a treia a Glafirelor la Facere, 3, în PSB, vol. 39, p. 77)

„Cei ce nu cred încă (în El) se află în ceață și ca în întuneric. Căci n-au ajuns la lumină⁵⁵”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Ieșire*, cartea a doua a Glafirelor la Ieșire, 3, în PSB, vol. 39, p. 313)

„... Păcatul a pus stăpânire pe toți, pustiind sufletul fiecăruia, firea s-a golit de harul de la început și Duhul S-a depărtat de ea cu totul. Ca urmare, ființa rațională cade în ultima iraționalitate, ignorând și pe Creatorul însuși⁵⁶”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 142-143)

„... Spunând că Se dă pe Sine Însuși pentru viața lumii, îndeamnă să înțeleagă îndată de ce pedeapsă se fac vinovați cei ce nu dau nici un preț unui har atât de minunat”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 177)

„Și Însuși Mântuitorul S-a descoperit pe Sine mai minunat decât toți prin multe fapte, prin putere și stăpânire demnă de Dumnezeu. Pentru ce uneltesc deci aceia față de acestea, cu neînfrânare, planuri absurde? (...) Alungă din pământul și cetatea lor Viața, Lumina, mântuirea tuturor, calea spre Împărăție, iertarea păcatelor, pe Dăruitorul înfierii”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. V, în PSB, vol. 41, p. 227)

⁵⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Se afirmă mereu că, credința e și un efort care se opune negrijii și mândriei. (n.s. 119, p. 77)

⁵⁵ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cuvântul sau Logosul lui Dumnezeu, prin Care S-au făcut, a pus pecetea raționalității pe toate. Dacă nu este un Fiu personal veșnic al Tatălui, prin Care S-a creat lumea și ține în oameni conștiința că sunt în atenția unui Tată, totul e fără sens și fără rost. (n.s. 559, p. 313)

⁵⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Aceasta e cea mai gravă cădere a omului, căci are cele mai grave urmări. Nemaicunoscând pe Dumnezeu ca existență personală, mai precis ca și comuniune personală supremă, nu mai vede nici valoarea personală a semenilor și comuniunea respectuoasă și iubitoare cu ei. Unde nu mai sunt persoane, nu mai e nici iubire, nici conștiința nemuririi lor. Totul devine o alcătuire de obiecte supuse unor legi, pe care omul, cunoscându-le în parte, crede că poate dispune de toate cum vrea și i se pare că are în aceasta tot rostul existenței.

Fără Duh, omul e numai animal rațional, adică e și rațional, dar și animal, sau animal cu o raționalitate pe care nu o pierde cu totul, dar o strâmbă în iraționalitate, și prin aceasta o poate folosi spre justificarea dușmăniei, a mândriei egoiste, căzând într-un rău în care animalul, lipsit de rațiune, nu poate cădea. Neștiind de Dumnezeu cel personal și de oameni ca persoane, nu mai știe nici de sufletul nemuritor. Are numai trecătoare satisfacții trupești, ca animalul. Dar când primește Duhul Sfânt, omul revine nu numai la o folosire dreaptă a rațiunii, sau la o stare de animal rațional, ci, ca om duhovnicesc, o depășește pe aceasta. El se poate jertfi din iubire, ceea ce nu pare rațional, dar e de fapt o stare mai presus de rațiune, sau o stare de adevărată raționalitate. Am putea spune că omul, întipărit de puterile dumnezeiești prin Duhul Sfânt, poate fi înțeles în calitatea lui de *chip* al lui Dumnezeu, sau chiar de *icoană* vie a Lui, cum i se spune *chipului* în grecește. La această stare de icoană a ajuns Hristos ca om și, asemeni Lui, Sfinții. (n.s. 247, p. 143)

„... Vom socoti necredința drept ultima boală și mai mare ca orice rău”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a treia, cap. IV, în PSB, vol. 41, p. 320)

„Amintește-ți-L spunând către fericitul prooroc Isaia: *Du-te și spune poporului acestuia: Cu auzul ați auzit și n-ați înțeles și privind priviți, dar nu vedeți. Căci s-a îngroșat inima poporului acestuia* (Is. 6, 9-10). Sau oare Cuvântul adevărat nu Se va arăta și prin lucrurile aflate în mâinile noastre?⁵⁷” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a treia, cap. 6, în PSB, vol. 41, p. 369)

„Cel ce luptă împotriva lui Dumnezeu e lovit din toate părțile. Și chiar prin cele pe care le socotește că a reușit în ceea ce dorește e biruit fără să vrea”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 2, în PSB, vol. 41, p. 542)

„Iar cugetarea încăpățânată a celor greu de călăuzit și nesupuși, stăruind în necredință, venirea Celui ce luminează li s-a făcut spre judecată. Căci, deoarece nu cred, sunt judecați⁵⁸. Aceasta ți-a spus-o Mântuitorul mai clar și prin alte cuvinte: *Amin, amin, zic vouă, cel ce crede în Fiul nu e judecat. Iar cel ce nu crede în Fiul a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Fiului lui Dumnezeu* (In. 3, 18)⁵⁹”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 697)

„Dar, deși nu cunoșteau pe Dumnezeu, Creatorul tuturor, rătăcind în afara adevărului, totuși erau ai lui Dumnezeu, întrucât este Stăpânul tuturor, ca și Creator al lor⁶⁰, căci toate sunt ale lui Dumnezeu și nu e nimic în cele făcute care să nu aibă ca

⁵⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: În toate lucrurile la îndemâna noastră ni se arată Cuvântul dumnezeiesc prin rațiunile lor cu originea în El. Prin toate ne vorbește. Prin toate ne cheamă la credința în El. (n.s. 664, p. 369)

⁵⁸ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Nu numai voia lui Hristos îi osândește pe cei ce nu cred în El, ci și ei înșiși, pentru că, necrezând în Dumnezeirea Lui, rămân închiși iubirii Lui, pe care El o îmbie tuturor și la care îi cheamă pe toți, ca formă a comuniunii cu El, a bucuriei de această comuniune. Neprimindu-L pe Hristos ca Fiul lui Dumnezeu întrupat, negarea aceasta îi face orbi față de lumina și iubirea pe care le aduce El ca Dumnezeu, ca izvor al iubirii. (n.s. 1303, p. 697)

⁵⁹ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Cine nu crede în Hristos, ca Fiul lui Dumnezeu cel întrupat, nu crede că este un Tată Care are un Fiu. Deci nu crede într-un Dumnezeu al iubirii. Ca atare, nu se va împărtăși de o viață veșnică întru fericirea comuniunii iubitoare cu Dumnezeu. El e condamnat la pieire, sau la o veșnică nefericire a singurătății. Acela nu crede că Dumnezeu e un Tată Care trimite pe Fiul Său să Se facă om, ca să-i facă și pe oameni frați ai Fiului și fii ai Săi. (n.s. 1304, p. 697)

⁶⁰ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Toți sunt ai lui Dumnezeu, întrucât El i-a creat și-i ține în existență pe toți, chiar dacă rătăcesc în afara adevărului, sau necunoscându-L și nerecunoscându-L pe El, sau opunându-se în chip voit lui Dumnezeu. Aceștia trăiesc într-o contradicție cu Dumnezeu, nu primesc toate darurile Lui, trăiesc o viață sărăcită, strâmbă, chinuită. Neștiind pe Dumnezeu ca Stăpân al său, subiectul nu I se supune, iar aceasta îl face să nu primească iubirea Lui și puterea și bucuria ce-i vin din aceasta. (n.s. 1929, p. 1025)

Stăpân pe Cel Unul, chiar dacă cel făcut nu știe aceasta. Fiindcă nimeni n-ar putea să spună despre Creatorul tuturor că ar putea pierde stăpânirea peste toate din cauza rătăcirii unora, ci, mai degrabă, toate sunt supuse Lui fiindcă au fost făcute și aduse la existență prin El. Acesta fiind adevărul, erau ai lui Dumnezeu celui după fire și cei ținuti în rătăcirile diavolului, și cei pierduți în deșertăciunile lumești”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a unsprezecea, cap. 7, în PSB, vol. 41, p. 1025)

„Sufletele otrăvite de veninul necredinței greu pot să scape de urmele neevlaviei lor”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a II-a, 28, în PSB, vol. 53, p. 35)

„Credința este drahma pe care, cum citim în Evangheliile, pierzând-o acea femeie a căutat-o cu lumânarea și și-a scuturat casa pentru ea, iar dacă a găsit-o și-a chemat vecinele și prietenele cerându-le să se bucure cu ea că a găsit drahma pe care o pierduse (Lc. 15, 8-9). Mare este pentru suflet paguba dacă și-a pierdut cineva credința, sau dragostea Domnului, pe care și-a câștigat-o cu prețul credinței”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea a VII-a, 2, în PSB, vol. 53, p. 48)

„... necredința care nu este urmată de pocăință este ea însăși un chin: căci a fi în afară de lumină, este în sine un mare chin”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XXVIII, 1, p. 131)

„După cum a crede este dovada unui suflet înalt și înțelept, tot astfel cel ce nu crede dă dovadă de un suflet lipsit de bunul simț, irațional și coborât în rândul dobitoacelor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia VIII, p. 140)

„Căci dacă începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu, evident că începutul nebuniei este a nu cunoaște pe Dumnezeu. Deci dacă a cunoaște pe Domnul este înțelepciune, iar a nu-L cunoaște nebunie, atunci a nu-L cunoaște provine din îngâmfare și mândrie diavolească; pentru că începutul mândriei este a nu cunoaște pe Domnul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XX, p. 403)

„... să nu învinovățească nimeni pe Dumnezeu. Nu din partea celui ce cheamă se întâmplă a nu crede, ci din partea celor ce fug când sunt chemați. *Dară, zici tu, trebuia ca și fără voia lor să-i tragă la sine.* Să nu fie! El nu silește pe nimeni, căci cine oare, chemând la cinste, la cununi, ospete și serbări, trage la sine pe cei chemați, legați și fără voia lor? Nici unul nu face așa, căci un asemenea fapt este al celui ce batjocorește. Dumnezeu trimite fără voie în gheenă, însă în Împărăția Cerurilor cheamă pe cei ce vor. În focul cel veșnic el trimite pe păcătoși legați și văicărindu-se, însă când este vorba de miile de bunătați, nu așa; fiindcă dacă firea celor buni nu este așa încât ei să alerge spre ele de bunăvoie și să cunoască harul cel mare, apoi atunci

silă întrebuințată cu oamenii defaimă înseși acele bunătăți. *Dar pentru ce*, zici tu, *nu voiesc oamenii aceste bunătăți și nu aleargă după ele?* Din pricina neputinței sau, mai bine zis, din pricina slăbiciunii lor. *Și pentru ce atunci nu vindecă slăbiciunea lor?* Dar cum și în ce fel trebuia să vindecă această slăbiciune? Oare n-a făcut el făptura întreagă, care învață pe om și-i arată puterea și iubirea de oameni a lui Dumnezeu? *Cerurile*, zice, *spun slava lui Dumnezeu* (Ps., 18, 2). Oare nu a trimis și pe prooroci? Nu i-a cinstit? Nu a făcut cu dânșii minuni? Nu le-a dat lege scrisă și lege firească? Nu a trimis și pe Fiul Său? Nu le-a trimis și pe apostoli? Nu a făcut cu dânșii semne? Nu i-a amenințat cu gheena? Nu le-a făgăduit Împărăția Cerurilor? Nu în fiecare zi răsare soarele Său peste cei buni și peste cei răi? Oare cele ce a poruncit nu sunt atât de ușoare și lesne de împlinit, încât mulți covârșesc poruncile lui prin prisosința filosofiei lor? *Ce trebuia să facă viei sale, și n-a făcut?* (Is., 5, 4). *Dară*, zici tu, *pentru ce nu ne-a insuflat în chip firesc cunoașterea și virtutea?* Deci cine zice acestea, elinul sau creștinul? Amândoi o zic, însă nu pentru aceleași lucruri, ci unul se ceartă pentru cunoaștere, iar celălalt pentru viață. Așadar, noi vom vorbi mai întâi către creștin, căci nu atât îmi este vorba de mădularele dinafară, pe cât de ale noastre proprii.

Deci ce zice creștinul? *Trebuia*, zice, *ca să ne insuflă însăși cunoașterea virtuții*. Dar ne-a insuflat această cunoaștere, căci de nu ne-ar fi insuflat-o, cum am putea cunoaște cele vrednice de făcut, cum și cele ce nu trebuia a le face? De unde atunci și pentru ce sunt legile și judecățile? Deci El ne-a insuflat această cunoaștere, sau mai bine zicând, nu atât cunoașterea, pe cât însăși fapta. Dar pentru ce atunci ar trebui ca să primești răsplata, dacă totul ar fi al lui Dumnezeu? Căci, spune-mi, rogu-te, oare Dumnezeu te pedepsește la fel cu elinul, păcătuiind? Nicidecum, căci tu ai cu tine libertatea izvorâtă din cunoaștere. Dar ce? Dacă ți-ar spune cineva acum că și tu, și elinul vă veți învrednici acelorași bunătăți pentru cunoaștere, oare nu te-ai neliniști? Eu cred că da, căci ai zice că elinul, putând afla cunoașterea prin sine, n-a voit totuși să o afle. Și dacă și el ar zice că Dumnezeu trebuia să insuflă în noi cunoașterea în chip firesc, oare nu ai râde și nu ai spune *Dar pentru ce n-ai căutat-o? Pentru ce nu te-ai silit ca să o afli, precum am aflat-o eu?* - și ai sta cu multă îndrăzneală împotriva lui, spunându-i că este cea mai de pe urmă prostie a învinovăți pe Dumnezeu că nu ne-a insuflat și cunoașterea odată cu firea. Acestea le-ai zice fiindcă tu singur cercetând, ai căpătat cunoașterea, și tot așa ai putea izbuti să capeți o viață curată, dacă nu ai ispiti și nu ai cere totul; dar fiindcă te îngreuiezi spre fapta bună, pentru aceea și pui înainte astfel de vorbe prostești. Cum ar fi putut să facă ca binele să fie silit, adică îndeplinit prin silă? Dar atunci ne-ar fi tăgăduit virtutea multe dintre dobitoacele necuvântătoare, fiindcă multe dintre ele sunt mai cumpătate în viață decât noi. *Dară*, zici tu, *aș fi voit mai bine să fiu bun din silă și să fiu lipsit de orice plată, decât să fiu rău prin dorirea și voirea mea, și apoi să mă osândesc și să mă pedepsesc*. Însă niciodată binele nu este silit, și nici că s-a auzit vreodată că silă este mama binelui. Dacă nu știi ce trebuie să faci, arată, și atunci vom spune ce trebuie; dar dacă cunoști singur că desfrânarea, de pildă, este un lucru rău, pentru ce atunci nu fugi de rău? *Nu pot*, zici tu. Însă te vor învinui și-ți vor închide gura alții care au izbutit a face cele mai mari fapte. Tu poate având și femeie nu te înfrânezi, pe când un altul și fără femeie își păstrează întreaga-cugetare. Deci ce cuvânt de îndreptățire

vei avea, nepăzind măsura cumpătării, pe când acela sare peste primejdie? *Nu sunt așa, zici tu, din pricina firii trupului, și nu din pricina voirii.* Nu ești așa fiindcă nu voiești, și nu că n-ai putea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia II, pp. 18-19)

„Și cad din credință aceia care așteaptă totul de la cugetul lor. Căci, într-adevăr, cugetul omului nufragiază deseori, în timp ce credința lui îi servește ca o corabie sigură. Deci cei ce se depărtează de credință vor naufragia”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a V-a, p. 62)

„Astăzi ni se cere și o mai mare filosofie. Pentru aceea când ucenicii cereau ca să se pogoare foc din cer, ca pe vremea lui Ilie, Hristos le zice: *Nu știți al cărui Duh sunteți voi?* (Lc., 9, 55). Pe atunci li se poruncește a urî nu numai necinstirea, ci și pe cei necinstitori, ca nu cumva prietenia cu dânșii să se facă pricină de nelegiuire pentru credincioși. Pentru aceea îi depărta pe dânșii și de rudenii, și de atingerea cu necredincioșii și îi îngrădea din toate părțile. Dar acum, când ne-a adus la o mai înaltă filosofie și ne-a făcut mai presus de o asemenea vătămare, ne poruncește a ne apropia de cei necredincioși și de a-i chema la noi, fiindcă de la dânșii nu ne poate veni vreo vătămare, ci de la noi mai ales aceia vor avea folos. *Deci ce, zici tu, oare nu trebuie a urî pe cei necinstitori?* Nu a urî, ci a milui. Dacă tu îl vei urî, cum vei putea întoarce cu ușurință pe cel răătăcit? Cum te vei ruga pentru cel necredincios? Cum că trebuie a ne ruga și pentru necredincioși, ascultă ce spune Pavel: *Rogu-te mai înainte de toate să faceți rugăciuni, cereri, făgăduințe, mulțumiri pentru toți oamenii* – și cum că nu toți erau credincioși, aceasta nu are nevoie de dovadă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIII, p. 353)

„Cel ce naufragiază este lipsit și pustiu de toate, căci cel ce cade din credință nu mai are nimic pe lângă sine, nu are de ce să se agațe. El nu are o viață corectă, prin care să câștige ceva de acolo, căci dacă este stricat capul, ce folos mai are restul trupului? Căci dacă nu este nimic credință fără viață, cu atât mai mult viață fără credință. Dacă Dumnezeu disprețuiește cele ale Sale pentru noi, apoi cu atât mai mult și noi trebuie să disprețuim cele ale noastre pentru El. Când cineva cade din credință, nicăieri nu stă, ci se scaldă în toate părțile până se scufundă de-a binelea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a V-a, p. 62)

„Precum necredința zămislește o viață strică, tot așa și sufletul disprețuiește, când ajunge în adâncimea relelor, iar disprețuind, nu primește de a crede, ca să scape de frică, după cum zice: *Că au zis: nu va vedea, nici va pricepe Dumnezeu lui Iacob, și iarăși: Limba noastră o vom mări, buzele noastre la noi sunt, cine este nouă Domn?* și iarăși: *Pentru ce a mâniat necredinciosul pe Dumnezeu?* Și iarăși: *Zis-a cel nebun întru inima sa: nu este Dumnezeu, stricatu-sau și urâți s-au făcut întru meșteșugiri, și iarăși: Nu este frica lui Dumnezeu înaintea ochilor lui, că a viclenit înaintea lui, ca să afle fărădelegea lui și să urască* (Ps., 93, 7; 11, 5; 9, 34; 13, 1; 35, 2. 3). Chiar și Hristos spune aceasta, zicând: *Tot cel ce lucrează răul, urăște lumina,*

și nu vine la lumină (Ioan 3, 20)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei, omilia VI, p. 114)

„Să-i întrebăm pe cei care tăgăduiesc pronia lui Dumnezeu: *Este Dumnezeu?* Dacă vor spune că nu este, nici să nu le mai răspundem. După cum nu merită să răspunzi nebunilor, tot așa nici celor care spun că nu este Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre mărginita putere a diavolului*, omilia I, 8, în vol. *Despre mărginita putere a diavolului. Despre căință...*, p. 26)

„După cum noi câștigăm din două părți, tot așa necredinciosul este vătămat din două părți: și prin aceea că are să fie pedepsit mai târziu, din pricină că nu crede în înviere, și prin aceea că a căzut doborât de necazurile de aici, din pricină că nu așteaptă după acestea nimic bun”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la săracul Lazăr*, cuvântul V, în vol. *Omilii la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 117)

„Copacul necredinței este plantat de curiozitatea cea rea a gândului, este udat de orgoliu și este îngrășat de patima ambiției”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 361)

„Să întrebăm pe cei ce vorbesc împotriva: *Oare este Dumnezeu?* Și de vor zice că nu este, nici să nu le răspundem. Căci precum celor nebuni nu li se cuvine a le răspunde, așa nici celor ce zic că nu este Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt către cei ce cred că diavolii ocârmuiesc cele omenești și se necăjesc pentru pedepsele lui Dumnezeu, și se smintesc pentru îndestulările celor răi și pentru suferințele celor drepti*, în vol. *Din ospățul stăpânului*, pp. 33-34)

„Vai de cel fără credință, că se va da la îngeri nemilostivi! Vai de cel ce nu se pocăiește că la adevărat Judecător va merge!” (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 127)

„Însă ce va deveni nefericitul care disprețuiește, care-și râde, care refuză cu nerușinare să creadă? Vai! Acest nefericit este pierdut. El refuză toată mântuirea, el respinge orice nădejde, el se arată nedemn de orice iertare. *Cine nu crede, este judecat*. El este pierdut, chiar înainte de venirea dreptății; el este pierdut în plinul ocean de milă; el este pierdut pentru că nu vrea mântuirea pe care i-o prezintă Dumnezeu, și de la sine însuși el se aruncă într-o pierzare fără remediu.

Cum vom putea noi explica o nebunie atât de mare și să găsim cauza unei nemulțumiri atât de monstruoase?” (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 155)

„Ce-i trebuie necredinciosului mai învârtosat pentru a-l forța să primească, că adevărurile noastre de credință au o siguranță absolută? Trebuie a-i arăta lui că originea lor este divină, că Dumnezeu Însuși a venit să le vestească în lume; că Iisus Hristos Care le predică este cu adevărat Fiul lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 162)

„Între dereglarea vieții și necredință există legăturile cele mai strânse. Viciul are nevoie să nu creadă în nimic. Lui nu-i trebuie nici Dumnezeu, nici suflet, nici destin veșnic, nici Providență. El nu împărățește în pace decât pe ruinele acestor dogme mari”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 163)

„Cei lipsiți de credință nu sunt într-o stare mai bună decât cei care locuiesc în întuneric; ci, după cum cei din întuneric se izbesc de pereți, se lovesc de cei cu care se întâlnesc, cad în gropi și în prăpăstii, și nu le sunt de nici un folos ochii pentru că nu au lumina care să-i îndrume, tot așa și cei lipsiți de credință se lovesc unii de alții, se izbesc de ziduri și, la urmă, se prăvălesc singuri în prăpastia pierzaniei.

Martori ai cuvintelor acestora sunt cei care se laudă cu înțelepciunea lumească, cei care se fălesc cu barba lor, cu mantaua și cu toiagul lor de filosofi. După cuvântări lungi, și adesea repetate, nu văd pietrele așezate dinaintea ochilor; că, dacă ar vedea în ele pietre, nu le-ar socoti dumnezei! Se izbesc unii de alții și se cufundă în cea mai adâncă prăpastie a necredinței, nu din altă pricină, ci pentru că încredințează rațiunii rezolvarea tuturor problemelor. Aceasta a arătat-o Pavel prin cuvintele: *Au rătăcit în cugetările lor și s-a întunecat inima lor cea neînțelegătoare; zicând că sunt înțelepți au ajuns nebuni* (Rom., 1, 21-22). Apoi, ca să dovedească întunecimea și nebunia lor, a adăugat: *Și au schimbat slava Dumnezeului Celui nestricăcios în asemănarea chipului omului celui stricăcios și al păsărilor și al celor cu patru picioare și al târâtoarelor* (Rom., 1, 23). Dar când a venit credința, ea a împrăștiat tot acest întuneric din sufletul celui ce a primit-o”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>, 2-3, în vol. Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie..., pp. 268-269)*

„Căci cel ce înțelege cele cerești crede lui Dumnezeu, știind că toate sunt făpturile voii Lui. Cel ce însă nu le înțelege nu crede niciodată că lumea este zidirea lui Dumnezeu și că a fost făcută pentru mântuirea omului”. (Sf. Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare*, cap. 53, în *Filocalia...*, vol. I, p. 26)

„Nu trebuie să urâm pe cei ce au uitat de viețuirea cea bună și plăcută lui Dumnezeu, și care nu recunosc dogmele drepte și iubite de Dumnezeu. Ci mai vârtos să ne fie milă de ei ca fiind slabi în puterea de-a deosebi lucrurile și orbi cu inima, și cu înțelegerea. Căci primind răul ca bine, se pierd din pricina neștiinței și nu cunosc pe Dumnezeu, sărmanii și nehibzuiții de ei”. (Sf. Antonie cel Mare, *Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare*, cap. 83, în *Filocalia...*, vol. I, p. 32)

„Cea mai mare și fără leac boală a sufletului este necredința în Dumnezeu și iubirea de slavă. Căci pofta răului este o lipsă a binelui. Iar binele stă în a face cu prisosință toate cele bune, câte plac Dumnezeului a toate”. (Sf. Antonie cel Mare,

Învățăături despre viața morală a oamenilor și despre buna purtare, cap. 158, în *Filocalia...*, vol. I, p. 44)

„Sobolul, care se târâie sub pământ, fiind orb nu poate vedea stelele; la fel cel ce nu crede lui Dumnezeu în privința celor vremelnice nu poate crede nici în privința celor veșnice”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 80, în *Filocalia...*, vol. I, p. 262)

„Orice plăcere trupească vine dintr-o lenevire de mai înainte. Iar lenevia se naște din necredință”. (Marcu Ascetul, *Despre cei ce-și închipuie că se îndreptățesc prin fapte*, cap. 158, în *Filocalia...*, vol. I, p. 270)

„Căci neîmplinirea poruncilor vine din necredință. Iar necredința nu este un păcat străin, ci al celui care nu crede, făcându-se pe urmă maică și începătură a oricărui păcat”. (Marcu Ascetul, *Răspuns acelor care se îndoiesc despre dumnezeiescul botez*, în *Filocalia...*, vol. I, p. 293)

„Dar hula față de Duhul, sau necredința, nefiind iertată pentru nici o altă pricină, fără numai dacă se face cel ce a păcătuie credincios, pe drept cuvânt nu va fi iertat cel ce-și încheie viața în necredință, pentru păcatul necredinței”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Întrebări, nedumeriri și răspunsuri*, rp. 26, în *Filocalia...*, vol. II, p. 217-218)

„Nesimțirea pagubei ce o suferă virtuțile este cale lunecoasă spre necredință. Căci cel ce pentru plăcerile trupului s-a obișnuit să nu mai asculte pe Dumnezeu, va tăgădui și pe Dumnezeu însuși când se va ivi prilejul, prețuind viața trupului mai mult decât pe Dumnezeu, după ce a pus plăcerile acesteia mai presus decât voia lui Dumnezeu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, rp. 52, sc. 7, în *Filocalia...*, vol. III, p. 217)

„Păcatele din rațiune sunt acestea: necredința, erezia, nebunia, hula (blasfemia), nemulțumirea, încuviințările păcatelor care se ivesc din partea pătimitoare. Iar tămăduirea și leacul acestor rele este credința neîndoioasă în Dumnezeu și în dogmele adevărate, neînșelătoare și ortodoxe, cugetarea neîncetată la cuvintele Duhului, rugăciunea curată și neîncetată și mulțumirea către Dumnezeu”. (Sf. Ioan Damaschinul, *Cuvânt minunat și de suflet folositor*, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 187)

„Dacă Dumnezeu s-a jurat odinioară că cei neascultători nu vor intra întru odihna Sa și ca urmare nici nu au putut intra din pricina necredinței lor, cum vor putea să intre vreunii prin singura nevointă trupească, fără de credință, întru odihna nepătimirii și întru desăvârșirea cunoștinței, când vedem pe mulți neputând să intre și să se odihnească de toate ostenele lor? Drept aceea, trebuie să se cerceteze fiecare de nu cumva este întru sine o inimă vicleană și necredincioasă și de aceea se lipsește, deși se află în multe ostenele, de odihna și de desăvârșirea lui, din care pricină se chinuiește pururea cu faptele și mănâncă pâinea durerii. Și dacă lipsește odihna întru

el, să se silească să intre prin credință întru odihna nepătimirii și întru desăvârșirea cunoștinței⁶¹, ca nu cumva să cadă în vechea pildă a neascultării și să pătimească aceleași lucruri ca și cei ce n-au ascultat odinioară”. (Cuviosul Nichita Stithatul, *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire și despre cunoștință*, suta a treia, cap. 71, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 301)

„...cel ce nu crede se va osândi cu siguranță în ceasul ieșirii. Ba s-a și osândit, zice Domnul (In. 3, 18). Căci cel ce slujește plăcerilor și caută slava de la oameni, și nu pe cea de la Dumnezeu (In. 5, 41) este necredincios, zice. Chiar dacă pare, după cuvânt, credincios, unul ca acesta s-a amăgit pe sine fără să bage de seamă. Acesta va auzi atunci: *Fiindcă nu M-ai luat pe Mine în inima ta și M-ai aruncat înapoi la spatele tău, te voi lepăda și Eu* (Iez. 5, 11). Credinciosul trebuie să fie cu bună nădejde și să creadă în adevărul lui Dumnezeu mărturisit în toate Scripturile, dar să-și mărturisească neputința sa, ca să nu-și primească osândă îndoită și de neocolit”. (Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după Acrostih*, cap. 103, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 131-132)

„În privința fratelui de care mi-ai vorbit, el e războit de necredință. Și acesta este eresul fariseic. Despre aceștia Domnul a spus: *Neamul acesta cere semn și semn nu i se va da* (Lc. 11, 29). Acestuia nu am nimic să-i spun decât ceea ce a spus Apostolul: *Cele vechi au trecut, iată toate s-au făcut noi* (2 Cor. 5, 17).[...] Și: *Să nu ispitești pe Domnul Dumnezeul tău* (A doua lege 6, 16). Și iarăși: *Astăzi de auziți glasul Lui, nu învățoași inima voastră* (Ps. 94, 8). Cel ce are urechi de auzit, să audă⁶²”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 34, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 57-58)

„Întrebare: Spune-mi, Părinte, avem necredința în noi, sau dracii ne aduc la necredință?

Răspunsul lui Ioan: Dracii ne aduc necredința din pizmă. Dar dacă o primim, ne face slujitori și părtași ai lor”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 84, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 118)

⁶¹ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Odihna nepătimirii e legată de cunoștința ce vine din credința fermă, pentru că ea face clară și sigură legătura sufletului cu Dumnezeu cel personal; îi dă conștiința odihnei în iubirea Lui nesfârșită și nemijlocită. În nevoie omul se simte încă departe de Dumnezeu; el luptă încă cu patimile, neavând pe Duhul deplin în el. (n.s. 60, p. 301)

⁶² Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Cine urcă, o face pentru că aude glasul Domnului, care-l cheamă. Cel ce se obișnuiește să nu dea toată atenția poruncii Domnului îndată ce o aude, și așteaptă să i se spună a doua oară, să i se dea un nou semn mai accentuat, pierde sensibilitatea receptivă a inimii. Începe să se tocească, să se sclerozeze spiritual. Începe să nu mai fie viu, începe să moară. Cade din simțirea planului dumnezeiesc care-l face liber, din planul vibrant al Duhului, în cel al automatismului naturii, încetând să mai fie el însuși. Se afirmă iarăși importanța lui *acum* și a lui *astăzi*, importanța de a împlini în această clipă ceea ce cere Dumnezeu în ea. Fiecare clipă ne e dată pentru a o umplea cu împlinirea datoriei noastre legată de ea, pentru a imprima în noi ceea ce ne cere. Și Dumnezeu însuși ne spune în ea, ce datorie avem de împlinit în ea. (n.s. 49, p. 58)

Roadele credinței

„Sfârșitul credinței în Dumnezeu este veșnica odihnă în Dumnezeu; și astfel sfârșitul nostru este început al veșniciei”. (Clement Alexandrinul, *Pedagogul*, cartea I, cap. XIII, 102.2., în PSB, vol. 4, p. 225)

„Amin, amin zic vouă:

Cel ce crede în Mine are viață veșnică (In. 6, 47)⁶³.

Iar credința (în El) este ușa și calea spre viață și spre ridicarea din stricăciune la nestricăciune (la incoruptibilitate)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a patra, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 393)

„*Cel ce crede în Mine, precum a spus Scriptura,*

râuri de apă vie vor curge din pântecele Lui (In. 7, 38)

Arată cum răsplata credinței se prelungește neîmbătrânită și că cel ce nu refuză credința se va bucura de darurile cele mai bogate de la Dumnezeu. Căci va fi atât de plin de darurile venite prin Duhul, încât se va îmbogăți de ele nu numai mintea lui, ci ele se vor revărsa și în inimile altora, ca undele unui râu, binele dăruit lui de Dumnezeu trecând și la aproapele lui. Aceasta le-a dat-o chiar ca o poruncă Sfinților Apostoli, zicând: *În dar ați luat, în dar să dați* (Mt. 10, 8)⁶⁴. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 531)

„Bună e deci credința, căci ne pregătește pentru harul dat de Dumnezeu, în timp ce îndoiala ne păgubește. *Căci omul care se îndoiește e nestatornic în toată căile lui, precum s-a scris* (Iac. 1, 8), și nu va primi de la Domnul nimic”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, capitol unic, în PSB, vol. 41, p. 667)

„... să primim cu bucurie și cu dragoste pe mama tuturor bunătăților, credința, ca astfel, ca și cum am sosi într-un liman fericit și liniștit, să putem păstra dogmele cele drepte, și viața noastră să o ducem în siguranță, pentru a ne învrednici bunătăților

⁶³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Hristos afirmă că numai cel ce crede în El are viața veșnică. Prin aceasta afirmă iarăși dumnezeirea Lui. El este viața prin fire. Cine crede în El se pune în comunicare cu El și primește viața Lui fără de sfârșit. (n.s. 709, p. 393)

⁶⁴ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Darurile dumnezeiești nu ne vin toate și tuturor direct de la Hristos, cum afirmă protestanții și grupările neoprotestante (sectele), care neagă preoția. Ci harurile ne vin prin preoți, iar unele daruri, și prin semenii noștri. Căci Hristos vrea să se unească și prin aceasta în El. Dar Hristos nu e despărțit în aceste daruri ale bunătăților Sale, de noi. Ci e activ și El însuși prezent direct în noi prin alții, sau în comunicarea acestor daruri, prin alții, fără să-i facă unelte pur pasive pe cei prin care ni Se comunică, ci dându-le și acestora puterea să fie activi, cum spune Sf. Apostol Pavel în continuare. Dacă Hristos e torentul-izvor nesfârșit al darurilor, preoții și credincioșii, care comunică altora darurile primite, sunt râuri sau pâraie prin care ni se comunică apa Vieții din torentul-izvor care este Hristos. (n.s. 1004, p. 531)

celor veșnice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia II, p. 45)

„În acestea trei stă filosofia creștinului: în porunci, în dogme și în credință. Poruncile despart mintea de patimi; dogmele o duc la cunoștința fapturilor; iar credința la contemplarea Sfintei Treimi”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete despre dragoste*, suta a patra, cap. 47, în *Filocalia...*, vol. II, p. 112)

„Cel ce crede se teme; cel ce se teme se smerește; cel ce se smerește se îmblânzește, dobândind deprinderea de a-și liniști mișcările cele potrivnice firii, ale iuțimii și poftelor; cel blând păzește poruncile; iar cel ce păzește poruncile se curățește; cel ce s-a curățit, se luminează; iar cel ce s-a luminat se învrednicește să se sălășluiască în camera tainelor cu Mirele-Cuvântul”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Capete teologice*, suta întâi, cap. 16, în *Filocalia...*, vol. II, p. 131-132)

„Credința celor ce aveau lipsă de vindecare și se rugau pentru ea stârnea, zice, puterea duhului din sfinți, ca puterea ascunsă să se facă arătată prin credință, iar credința ascunsă să se facă vădită tuturor prin putere. Căci adevăratul mod al vindecărilor se realizează atunci când, prin credința celor în care se săvârșeste, pătrunde în toată puterea celor ce lucrează în Duh”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Răspunsuri către Talasie*, sc. 1, rp. 37, în *Filocalia...*, vol. III, p. 136)

„Bunului credinței îi urmează, pe rând, acestea: temerea de Dumnezeu, înfrânarea de la plăceri, răbdarea ostenețelor, nădejdea în Dumnezeu, nepătimirea și dragostea”. (Talasie Libianul, *Despre dragoste, înfrânare și petrecerea cea după minte*, cap. 61, suta a patra, în *Filocalia...*, vol. IV, p. 37)

„Toate sunt cu puțință celui ce crede (Mc. 9, 23). Căci credința se socotește în loc de dreptate (Romani 4,9). Căci sfârșitul legii este Hristos (Rom. 10, 4). Iar credința în El îndreptează și desăvârșește pe cel ce crede. Căci credința în Hristos, socotindu-se în locul faptelor legii și fiind întărită și arătându-se prin poruncile Evangheliei, face pe cei credincioși părtași de viața cea veșnică în Hristos însuși⁶⁵”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cele 225 de capete teologice și practice*, cap. 9, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 19-20)

„Fiecare din noi, oamenii, credem în El, Fiul lui Dumnezeu și Fiul pururea Fecioarei și Născătoarei de Dumnezeu Maria și, crezând, primim cuvântul despre El cu credință în inimile noastre; ca urmare, mărturisindu-L cu gura și pocăindu-ne îndată din suflet de fărădelegile săvârșite de noi mai înainte, precum a intrat Dumnezeu, Cuvântul Tatălui, în pântecul Fecioarei, așa Cuvântul se află și în noi ca

⁶⁵ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Credința în Hristos unind sufletul cu Hristos și făcându-l deci părtaș de desăvârșirea lui Hristos îl ridică mai presus de orice dreptate dobândită prin faptele legii. Căci Hristos e mai presus de lege și e izvorul unei puteri mai presus de cea pe care și-o dă omul însuși, voind să împlinească cerințele celei mai înalte legi. (n.s.5, p.20)

o sămânță⁶⁶. Minunează-te auzind această taină înfricoșătoare și primește acest cuvânt vrednic de credință cu toată încrederea și credința”. (Sf. Simeon Noul Teolog, *Cuvântări morale*, cuv. 10, în *Filocalia...*, vol. VI, p. 139-140)

„Credința în Dumnezeu și frica de El, se arată în neîntristarea conștiinței”. (Cuviosul Isaia Pustnicul, *Douăzeci și nouă de cuvinte*, cuv. 15, cap. 1, în *Filocalia...*, vol. XII, p. 113)

Folosul credinței

„Credeți și primiți ca plată mântuirea! (...) Cel care caută pe Dumnezeu lucrează la propria sa mântuire. Ai găsit pe Dumnezeu, ai viață!”. (Clement Alexandrinul, *Cuvânt de îndemn către eleni (Protrepiticul)*, cap. X, 106.5., în PSB, vol. 4, p. 150-151)

„Dacă crezi în Dumnezeu, El îți împărtășește din tăria și puterea Sa, îți dă împărăția Sa, pentru ca supus *Împăratului împăraților* (Apoc. 19, 16) să moștenești *Împărăția cerurilor* (I Pt. 4, 11), întru Iisus Hristos”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, omilia a VIII-a, VII, în PSB, vol. 7, p. 94)

„Nu ți-am spus că dacă vei crede,
Vei vedea slava lui Dumnezeu? (In. 11, 40)

Mare bine e credința când se naște dintr-o înțelegere fierbinte. Și are atâta putere, că nu numai cel ce crede se mântuiește, ci și alții se mântuiesc prin credința aceluia⁶⁷. Așa precum slăbănogul din Capernaum a fost vindecat pentru credința celor ce l-au purtat pe el, așa și Lazăr a înviat pentru credința surorii, către care a zis Domnul: *Nu ți-am spus că dacă vei crede, vei vedea slava lui Dumnezeu?*. Prin

⁶⁶ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Este o legătură între cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc și între acest Cuvânt ca persoană. Când e primit cuvântul Lui cu credință vine la noi prin acest cuvânt Însuși Cel ce-l rostește ca persoană și crește în noi pe măsură ce credem și adâncim mai mult cuvintele Lui și ne facem asemenea Lui asimilându-L în conținutul Lui, comunicat nouă prin cuvânt. Prin cuvântul rostit de Cuvântul dumnezeiesc vine în noi însăși puterea persoanei Lui, care ne modelează după chipul Lui. Aici e o deosebire mare între ortodocși și protestanți. Ei despart cuvântul rostit sau scris de Dumnezeu de Cuvântul lui Dumnezeu ca persoană și de puterea Lui. (n.s. 35, p. 140)

⁶⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Credința nu e lipsită de înțelegere, ci e cea mai adevărată înțelegere, căci e singura care dă sens existenței, explicând originea și scopul existenței. Nu se poate să nu fie la originea și la baza existenței o Existență prin Sine și desăvârșită și nu ar avea nici un sens existența noastră dacă nu s-ar mișca spre o desăvârșire a ei în eternitate, așa cum aspiră. Dar aceasta dă și o bucurie existenței noastre, sau ne și întărește în voința de-a fi mereu mai buni, mai iubitori, în tendința spre o formă de existență tot mai desăvârșită, încălziiți fiind de iubirea față de Dumnezeu și de alții, dar și de iubirea lui Dumnezeu și a altora față de noi. Credința, încălzind toată persoana omului cu convingerea și cu iubirea ce se răspândește din ea, mântuiește prin legătura în care ne pune cu Dumnezeu și cu alții, căci ea unește pe oameni între ei și cu Dumnezeu. Dar prin credință înțelegerea noastră cunoaște și slava lui Dumnezeu, sau puterea Lui, prin care a făcut și susține toate cele care trăiesc încă de pe acum și vor trăi actual în veci toată fericirea. (n.s. 1417, p. 754)

aceasta a zis de fapt: Deoarece Lazăr, fiind mort, nu poate crede, împlinește tu lipsa credinței lui”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, Fragmente din Cărțile 7 și 8, în PSB, vol. 41, p. 754

„Căci credința este o armă de neînfrânt, înlătură frica de pătimire și face nelucrătoare și cu totul fără folos săgețile răutății celor ce ispitesc”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 832)

„Peste tot, fraților, pretutindeni credința ne este necesară, această credință care este izvorul tuturor bunurilor, care lucrează mântuirea, fără de care nu putem înțelege dogmele, nici marile adevăruri ale religiei noastre; fără credință suntem asemenea oamenilor care încearcă să treacă marea fără corabie; ei plutesc puțină vreme cu mâinile lor și cu picioarele lor, valuri îi acoperă; la fel cei ce se dau propriilor lor sentimente, naufragiază înainte de a câștiga nimic, cum o spune Sfântul Pavel: *Ei s-au rătăcit în credință* (I Tim., 1, 19). Pentru noi, de teamă ca să nu ni se întâmple și nouă un asemenea rău, să ne legăm tare cu această ancoră sfântă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia XXXIII, 1, p. 155-156)

„Credința ne face filosofi și arată că suntem cu adevărat creștini; ea ne descoperă micimea naturii omenești, și aruncând toate gândurile zadarnice, ea se ridică la lucrurile cerului și le contemplă, sau mai sigur, ceea ce nu poate înțelege înțelepciunea omenească, ea o înțelege și o pune în practică în mod ușor. Să ne atașăm ei deci, acestei credințe, și să nu ne punem mântuirea noastră în gândiri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia LXIII, 3, p. 324)

„Nici chiar cel ce are pe cap diademă împărătească nu poate avea ceea ce are credinciosul. Contra împăratului de multe ori sunt înarmați și barbarii, și cei din garda împărătească, și cetățenii iarăși de multe ori sunt răsculați, și altele multe; pe când contra credinciosului, care respectă poruncile lui Dumnezeu, nici omul, nici demonul și nici altcineva nu va putea să stea. Dacă îi vei răpi banii, i-ai pricinuit lui motiv de plată; dacă ai vorbit ceva rău de el, prin defăimare tu l-ai făcut mai strălucit înaintea lui Dumnezeu; de l-ai adus în sărăcie, mai mare îi va fi slava și răsplata; și dacă l-ai predat chiar morții – ceea ce se crede a fi mai rău decât orice –, tu i-ai împletit cununa muceniei. Deci ce ar putea fi egal cu o astfel de viață, când nimic nu poate fi împotriva ei, ba chiar cei ce par că uneltesc rele îi folosesc nu mai puțin decât cei ce-i fac bine? De aceea zice Apostolul, cu drept cuvânt: *De este Dumnezeu cu noi, cine este împotriva noastră?*” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XV, p. 291-192)

„Deci dreptul să nu se teamă nici de ispite, căci Dumnezeu este pentru noi ceea ce ne-a arătat din câte a făcut cu noi; nici de bârfele iudeilor, fiindcă ne-a și ales pe noi, și ne-a și îndreptat, ba încă ceea ce e mai minunat, ne-a îndreptătit prin jertfa Fiului Său. Deci cine ne va condamna pe noi, când Dumnezeu ne încununează, când Fiul Său Se jertfește pentru noi, și nu numai că Se jertfește, ci după aceasta se și

roagă pentru noi?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XV, p. 293-294)

„Așadar, dacă raționamente greșite războiesc cugetul nostru, noi să punem înaintea credința; dacă fapte absurde ne muncesc, de credință să facem uz; și în definitiv dacă durerile și scârbele se grămădesc asupra noastră, numai pe credință ne putem repauza. Ea este cu drept cuvânt păzitoarea și apărătoarea tuturor celorlalte arme, și dacă nu o posedăm, apoi și acelea toate se frâng”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia XXIV, p. 245-246)

„... credința liniștește cugetul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia I, p. 18)

„... cei ce se țin de credință, se sprijină de o ancoră puternică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a XII-a, p. 121)

„Două minuni izvorăsc din credință: că și săvârșește lucruri mari, în același timp și pătimește mari”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Evrei*, omilia XXVII, p. 317)

„După cum toiagul nu lasă să alunece și să cadă mădularele noastre tremurătoare și slăbite de bătrânețe, pentru că le sprijină, tot așa și credința sprijină mai bine decât un toiag sufletul nostru slăbănogit și abătut de slăbiciunea gândurilor. Prin purtarea propriei ei tării, îi dă sufletului odihnă, îl sprijină cu putere și nu-l lasă să alunece niciodată; căci credința, cu marea ei putere, întărește slăbiciunea gândurilor, alungă întunericul și, cu propria ei lumină, luminează sufletul care stă în învălmășeala gândurilor ca într-o locuință întunecoasă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>, 2, în vol. Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie..., p. 268)*

„Credința înalță la cer sufletul nostru; nu-l lasă să fie înjosit de nici una din greutatea cele de aici, căci îi ușurează ostenele cu nădejdea celor viitoare. Cel care caută la cele viitoare, cel care nădăjduiește spre cele cerești și-și mută ochii minții acolo, nici nu simte durerea greutăților din lumea aceasta, după cum nici Pavel nu o simțea. Și pricina acestei cugetări ne-a spus-o prin cuvintele: *Căci necazul nostru de acum, trecător și ușor, ne aduce nouă, mai presus de orice măsură, covârșitoare slavă veșnică* (II Cor., 4, 17).

- Cum? În ce chip?

- *Pentru că nu privim la cele ce se văd, ci la cele ce nu se văd* (II Cor., 4, 18), prin ochii credinței”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Dar având același duh al credinței, precum este scris>>; și la <<Crezut-am, pentru aceea am grăit... >>, 4, în vol. Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie..., p. 270)*

„Slăbănogul pogorât prin acoperiș (Lc. 5, 19) este păcătosul muștră de credincioși pentru Dumnezeu și care primește iertarea pentru credința aceluia”. (Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească*, cap. 131, în *Filocalia...*, vol. I, p. 247)

„... cel ce crede, chiar dacă nu va dobândi aici ceea ce caută, poate din negrijă, sau din altă pricină, în ceasul ieșirii este cu neputință să nu se umple de rodul credinței și al nevoinei, și să nu vadă slobozirea, care este Iisus Hristos, răscumpărarea și mântuirea sufletelor, Cuvântul Dumnezeu-Omul⁶⁸”. (Sf. Grigorie Sinaitul, *Capete după Acrostih*, cap. 103, în *Filocalia...*, vol. VII, p. 131)

„Credincioșii sunt în chip vădit moștenitori ai lui Dumnezeu și împreună moștenitori cu Hristos (Rom. 8, 17), ca un fel de hristoși de al doilea, părtași ai firii dumnezeiești (2 Petru 1,4), fapt ce întrece toată mintea și scapă întregii înțelegeri. Iar prin aceasta se fac fii ai lui Dumnezeu și dumnezei prin lucrare și har. Ca atare, ei văd și pătimesc în chip mai presus de fire cele mai presus de lume sau, ca să spunem mai potrivit, se împărtășesc de *cele ce ochiul nu le-a văzut și urechea nu le-a auzit și la inima omului nu s-au suit* (1 Cor. 2, 9) în chip natural”. (Calist Patriarhul, *Capete despre rugăciune*, cap. 73, în *Filocalia...*, vol. VIII, p. 339)

„Întrebare: Oare poate credința cuiva să folosească pe altul, care nu-și aduce și el credința lui, cum a folosit pe slăbănog credința celor ce l-au purtat (Mc. 2, 3-5)?

Răspuns: Dacă n-ar fi fost credincios și slăbănogul, nu i-ar fi lăsat pe ei să-l poarte și să-l coboare. Deci credința lui unită cu a celorlalți l-a mântuit pe el. Prin urmare dacă nu adăuga omul și credința lui în Dumnezeu nu află folos. Deci nu da ca motiv de a nu face nimic, că ai pus asupra altuia întreaga povară a ta. Ieremia crezând că Dumnezeu va milui pe popor, s-a rugat pentru el. Dar fiindcă acesta nu și-a adăugat și credința lui, el n-a fost ascultat (Ier. 11, 14). N-avea Ieremia credință? Ba da. Ea era ca cea a celor ce l-au purtat pe slăbănog. Deci vina a fost a poporului. Așa e și în cazurile asemănătoare. Căci nu degeaba s-a spus: *Mult poate rugăciunea lucrătoare a dreptului* (Iac. 5, 16)”. (Sf. Varsanufie și Ioan, *Scrisori duhovnicești*, cap. 387, în *Filocalia...*, vol. XI, p. 393)

Eterodocșii

„Neamurile să se obișnuiască cu cei care locuiesc lumea (creștinii – n.n.), iar cei ce locuiesc lumea să primească cu dragoste pe cei ce sunt străini de Testamente”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Psalmi*, omil. la Psalmul XLVIII, I, în PSB, vol. 17, p. 311)

„Plânge-i pe cei necredincioși, plânge-i pe cei care prin nimic nu se deosebesc de ei, adică pe cei care au murit fără a fi luminați de Sfântul Botez, fără a fi pecetluiți cu harul Sfântului Duh. Aceștia sunt cei cu adevărat vrednici de suspine, pentru că se găsesc în afară de împărăție, laolaltă cu cei condamnați. *Adevărat, adevărat, zic ție:*

⁶⁸ Tâlcuirea Pr. D. Stăniloae: Iisus este eliberarea, căci El este liber și izvorul din care emană toată puterea libertății sau a puterii asupra patimilor înrobitoare. (n.s. 54, p. 131)

de nu se va naște cineva din apă și din duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu (In. 3, 5)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, Omilii la Epistola către Filipeni, omilia a IV-a, p. 71)

Creștinii apostăți

„Dacă, însă, cineva se leapădă de El – Doamne ferește! – unul ca acela știe bine că lepădarea de Hristos nu se face evidentă tocmai în momentul tăgăduirii, ci poartă în sine semințe și rădăcini de tăgăduire mai vechi, că ce era în el ascuns acum s-a dat pe față și a ieșit la lumină”. (Origen, *Din omiliile Evangheliei de la Luca*, omilia a XXVI-a, în PSB, vol. 7, p. 118-119)

Despre adunările ilegale

„... *adunări ilegale* sunt partidele formate de preoți sau de episcopi nesupuși, precum și de mireni nedisciplinați. De pildă, dacă un cleric oarecare a fost judecat pentru o abatere și înlăturat din slujbă pentru că nu se mai supunea canoanelor, ci cerea pentru el întâietatea și funcția respectivă, iar împreună cu el au plecat și alții, părăsind Biserica cea universală: aici avem o adunare ilegală”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

Despre schisme

„...*schisme* erau formațiile celor care s-au îndepărtat pentru anumite motive de ordin administrativ, bisericesc sau din pricina unor probleme care s-ar fi putut rezolva dacă ar fi existat o înțelegere reciprocă”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

„*Ca toți aceeași să grăiți, zice, și să nu fie între voi împărecheri (schisme)*. Singură arătarea schismei printre dâșii și era de-ajuns spre a fi învinovați. Prin împărecheri (schisme), nu numai că întregul se desparte în mai multe părți, ci chiar se pierde la urmă, căci așa este firea schismei. Apoi, fiindcă i-a atins foarte prin numirea schismei, iarăși îndreaptă și moaie vorba, zicând: *ci să fiți întemeiați într-un gând și într-o înțelegere*. Fiindcă mai sus a spus: *ca aceeași să grăiți*, apoi să nu creadă ei că buna-înțelegere se mărginește numai la vorbe, le-a adăugat: *ci să fiți întemeiați într-un gând și într-o înțelegere*, ca și cum le-ar fi zis: *cer de la voi buna-înțelegere pe care nu numai în vorbe, ci și în cugetele voastre să o aveți*. Și fiindcă se poate să se vorbească și cu cugetul aceeași, și să nu fie bună-înțelegere – deși nu în toate lucrurile – pentru aceea a adăugat cuvintele: *să fiți întemeiați*, fiindcă cel unit în oarecare lucruri și în altele dezbinat, nicidecum nu a fost întemeiat, ci a rămas străin de împreuna-glăsuire. Se poate apoi ca unii să împreună-glăsuiască în cugetări, dar nu în înțelegere, ca de pildă cei care au aceeași credință, însă nu sunt uniți după dragoste. Astfel că, după cugete suntem uniți, căci cugetăm aceleași, însă după înțelegere nu suntem uniți defel, ceea ce s-a întâmplat cu corintenii aceștia, că unii voiau pe cutare,

iar alții pe cutare. Pentru aceea zice apostolul că trebuie a împreună-glăsui și cu gândul, și cu înțelegerea. Schisma între corinteni nu venise de acolo că se dezbinaseră și se învrăjbiseră în credință, ci pentru că se dezbinaseră în înțelegere (păreră), după ambiția omenească”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia III, pp. 22-23)

„Dar dacă cei care au fost orânduți de a zidi pe alții, din capul locului ei nu numai că nu au zidit, ci chiar au dezbinat, oare ce vor suferi? Nimic nu este care să dezbine Biserica mai mult, ca iubirea de stăpânire; dar în același timp nimic nu poate irita pe Dumnezeu mai mult, ca aceea de a împărți Biserica. Chiar de ar săvârși mii de bunuri, totuși cei ce taie corpul Bisericii vor fi nu mai puțin răspunzători ca și cei ce au crucificat corpul Lui; căci faptul acela a fost cel puțin spre folosul omenirii întregi, deși nu a fost săvârșit cu o astfel de intenție; pe când ceea ce fac schismaticii, nu numai că nu aduce nici un folos, ci încă din contră, multă vătămare. Acestea nu le-am zis numai cu privire la stăpânitori, ci și cu privire la cei stăpâniți. Un bărbat oarecare sfânt⁶⁹ a spus ceva care s-ar putea că e îndrăzneț, dar cu toate acestea a spus. Și ce a spus? *Nici sângele martirului nu va șterge păcatul acesta*, zice. Ia spune-mi, în ce scop mărturisești? Nu oare, pentru slava lui Hristos? Deci tu care ți-ai predat sufletul pentru Hristos, cum de jefuiești acea Biserică pentru care Hristos și-a predat sufletul Său? Ascultă ce zice Pavel: *Nu sunt vrednic a mă chema apostol pentru că am prigonit Biserica lui Dumnezeu* (I Cor. 15, 9). Vătămarea aceasta nu este mai mică decât cea adusă de dușmanii bisericii, ci încă cu mult mai mare, pentru că cea dintâi o face și mai strălucită, pe când cea de-a doua o necinstește în ochii dușmanilor ei, când văd că este atacată chiar de proprii săi fii. Un astfel de fapt ei îl cred ca o dovadă mare de înșelăciune, când văd că tocmai acei născuți și crescuți în Biserică, și care au fost inițiați cu exactitate în tainele ei, tocmai aceia, zic, schimbându-se fără de veste, se pun în rândurile dușmanilor ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni*, omilia XI, pp. 114-115)

Ce sunt ereziile?

„Între *erezii* (cei vechi) au numit grupările celor care s-au lepădat și s-au înstrăinat cu totul de credință”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 188, II, în PSB, vol. 12, p. 374)

„Întotdeauna semănătura de pe ogorul Domnului a fost năpădită de spini și pălămidă și mereu a răsărit în ea firele de neghină înăbușitoare, ... buruieni care au crescut, făcând să piară roada bunei credințe”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. II, 1, în PSB, vol. 57, p. 771)

⁶⁹ Notă Arhim. Theodosie Athanasiu: Sfântul Ciprian al Cartaginei, în scrierea sa: *De unitate ecclesiae*. (n.s. 1, p. 114)

„Ce este erezia? Nimic n-o va defini mai bine ca și parabola noastră. *Dușmanul a venit și a semănat neghină în mijlocul grâului bun*; neghină, grâu rău, sec, stricătoare grâului și care i se aseamănă. Erezia, ca și diavolul – tatăl ei, arată Adevărul. Ea nu-l răstoarnă cu o lovitură ca și necredința; ea se mulțumește de a amesteca cu el rătăcirile, așa cum a fost amestecată neghina cu grâul curat. La fiecare învățătură universală erezia a venit să-i amestece stricăciuni care, fără a distruge deodată, le strică, le denaturează”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 111-112)

Diferite denumiri ce li s-au dat ereziilor și ereticilor

„Urâta erezie a maniheilor⁷⁰, pe care, dacă ai numi-o puroiul Bisericii, n-ai păcătui față de ceea ce i se cuvine”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

„Trebuie să-i vădesc din Sfintele Scripturi pe aceștia (pe eretici – n.n.) ca pe niște vrăjmași ai lui Hristos, pentru aceea și de către prooroci cu cale s-au numit *lupi* și de singur Domnul Iisus Hristos și de Sfinții Apostoli și nu numai *lupi* s-au numit, ci și *stricători* și *păgâni* și *potrivnici* și *vrăjmași* și *vicleni* și *hulitori* și *fățarnici* și *furi* și *tâlhari* și *urâți* și *prooroci mincinoși* și *dascăli mincinoși* și *povățuitori orbi* și *înșelători* și *vicleni* și *antihriști* și *învrăjbitori* și *fiii celui viclean* și *nebuni* și *fără de Dumnezeu* și *luptători de duh*, care au hulit Duhul Darului, căroră nu li se va ierta nici în veacul cel de acum, nici în cel viitor, pentru care se hulește calea adevărului, încă spre acestea și *fiii celui viclean* se cheamă, ai diavolului, precum a zis către ei Domnul, că voi sunteți de la tatăl vostru, diavolul, iar Ioan Evanghelistul zice adesea că sunt copiii diavolului”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 173-174)

⁷⁰ Notă Pr. D. Fecioru: Maniheii, adepții lui Mani. Mani n-a fost un eretic creștin, cum este socotit uneori, ci un întemeietor de religii. Mani consideră pe toate celelalte religii premergătoare religiei sale și strict naționale. Pentru aceasta tendința religiei sale este universalistă; s-a întins în apus până în Africa de Nord, iar în răsărit până în China și s-a continuat cu ereziile neomaniheice de mai târziu ale pavlicienilor în răsărit și ale catarilor în apus. Mani s-a născut pe la 215-216 în Mesopotamia. La vârsta de 24 de ani își începe predica. Călătorește mai întâi în India, unde întemeiază o comunitate; în 241 se întoarce în patria sa și, favorizat de regele Sapur I, își continuă predica mai bine de 30 de ani, până când urgia magilor și mânia noului rege, Bahram I, îl duseră la moartea pe cruce (276). Ideea care stă la baza maniheismului este dualismul. Sunt două principii opuse, concepute sub forma celor două împărății: împărăția luminii, a binelui, în fruntea căreia stă Dumnezeu, și împărăția întunericului, a răului, în fruntea căreia stă Satana; fiecare împărăție are câte o serie de eoni. Pe baza acestui dualism este construită întreaga cosmologie, antropologie, soteriologie și eshatologie maniheică. (n.s. 1, p. 89)

Erezia și adevărul

„Despre el (Sfântul Macarie – n.n.) se zice că, pentru a convinge un eretic, care nu credea în învierea trupurilor, a înviat un mort. Acest lucru s-a făcut cunoscut pretutindeni în pustiu”. (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 38)

Cine sunt ereticii?

„Oricine nu mărturisește că Iisus Hristos a venit în trup, este antihrist (1 In. 4, 2-3; 2 In. 7); cel care nu mărturisește mărturia crucii, este de la diavol, iar cel care întoarce cuvintele Domnului spre poftete sale și spune că nu-i nici înviere, nici judecată, acela este primul născut al lui Satana”. (Sf. Policarp al Smirnei, *Epistola către filipeni*, cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 253)

„... el, (Pavel – n.n.), numește *câini* pe cei ce amăgeau pe credincioși, zicând: *Păziți-vă de câini* (Filip. 3, 2), iar altă dată îi numește *îngerii satanei*, și *cu conștiința înfierată*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXVII, p. 283)

Ereticii „au râvnă pentru Dumnezeu, dar sunt fără cunoștință”⁷¹

„Despre ei (eretici – n.n.) ar putea spune cineva ca și despre iudei: *Le dau mărturie că râvna lui Dumnezeu o au, dar nu după cunoștință* (Rom. 10, 2). Căci închipuindu-și că grăiesc cele drepte și sunt înțelepți, nu bagă de seamă nenorociții că se războiesc împotriva dogmelor adevărului; și stăpâniți de o râvnă falsă ei socotesc că vorbesc în favorul slavei lui Dumnezeu, împotrivindu-se celor ce grăiesc drept”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, în PSB, vol. 38, p. 479)

Manifestarea ereticilor

„Nimic n-are vreo însemnătate pentru ei, în discuțiile lor pot să aibă păreri felurite, câtă vreme sunt înțeleși într-ascuns să înfrângă unicul adevăr. Toți se îngâmfa, toți făgăduiesc știința. Catehumenii înșiși se socotesc desăvârșiți mai înainte de a fi fost învățați cum se cuvine de către alții.

Cât despre femeile eretice, ce îndrăznețe sunt! Cutează să învețe ele pe alții, să discute, să facă exorcisme, să făgăduiască vindecarea, poate chiar să și boteze!

Ordinea lor ierarhică este făcută la întâmplare, fără a i se da vreo însemnătate, nestatornică; ei rânduiesc mai mari când pe niște neofiți, când dintre cei legați de lumea aceasta, când pe cei ce s-au lepădat de credința noastră, pentru ca să-i lege de ei prin slavă, dacă nu pot face aceasta prin adevăr.

Nicăieri nu se înaintează mai cu ușurință decât în tabăra acestor răsculați, unde numai faptul că te afli acolo însemnează un câștig.

⁷¹ Rom. 10, 2.

Astfel, ei au azi un episcop, mâine un altul; azi un diacon, care mâine va fi un credincios oarecare; de aceea, ei dau sarcini preoțești chiar și simplilor credincioși.

Ce să mai zic atunci despre folosirea cuvântului, când ei nu-și dau silința să câștige pe păgâni, ci să piardă pe ai noștri?

Ei caută nu gloria de a lucra pentru ridicarea celor căzuți, ci pe aceea de a aduce prăbușirea celor ce stau în picioare, fiindcă lucrarea lor nu vine de la ceea ce ei înșiși au clădit, ci din nimicirea adevărului.

Ei sapă la temelia casei noastre, ca s-o clădească pe a lor”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XLI, 4-8, XLII, 1-3, în PSB, vol. 3, p. 168-169)

„Interpreți falși și stricători ai Evangheliei rețin ce e secundar și trec ceea ce e principal, își amintesc de unele părți iar altele intenționat le uită: precum sunt ruși de Biserică, așa schimbă adevărul la fiecare verset biblic”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XII, în PSB, vol. 3, p. 442)

„Trebuie îndepărtat un astfel de om, trebuie ocolit oricine s-a despărțit de Biserică. Este stricat un astfel de om și prin păcatele lui se condamnă el însuși. Oare este cu Hristos cel ce se împotrivește preoților lui Hristos, cel ce se desparte de societatea elevului său și de mulțime? El poartă armele contra Bisericii, luptă împotriva așezămintelor lui Dumnezeu. Dușman al altarului, împotrivor jertfei lui Hristos, trădător al credinței, călcător al religiei, serv îndărătnic, fiu nelegitim, frate dușman, disprețuind pe episcopi și părăsind pe preoții lui Dumnezeu, îndrăznește să-și clădească alt altar, să facă altă rugăciune, cu cuvinte neîngăduite, să pângărească adevărul jertfei Domnului prin sacrificii mincinoase și nu știe că cel ce se împotrivește ordinii lui Dumnezeu, din cauza îndrăzelii lui este lovit de pedeapsa dumnezeiască.

Astfel, Core, Datan și Abiron, care au încercat să răpească lui Moise și preotului Aaron dreptul de a sacrifica, îndată au fost pedepsiți pentru încercările lor: legăturile pământului s-au rupt, o adâncă prăpastie s-a deschis sub picioarele lor și i-a înghițit de vii. Dar nu numai pe ei, care fuseseră făptașii nedreptății, i-a lovit mânia lui Dumnezeu, ci și pe ceilalți 250 de complici și participanți la aceeași nebunie, uniți în aceeași îndrăzneală, un foc trimis de Domnul ca grabnică pedeapsă i-a mistuit, arătând și învățând că toți cei ce s-au împotrivit lui Dumnezeu au fost niște nemernici, care au încercat cu voință omenească să dărâme rânduirea lui Dumnezeu (Num. 16, 1-35)”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XVII-XVIII, în PSB, vol. 3, p. 446-447)

„Sufletul omenesc are trei stări: de ignoranță, de îngâmfare și de știință. Neamurile se găsesc în starea de ignoranță, Biserica cea adevărată în stare de știință; ereziile, în starea de îngâmfare. Nu poți vedea ceva mai lămurit decât aceea că ereticii, acești oameni îngâmfăți, afirmă fără să aducă dovezi ceea ce își închipuie că știu și o afirmă cu mai multă tărie decât oamenii Bisericii, care într-adevăr știu. Mai mult, ereticii se disprețuiesc unii pe alții și-și bat joc unii de alții, pentru că se întâmplă chiar ca aceeași idee să fie foarte prețuită de unii, iar de alții să fie socotită

nebuie”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.7., 101.1.-101.2., în PSB, vol. 5, p. 540)

„Nu trebuie deci, nicicând, așa cum fac ereticii, să faci desfrânare față de adevăr, să jefuiești îndreptarul Bisericii, să-ți satisfaci propriile tale pofte și dragostea de slavă spre înșelarea semenilor, pe care mai mult decât orice se cuvine să-i iubești și să-i înveți să se țină strâns de adevăr. Este scris lămurit: *Vestiți între neamuri faptele Lui* (Ps. 9, 11), pentru ca cei care au auzit mai înainte să se întoarcă, nu să fie judecați. Dar toți câți *cu limbile lor viclenesc* (Ps. 5, 9; 14, 3) au și scris pedepsele lor”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 105.5.-105.6., în PSB, vol. 5, p. 543)

„Așadar ereticii, care profesează cuvinte lipsite de credința în Dumnezeu și îndeamnă și pe alții să facă lucrul acesta, nu se folosesc bine, ci greșit de cuvintele cele dumnezeiești; nu vor intra nici ei în Împărăția cerurilor și nici cei pe care i-au înșelat și nu le-au îngăduit să ajungă la adevăr (Mt. 23, 13; Lc. 11, 52). Nu au nici cheia de la intrare; au o cheie falsă, o cheie dublă, după cum se spune de obicei, cu care nu pot descuia ușa de intrare în casă, așa cum intrăm noi prin tradiția Domnului, ci sparg fereastra, găuresc pe ascuns zidul bisericii și depășind adevărul, se fac inițiatori ai sufletelor celor necredincioși”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.1.-106.2., în PSB, vol. 5, p. 544)

„...dau mai multă importanță nemulțumirii personale decât (faptului că poate izbucni) un război general; dorința de a stăpâni peste adversari este pusă înaintea folosului obștesc; satisfacerea imediată a egoismului este preferată recompenselor care se vor da mai târziu”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 30, în PSB, vol. 12, p. 90-91)

„Ei au doar o singură grijă în discuțiile lor despre Biserică, nu cum să-și formuleze părerile lor, ci cum să le atace pe ale noastre”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 214, III, în PSB, vol. 12, p. 440)

„... ereticul este cu adevărat viclean și are inima stricată și aplecată spre necredință în toate privințele. Căci iată, fiind respinși în toate și arătați goliți de orice înțelegere, nu se rușinează, ci ca fiara numită de miturile eline *hidră*, după ce sunt uciși șerpilor dinainte, naște alți șerpi, întrecându-se cu ucigătorul lor prin nașterea altora, așa și dușmanii și urătorii lui Dumnezeu, plângând sufletește pe ruinele argumentelor ce le-au folosit, nascocesc alte și alte argumente prostestii. Și socotind că adevărul e dușman al lor, nascocesc noi obiecții împotriva lui, ca să se arate prin toate și mai dușmani ai lui Hristos.

Căci după atâtea dovezi împotriva lor, de care rușinându-se ar fugi și diavolul însuși, tatăl lor, nascocesc alte argumente, pe care le mormăie, unora șoptindu-le, altora bâzâindu-le ca niște muște ...”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, LVIII-LIX, în PSB, vol. 15, p. 390)

„Ei susțin un lucru îndrăzneț, dus până dincolo de toată rușinea, de toată neștiința, disprețuind toată șovăiala. Fără cea mai mică teamă, condamnă opinia cu adevărat dreaptă și fără pată, aprobă mai degrabă fără cercetare tot ce le place, chiar dacă apare cu totul de neadmis. Observă cum sunt prinși în lanțurile neștiinței”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 54)

„Nu pot să nu mă uimesc mult de lipsa de evlavie a ereticilor. Căci folosesc cele ce li se par că micșorează demnitatea Unuia - Născutului și Îl înfățișează ca mai prejos de Născător, potrivit scopului lor, cu multă sânghină și le umflă cu otrăvurile aiurelii lor, culese de pretutindeni, iar pe cele ce sunt spuse în chip sănătos și drept, văzând în Fiul slava Tatălui, le scufundă în adâncurile tăcerii, având un singur scop: să calomnieze pe Cel slăvit de toată creația”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 60)

„Întrucât însă adeseori ereticii obișnuiesc să ducă în rătăcire inimile credincioșilor mai simpli prin sofisme viclene, nu-mi pare nepotrivit să fac cunoscute obișnuitele lor argumentări și să dau pe față înșelăciunile și minciunile lor”. (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, III, 4, în PSB, vol. 8, p. 131)

„De pildă, maniheii, căinii, nebunii și turbații, arată chip blând, dar înăuntru au turbarea cea primejdioasă a câinilor, și ascund sub pielea de oaie lupul – dar tu nu privi cele dinafară, ci uită-te la fiara ascunsă înăuntru”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cele dintâi omilii la Facere*, cuvântul al șaptelea, p. 98)

Ereticii răstălmăcesc Scriptura și caută mereu argumente împotriva mântuirii lor

„Dar ereticii, răstălmăcind Scripturile împotriva capetelor lor și căutând mereu argumente împotriva mântuirii lor nu-și dau seama că se îmbrâncesc singuri în prăpastia pierzării. Că pe Fiul lui Dumnezeu nici lauda nu-L face mai slăvit, nici hula nu-L vatămă. Nu are nevoie Ființa cea necorporală de lauda noastră. Ci, după cum cel ce spune de soare că e strălucitor nu-i adaugă lumină la lumina lui, nici cel care spune că soarele e întunecos nu-i micșorează strălucirea, ci cuvintele lui sunt dovada propriei orbiri, tot așa și cel ce spune că Fiul lui Dumnezeu e creatură, și nu Fiul, dă dovadă de nebunia lui, iar cel care cunoaște ființa Lui, își arată propria-i înțelepciune. Și nici acesta nu Îi este de folos, nici acela nu-L vatămă, ci unul luptă împotriva mântuirii lui, iar celălalt pentru mântuirea lui. Dar, după cum am spus, ereticii, răstălmăcind Scripturile, trec cu vederea unele texte din Scriptură și caută doar, doar, vor găsi un text care ar părea de acord cu rătăcirea lor. Să nu-mi spui mie că Scriptura e de vină. Nu-i de vină Scriptura, ci nesocotința lor. Și mierea e dulce, dar bolnavul o socoate amară. Nu mierea e de vină, ci boala. Tot așa și nebunii care nu văd lucrurile așa cum sunt ele, dar nu-s de vină lucrurile, ci mintea stricată a celui nebun. Dumnezeu a făcut cerul ca să-i vedem creația și să ne închinăm Creatorului. Păgânii,

însă, au îndumnezeit creația lui Dumnezeu. Nu e de vină creația, ci nesocotința acelor. După cum omul nesocotit nu are folos de nicăieri, tot așa și omul cu judecată singur își este de folos. Poate fi cineva egal cu Hristos? Nu! Dar Iuda nu s-a folosit. Poate fi cineva mai rău ca diavolul? Nu! Și Iov a fost încununat. Nici Hristos nu i-a fost de folos lui Iuda, pentru că Iuda era nesocotit, nici diavolul nu l-a vătămat pe Iov, pentru că Iov era un om cu judecată. Spun acestea pentru ca nimeni să nu hulească Scripturile, ci nesocotința acelor care tălmăcesc rău cele bine spuse. Nu Scriptura e de vină, ci mintea care tălmăcește rău cele bine spuse”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La Sfântul sfințitul Mucenic Foca și împotriva ereticilor, și la cuvintele din Psalmul 141: „Cu glasul meu către Domnul am strigat, cu glasul meu la Dumnezeu m-am rugat”*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 520-521)

Sfârșitul unor marieretici

„... Libaniu, fiindcă era păgân și aștepta biruința lui Iulian și totodată era înșelat de lăudăroșeniile acestuia, luând în răs învățăturile noastre a întrebat pe acest pedagog zicând: Ce face acum Fiul teslarului? Iar acesta, fiind plin de harul divin, a prezis ceea ce era să se întâmple în curând: O, sofistule, Creatorul a toate pe Care tu Îl batjocorești, numindu-L Fiul teslarului, pregătește acum un sicriu.

Nu mult după aceea s-a vestit moartea acestui impostor (Libaniu) și a fost adus să fie așezat în sicriu. Astfel s-a arătat zadarnică îngâmfarea amenințărilor lui, iar Dumnezeu a fost slăvit”. (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria Bisericească*, cartea a III-a, 23, 1-4, în PSB, vol. 44, p. 150)

„Când Arie a venit în Egipt după sinodul de la Ierusalim, fiindcă Biserica din Alexandria evita comuniunea cu el, a venit din nou în orașul Constantinopol unde se adunau adepții săi, care voiau și să arate supunere episcopului Eusebiu din Nicomidia, și să participe la sinod. Alexandru, episcopul de atunci din Constantinopol⁷², intuind strădania lor, și-a dat silința să pună capăt acestei străduințe. Neavând puterea să făptuiască aceasta, a interzis străduințele lui Arie, zicând că acelaia nu-i este îngăduit să fie preot, nici să infirme hotărârea episcopilor din aproape toată lumea, care s-au întrunit cu el în orașul Niceea. Dar Eusebie și cei care erau în jurul lui, după ce mai întâi n-au reușit să-l înduplece pe Alexandru cu sfaturile lor, au amenințat apoi cu teroarea: că, dacă nu-l primește pe Arie, în cutare zi, el însuși va fi deportat în exil. Iar Arie va fi primit în comuniunea tuturor. După acestea s-au despărțit unii de alții. Unii așteptau ziua fixată ca să se împlinească amenințările; Alexandru însă cerea să nu se ajungă la îndeplinirea spuselor lui Eusebie. Cu atât mai mult era constrâns de teamă, cu cât ceilalți aproape îl convinseseră pe împărat să facă așa cum voiau ei. În ziua dinaintea aceleia fixate, el a îngenunchiat în altar și a stat în genunchi toată noaptea, rugându-l pe Dumnezeu să împiedice hotărârea dușmanilor săi (Sozomen, II, 28).

Alexandru se ruga deci în genunchi. Împăratul însă, vrând să-l încerce pe Arie, l-a chemat la palat și l-a iscodit să vadă dacă respectă hotărârile sinodului de la Niceea.

⁷² Notă Pr. Șt. Alexe: A păstorit după anul 325 și a murit în 336 sau 337 (n.s. 104, p. 125)

Acesta, fără să se codească, a subscris degrabă învățătura de credință, evitând deznodământul cu vicleșug abil prin această semnare. Mirat, împăratul i-a cerut să jure. A făcut și acest lucru, în mod fraudulos bătându-și joc la fel de ingenios, și de jurământ. Eu consemnez ceea ce am auzit despre acest șiretlic. Căci se spune că Arie a înscris secta sa în lista pe care o purta sub altar; de aceea el a crezut că jură adevărul, zicând că el așa știe cum a scris. Am consemnat și acest lucru așa cum l-am auzit, căci am luat cunoștință din scrisorile împăratului că a depus jurământ. Împăratul, încrezător, a poruncit să fie primit de episcopul Alexandru în comunitatea orașului Constantinopol. Era într-o sâmbătă. A doua zi fiecare aștepta să se sfătuiască cu ceilalți; dar opiniile lui Arie au fost urmate de judecata lui Dumnezeu. Căci după ce a ieșit din palatul împăratului, însoțitorul lui Eusebie era privit cu condescendență, ceea ce era evident pentru întregul oraș. Când a ajuns în locul care se numește forul lui Constantin, unde se află o columnă de culoarea purpuri, l-a cuprins deodată o groază, dintr-un colț ascuns al conștiinței și, odată cu frica s-au pornit vărsături din stomac. Căutând un refugiu în apropiere și văzând că se află aproape de forul lui Constantin, s-a îndreptat într-acolo. Ajungând acolo, odată cu vărsăturile l-a cuprins o sfârșeală și odată cu fecalele a căzut și el în drum. Și atunci s-a prăbușit, și a început să-i curgă mult sânge și-i mai curgeau bucăți de splină și de ficat. Și după toate acestea a urmat imediat și moartea. Acolo unde s-au petrecut acestea, în orașul Constantinopol, cum am mai spus, se arată dincolo de forul lui Constantin și piața transformată în portic. Toți aceia care trec pe acolo arată cu degetul locul care amintește moartea îngrozitoare a lui Arie⁷³. (Socrate, I, 25).

După un timp, un partizan al răstăcirii lui Arie, bogat și influent, și-a dat silința să cumpere de la stat locul acela. Și demolând ceea ce era înainte, a clădit acolo o casă care să ducă la uitarea acelui fapt și în felul acesta să i se piardă amintirea. Zvonul însă a străbătut întreg orașul și a vestit lumii întregi moartea lui Arie. (Sozomen, II, 28)”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a III-a, capitolul X, în PSB, vol. 75, p. 125-126)

„O lance aruncată înspre el (înspre împăratul Iulian Apostatul – n.n.), trecând prin braț, i s-a înfipt în coaste. Rana aceasta i-a adus sfârșitul vieții. Dar cine i-a făcut această rană, binemeritată, nu se știe până astăzi. Unii spun însă că cineva nevăzut a făcut aceasta, iar alții, că un păstor dintre ismailiteni, alții, că un soldat ostenit de drum și de foame. Dar fie că a fost un om, fie că a fost un înger, e limpede că a săvârșit acest lucru la porunca divină. Căci se spune că după ce a fost rănit, și-a umplut mâna cu sângele său și l-a aruncat în aer, zicând: Ai învins, Galileene! Și în chiar acest fapt a recunoscut înfrângerea în urma blasfemiei. (Teodoret, III, 20).

Iar Calist, care pe atunci era în armată printre cei intimi ai împăratului și a întocmit istoria lui, spune că a murit fiind rănit de un demon. Iulian a murit deci în

⁷³ Notă Pr. Șt. Alexe: Despre moartea lui Arie a scris Sfântul Atanasie cel Mare în *Epistola adresată episcopilor Egiptului și Libiei împotriva arienilor* și în *Epistola către fratele Serapion despre moartea lui Arie*. A se vedea mai pe larg la Mitropolit Nicolae Corneanu, *Moartea ereticului Arie în lumina documentelor vremii*, în *Studii Patristice*, Timișoara, 1984, p. 239-244 (n.s. 105, p. 126)

timpul celui de al patrulea consulat al său (An. 363), pe care l-a purtat împreună cu Salustiu, în ziua a șasea a lunii Iunie, în ținutul perșilor, în al treilea an de domnie și al șaptelea de când a fost numit de Constanțiu, în vârstă de treizeci și unu de ani (Socrate, III, 18). (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul XLVII, în PSB, vol. 75, p. 263)

„Se spune că (Iulian – unchiul lui Iulian Apostatul – n.n.) a arătat mult zel ca să depună în tezaurul imperial multe și valoroase vase din Biserica Antiohiei și că a închis bisericile și i-a alungat pe toți clericii și a rămas atunci preot doar Teodorit. Prinzându-l pe acesta că păzea vasele, l-a lovit cu cruzime și a poruncit să fie ucis cu o sabie nouă. Pentru că acesta a răspuns cu curaj în timpul tuturor caznelor și pentru mărturisirea (apărarea) credinței, l-a înfrânt. Și după ce a adunat toate vasele închinat lui Dumnezeu și toate odăjdiile, aruncându-le la pământ și aducând insulte și ocări lui Hristos cum i-a venit la gură, s-a mai și așezat peste ele, atingând culmea ocărilor. Se spune că nu mult după aceasta i-au fost lovite locurile ascunse ale trupului și cele din jurul coapselor și au ajuns aproape să-i putrezească, și s-au făcut viermi; cu toate îngrijirile medicilor, boala nu a putut fi vindecată. Căci s-au preparat tot felul de leacuri din măruntaie de păsări, ca să-i ungă cu consistența lor membrele bolnave și putrede. Dar până ce a murit nu a fost scutit de această suferință. Faptul acesta a fost explicat prin mânia dumnezeiască, întrucât chiar și custozii tezaurelor imperiale și mulți alții au murit de moarte năpraznică și cumplită, ca și cum ar fi fost blestemați de mânia divină. (Sozomen, V, 7)”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VI-a, capitolul X, în PSB, vol. 75, p. 229)

Apariția, existența și puterea ereziilor

„Condiția vremurilor de acum mă obligă să vă atrag luarea-aminte că nu trebuie să ne mirăm de acesteerezii, nici fiindcă există, căci au fost prevestite (Cf. Mt. 7, 15 sq.; 24, 2; 2, 24), și nici fiindcă răstoarnă credința unora, căci aceasta este menirea lor: să se ispitească prin ele și să fie pusă la încercare credința (I Cor. 11, 9).

În deșert, așadar, și fără să cugete îndeajuns se minunează unii că ereziile au atât de mare putere. Dacă n-ar avea putere ele n-ar exista”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, I, 1-2, în PSB, vol. 3, p. 138)

„Dar ereziile nu fiindcă trebuiau să existe sunt bune, ca și când ce e rău n-ar putea să existe; căci și Domnul trebuia să fie vândut, dar vai de vânzător! Nimeni deci să nu afle aici vreo îndreptățire a ereziilor”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXX, 4, în PSB, vol. 3, p. 160)

„De altfel, dacă uneleerezii cutează să se răsădească singure în epoca apostolică pentru ca să pară astfel lăsate chiar de Apostoli, fiindcă ar fi existat chiar sub Apostoli, putem să le cerem să-și dea la iveală obârșia Bisericilor lor, să desfășoare șirul episcopilor lor, precum urmează unul după altul, dintru început, așa încât cel dintâi episcop al lor să poată avea chezaș și înaintaș pe vreunul dintre Apostoli, ori Bărbați apostolici, care au stăruit până la urmă în cele apostolicești.

Căci în acest chip Bisericile apostolice fac cunoscute pomelnicele lor: astfel, Biserica Smirnei istorisește că Policarp a fost înscăunat de către Ioan; tot astfel Clement al Romei a fost sfințit de către Petru.

Iată cum și celelalte Biserici arată de obicei pe aceia care, puși episcopi de către Apostoli, au butași ai seminței apostolicești.

Să plănuiască și ereticii ceva la fel! După atâtea blasfemii ce nu este îngăduit?

Dar chiar de vor face astfel, nu vor ajunge la nimic! Căci învățătura lor, după ce va fi pusă alături de cea apostolică, va arăta cu nepotrivirea și cu deosebirile sale, că n-are drept părinte nici vreun apostol, nici vreun bărbat apostolic. După cum Apostolii n-ar fi învățat ceva deosebit unul de la altul, tot astfel și bărbații apostolici n-au dat de la ei ceva care să se opună Apostolilor, în afară numai dacă aceia care au fost instruiți de către Apostoli vor fi propovăduit în alt chip.

(...) Așadar, toate ereziile sunt invitate de Bisericile noastre să dea această îndoită dovadă, să arate prin ce se socotesc ele apostolice!

Dar tocmai pentru aceasta nici nu sunt apostolice, nici nu pot dovedi că sunt și nici nu sunt primite în pace și în comuniune cu Bisericile în orice fel apostolice, fiindcă din cauza deosebirii de credință ele nu sunt nicidecum apostolice.

Adaug la aceasta o cercetare a acelor doctrine care au existat pe timpul Apostolilor și care au fost descrise și afurisite de către înșiși Apostolii.

Căci cele de azi vor fi mai bine arătate cum sunt, dacă se va dovedi că au existat încă de pe atunci, sau că-și trag spița din acelea care au fost atunci.

În epistola întâia către Corinteni (I Cor. 15, 12), Pavel osândește pe cei ce tăgăduiesc ori pun la îndoială învierea, părere pe care o au îndeosebi saducheii (Mt. 22, 23; Fap. 23, 8).

De ea s-au folosit Marcion și Apelles, ca și Valentin și toți aceia care resping credința în învierea trupurilor.

Scriind Galatenilor (Gal. 5, 2), el mustră pe cei ce păzesc și apără tăierea împrejur și legea, erezie care aparține lui Hebion.

Dând cuvânt de învățătură lui Timotei, el ceartă pe cei care se opun căsătoriilor, așa cum susțin Marcion și învățăcelul său Apelles.

La fel atacă el pe aceia care ziceau că învierea se și săvârșise (II Tim. 2, 18), cum mărturisiseră de la ei înșiși valentinienii”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXII, 1-8, XXXIII, 1-7, în PSB, vol. 3, p. 161-162)

„... Toate ereziile să-și aleagă un timp al ivirii lor, care cum au apărut; de altfel, nu ne privește prea mult când au fost ele, odată ce nu vin din adevăr; căci fără îndoială că acelea care n-au existat sub Apostoli nu pot să vină din adevăr.

Dacă ar fi existat atunci, ar fi fost și ele pomenite, ca să fie și ele pedepsite; într-adevăr, cele ce au fost pe vremea Apostolilor au fost osândite fiecare după numele ei.

Așadar, fie că sunt tot acelea care erau mai rudimentare în timpul Apostolilor, iar acum sunt întrucâtva mai rafinate și își vor primi osânda lor chiar din această pricină, fie că au existat mai întâi unele, iar celelalte au luat ființă după aceea și au împrumutat credința de la cele anterioare, împărtășindu-se cu ele în aceeași propovăduire, fără voia lor vor fi părtașe la aceeași osândă. Aici are multă însemnătate ceea ce s-a spus mai sus despre cele ce vor veni: chiar dacă acestea din

urmă n-ar lua parte cu nimic la învățăturile demne de osândit, de mai înainte sunt judecate după vechimea lor ca fiind cu atât mai mincinoase, cu cât nici n-au fost măcar pomenite de Apostoli (Mt. 10, 24).

Rămâne deci și mai îndoielnic că acestea sunt ereziile despre care s-a vestit mai înainte că vor exista”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXIV, 6-9, în PSB, vol. 3, p. 163-164)

„După ce a fost adusă neamurilor lumina strălucitoare a mântuirii care a făcut ca surzii să audă glasul bunăvoinței duhovnicești, orbii să-și deschidă ochii către Domnul, infirmii să capete sănătatea cea veșnică, șchiopii să alerge să-L asculte, muții să se roage cu glasul vorbirii, dușmanul, văzând că mulțimile prea credincioase au părăsit pe idoli și că templele și lăcașurile lui au rămas goale, a născocit o nouă înșelăciune, aceea de a atrage pe creștinii nebăgători de seamă prin însuși numele de creștin. A inventaterezii și schisme prin care să răstoarne credința, să corupă adevărul, să dezbine unitatea Bisericii. Pe cei pe care nu-i putea ține pe drumul orbirii celei vechi îi înșeală și-i abate pe calea unei noi rătăcirii. Răpește pe oameni chiar din biserică și, tocmai când li se pare că s-au apropiat de lumină și au scăpat de noaptea acestei lumi, tocmai atunci îi coboară iarăși în întuneric, încât se numesc creștini și cei ce nu stau pe temeiul Evangheliei și al legii lui Hristos. Cei ce cred că au lumină umblând în întuneric, nemângâiați și amăgiți de dușmanul care se preface cu glas de Apostol și de înger al luminii (II Cor., 11, 14-15), găsindu-și unelte care se dau drept slujitori ai dreptății, care pretind că noaptea este zi, moartea mântuire, deznădejdea nădejde, necredința credință prezentând pe antihrist sub numele lui Hristos și spunând minciuni înșelătoare, ca să denatureze adevărul prin amăgiri deșarte. Aici se ajunge, prea iubiți frați, când nu se merge la obârșia adevărului, nu i se caută începutul și nu este păzit cuvântul Învățătorului ceresc”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, III, în PSB, vol. 3, p. 435-436)

„Apostolul spune: *Trebuie să fie și erezii între voi, ca să se adevereze între voi cei încercați* (I Cor. 11, 19). Apostolul numește *încercați* sau pe cei care au ajuns la credință, pe cei care sunt într-un chip mai ales aproape de învățătura Domnului, ca acei zarafi încercați, care știu să facă deosebire între moneda bună și moneda falsă, sau pe cei care de pe acum sunt încercați în însăși credința, atât în ce privește viața lor, cât și în ce privește gnoza”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 90.5., în PSB, vol. 5, p. 533-534)

„... văzând cum alte erezii, surori mai bătrâne ale ei, au fost date pe față, se îmbracă (erezia – n.n.) în chip prefăcut în cuvinte de-ale Scripturilor, ca și tatăl ei, diavolul, și se silește să intre iarăși în raiul Bisericii, ca, dându-și înfățișarea de creștină, să înșele pe vreunii ca să cugete contrar lui Hristos, prin aparența de adevăr a unor raționamente mincinoase. Căci nu e în ea nici o judecată dreaptă. Și de fapt au și amăgit pe unii, făcându-i nu numai să-și plece urechea la cuvântul lor stricăcios, ci și să ia și să guste, ca Eva, și apoi să socotească, din nepricepere, ceea ce e amar, ca dulce (Is. 5, 20) și să numească grețoasa erezie, frumoasă”. (Sf. Atanasie cel Mare,

Trei cuvinte împotriva arienilor, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, I, în PSB, vol. 15, p. 157)

„Căci a trebuit să fie și erezii, pentru ca cei probați să fie vădiți între cei slabi (I Cor. 11, 19)”. (Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri*, cartea a VII-a, XIX, (25), în PSB, vol. 64, p. 165)

Cauzele sau nașterea ereziilor

„Este clar că disputele au luat naștere din pricină că adevărul este greu de stabilit și trebuie muncit mult ca să-l afli. Din aceste dispute s-au născut ereziile; ele sunt pornite din dragostea de sine și din dragostea de slavă a unor oameni, care n-au ajuns să învețe gnoza și nici n-au înțeles-o în chip adevărat, ci și-au închipuit că au primit-o”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.2., în PSB, vol. 5, p. 534)

„Toți oamenii au aceeași judecată; unii, dând urmare puterii de selecționare a rațiunii, se conving; alții, însă, se dedau plăcerilor și forțează Scripturile să se acomodeze poftelor lor. După părerea mea, cel îndrăgostit de adevăr trebuie să aibă tărie sufletească; că cei care încearcă să facă lucruri mari greșesc neapărat, dacă nu iau chiar de la adevăr îndreptarul adevărului. Niște oameni ca aceștia, îndepărtându-se de la calea cea dreaptă, greșesc, pe bună dreptate, chiar în lucrurile cele mai mici, pentru că nu sunt exercitați temeinic și nu au criteriul de judecată al celor adevărate și al celor false, ca să aleagă pe cele ce trebuie. Dacă l-ar avea, ar asculta de dumnezeieștile Scripturi”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 94.4.-94.6., în PSB, vol. 5, p. 536)

„Pentru că se îngâmă cu închipuita lor înțelepciune, își pierd toată ziua în discuții, arătând că se gândesc să pară mai degrabă filosofi decât să fie. Astfel nu pun la temelia realităților principii care nu pot fi răsturnate, ci se lasă influențați de păreri omenești; apoi din acestea își scot concluziile necesare; iar pentru a-și susține părerile lor se hărțuiesc cu cei care se îndeletnicesc cu adevărata filosofie. Vor mai bine să sufere totul și, după cum spune proverbul, pun totul în mișcare ca să-și păstreze rătăcirea lor, chiar tăgăduind Scripturile; mândri de erezia lor își schimbă firea; în adunările lor umblă după mult cântatul scaun dintâi, iar la ospetele lor, pe care cu nume fals le numesc agape, doresc să aibă locul de onoare”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.1.-98.2., în PSB, vol. 5, p. 538-539)

„Oare celor care *grăiesc nedreptate* (Ps. 72, 8), care tăgăduiesc că Domnul nostru Iisus Hristos a venit în trup sau care hulesc împotriva Duhului Sfânt (Lc. 12, 10) și care nu vor fi iertați nici în veacul acesta, nici în cel ce va să vie, oare nu diavolul le deschide gura?” (Origen, *Omilii la Cartea Ieșirii*, omilia III, cap. II, în PSB, vol. 6, p. 71)

„... aceste otrăvuri vă vin din creierii înfierbântați de boala unor fantasme nenorocite ale vrăjmașilor”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 210, VI, în PSB, vol. 12, p. 434)

„... dacă ar fi primit cu inima curată învățăturile dumnezeieștii Scripturi și n-ar fi pus în ele gândurile lor n-ar fi căzut într-o nebunie atât de mare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. IV, V, în PSB, vol. 21, p. 63)

„Elenii pentru asta au rătăcit, că au îngăduit totul minții lor și n-au voit să știe că mintea omenească e slabă; au gândit la lucruri mai presus de puterile lor, au depășit măsura propriilor lor hotare și au căzut din vrednicia cuvenită lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VII, VI, în PSB, vol. 21, p. 95)

„Că două sunt ordinele demonilor: unul, care introduce plăcerile în trup și altul care insuflă rătăcirile în suflet. Acesta (din) urmă este greu de supus. Pe unii ca aceștia îi trimite satan vrăjitorilor, rătăciților, ereticilor și celor asemenea lor”. (*Viața Sfântului Macarie Egipteanul*, în PSB, vol. 34, p. 48)

„Unele duhuri se străduiesc să le insuflă oamenilor obiceiul de a minți, sau mai ales de a huli. Martori ai acestui fapt suntem chiar noi, care am auzit foarte bine pe un demon declarând că prin Arius și Eunomius a dat la iveală învățături nelegiuite și eretice. Citim în cartea a patra a Regilor că unul din aceste duhuri spunea lăudându-se: *Voi ieși și voi fi duh mincinos în gura tuturor profeților lui*. (...) Evangheliile atestă că alți demoni sunt muți și surzi, iar profetul amintește că unele duhuri sunt ațățătoare ale poftelor și ale desfrâului. *Duhul desfrânării*, zice el, *i-a cuprins pe ei și s-au desfrânat părăsind pe Dumnezeu lor*. Autoritatea Scripturilor ne învață, de asemenea, că există duhuri de noapte, de zi și de amiază. Am avea nevoie de prea mult timp dacă am parcurge toate cărțile Scripturilor, pentru a arăta unul câte unul diferitele feluri de duhuri necurate, cum sunt arătați de profeți onocentaurii, satirii, sirenele, lamiile, bufnițele, struții, aricii, cum sunt în psalmi aspida și basiliscul, sau cum sunt în Evanghelie leul, balaurul și scorpionul, sau demonii numiți de apostol principii ai lumii acesteia, conducători ai întunecimilor și duhuri ale răului. Nu trebuie să ne închipuim că aceste nume sunt date la întâmplare, ci după asemănarea pe care o au duhurile cu fiarele sălbătice, mai mult sau mai puțin primejdioase, unele deosebindu-se prin cruzimea și turbarea lor, altele prin puterea răului pe care-l fac între celelalte fiare sau șerpi. Astfel, unul este numit leu datorită furiei și ferocității sale, altul basilisc după veninul său care ucide chiar înainte de a fi fost simțită mușcătura, iar alții au primit denumirea de onocentauri, arici, ori struți, datorită răutății lor mai puțin primejdioase”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Partea I, Prima convorbire cu părintele Serenus, cap. XXXII, 3-5, în PSB, vol. 57, p. 432-433)

„Dar socotești acest adevăr puțin luminos nu fiindcă în el nu este destulă lumină, ci fiindcă necredința întunecoasă aduce întuneric și în lumină”. (Sf. Ioan Casian,

Convorbiri duhovnicești, Despre Întruparea Domnului, cartea a IV-a, cap. VI, 1, în PSB, vol. 57, p. 810)

„... Omonimia⁷⁴ este adeseori, binecuvântaților, cauza rătăcirii, auzitorul mutându-se la alt înțeles decât ca cel exprimat de cuvânt”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Scrieri, 23, în PSB, vol. 81, p. 319)

„Dacă ar fi primit cu inima curată învățăturile dumnezeieștii Scripturi și n-ar fi pus în ele gândurile lor n-ar fi căzut într-o nebunie atât de mare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia IV, V, în col. PSB, vol. 21, p. 63)

„Elenii pentru asta au rătăcit, că au îngăduit totul minții lor și n-au voit să știe că mintea omenească e slabă; au gândit la lucruri mai presus de puterile lor, au depășit măsura propriilor lor hotare și au căzut din vrednicia cuvenită lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VII, VI, în col. PSB, vol. 21, p. 95)

„Aceasta mai cu seamă este răsturnarea Bisericii: a se face dezbinări. Aceasta este arma diavolului; aceasta răstoarnă totul pe dos. Întrucât trupul Bisericii este unit, diavolul nu poate găsi loc de intrare; dar făcându-se dezbinări, el se furișează pe nesimțite, pătrunde înăuntru, și pe urmă vin smintelile. Astfel, dar, smintelile vin din dezbinări. Dar dezbinarea de unde vine? De la dogmele sau credințele ce sunt contra învățăturii apostolilor. Dar acele credințe false de unde vin? De la a sluji cineva pântecelui și celorlalte patimi. *Căci unii ca aceștia, zice, nu slujesc Domnului, ci pântecelui lor*. Așadar, nu ar fi sminteli, nu ar fi dezbinare, dacă nu s-ar plăsmui nici o credință împotriva învățăturii apostolice, ceea ce și aici arătând-o, Apostolul zicea: *împotriva învățăturii*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXXII, p. 550)

„... o viață strică totdeauna naște credințe rele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XL, p. 440)

„... și cu drept cuvânt, când este o viață deșănțată și depărtată de buna știință, atunci și credința se strică și devine la fel cu viața (...)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei*, omilia a V-a, p. 61)

„Aceasta este viclenia fără seamăn a diavolului. Se străduiește să-și răspândească învățăturile pierzătoare fie adăugând ceva, fie scoțând ceva, fie denaturând, fie interpretând greșit textul Scripturii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la <<Doamne, nu a omului este calea lui?>>*, PGB 8A, 482. PG 57, 210-211, în vol. *Diavolul și magia*, p. 36)

„Aceasta înseamnă, aceasta arată că ne-am umplut de multă ușurătate și nu mai scrutăm cu râvnire întreaga Scriptură, ci pe cele pe care le socotim mai clare, pe

⁷⁴ Notă Pr. Stăniloae: Același nume pentru multe înțelesuri. (n.s. 666, p. 319)

acestea le alegem, iar cu celelalte nu ne batem defel capul. Acest lucru a adus și eresurile: faptul că nu vrem să ne avântăm către tot conținutul Scripturii și socotim că există lucruri de prisos și peste care se poate trece. De aceea toate celelalte ni se par nu numai de prisos, ci și nefolositoare și chiar vătămătoare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Îmbrățișați pe Priscilla și Aquila și cele următoare*, cuvântul I, în vol. *Cateheze maritale*, p. 144-145)

„Cei fără Dumnezeu eretici, care curg ca un lac mare strâns de multă ploaie (...) de unde s-a întâmplat aceasta (rătăcirea lor – n.n.)? Adesea este că din necunoștința și din neîn învățătura celor mai mari, că unde sunt păstorii neîn învățați, acolo se strâng lupii și prăpădesc oile”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 173)

„În ce moment apare erezia? Numai atunci când adevărul a fost semănat în suflete și când ele îl primesc aici. După profeții falși, după apostoli ereziarhi, după dogmele alterate iese o erezie corespunzătoare.

De unde vine erezia? Ea se ridică chiar din sânul Bisericii; ereticul este aproape totdeauna un renegat, de care se folosește diavolul pentru a pierde în suflete depozitul sfânt al adevărilor dumnezeiești.

Și cine-o introduce în câmpul Bisericii? *Somnul* celor care au în pază Revelația. Să parcurgem istoria, acest fapt ne va părea cuceritor. În orice epocă în care vegherea păstorilor s-a delăsat, sau fermitatea lor s-a moleșit și munca lor s-a oprit își fac apariția câteva erezii devastatoare într-o zi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Bogățiile oratorice*, p. 112)

„După cum învățăturile rele aduc după ele viață strică, tot așa și viața strică naște de multe ori învățături rele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic: <<Nu vreau să nu știți, fraților, că părinții noștri toți au fost sub nor și toți prin mare au trecut>>*, 6, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 233)

„Asemănatu-s-a Împărăția cerurilor omului care a semănat sămânță bună în țarina sa. Dar pe când dormeau oamenii a venit vrăjmașul și a semănat neghină. Vezi că ereziile au venit pentru că au dormit oamenii, pentru că au trândăvit, pentru că n-au fost cu mare luare-aminte la cele spuse? Dar, ca să nu spui: *Pentru ce a îngăduit Hristos?*, îți răspunde Pavel: *Îngăduința asta nu te vatămă cu nimic! Dacă ești vrednic, te vei arăta și mai vrednic!*” (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Trebuie să fie și erezii între voi, ca să se vădească între voi cei încercați>>*, 1, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 236)

Felurile ereziilor

„... În puține cuvinte voi arăta celor ce le place să privească adevărul, că pe temeiul jertfelor de care vorbește legea se deosebesc în chip tainic iudeii cei mulți și

ereticii de dumnezeiasca Biserică. (...) Scriptura spune că sunt curate și bine primite de Dumnezeu animalele de jertfă care au copita despicată și rumegă (Lev. 11, 3-4; Deut. 14, 6); aceste animale simbolizează pe dreptii care, prin credință, merg la Tatăl și la Fiul – acest lucru îl arată stabilitatea animalelor cu copita despicată – *care cugetă ziua și noaptea* (Ps. 1, 2) *la cuvintele lui Dumnezeu* (Rom. 3, 2; Num. 24, 16), care socotesc și resocotesc în vasul sufletului lor învățăturile; această socotire și resocotire este un împreună-exercițiu gnostic, simbolizat de lege prin rumegatul animalelor curate. Animalele, care n-au aceste două însușiri sau una din ele, sunt îndepărtate ca necurate. Astfel, animalele care rumegă, dar nu au copita despicată, arată acoperit pe iudeii cei numeroși, care au în gură cuvintele lui Dumnezeu, dar nu au fixate în adevăr credința și mersul, care duc prin Fiul la Tatăl. De aceea astfel de creaturi alunecă ușor, că n-au copita despicată și nici nu sunt fixate pe doimea credinței. Scriptura spune: *Nimeni nu cunoaște pe Tatăl decât Fiul și căruia Fiul îi va descoperi* (Mt. 11, 27; Lc. 10, 22). Și, iarăși, necurate sunt de asemenea toate animalele câte au copita despicată, dar nu rumegă. Animalele acestea arată pe eretici; ei merg în numele Tatălui și al Fiului, dar nu sunt în stare să disece claritatea precisă a cuvintelor Domnului și să le prezinte frumusețea lor interioară, iar în ce privește faptele de dreptate se ocupă de ele în general, nu în amănunțime; dacă se și ocupă. Despre unii ca aceștia zice Domnul: *Pentru ce Îmi spuneți: Doamne, Doamne și nu faceți cele ce vă spun?* (Lc. 6, 46). Da, cu totul necurați sunt cei care n-au copita despicată și nu rumegă! Teognis spune:

*Voi, o, megarenilor, nu sunteți nici în al treilea rând, nici în al patrulea, Nici în al doisprezecelea, nici în cuvânt, nici la număr*⁷⁵, *ci ca praful, ce-l spulberă vântul de pe fața pământului* (Ps. 1, 4) *și ca picătura din cadă* (Is. 40, 15)”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVIII, 109.1.-109.6., 110.1.-110.3., în PSB, vol. 5, p. 545-546)

Gravitatea și urmările pierzătoare ale ereziilor

„Trebuie să știm că, dacă cel care ia parte la întrecerile acestea stricăcioase este găsit folosind mijloace necinstite, este biciuit și scos afară din stadion. Ce socotiți că va păți cel care ia parte necinstit la lupta cea nestricăcioasă? Că spune Scriptura de cei care n-au păstrat pecetea (Botezul – n.n.): *Viermele lor nu va muri și focul lor nu se va stinge și vor fi praveliște la tot trupul* (Is. 66, 24)”. (Sf. Clement Romanul, *Omilie, numită a doua Epistolă către Corinteni*, cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 115)

„... Dumnezeu nu locuiește unde este dezbinare și mânie”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către filadelfieni), cap. VIII, în PSB, vol. 1, p. 217)

„Nu vă înșelați, frații mei; cei care strică casele nu vor moșteni împărăția lui Dumnezeu (1 Cor. 6, 9, 10).

⁷⁵ Notă Pr. D. Fecioru: Versurile nu aparțin lui Teognis, PLG, II, 234, ci, după cum spune Teocrit, sunt un oracol de la Delfi, dat locuitorilor din Megara. (n.s. 327, p. 546)

Dacă sunt dați morții cei care cu trupul strică casa cuiva (Lev. 20, 10; In. 8, 5), cu cât mai mult cel care strică, printr-o rea învățătură⁷⁶, credința lui Dumnezeu, pentru care Iisus Hristos a fost răstignit? Unul ca acesta, fiind întinat, va merge în focul cel nestins, la fel și cel care-l ascultă”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), cap. XVI, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 195)

„... Când ne-a învățat (Mântuitorul – n.n.) cum să ne rugăm, a adăugat zicând: *Și când stați la rugăciune, iertați dacă aveți ceva împotriva cuiva, pentru ca și Tatăl vostru care este în ceruri să vă ierte vouă păcatele* (Mc. 11, 25; Mt. 5, 23-24). Și pe cel care vine supărat să aducă darul îl cheamă de la altar și-i poruncește să se împăce mai întâi cu fratele și atunci întorcându-se împăcat să aducă darul său lui Dumnezeu (Mt. 5, 23-24), fiindcă Dumnezeu n-a primit darul lui Cain (Fac. 4, 5-8). Căci n-ar putea împăca pe Dumnezeu cel ce nu e în pace cu fratele său, ci în dezbinare și ură. Ce fel de pace poate promite dușmănia între frați? Ce sacrificii cred că aduc dușmanii preoților? Când s-au adunat împreună, cred ei că sunt cu Hristos dacă se adună în afara Bisericii lui Hristos?

Asemenea oameni, chiar dacă au fost uciși în numele credinței lor, nu-și vor spăla nici cu sânge greșelile. Vina dezbinării e gravă, de neiertat, și suferința n-o poate purifica. Nu poate fi martir cel ce nu este cu Biserica. Nu intră în Împărăția cerurilor cel ce a părăsit Biserica, locuitoare pe pământ a Împărăției cerești. Hristos ne-a dat pacea, ne-a învățat să fim uniți și solidari, ne-a recomandat să păstrăm neatinse și necălcate legăturile dragostei și ale înțelegerii; nu poate să se numească martir cel ce nu respectă dragostea frățească”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIII-XIV, în PSB, vol. 3, p. 443-444)

„Domnul, arătând Evangheliei pe scurt calea speranței și a credinței noastre, zice: *Domnul Dumnezeuul tău este singur Domnul și Să iubești pe Domnul Dumnezeuul tău din toată inima și din tot sufletul tău și din toate puterile tale. Aceasta este prima poruncă; iar a doua este asemenea acesteia: să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși. În aceste două porunci stau toată legea și profeții* (Mc. 12, 29-31; Mt. 22, 37-40). A poruncit prin învățătura sa unitatea și dragostea, în aceste două precepte a cuprins pe toți profeții și toată legea. Dar păstrează unitatea și păzește dragostea cel ce, stăpânit de nebunia discordiei, desparte Biserica, distruge credința, tulbură pacea, împrășteie dragostea, pângărește jurământul?”⁷⁷ (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XV, în PSB, vol. 3, p. 445)

„Această crimă este mai gravă decât cea săvârșită de unii apostati, care totuși, căinându-se de greșelile lor, se roagă lui Dumnezeu și obțin iertare. Aceștia vin la biserică și se roagă în ea; aceia luptă împotriva Bisericii. Aceștia poate au greșit de

⁷⁶ Notă Pr. Dumitru Fecioru: E vorba de eretici (n.s. 29, p. 195)

⁷⁷ Referindu-se la acest lucru, Avva Paladie spunea și el, printre altele, ucenicilor săi: *Credeți-mă, fiilor, că nimic altceva n-au făcut schismele și ereziile în Biserică decât să nu mai iubim pe Dumnezeu și să nu ne mai iubim unii pe alții* – cf. Ioan Moshu, *Limonariu sau Livada duhovnicească*, traducere și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae și D. Fecioru, Editura Episcopiei Ortodoxe a Alba-Iuliei, 1991, p. 79.

nevoie, aceia de bunăvoie se țin de greșală. Apostatul și-a produs numai sieși vătămare, cel ce a încercat să facă o erezie sau o schismă a amăgit pe mulți, târându-i după sine în greșală. Unul este pagubă a unui singur suflet, celălalt primejdia multora. Unul înțelege că a greșit, plânge și se căiește; celălalt, îngâmfat în păcatul său și complăcându-se în delictele sale, desparte pe fii de mamă, răpește oile de la păstor, calcă legământul față de Dumnezeu. Apostatul a păcătuit o singură dată, celălalt păcătuiește zilnic. În sfârșit, apostatul, primind martiriul, poate primi cele promise ale Împărăției divine, dar schismaticul, dacă a fost ucis în afara Bisericii, nu poate ajunge la răsplata Bisericii⁷⁸. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIX, în PSB, vol. 3, p. 447-448)

„După cum cineva din om ajunge fiară, la fel cu cei vrăjiți de Circe⁷⁹, tot așa și cel care a părăsit tradiția bisericească și a trecut la păreri ereziilor omenești, a încetat de a mai fi om al lui Dumnezeu și de a rămâne credincios Domnului”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1.-95.2., în PSB, vol. 5, p. 536-537)

„Ereticii nu sunt binecinstitori de Dumnezeu, pentru că nu se supun poruncilor, adică Sfântului Duh. După cum nu se numesc noi migdalii care n-au fructe, ci cei care au un fruct ce nu se poate mânca, tot așa spunem că ereticii sunt goi de hotărârile lui Dumnezeu și de tradițiile lui Hristos, pentru că sunt întemeietorii unor învățături cu adevărat amare, ca și migdalul sălbatic, afară de unele învățături, care, din pricina evidenței adevărilor lor, n-au putut fi îndepărtate și ascunse”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.4.-99.5., în PSB, vol. 5, p. 539)

„Dar-ar Dumnezeu ca ereticii, luând învățăminte din această lucrare cu amintiri, să se înțeleptească și să se întoarcă la atotputernicul Dumnezeu! Dacă ereticii, ca și *șerpilor cei surzi* – ca să mă folosesc într-un chip nou de niște cuvinte vechi – *nu vor auzi cântecul* (Ps. 57, 5), vor fi certați de Dumnezeu, îndurând, înainte de judecată, muștrările făcute părinților lor; dar poate că se vor pocăi, ca nu cumva, din pricina nesocotitei lor neascultări, să fie osândiți definitiv”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.2.-102.3., în PSB, vol. 5, p. 541)

„Bine li s-a spus celor ce au păcătuit: *voi semănați grâu și secerați spini* (Ier. 12, 13), căci chiar dacă petrec și repetă cuvintele lui Dumnezeu, cei ce nu se hrănesc din ele cum se cuvine, nu trăiesc cinstit și nu au credință îndestulătoare, unii ca aceia *seamănă grâu, dar culeg spini*. Ne putem da seama despre acest lucru în chip deosebit când ne gândim la eretici, care de fapt cinstesc Scripturile, dar *seceră spini*

⁷⁸ Notă prof. N. Chițescu: Greșeala schismaticilor nu se iartă fiindcă nu revin asupra ei; apostatii (care s-au lepădat de credință ca să scape cu viață), dacă revin și primesc martiriul sunt iertați. (n.s. 62, p. 448)

⁷⁹ Notă Pr. D. Fecioru: Circe, nimfă vrăjitoare. Folosind o iarbă dată de Hermes, Circe l-a ținut pe Ulise un an lângă ea, iar pe însoțitorii lui i-a prefăcut în porci (Homer, *Odiseea*, X, 233 ș.u.). (n.s. 286, p. 536)

și nu din Scripturi, ci din propriul lor fel de a înțelege lucrurile”. (Origen, *Omilia la Cartea Proorocului Ieremia*, omilia XI, cap. III, în PSB, vol. 6, p. 395)

„... Răul cel mai mare constă în a nu cunoaște chipul în care Dumnezeu trebuie preamărit și adorat”. (Origen, *Contra lui Celsus*, cartea a IV-a, cap. LXV, în PSB, vol. 9, p. 286)

„Asigur pe oricare om care mărturisește pe Hristos, însă tăgăduiește pe Dumnezeu, că Hristos nu-i va folosi la nimic; (asigur) pe cel care invocă pe Dumnezeu, iar pe Fiul îl tăgăduiește, că zadarnică este credința lui; (asigur) pe cel care lasă la o parte pe Duhul, că va fi zadarnică credința lui în Tatăl și în Fiul și că nu poate s-o aibă pe aceasta dacă lipsește (credința) în Duhul. Pentru că cel care nu crede în Fiul nu crede nici în Tatăl. *Precum că nu poate să spună (cineva) că Iisus este Domnul, decât în Duhul Sfânt* (I Cor. XII, 3). *Și pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată, afară de (Fiul) Unul-Născut, Care se află în sânurile Tatălui (și pe Care) nouă ni L-a descoperit* (In. I, 18). Acesta⁸⁰ nu este capabil (să aducă) nici cult adevărat. Pentru că nu este posibil să adore (cineva) pe Fiul decât numai în Duhul Sfânt, nici nu este posibil să invoce cineva pe Tatăl decât numai în Duhul înfierii”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 11, în PSB, vol. 12, p. 42)

„Oricine va vrea poate afla că atunci când vorbesc în felul acesta, eu nu-i calomniez. Căci dacă vrea cineva să strângă laolaltă și să le compare, ar băga de seamă că exemplarele Scripturilor folosite de ei se deosebesc între ele. De pildă, exemplarele lui Asclepiade nu consună întru toate cu cele folosite de Teodot.

Și astfel de nepotriviri putem găsi destule, căci ucenicii unuia și ai altuia copiază cu mare râvnă, ceea ce, spun ei, a fost *corectat* de fiecare dintre ei, cu alte cuvinte ceea ce a fost falsificat de ei. La rândul lor, nici exemplarele folosite de Hermofil nu sunt de acord cu cele dinainte. Și tot așa stau lucrurile și cu exemplarele lui Apollinarie. N-ai decât să compari exemplarele copiate înainte cu cele care au fost scrise mai de curând și vei vedea cât de numeroase sunt aceste deosebiri. Cât de semeată e această nelegiuire, e probabil că știu și ei. Căci fie că nu cred că Scripturile au fost rostite de Duhul Sfânt, și atunci sunt necredincioși; fie că ei se cred mai înțelepți decât Duhul Sfânt, și în cazul acesta ce altceva sunt decât niște îndrăciți? Într-adevăr, ei nu pot tăgădui că aceasta e cutezanța lor atunci când exemplarele Scripturii sunt scrise de mâna lor, că nu așa le-au primit de la cei care i-au catehizat și că nu pot arăta exemplarele după care și-au *corectat* copiile lor.

Câțiva dintre ei n-au îndrăznit să falsifice chiar întreaga Scriptură, ci au tăgăduit pur și simplu numai Legea și proorocii⁸¹, grăbindu-se, sub pretextul unei învățături fără de lege și fără de Dumnezeu, spre cea mai adâncă prăpastie a pierzaniei”.

Iată ce amarnică istorie ne dau ereticii!” (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a cincea, XXVIII, 16-19, în PSB, vol. 13, p. 222-223)

⁸⁰ Notă Pr. C. Cornițescu și Pr. T. Bodogae: Cei ce neagă pe Duhul. (n.s. 167, p. 42).

⁸¹ Notă Pr. Bodogae: Cum făceau marcioniții. (n.s. 227, p. 223)

„Cine se va putea împărtăși din vreun bine, dacă nu va vrea să-L mărturisească pe Dumnezeu, Care este cauza a tot binele și dacă nu va vrea să-I aducă cuvenita cinstire?” (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea II, 3, în PSB., vol. 14, p. 103)

„Constantin Biruitorul, Măritul și Augustul, către eretici. Cuvine-se să recunoașteți în temeiul acestei legiuri (atât voi, novațienilor, cât și voi: valentinieni, marcioniți, paulieni, sau voi care vă trageți numele de la frigieni; pe scurt, voi toți care, în adunările voastre, ați dat glas unor crezuri sectare) cu cât fir de minciună s-a împletit deșarta voastră credință și în ce leacuri amestecate cu otravă s-a îmbibat învățătura voastră – fapt care pe cei sănătoși îi făcea să alunece în neputințe, iar pe cei aflați pe calea vieții, să ajungă – datorită vouă – pradă morții celei de-a pururi! O voi, ce sunteți potrivnici adevărului, vrăjmași ai vieții și sfetnici ai pierzării! Totul la voi este făcut să se împotrivească adevărului, dar și să se potrivească celor mai cumplite vicii, să se mărginească la sminteli și simulacre, prin care voi nu faceți decât să dați chip minciunii, pe cei nevinovați să-i asupriți iar pe credincioși să-i lipsiți de lumină! Voi nu faceți decât să vă pierdeți vremea cu un chip părelnic al dumnezeirii; voi pângăriți totul și crestați în conștiințele curate și nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte; pot spune aproape că voi răpiți oamenii văzul și lumina zilei! E oare nevoie să vă înșir toate vinile? Nici lipsa noastră de timp, nici mulțimea grijilor, nu ne îngăduie să zăbovim cât de cât – așa cum s-ar cere – asupra răutăților voastre. Iar nebunia voastră este nu numai mare, ci chiar atât de mare, atât de hâdă și de degradantă, că o singură zi nu mi-ar ajunge spre a o descrie. Și altminteri se cuvine mai curând să ne astupăm urechile și să ne întoarcem privirea de la asemenea lucruri, astfel ca înșirarea lor amănunțită să nu întineze cumva spontana și curata înflăcărare a credinței noastre!” (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea III, 64.1-3, în PSB., vol. 14, p. 156)

„... Cum vor putea înfăptui pacea cei ce destramă pacea?” (Sf. Atanasie cel Mare, *Epistola despre sinoadele ce s-au ținut la Rimini în Italia și la Seleucia în Isauria*, X, în PSB, vol. 16, p. 116)

„Pentru ce, omule, fugi departe de adevăr, născocindu-ți singur prilejuri de pierzanie?” (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a II-a, IV, în PSB, vol. 17, p. 89)

„Și odată ce ai spus ce nu trebuie spus despre Duhul, lipsa Duhului s-a și făcut vădită în tine. După cum cel care închide ochii își împropriază întunericul, tot așa cel care s-a depărtat de Duhul a ajuns în afară de Cel Care luminează și se cufundă în întunecime sufletească”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii și cuvântări*, omil. a XXIV-a, V, în PSB, vol. 17, p. 595)

„... unora credința le este o apă limpede și bună de băut, pentru că o sorb ca învățătură dumnezeiască; iar celor ce o înțeleg ca egiptenii, apa ei li se face sânge

otrăvitor”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise sau despre desăvârșirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 51)

„Căci părerile lor eretice sunt ca niște pietre necioplite care doboară și îngroapă pe propriul născocitor al relelor învățături”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise sau despre desăvârșirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p. 72)

„... nu se poate încununa cineva ca biruitor dacă nu luptă în luptă dreaptă”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre desăvârșire, către monahul Olimpiu*, în PSB, vol. 30, p. 476)

„... în vremea rătăcirii, omul cel vechi se dezbracă de omul cel desăvârșit și se îmbracă cu veșmântul împărăției întunericului, cu defăimarea, cu necredința, cu obrăznicia, cu gândul măririi deșarte, cu mândria, cu iubirea de arginți și cu celelalte veșminte, zdrențăroase, murdare și întinate ale întunericului”. (Sf. Macarie Egipteanul, *Cele cincizeci de omilii duhovnicești*, omil. II, 4, în PSB, vol. 34, p. 95)

„Ce văd, deci, comun între erezie și dreapta credință, cei ce flecăresc, zicând că aceia nu spun nimic rău? Dacă aceasta este adevărat, atunci ei pot spune că și Caiafa este creștin și că și Iuda vânzătorul poate fi numărat între apostoli și că cei ce l-au cerut pe Varava în locul Mântuitorului n-au făcut nimic rău; că și Imeneu și Alexandru au cugetat drept și, că Apostolul a spus neadevăruri despre ei (I Tim. 1, 20). Dar nici un creștin n-ar răbda să audă aceasta și nimeni n-ar socoti sănătos la minte pe unul care îndrăznește să spună aceasta”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul întâi împotriva arienilor, II, în PSB, vol. 15, p. 157-158)

„Dacă Petru, corifeul apostolilor, făcând asta înainte de a cunoaște toate tainele lui Hristos, a fost numit satană, ce iertare mai pot avea cei care tăgăduiesc taina întrupării Fiului lui Dumnezeu după ce au atâtea dovezi? Când omul care a fost fericit de Hristos, când omul care a făcut o mărturisire ca aceea a auzit astfel de cuvinte, gândește-te ce vor păți cei care se leapădă după înviere de taina crucii. Hristos n-a spus: Satana a grăit prin gura ta, ci: *Mergi înapoia Mea, satano!* (Mt. 16, 23)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, omilia LIV, IV, în PSB, vol. 23, p. 627)

„Când Dumnezeu Însuși e batjocorit în slujirea ce I se cuvine, nu e lucru cuminte a te milostivi. Și e cu totul păgubitor a te lăsa moleșit la vreme nepotrivită, pe motiv că o cere iubirea întreolaltă. Aceasta socotesc că e ceea ce zice Domnul: *Cel ce iubește pe tatăl sau pe mamă mai mult decât pe Mine, nu este vrednic de Mine* (Mt. 10, 37). Să se dea la o parte atunci legea milei și să se dea în lături puterea dragostei naturale și tot ce ține de iubirea de oameni, și, ca să zic așa, să fie slujit Dumnezeu printr-o binecredincioasă asprime. Sau oare nu vei recunoaște că e un lucru convenit ca cei ce au îmbrățișat apostazia fără motive să fie pedepsiți fără milă, ca unii ce au nesocotit slava mai presus de toate și nu s-au ferit să necinstească fără

grijă pe Cel pe Care era mai bine să-L bucure prin silințele spre statornicie?⁸²” (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, Cartea a Șasea, în PSB, vol. 38, p. 185)

„Născocind unele ca acestea împotriva dogmelor Bisericii și îngrădind mituri deșarte la urechile celor mai simpli, cu dreptate vor auzi: *Vai celor ce proorocesc din inima lor ... și nimic din ale Domnului* (Ier. 23, 16). Fiindcă, opunând vedenii și preziceri și proorocii ale inimii lor cuvintelor Duhului, nu simt la câtă nebunie aleargă născocirile lor”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. 9, în PSB, vol. 41, p. 94)

„Căci strâmbă toate cele drepte, după cuvântul Proorocului, înșelând auzul celor mai simpli și păcătuind fără grijă față de frații pentru care a murit Hristos”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea întâi, cap. X, în PSB, vol. 41, p. 127)

„... afirmă că e bine ceea ce fac ei, neosândindu-și slăbiciunea, ceea ce este dovada celei mai depline orbiri”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, în PSB, vol. 41, p. 635)

„Cum nu sunt vrednici de toată osânda cei ce și-au făcut nebunește limba atât de dușmănoasă, încât au îndrăznit să spună împotriva lui Hristos cele pe care noi nu suferim să le auzim, ci numai cei ce au un auz ca ei și le pot însuși și le pot spune în mod periculos?”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a șasea, în PSB, vol. 41, p. 708)

„Dacă tot conținutul Scripturilor este destinat să dea naștere în noi acestei credințe și să ne convingă că Cel născut din Sfânta Fecioară, Care S-a numit Iisus prin cuvântul îngerului (Lc. 2, 2), este Însuși Hristosul a Căruia venire a fost propovăduită de Sfânta Scriptură, dacă Acesta este Hristosul, și nu altul – nu un fiu oarecare, ci Fiul lui Dumnezeu, Cel unic și propriu, ce vor face și ce vor zice și ce osândă vor primi în vremea zilei celei mari cei care, din ignoranță, sunt șovăielnici în credință și încearcă să învețe pe alții să creadă că sunt doi hristoși⁸³? Căci aceștia Îl despart pe Hristos într-un om deosebit și în Dumnezeu, aparte, chiar și după negrăita și cu totul neînțeleasa unire a Cuvântului cu omul prin Întrupare. Dar ei sunt rătăciți și s-au depărtat de adevăr, tăgăduind pe *Stăpânul Care i-a răscumpărat* (II Pt. 2, 1)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1173)

⁸² Notă Pr. Stăniloae: Nici mila, nici iubirea de oameni nu trebuie să oprească pe cineva de-a pedepsi pe cei ce necinstesc mărirea lui Dumnezeu. Căci pilda lor rea rămasă nepedepsită duce la pierzarea multora. Deci nepedepsirea lor nu se dovedește ca împlinind porunca iubirii de oameni. (n.s. 198, p. 185)

⁸³ Notă Pr. Stăniloae: Sunt vizați aici Nestorie și aderenții lui. Se vede că Sfântul Chiril a scris acest *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan* de prin anul când a început să se răspândească erezia lui Nestorie. (n.s. 2218, p. 1173)

„Iar Adevărul nu poate să iubească pe cel ce păcătuiește împotriva adevărului”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a douăsprezecea, cap. 1, în PSB, vol. 41, p. 1183)

„Căci cum este posibil să ajungă la pace cei care distrug pacea?” (Fericitul Teodoret, Episcopul Cirului, *Istoria bisericească*, cartea a II-a, 19, 11, în PSB, vol. 44, p. 109)

„Căci cum se poate crede că este pace la aceia care răstoarnă drepturile păcii?” (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a V-a, capitolul XXI, în PSB, vol. 75, p. 186)

„... răstignesc pe Hristos cei ce explică în chip hulitor sensurile întrupării lui Dumnezeu”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, partea a doua, 136, în PSB, vol. 80, p. 321)

„... Să respingeți cu toată puterea pe cei ce nu primesc binecredincioasele și mântuitoarele dogme ale Bisericii și să aflați că sunt mai degrabă propovăduitori ai învățaturii lui antihrist cei ce nu mărturisesc pe Domnul și Dumnezeul nostru Iisus Hristos în trup, cum strigă limpede marele evanghelist Ioan. E ceea ce propovăduiesc în mod vădit cei ce războiesc Biserica lui Dumnezeu, tăgăduind firea trupului, prin aceea că nu voiesc a mărturisi că ea s-a păstrat și este în Hristos; și nu se cutremură de lucruri și mai vrednice de plâns, sau mai cutezătoare, ca să spun mai propriu, de a se înfățișa pe ei drept propovăduitori ai unei învățături potrivnice lui Dumnezeu. Dar aceștia, însușindu-și o astfel de pornire contrară credinței, vor culege ca roadă vrednică de nebunia lor, osânda lor ușor de cunoscut de către toți”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 92)

„Căci li s-a făcut (ereticilor) limba sabie cu două tăișuri și brici ascuțit care sfășie sufletele și le trimite în închisoarea iadului și în prăpastia întunericii și le golește de Hristos prin învățatura lor rătăcită despre Hristos”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 98)

„... gurile viclene ale ereticilor, deschise ca niște porți ale iadului”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 13, în PSB, vol. 81, p. 99)

„Sunt oameni de care Se scârbește Dumnezeu, pe Care cred că-L slujesc”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 14, în PSB, vol. 81, p. 118)

„Nu vedeți acum fraților, în ce abis de curaj și de nerușinare i-a aruncat pe acești eretici mintea fiindcă s-au depărtat odată de la adevăr?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia IV, 2, p. 24)

„Că altă temelie nimeni poate să pună, afară de ceea ce este pusă, care este Iisus Hristos (1 Cor. 3, 11). Câtă vreme este mai mare-meșter sau arhitect, nu poate pune altă temelie, iar dacă pune, apoi atunci nu mai este mai mare-meșter. Privește cum el chiar și de la cugetările cele mai obișnuite alcătuiește minunat subiectul acestui stih. Ceea ce spune el, aceasta înseamnă: *Am vestit vouă pe Hristos, v-am încredințat temelia, gândiți-vă bine cum zidiți; gândiți-vă ca nu cumva să trageți pe ucenici spre oameni și spre slavă deșartă. Deci să nu vă uitați la eresuri și dezbinări, că altă temelie nimenea poate să puie, afară de ceea ce este pusă, care este Iisus Hristos*”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia VIII, p. 85)

„Întreabă dar pe eretic: *Dumnezeu se teme, șovăie, pregetă, se întristează?*, și dacă-ți va răspunde: *Da!*, fugi de el și așează-l jos cu diavolul, dar, mai bine spus, mai jos decât diavolul! Nici diavolul nu va îndrăzni să răspundă așa!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvântări împotriva anomeilor*, cuv. VII, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 121)

„Vai de voi, ereticilor! Sunteți mai nenorociți chiar decât păgânii! Pe păgâni îi așteaptă negreșit dincolo chinurile iadului; dar cel puțin au aici, pe pământ, o oarecare plăcere: că se căsătoresc, că se bucură de averile lor și de toată tihna și desfătarea date de viața aceasta pământească. Voi însă vă chinuiți și suferiți și aici, și dincolo: aici, pe pământ, cu voia voastră, dincolo, pe lumea cealaltă, fără voia voastră. Păgânii nu vor primi nici răsplată, nici pedeapsă pentru post și feciorie; voi însă, pentru faptele de pe urma căroră așteptați nenumărate laude, tocmai pentru acelea veți primi cea mai cumplită pedeapsă și, printre altele veți auzi: *Duceți-vă de la Mine în focul cel veșnic, pregătit diavolului și îngerilor lui* (Mt. 25, 41), *că ați postit și ați trăit în feciorie!*” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Feciorie*, 2, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 8)

„Deseori, îndată ce pământul este lăsat în paragină și încetează să mai fie folosit de mâinile agricultorilor, este năpădit de buruieni, mărăcini și de copaci sălbatici care cresc singuri. În același chip este pustiit și sufletul anomeenilor, câtă vreme nu este cultivat de cercetarea Scripturilor, ci pornind de la sine s-a lăsat pe el însuși să fie năpădit de această erezie potrivnică și sălbatică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea III, p. 61)

„Păgânii nici n-au răsplată dacă le săvârșesc, deoarece nu postesc și nici nu trăiesc în feciorie de frică de Dumnezeu. Voi însă, care luptați împotriva lui Dumnezeu, care huliți creaturile lui Dumnezeu, spunând că sunt rele, voi nu numai că nu sunteți răsplătiți pentru postul și fecioria voastră, dar mai sunteți încă și pedepsiți. Din pricina învățăturilor voastre greșite, sunteți rânduiți în același loc cu păgânii, pentru că, la fel ca ei, ați lepădat pe adevăratul Dumnezeu și ați introdus politeismul, credința în mai mulți dumnezei. Din pricina viețuirii voastre însă, starea vă e mai rea decât a păgânilor; paguba păgânilor se mărginește la aceea că nu primesc nici un bine pentru postul și fecioria lor; paguba voastră însă este mai grozavă, că sunteți și

pedepsiți pentru postul și fecioria voastră. Păgânii pot să se bucure de toate desfătărilor vieții de pe pământ; voi însă v-ați lipsit și de desfătărilor de pe pământ, și de cele din viața cealaltă.

Poate fi, oare, o pedeapsă mai cumplită decât aceea de a fi pedepsit, în loc să fii răsplătit, pentru ostenele și sudori? Desfrânatul, lacomul, cel care se desfătează cu bunurile altora, cel care răpește averea semenului său au oarecare mângâiere de pe urma faptelor lor; mică, e drept, dar o au; negreșit, vor fi pedepsiți pe lumea cealaltă, dar cel puțin cât au trăit pe pământ s-au bucurat de toate. Dar nu se poate spune cât de mare va fi durerea omului care, împotriva tuturor așteptărilor, se vede chinuit, omul care a trăit pe pământ în sărăcie, ca să fie bogat pe lumea cealaltă, omul care a îndurat pe pământ toate nevoințele fecioriei, ca să dănuiască pe lumea cealaltă cu îngerii; nu se poate spune deci cât de mare va fi durerea acestuia când se va vedea deodată și pe neașteptate pedepsit din pricina faptelor pentru care nădăjduia să se bucure de nenumărate bunătăți. Socotesc că va fi chinuit atât de conștiința lui, cât și de foc, când va vedea că cei care au îndurat aceleași nevoințe ca și el trăiesc împreună cu Hristos, iar el este pedepsit cumplit pentru aceleași fapte pentru care ceilalți se desfătează cu bunătăți nespuse, când va vedea că el, care a trăit ca un sfânt, este chinuit mai mult decât desfrânații și stricații.

Castitatea ereticilor e mai rea decât desfrânarea altora. Desfrânarea altora nedreptățește și face rău numai oamenilor; castitatea ereticilor însă se ia la luptă cu Dumnezeu, insultă covârșitoarea Lui înțelepciune. Astfel de curse întinde diavolul slujitorilor lui! Nu e ideea mea că fecioria ereticilor este curat o născocire a vicleniei diavolului. Ideea asta nu-i a mea, ci a lui Dumnezeu, Care cunoaște toate gândurile diavolului. Ce spune El? Iată ce spune: *Duhul grăiește lămurit că în vremurile cele de apoi vor cădea unii de la credință, luând aminte la duhurile cele înșelătoare și la învățăturile demonilor, ale celor care întru fărădelege grăiesc minciuni, mincinoși și fățarnici, înfierați în însuși cugetul lor, care opresc de la căsătorie, îndepărtează de la mâncările pe care Dumnezeu le-a făcut ca să ne hrănim cu ele* (I Tim. 4, 1-3). Mai poate fi fecioară aceea care a căzut din credință, aceea care ia aminte la duhurile cele înșelătoare, aceea care ascultă la draci, aceea care cinstește minciuna? Mai poate fi fecioară aceea a cărei conștiință îi este înfierată? O fecioară nu trebuie să fie curată numai la trup, ci și la suflet, dacă vrea să primească pe Mirele cel Sfânt. Mai poate fi curată la suflet aceea al cărei suflet este însemnat cu fier roșu? Dacă trebuie îndepărtată din camera de nuntă a Mirelui toată grija cea lumească, deoarece nu-i cu putință să fii cu înfățișare cuviincioasă când ești cuprins de grija cea lumească, te întreb, mai poate fi păstrată de frumusețea fecioriei când, înlăuntrul sufletului, gânduri de necredință se plimbă în toată voia lor?

Rămâne, într-adevăr, neatins trupul fecioarei eretice, dar ce folos, dacă i se strică, gândurile sufletului! Ce folos că rămân în picioare zidurile curții bisericii, dar este dărâmată biserica!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Feciorie*, 4-6, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieții monahale, Despre creșterea copiilor...*, p. 10-12)

Îndârjiți în ereziile lor, ereticii nu au parte de iertare de la Dumnezeu

„Asemenea oameni, chiar dacă au fost uciși în numele credinței lor, nu-și vor spăla nici cu sânge greșelile. Vina dezbinării e gravă, de neiertat, și suferința n-o poate purifica. Nu poate fi martir cel ce nu este cu Biserica. Nu intră în Împărăția cerurilor cel ce a părăsit Biserica, locuitoare pe pământ a Împărăției cerești. Hristos ne-a dat pacea, ne-a învățat să fim uniți și solidari, ne-a recomandat să păstrăm neatinse și necălcate legăturile dragostei și ale înțelegerii; nu poate să se numească martir cel ce nu respectă dragostea frățască”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIII-XIV, în PSB, vol. 3, p. 443-444)

„Nu pot rămâne cu Dumnezeu cei ce nu vor să fie uniți în Biserica lui Dumnezeu. Chiar dacă vor arde pe rug sau vor fi dați fiarelor sălbatice, aceea nu va fi coroana credinței, ci pedeapsa trădării, și nu sfârșitul glorios al celui cu virtute religioasă, ci moartea din disperare. Unul ca aceștia poate fi ucis, dar nu poate fi încoronat. Mărturisește că e creștin, ca și diavolul care adesea minte că e Hristos, căci însuși Domnul ne atrage luarea-aminte și zice: *Mulți vor veni în numele Meu spunând: Eu sunt Hristos, și pe mulți vor înșela* (Mt. 24, 5). După cum el nu e Hristos, chiar dacă înșeală cu numele, la fel nu poate fi creștin cine nu rămâne în Evanghelia lui Hristos și a adevăratei credințe.

Căci a profeți, a scoate demonii, a face multe acte de virtute pe pământ este lucru mare și admirabil, dar nu dobândește împărăția cerească cel ce înfăptuiește toate acestea, dacă nu merge respectând drumul drept al adevăratei credințe. Vesteste Domnul, și zice: *Mulți îmi vor spune în ziua aceea: Doamne, Doamne, oare nu în numele Tău am profețit, nu în numele Tău am scos demonii, nu în numele Tău am săvârșit mari fapte de virtute? Atunci Eu le voi răspunde: Niciodată nu v-am cunoscut, fugiți din fața Mea cei ce ați înfăptuit nedreptatea* (Mt. 7, 22-23)”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XIV-XV, în PSB, vol. 3, p. 444-445)

„Aceștia însă nu introduc ceva mic, când zic că Fiul lui Dumnezeu este creatură. Nu ai auzit că și în Vechiul Testament se scrie, că cel ce adună lemne în ziua sâmbetei este pedepsit, deși nu se calcă decât una din porunci, și încă nu din cele mari? Nu ai auzit cum Oza, pe când sprijinea chivotul legii, ce urma a cădea, a murit imediat, pentru că s-a atins de el, fapt ce nu aparținea serviciului lui? Apoi dacă călcarea sâmbetei și atingerea de chivotul ce dădea la pământ a adus pe Dumnezeu într-atâta indignare, că nici măcar de cea mai mică iertare nu a învrednicit pe cutezător, oare cel ce vatamă dogmele cele înfricoșate și nespuse, se va bucura de iertare sau justificare? Desigur că nu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni*, p. 21)

Ferirea de comuniunea ereticilor și a schismaticilor

„Se cuvine, dar, să vă depărtați de unii ca aceștia și să nu vorbiți cu ei nici în particular, nici în public; să ne ținem strâns de profeți și mai ales de Evanghelie, în

care patimile ne sunt arătate, iar învierea se împlinește. Fugiți de dezbinări, că ele sunt începutul relelor”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (Ignatie - către smirneni), cap. VII, în PSB, vol. 1, p. 221)

„Am aflat că au trecut pe la voi unii care aveau o învățătură rea. Pe aceștia nu i-ați lăsat să semene între voi; v-ați astupat urechile, ca să nu primească cele semănate de ei”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către efeseni), cap. IX, 1, în PSB, vol. 1, p. 192)

„Așadar, vă rog, nu eu, ci dragostea lui Iisus Hristos: Folosiți numai hrană creștină! Depărtați-vă de buruiana străină, care este erezie!

Că ereticii, pentru a părea vrednici de crezare, amestecă pe Iisus Hristos cu propriile lor gânduri, întocmai ca cei care dau băuturi otrăvitoare amestecate cu miere și vin; cel care nu știe, ia cu plăcere băutura otrăvitoare și moare din pricina acelei rele dulceți.

Feriți-vă de unii ca aceștia! Și veți reuși, dacă nu vă mândriți și nu vă despărțiți de Iisus Hristos Dumnezeu, de episcop și de poruncile Apostolilor.

Cel care se află în lăuntrul locașului altarului este curat; cel care este în afară de altar, nu-i curat; cu alte cuvinte, cel care face ceva fără episcop, fără preoți și fără diaconi, acela nu are conștiința curată.

Nu spun cu asta că am aflat așa ceva despre voi, ci vreau să vă feresc de mai înainte, pentru că vă iubesc și pentru că prevăd cursele diavolului”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. VI, 1-2, cap. VII, 1-2, cap. VIII, 1, în PSB, vol. 1, p. 206)

„Fiți surzi, dar, când cineva vă vorbește altceva decât de Hristos, Cel din neamul lui David, Cel din Maria, Care cu adevărat s-a născut, a mâncat și a băut, Care cu adevărat a fost prigonit pe timpul lui Pilat din Pont, Care cu adevărat a fost răstignit și a înviat în văzul celor cerești, al celor pământești și al celor de dedesubt, Care cu adevărat a înviat din morți, înviindu-L pe El Tatăl Lui; după asemănare, Tatăl Lui ne va învia în Hristos Iisus și pe noi, care credem în El, fără de Care nu avem viața cea adevărată”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. IX, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Fugiți, dar, de vlăstarele cele rele, care dau naștere la rod purtător de moarte, din care, dacă gustă cineva, moare îndată. Aceștia nu sunt sădire a Tatălui.

Dacă ar fi, s-ar arăta ramuri ale crucii, iar rodul lor ar fi nestricăcios”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către tralieni), cap. XI, 1-2, în PSB, vol. 1, p. 207)

„Feriți-vă de buruienile rele, pe care nu le cultivă Hristos, pentru că nu sunt sădite de Tatăl (Mt. 15, 13).

Nu grăiesc așa pentru că am găsit dezbinare la voi; dimpotrivă, curăție. Că toți câți sunt ai lui Dumnezeu și ai lui Iisus Hristos, sunt cu episcopul; și toți câți se vor pocăi și vor veni la unitatea Bisericii, vor fi și ei ai lui Dumnezeu, ca să fie vii după Iisus Hristos.

Nu vă înșelați, frații mei, dacă cineva se duce după cel ce dezbină nu va moșteni Împărăția lui Dumnezeu (1 Cor. 6, 9, 10). Dacă cineva umblă în învățături străine, acela nu este în acord cu patimile lui Hristos.

Căutați, dar, să participați la o singură euharistie; că unul este trupul Domnului nostru Iisus Hristos și unul este potirul spre unirea cu sângele Lui; unul este jertfelnicul, după cum unul este episcopul împreună cu preoții și diaconii, cei împreună cu mine robi; pentru ca ceea ce faceți, s-o faceți după Dumnezeu”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către filadelfieni), cap. III, 1-3, cap. IV, 1, în PSB, vol. 1, p. 215)

„Vă dau, iubiților, aceste sfaturi, cu toate că știu că și voi gândiți la fel ca mine. Dar vreau să vă feresc de fiarele cele cu chip de om, pe care nu numai că nu trebuie să-i primiți, dar, dacă e cu putință, nici să vă întâlniți cu ei, ci numai să vă rugați pentru ei, poate că se vor pocăi, lucru greu însă”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole*, (către smirneni), cap. IV, 1, în PSB, vol. 1, p. 220)

„Cu ce îmi e de folos unul, dacă mă laudă pe mine, dar hulește pe Domnul meu, mărturisind că El nu-i purtător de trup? Cel care nu mărturisește asta, Îl tăgăduiește desăvârșit și este purtător de cadavru.

N-am socotit cu cale să scriu numele lor, pentru că sunt numele unor necredincioși. Dar nici mie să nu-mi fie a-i pomeni, până nu se vor pocăi, crezând în patimile Lui, care sunt învierea noastră”. (Sf. Ignatie Teoforul, *Epistole* (către smirneni), cap. V, 2-3, în PSB, vol. 1, p. 221)

„... Întâlnindu-se odată Marcion, de la care-și trag numele cei ce se cheamă marcioniți, cu Sfântul Policarp, căruia i-a zis: *Mă cunoști, Policarpe*, acesta i-a răspuns lui Marcion: *Cunosc, cunosc pe întâiul născut al Satanei*”. (*Actele martirice*, Martiriul Sfântului Policarp – episcopul Smirnei, XXII, 3, în PSB, vol. 11, p. 42)

„Cât despre Irineu, după ce expune în prima carte a lucrării *Contra ereziilor* câteva din amăgirile secrete și dezgustătoare ale aceluiași Cerint, în cartea a 3-a transmite o istorie care nu se poate uita și pe care a auzit-o de la Policarp, și anume: Într-o zi apostolul Ioan intrase într-o baie să se spele. Auzind însă că Cerint se afla înăuntru, fugi îndată de acolo grăbindu-se spre ușă întrucât nu răbda să se afle sub același acoperământ cu el, sfătuind și pe ceilalți care mai erau cu el și zicând: *să ieșim de aici, nu cumva să se dărâme baia peste noi întrucât Cerint, dușmanul adevărului, se află și el aici înăuntru* (Irineu, *Contra ereziilor* III, 4)”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a treia, XXVIII, 6, în PSB, vol. 13, p. 131)

„... Marcion când a întâlnit odată pe Policarp și întrebându-l: *mă cunoști, Policarpe?*, la care acesta i-a răspuns: *Da cunosc, cunosc pe cel întâi născut al satanei!* (Tit 3, 10-11). Atât de mult se fereau apostolii și ucenicii lor de cei ce falsificau adevărul, încât nu voiau nici măcar să înceapă cu ei vreo conversație, după cuvântul apostolului *de omul eretic după întâia și a doua mustrare, depărtează-te,*

știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut, fiind singur de sine osândit”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a patra, XIV, 7, în PSB, vol. 13, p. 158)

„... În timp ce pe lângă Pavel⁸⁴ – așa se numea omul – se aduna o mulțime foarte mare de oameni nu numai dintre eretici, ci și dintre ai noștri, din pricina adâncii lui învățături, totuși Origen nu s-a învoit niciodată să se roage împreună cu el, ci păstra încă din tinerețe regula de credință a Bisericii, pe când pentru învățăturile eretice simțea – cum zice el însuși undeva în scrierile sale – un fel de dezgust”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a șasea, II, 14, în PSB, vol. 13, p. 226)

„... Mirându-mă foarte de nerușinarea ereticilor, am văzut că nimic nu se potrivește așa de mult a spune despre ei decât cuvântul Apostolului: *De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și, căzând în păcat, se osândește singur* (Tit 3, 10). Căci având mintea stricată nu întreabă ca să se convingă, nici ca să se răzgândească, ci se informează din pricina celor înșelați de el, ca nu cumva tăcând să fie disprețuit de ei”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, Către același episcop Serapion, I, în PSB, vol. 16, p. 87)

„Minunat era (Cuviosul Antonie – n.n.) și în credință și evlavie. Căci nu voia să fie în comuniune cu schismaticii meletieni, cunoscând viclenia și apostazia lor de la început; nici cu maniheiștii sau cu alți eretici nu vorbea prietenește, ci doar îi îndemna să-și schimbe gândurile și să se întoarcă la dreapta credință. Socotea și spunea că prietenia și convorbirea cu ei⁸⁵ aduce vătămare și pierzanie sufletului. Era

⁸⁴ Întrucât averea tatălui său ce a murit martir, fusese confiscată de vistiernicii împărăției, Origen a fost nevoit să sufere împreună cu ai săi de cele necesare vieții. Dar Dumnezeu i-a făcut parte de purtarea Lui de grijă prin aceea că a găsit înțelegere și sprijin la o femeie, foarte bogată și de neam foarte ales, dar care mai purta de grijă și unui vestit conducător al ereticilor din Alexandria și care se trăgea din Antiohia. Pe acesta-l luase (pe Pavel) numita femeie ca pe un fiu adoptiv și-i purta de grijă în chip deosebit. Origen era nevoit acum să trăiască laolaltă cu acest om – amănunte din cap. 13 al acestei opere.

⁸⁵ Părinții din vechime îi sfătuiau pe creștini să evite atât de convorbirea cu ereticii, cât și citirea sau achiziționarea cărților acestora. Referitor la aceasta în *Limonariu* ni se istorisește de-a avvei Chiriace din Lavra lui Calamon și despre cele două cărți ale nelegiuitului Nestorie: „Ne-am dus odată la avva Chiriace, preotul lavrei lui Calamon de lângă sfântul râu Iordan. și ne povestea zicând:

Într-o noapte, văd în vis o femeie vrednică de respect, îmbrăcată în porfiră, împreună cu doi bărbați sfințiți și cinstiți, că stă la ușa chiliei mele. Am luat pe femeie drept Sfânta noastră Născătoare de Dumnezeu, iar pe cei doi bărbați care erau cu ea Sfântul Ioan Teologul și Sfântul Ioan Botezătorul. Am ieșit afară din chilie și i-am rugat să intre înăuntru ca să facă o rugăciune în chilia mea. Femeia însă n-a vrut. Și m-am rugat mult timp stăruitor de dânsa, spunându-i: *Să nu mă întorc rușinat și înfruntat* și multe altele. Când ea a văzut că stăruie încă în cererea mea, mi-a răspuns cu asprime, zicând:

– Ai în chilia ta pe dușmanul meu. Cum vrei dar să intru?

După ce a spus aceste cuvinte, a plecat.

Când m-am deșteptat, am început să mă vaiet și să mă gândesc dacă n-am păcătuit cu ceva în mintea împotriva ei, căci nu era altcineva în chilie decât numai eu. Deși m-am chinuit multă vreme, totuși nu m-am găsit vinovat cu nimic față de ea. Văzându-mă învăluit de tristețe, am luat o carte să citesc, ca prin citit să-mi îndepărtez tristețea. Cartea pe care am luat-o era a lui Isihie, preotul Ierusalimului. Când am deschis cartea, găsesc scrise la sfârșitul ei două cuvântări ale nelegiuitului

scârbit și de erezia arienilor și poruncea tuturor ca nici măcar să nu se apropie de ei și să nu-și însușească credința lor rătăcită. Venind odată la el unii care sufereau de boala ariană, cercetându-i și cunoscând necredința lor, i-a alungat din munte, spunând că cuvintele lor sunt mai rele ca otrava”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, LXVII, în PSB, vol. 16, p. 231-232)

„Să n-aveți nici o legătură cu schismaticii, nici cu arienii eretici. Căci știți cum i-am făcut și eu de rușine pentru erezia lor dușmană lui Hristos și străină de dreapta credință. Siliți-vă mai degrabă să vă uniți mai întâi cu Hristos și apoi cu sfinții, ca după moarte să vă primească și ei în corturile veșnice, ca pe niște prieteni și cunoscuți⁸⁶. Gândiți-vă la aceasta, cugetați la aceasta!” (Sf. Atanasie cel Mare, *Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, XC, în PSB, vol. 16, p. 243)

„Oare nu se cuvine să se asemenea scrierile ereticilor lipsiți de evlavie și speculația înșelătoare a dogmelor elinilor cu mărăcinii din munți și de pe ogoare? Căci ce folos au sufletele oamenilor din acelea, sau mai bine zis ce vătămare nu aduc ele celor ce voiesc să le primească în minte? Deci așa cum mărăcinele e numai hrană focului și mâncare flăcării, la fel dogmele deșarte ale celor rătăciți și poveștile băbești ale slujitorilor la idoli ne aprind flăcările veșnice. Dar spicele și grâul sunt o hrană domestică bună pentru oameni și foarte necesară și de folos. Căci ele ne țin în viață. Ele sunt chipul (tipul) dogmelor adevărului, prin care cei ce am crezut ne hrănim cu pâinea cea vie și adevărată, cu Hristos. Iar țarină netedă și lină le este celor ce știu să umble drept prin ea, de Dumnezeu însuflata Scriptură. *Căci toate sunt netede celor ce înțeleg și drepte clor ce află cunoștința* (Prov. 8, 9)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a șaptea, în PSB, vol. 38, p. 251)

Nestorie. Îndată am cunoscut că acesta era dușmanul Stăpânei noastre, Sfânta Născătoare de Dumnezeu. Atunci m-am sculat și am plecat și am dat cartea celui care mi-o împrumutase și i-am spus:

–I-ați, frate, cartea! N-am avut atâta folos din ea câtă pagubă, și i-am povestit cele întâmplate. El, plin de zel, a rupt îndată din carte cele două cuvântări ale lui Nestorie, și le-a pus pe foc, zicând:

–Să nu rămână în chilia mea vrăjmașul Stăpânei noastre, Sfintei Născătoare de Dumnezeu și pururea Fecioara Maria” – cf. Ioan Moshu, *op. cit.*, p. 60-61.

⁸⁶ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Împărăția cerurilor nu constă numai într-o comuniune iubitoare cu Hristos, ci și cu toți cei ce au crezut în El. Dar așa cum trebuie să cultivăm încă de aici iubirea pentru Hristos ca să fim obișnuiți cu ea când vom trece din viața aceasta, așa trebuie să cultivăm și iubirea și respectul față de toți semenii noștri. Trebuie să creștem mai ales spre nivelul iubirii sfinților față de Hristos, care se arată și în iubirea lor de oameni. Trebuie să ne facem și noi capabili să răspundem acestor iubiri și să-i urmăm pilda, să ne obișnuim cu iubirea față de oameni. De altfel încă de aici, dând atenție sfinților, ne putem îmbogăți cu cunoștința și cu râvna multor moduri de manifestare a iubirii lui Hristos de către oameni, potrivit cu unicitatea fiecărei persoane. Fiecare sfânt e un punct de iradiere a altei forme de iubire a lui Hristos și de putere care sporește râvna de a imita modul iubirii lui. Cinstirea sfinților nu ne desparte de Hristos, ci ne unește și mai mult cu El în iubire. (n.s. 65, p. 243)

„Să se păzească cei ce voiesc să se ferească de corupere, să nu iasă din cortul părintesc, adică din casa lui Dumnezeu⁸⁷, nici să nu se amestece în turmele celor de alt neam, sau ale celor cu alte cugetări”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Facere*, cartea a cincea a Glafirelor la Facere, 5, în PSB, vol. 39, p. 187)

„Căci a zis Sfânta Scriptură: *Oricare om dintre fiii lui Israel, care va junghia vițel sau oaie sau capră din tabără, sau afară de tabără și nu le va aduce la ușa cortului mărturie, ca să aducă darul Domnului înaintea cortului Domnului, se va socoti ca un vărsător de sânge și sufletul acela va fi nimicit din popor* (Lev. 17, 3-4).

Așadar e o nelegiuire și întinare ce cade sub osânda vărsării de sânge voința de-a se împreuna cu ereticii în aceleași locașuri și de-a primi comuniunea cu ei. Căci cei ce aduc în afara cortului jertfa pentru păcat, nu săvârșesc jertfa sfântă în locurile sfinte”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Glafire la Levitic*, cartea întâia a Glafirelor la Levitic, în PSB, vol. 39, p. 381)

„Încă necunoscut graiul ereticilor se strecura ca un cancer înăuntrul Bisericii, pentru ca, punând stăpânire pe inima omului, să-l arunce pe acesta cu totul în moarte. Și dacă Domnul Savaot nu i-ar fi rupt lanțul pe care-l întinsese, meșteșugul unui rău atât de mare și pregătirea făcută cu iscusință ar fi târât în prăpastie inimile multor oameni simpli. Minte omenească este atrasă ușor spre partea cea rea, fiindu-i mai ușor să zboare în larg decât să meargă cu trudă pe calea cea strâmtă”. (Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrisori*, scrisoarea Papei Syriciu către Biserica din Mediolanum. Syriciu către Biserica din Mediolanum, 2, în PSB, vol. 53, p. 200)

„Să fie așadar anatematizați de noi și de toți, și să fie socotiți că fac negoț cu cuvântul adevărului. Căci învățătura apostolică zice: *Dacă cineva vă propovăduiește altceva decât ați primit, să fie anatema* (Gal. 1, 9). Anunțați așadar ca nimeni să nu cuminece cu ei; căci nu este nici o părtășie între lumină și întuneric (II Cor. 6, 14). Izgoniți-i pe aceștia departe de toți (oamenii); căci nu poate fi părtășie întru Hristos și Veliar. Păziți-vă, frați întru har, să nu le scrieți și nici să nu primiți scrieri de-ale lor. Și străduiți-vă, voi preacinstiți frați și coslujitori, ca și cum, prezenți cu duhul în sinodul nostru, ați fost de acord și ați hotărât cu consimțământul vostru cele ce sunt recunoscute într-un glas de toți conslujitorii noștri de pretutindeni, laolaltă. Să-i respingem, însă și să-i aruncăm dincolo de marginile Bisericii universale”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a IV-a, capitolul XXIV, în PSB, vol. 75, p. 148)

„Când partizanii lui Arie au lăsat turma fără păstorul ales și au făcut pe altul episcop în locul lui (pe unul numit Luciu – n.n.), Eunomie nu a venit la obișnuita adunare bisericească, nici vreunul din locuitorii de acolo, nici un sărac, nici un bogat, nici un sclav, nici un meșteșugar, nici un agricultor, nici un grădinar, nici un bărbat, nici o femeie, nici un tânăr, nici un bătrân. Episcopul trăia singur; nu-l vedea nimeni, nu-l chema nimeni, deși se spune că în viața lui a fost foarte blând. Dovadă, faptul

⁸⁷ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: E de mare folos să rămâi în Biserică, adică între cei ce țin învățătura dreaptă a lui Hristos. Omul singur e ușor supus ispitei. (n.s. 314, p. 187)

următor. Odată, când voia să se scalde și a zăvorât ușa pentru sclavul de la baie, interzicându-i să intre, a văzut oameni în fața ușii; atunci le-a poruncit să deschidă și să ia cu toții parte, împreună cu el, la scaldă. Același lucru l-a făcut și în cada de baie; când vedea, în timp ce se îmbăia, că unii stau în picioare în fața lui, a poruncit să se bucure de apa caldă, împreună cu el, aceia care așteptau tăcuți. Iar el, considerând că tocmai pentru asta așteaptă ei, s-a ridicat degrabă și a ieșit. Ei însă, considerând că și apa este spurcată de necurătenia ereziei ticăloase, i-au dat drumul să se scurgă prin canalele de evacuare și au pus să se încălzească altă apă de baie. Aflând acest lucru, Eunomie a părăsit cetatea și a plecat, considerând că e o insultă să locuiască într-un oraș dușmănos în care toți au oroare de el.

Plecând el din Samosata, toți oamenii l-au considerat pe față pe Luciu lup și dușman al oilor. Dar oile, chiar părăsite de păstor, îndeplineau cele ce sunt de datoria păstorului. Cum l-au urât toți pe Luciu am să explic în alte povestiri. Dar odată, niște tineri se distrau jucând în piață, aruncându-și unul altuia mingea. Trecând Luciu pe acolo, mingea a căzut, din întâmplare, printre picioarele asinului lui; atunci copiii se plâneau, gândind că mingea este cu totul murdărită. Luciu, înțelegând acest lucru, a poruncit unuia dintre cei din urmă să oprească mingea și să-și dea seama ce se întâmplă. Copiii însă, aprinzând un foc și aruncând mingea prin mijlocul flăcărilor, au considerat că a fost purificată. Știu că aceasta este o copilărie și o rămășiță a unui vechi obicei. Dar este și un indiciu care poate arăta și câtă ură nutrea întregul oraș față de nebunia ariană”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a VII-a, capitolul XVI, în PSB, vol. 75, p. 287-288)

„Dacă ați face studiul vostru și meditația Sfintelor Scripturi, dacă v-ați pregăti în fiecare zi la luptă, eu nu m-aș mai feri să caut să vă abat de la lupta cu ei; dimpotrivă, eu vă voi sfătui să mergeți la luptă, fiindcă adevărul este tare și puternic, dar cum nu știți să vă folosiți de Scripturi, mă tem de luptă, mă tem că voi aflându-vă fără de arme și fără apărare, ei să nu vă doboare”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia LXVI, 3, p. 341)

„Și ce să le facem celor dedați la astfel de fapte rele? Dar iată că Apostolul nu ne răspunde: *Aruncați-vă asupra lor, apucați-vă la ceartă cu ei și bateți-i cu pumnii, ci Depărtați-vă de ei*. Dacă ei făceau aceasta din neștiință, sau din amăgire, ar fi trebuit să se îndrepte; dar fiindcă de bunăvoie păcătuiesc, atunci fugiți de ei, zice. Și în alt loc Apostolul spune aceasta: *Să vă feriți de orice frate care umblă fără de rânduială* (II Tes. 3, 6), iar lui Timotei, vorbindu-i de Alexandru făurarul, îi dă același sfat: *Păzește-te și tu de el* (II Tim. 4, 15). Apoi, luând și în bătaie de joc pe cei ce îndrăzneau unele ca acestea, arată și pricina smintelii lor: *Căci unii ca aceia nu slujesc Domnului nostru Iisus Hristos, ci pântecelui lor*. Și filipenilor scriindu-le, zicea: *Pântecele este dumnezeul lor* (Filip. 3, 19)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, omilia XXXII, p. 550-551)

„Ai îndrăzni oare să te apropii și să vorbești cu unii care au fost prinși și condamnați pentru că au încercat să pună mâna pe putere? Eu nu cred. Nu-i oare absurd să fugi cu atâta grabă de oameni care fac rău unui om, dar să ți-i faci prieteni

pe cei ce au ocărat pe Dumnezeu și să prăznuiești tu, care te închini Celui răstignit, cu cei ce L-au răstignit (se referă la iudei – n.n.)? Aceasta nu-i numai prostie, ci cumplită nebunie!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către iudei*, cuv. I, 5, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 252)

„Ce mare prostie, ce mare nebunie este să sărbătorești împreună cu cei pe care Dumnezeu i-a necinstit, cu cei pe care Dumnezeu i-a părăsit, cu cei care au mâniat pe Stăpânul! Ai suferi oare să-l vezi pe omul care l-a ucis pe fiul tău? Ai suferi oare să-i auzi numele? N-ai fugi oare de el ca de dracu, ca de diavol? Au ucis pe Fiul Stăpânului tău, mai îndrăznești să te întâlnești cu el în același loc? Cel ucis atât de mult te-a cinstit, că te-a făcut fratele Lui și împreună-moștenitor cu El; tu însă atât Îl necinstești, că-i cinstești pe ucigașii și răstignitorii Lui, că le slujești lor luând parte la sărbătorile lor, că te întâlnești în locurile lor spurcate, că pășești pragurile cele necurate, că te împărtășești de la masa demonilor. Căci nu pot numi altfel postul iudeilor după ce au ucis pe Dumnezeu! Nu slujesc oare demonilor cei care lucrează împotriva lui Dumnezeu?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către iudei*, cuv. I, 7, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 259)

„Adună-ți învățătura sănătoasă din Sfintele Scripturi. De vine la tine un altul să-ți spună altceva, astupă-ți urechile, fugi îndată, nu zăbovi. Dacă s-ar pune la cale un complot împotriva împăratului, n-ai vrea, negreșit, să iei parte la astfel de adunare, ca nu cumva să te primejduiești numai prin simpla ta participare, chiar dacă n-ai fost de acord, iar când se grăiește împotriva lui Dumnezeu, când învățătura lui este tăgăduită, nu fugi, nu urăști limba hulitoare, nu astupi gurile cele fără de Dumnezeu? Cum vei putea să te rogi lui Dumnezeu cu îndrăznire, când iei parte la hulele aduse Lui? Nu, vă rog, nu faceți așa! Nu spun asta către cei de față; dar, mai bine spus, și către cei de față. Chiar dacă voi nu aveți pe cuget un astfel de păcat, totuși voi să spuneți aceste cuvinte și altele mai multe celor pe care-i știți bolnavi de boala aceasta, ca să smulgeți din rădăcină răul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre soartă și Providență*, cuvântul II, în vol. *Omiliile la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 177)

„Dar, dacă se întâmplă să fie vreunul mai slab, să fugă din tovărășia lor și să se ferească de a intra în vorbă cu ei, ca nu cumva, sub pretextul prieteniei, să se nască pricina lipsei de evlavie”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea II, p. 57)

„Dacă medicul ajunge la bolnav îi este adesea de folos atât bolnavului, cât și medicului însuși. În schimb, dacă unul mai slab stă laolaltă cu cei bolnavi, îi este dăunător și lui însuși, și celui suferind; căci nici aceluia nu îi va putea fi de vreun folos, iar el însuși își va lua mult rău asupra sa de pe urma bolii. Și după cum cei care îi privesc pe suferinzii cu ochii pătimesc, fiind atinși întrucâtva de acea boală, la fel se petrece și cu cei care îndură tovărășia acestor blasfemiatori - dacă sunt mai slabi își atrag asupra lor o mare parte din lipsa de evlavie.

Așadar, spre a nu pătimi noi înșine relele cele mai mari, să fugim de tovărășiile lor, rămânând numai a-l ruga și a-l implora pe Dumnezeul iubitor de oameni, Cel care

dorește ca toți oamenii să se mântuiască și să ajungă la cunoașterea adevărului, să-L rugăm să îi izbăvească de eroare și de cursa diavolului, întorcându-i către lumina cunoașterii, către Dumnezeu, Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos împreună cu de viață Dătătorul și Preasfântul Duh, Căruia să-i fie slava și puterea, acum și pururea și în vecii vecilor. Amin”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea II, p. 58)

„Să te ferești de momelile ereticilor. Află că sub pielea de oaie se ascund lupii, care cu tine se poartă cu dulceață și blândețe, însă cu Domnul luptă ca niște fiare turbate. Fugi departe de răutățile lor și rămâi credincios Tradiției Părinților, adică învățaturii și credinței care izvorăsc din Sfintele Scripturi”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 357)

„Se cuvine ca de la început să fugiți de asemenea convorbiri cu ei și mai ales, pe cât puteți, dacă timpul îngăduie, fiind întăriți cu mărturiile Scripturii ca și cu niște arme duhovnicești, închideți gura lor cea nerușinată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Prima cateheză către cei ce urmează a fi luminați*, în vol. *Cateheze baptismale*, p. 33)

„Să ne păzim noi de cei ne înșeală cu pielea oilor și dedesubt ascund lupul și înșală pe cei mai leneși”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 174)

„Ascultați răspuns de dosădire voi care vă împrieteniți și mâncați cu ereticii, că sunteți vrăjmași ai lui Hristos, că nici cel ce se împrietenește cu vrăjmașii împăratului nu poate să-i fie lui prieten, că încă nici a trăi nu e vrednic, ci împreună cu vrăjmașii îl vor pierde”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 176)

„Deci ascultați cei ce vă împrieteniți cu ei, că la cei spurcați nimic nu le este curat, ca să scăpați de urgia ce vine asupra lor. Dar câți vă pângăriți cu ei la desfătări, cum îndrăzniți de vă împărtășiți cu dumnezeieștile Taine ale lui Hristos? Sau n-auziți pe fericitul Pavel strigând că nu puteți să mâncați și din masa Domnului și din masa dracilor? Ieșiți din mijlocul lor, zice proorocul, și de necurat nu vă atingeți! Oare ascultați de acestea ce le zicem? Oare vă plecați spre aceasta? Sau în zadar grăim și ostenim? Însă pentru cei ce vor și se nevoiesc să audă cuvântul și să-l facă, nu mă voi mânia, nici nu voi înceta a zice cuvintele lui Pavel. *Nu faceți, îndoindu-vă, în alt chip ca cei necredincioși, pentru că ce unire are întunericul cu lumina?*” (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 176)

„Auziți, ortodocșilor, și nu vă amestecați cu ereticii! Ascultați păstorilor și vă cutremurați și nu tăceți, ci mărturișiți vicleșugul păgânătății lor. Nu dați loc diavolului, nu lăsați ușă lupilor!” (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 177)

Fuga de învățăturile eretice, ucigătoare de suflet

„... să fugim de învățăturile care ne vatămă, ca niște otrăvuri, sănătatea sufletului nostru. De toate învățăturile de acest fel să ne depărtăm! Mult mai mare e vătămarea asta și cu atât mai mare cu cât e mai bun sufletul nostru decât trupul. Otrăvurile aduc moartea aceasta trupească, dar otrăvurile care vatămă sănătatea sufletului aduc moarte veșnică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. V, V, în PSB, vol. 21, p. 74)

Atitudinea noastră față de eretici

„Dacă vei vedea pe vreun păgân sau pe altcineva care s-a despărțit de Biserică din pricina vreunei erezii stricate că duce o viață castă și se străduiește și în alte privințe să aibă purtări bune, îndreaptă-ți și mai mult luarea aminte asupra ta, ca să te asemeni smochinului celui roditor, care prin prezența smochinilor sălbatici își adună putere, ca să nu-i mai cadă roadele și să-și hrănească cu și mai multă grijă de rodul său”. (Sf. Vasile cel Mare, *Omilii la Hexaemeron*, omil. a V-a, VII, în PSB, vol. 17, p. 128)

„Da, sunt încă stăpâniți de înșelăciune, dar sunt frații noștri⁸⁸ și se cuvine să avem mare purtare de grijă de ei; să nu stăm nicicând nepăsători, ci cu multă luare aminte, să facem tot ceea ce stă în puterea noastră, să le dăm leacul potrivit, ca odată și odată să se întoarcă la învățătura cea sănătoasă!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. III, IV, în PSB, vol. 21, p. 51)

„... noi să ne plinim datoria noastră și să le întindem mână de ajutor, vorbindu-le cu multă blândețe. Și fericitul Pavel ne îndeamnă la fel, zicând: *Să povățuim cu blândețe pe cei ce stau împotriva, că doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului și se vor trezi din cursa diavolului, prinși fiind de el, pentru a-i face voia* (II Tim. 2, 25-26), vezi că îi arată cu cuvântul că sunt prinși ca într-o beție? Cuvântul *se vor trezi* arată că stăteau cufundați jos undeva. Și iarăși, prin cuvintele: *prinși fiind de diavol*, aproape că vrea să spună că sunt prinși în mreaja diavolului. Ne trebuie multă blândețe și îndelungată răbdare ca să-i putem smulge din cursele diavolului. Să le spunem: *Treziți-vă puțin, uitați-vă la lumina dreptății,*

⁸⁸ În capitolul *Ferirea de comuniunea ereticilor și a schismaticilor*, am observat cum Sfinții Părinți îi îndeamnă pe creștinii ortodocși să nu intre în dialog sau în comuniune cu ereticii. Doar tari în credință și în cunoașterea Scripturilor, pricepuți, înarmați cu blândețe, dragoste și îndelungă-răbdare pot combate învățăturile greșite ale ereticilor, pentru că, în cazul creștinilor simpli există riscul să cadă tocmai în acele greșeli sau învățături greșite pe care doresc să le combată. De aceea, Sfinții Părinți nu îi încurajează pe aceștia din urmă să dialogueze pe teme de credință cu cei prinși în mrejele ereziei – n.n.

gândiți-vă la înțelesul adevărat al cuvintelor!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VIII, III, în PSB, vol. 21, p. 102)

„Acestor fel de oameni nu le spuneți nici *bun venit*, zice ucenicul Mântuitorului (II In. 10), ca unora ce îndeamnă la năravuri sălbatice. Pentru că oaia nu poate fi cu afecțiune față de lup și pentru că cele ce au obișnuit să simtă cele contrare nu se împacă întreolaltă. Căci s-a spus: *Ce parte are un credincios cu un necredincios?* (II Cor. 6, 15)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a opta, în PSB, vol. 38, p. 253)

„*PALADIE*: Așadar, e un lucru păgubitor și pricinuitor de întinăciune a intra chiar și numai în vorbă cu cei străini și cu cei de alte credințe.

CHIRIL: Bine gândești. De aceea și legea îi desparte pe cei spălați și curați și proprii ai lui Dumnezeu de spurcăciunea urâtă a acelora. *Și va fi când te va băga pe tine Domnul Dumnezeuul tău în pământul în care vei intra să-l moștenești și va pierde neamuri mari și multe și puternice de la fața ta, pe heteu și pe ghergheseu și pe amoreu și pe hananeu și pe terezeu și eveu și ebuseu, șapte neamuri mari și mai tari decât voi și-i va da pe ei Domnul Dumnezeuul vostru în mâinile tale și îi vei călca pe ei, cu pierdere să-i pierzi pe ei. Să nu faci cu ei legământ, nici să-ți fie milă de ei, nici să te încuscrești cu ei. Fiica ta să nu o dai fiului lui și fiica lui să nu o iei fiului tău. Că va despărți pe fiul tău de Mine și va sluji altor dumnezei. Deci legea e precaută. Nu vei face cu ei legământ*, zice, căci nu se poate împăca și uni cel spurcat cu cel sfințit, care se află în ceață și întuneric cu cel luminat, cel neprimut cu cel primit, cel ce intră în cortul sfânt și dumnezeiesc cu cel alungat din el.

PALADIE: De ce această precauție a legii? De ce desparte aceasta pentru totdeauna pe cel curat de cel întinat, chiar dacă acesta se află în binele virtuții?

CHIRIL: Pentru că e mare teamă, prietene, ca nu cumva și cel ce socotește că stă să fie împins spre cele ce nu se cuvin și să fie abătut de la ceea ce trebuie, biruit de vreo întâmplare, sau de o plăcere care-l ațâță, sau de o pornire aflătoare în fire care-l mână spre greșală”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Închinare în Duh și Adevăr*, cartea a patrusprezecea, în PSB, vol. 38, p. 479)

„Puțini sunt cei dornici de învățătură curată, și rar e un om îndrăgostit de adevăr! De aceea și trebuie să ne arătăm deschiși tuturor, de fiecare îngrijindu-ne să-i dăm ce-i poate fi lui spre mântuire, aidoma medicilor; iar astfel vor ajunge toți să slăvească în toate mântuitoarea învățătură”. (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea III, 21.3., în PSB., vol. 14, p. 135)

„Întrebarea 124: Dacă cineva s-ar întâlni undeva, din întâmplare, cu eretici sau păgâni, se îngăduie să mănânce împreună cu ei sau să se întrebe de sănătate?

Răspuns: Obiceiul îndeobște de a se saluta, Domnul nu l-a oprit în nici un chip, pentru că a spus: *Dacă urați sănătate numai prietenilor voștri, ce mare lucru faceți? Au nu și păgânii fac așa?* (Mt. 5, 47). Dar în ce privește dacă se îngăduie să mâncăm împreună, avem porunca Apostolului în ce împrejurări trebuie să evităm aceasta, pentru că a spus: *În epistolă v-am scris să nu aveți nici o legătură cu desfrânații, sau*

cu lacomii, sau cu răpitorii, sau cu slujitorii de idoli, căci atunci ar trebui să ieșiți din lumea aceasta. Acum însă v-am scris vouă să nu aveți legătură cu cineva care se numește frate, dar este desfrânat, sau lacom, sau slujitor de idoli, sau grăitor de rău, sau bețiv, sau răpitor; cu unul ca acesta nici să nu mâncați împreună (I Cor. 5, 9-11)". (Sf. Vasile cel Mare, *Regulile mici*, Î. 124, în PSB, vol. 18, p. 370)

„Deci nu trebuie să ajutați ereticii cu nici un chip, chiar dacă s-ar îngădui tuturor toate ... ca să nu supărăm pe Dumnezeu fără să ne dăm seama. Și nu e bine să le îngăduim să se fălească cu minciuna lor și să clatine sufletele în privința dreptei credințe, ca, arătându-se, să poată, asemenea șarpelui, să clatine din temelie sigura a credinței pe vreunii din cei mai simpli prin mușcăturile înșelăciunii și să ne aflăm și noi, precum nu voim, părtași de judecata ce-i amenință pe ei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 66)

„... înfierbântându-se poporul credincios al romanilor de mânie (...), întrucât nu suportă nici măcar numele simplu al ereticilor”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 66)

„Dar nu scriu acestea vrând să fie necăjiți ereticii, sau bucurându-ne de necăjirea lor, ci mai curând și împreună veselindu-mă de întoarcerea lor. Căci ce e mai plăcut celor credincioși decât să vadă copiii risipiți ai lui Dumnezeu adunați împreună? Nu le scriu nici îndemnându-vă să preferați asprimea iubirii de oameni. N-aș putea să fiu atât de sălbatic, ci rugându-vă să faceți și să lucrați cele bune tuturor oamenilor cu luare aminte și cu multă cercare și făcându-vă tuturor toate, după cum are nevoie fiecare de voi. Numai un lucru îl voiesc de la voi și vă rog să fiți aspri și neîndurați față de orice ar putea să ajute la menținerea credinței lor nebunești. Căci socotesc ură de oameni și despărțire de dragostea dumnezeiască încercarea de a da tărie spre mai multă stricăciune celor cuprinși de ea”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 12, în PSB, vol. 81, p. 67)

„Phyrus: Ce rău ți-am făcut, Ava Maxim, eu și cel dinaintea de mine, că ne bârfești peste tot, învinuindu-ne către toți de erezie? Cine te-a cinstit și te-a respectat așa de mult ca noi, deși nu te-am cunoscut față către față, din vedere?

Maxim: Fiindcă, precum spui (și Dumnezeu aude), ca să folosesc cuvintele tale, nimeni nu m-a cinstit și respectat ca voi, disprețuind voi acum dogma creștină, am socotit că e un lucru îngrozitor să prefer cinstirea mea cinstirii adevărului”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 320-321)

„Mai vârtos să-ți fie urât (ereticul – n.n.) pentru că față de tine, cel împreună-rob cu dânsul, se arată plăcut și blând, iar față de Stăpânul Cel de obște al nostru, al tuturor, e mai sălbatic decât câinii turbați, căutând să arate că în cer este război necruțător și luptă neîmpăcată, și că în cumpănă cu Dumnezeu deopotrivă trage oarecare putere potrivnică. Fugi de otrava vicleniei, să urăști leacurile cele pierzătoare; și dacă ai primit moștenire de la părinți credința și învățătura cea din

Dumnezeieștile Scripturi, pe aceasta să o păzești nestricată”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cele dintâi omilii la Facere*, cuvântul întâi, p. 18)

„Da, sunt încă stăpâniți de înșelăciune, dar sunt frații noștri și se cuvine să avem mare purtare de grijă de ei; să nu stăm nicicând nepăsători, ci cu multă luare aminte, să facem tot ceea ce stă în puterea noastră, să le dăm leacul potrivit, ca odată și odată să se întoarcă la învățătura cea sănătoasă!” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia III, IV, în col. PSB, vol. 21, p. 51)

„Noi să ne plinim datoria noastră și să le întindem mână de ajutor, vorbindu-le cu multă blândețe. Și fericitul Pavel ne îndeamnă la fel, zicând: *Să povățuim cu blândețe pe cei ce stau împotriva, că doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului și se vor trezi din cursa diavolului, prinși fiind de el, pentru a-i face voia* (II Tim. 2, 25-26), vezi că îi arată cu cuvântul că sunt prinși ca într-o beție? Cuvântul *se vor trezi* arată că stăteau cufundați jos undeva. Și iarăși, prin cuvintele: *prinși fiind de diavol*, aproape că vrea să spună că sunt prinși în mreaja diavolului. Ne trebuie multă blândețe și îndelungată răbdare ca să-i putem smulge din cursele diavolului. Să le spunem: *Treziți-vă puțin, uitați-vă la lumina dreptății, gândiți-vă la înțelesul adevărat al cuvintelor!*” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omilia VIII, III, în col. PSB, vol. 21, p. 102)

„Dar ce, zici tu, *dacă vrăjmașii noștri sunt și elinii (păgâni)*, apoi nu trebuie a-i urî? A urî, da, însă nu pe dânșii, ci credința lor; nu pe om, ci fapta lui cea rea, părerea lui cea stricată. Omul este lucrul lui Dumnezeu, pe când rățacirea este lucrul diavolului. Așadar, să nu amesteci cele ale lui Dumnezeu cu cele ale diavolului. De altfel, și iudeii erau hulitori, prigonitori și batjocoritori, și grăiau mii de rele de Hristos; dar oare pentru aceasta îi ura Pavel, el care iubea pe Hristos mai mult decât toți? Cătuși de puțin, ba încă îi și iubea, și toate le făcea pentru dânșii”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIII, p. 353)

„... astăzi ni se cere și o mai mare filosofie. Pentru aceea când ucenicii cereau ca să se pogoare foc din cer, ca pe vremea lui Ilie, Hristos le zice: *Nu știți al cărui Duh sunteți voi?* (Lc. 9, 55). Pe atunci li se porunca a urî nu numai necinstirea, ci și pe cei necinstitori, ca nu cumva prietenia cu dânșii să se facă pricină de nelegiuire pentru credincioși. Pentru aceea îi depărta pe dânșii și de rudenii, și de atingerea cu necredincioșii și îi îngrădea din toate părțile. Dar acum, când ne-a adus la o mai înaltă filosofie și ne-a făcut mai presus de o asemenea vătămare, ne poruncește a ne apropia de cei necredincioși și de a-i chema la noi, fiindcă de la dânșii nu ne poate veni vreo vătămare, ci de la noi mai ales aceia vor avea folos. *Deci ce, zici tu, oare nu trebuie a urî pe cei necinstitori?* Nu a urî, ci a milui. Dacă tu îl vei urî, cum vei putea întoarce cu ușurință pe cel rățacit? Cum te vei ruga pentru cel necredincios? Cum că trebuie a ne ruga și pentru necredincioși, ascultă ce spune Pavel: *Rogu-te mai înainte de toate să faceți rugăciuni, cereri, făgăduințe, mulțumiri pentru toți oamenii – și cum că nu*

toți erau credincioși, aceasta nu are nevoie de dovadă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIII, p. 353)

„Căci lucrul diavolului este a ne dezbină între noi, și pentru aceea mult și-a bătut capul a nimici dragostea dintre oameni, ca astfel să taie orice cale de îndreptare, și pe acela, de pildă, să-l țină în rătăcire, iar pe tine să te țină în scârbă față de el, și astfel să se îngrădească din toate părțile orice drum spre mântuire a aceluia. Când și doftorul urăște pe cel bolnav și fuge de el, iar cel bolnav disprețuiește pe doftor, apoi atunci când se va ridica din pat cel bolnav, dacă nici acesta nu cheamă la sine pe acela, și nici acela nu se duce la acesta? Pentru ce, spune-mi, îl disprețuiești și fugi de el? Că este necinstitor? Apoi tocmai de aceasta trebuie a te apropia și a-l vindeca, ca astfel să ridici pe cel ce se găsea bolnav. Dar dacă poate are o boală care nu se poate vindeca, tu cu toate acestea fă din parte-ți ceea ce ți s-a poruncit să faci, fiindcă și Iuda era bolnav de o boală de nevindecat, și totuși Dumnezeu nu a încetat de a-l îngriji. Deci nici tu să nu încetezi a te îngriji de el. Chiar dacă poate ai încercat multe, și totuși nu ai putut să-l izbăvești de necinstire, și să primești plata celui izbăvit, totuși îl vei pregăti pe acela de a admira blândețea ta, și atunci întreaga ta slavă va trece de-a dreptul la Dumnezeu. Chiar dacă ai face minuni, chiar de ai învia morții, sau orice de acest fel, totuși niciodată nu te vor admira atât de mult elinii, ca atunci când te vor vedea blând, liniștit și purtându-te cu dulceață către dânșii. Nu mică este această virtute, fiindcă mulți se vor izbăvi cu desăvârșire de rele”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIII, p. 354-355)

„Dar dacă nu de îndată se face credincios, tu nu te minuna, nici te grăbi, nici nu cere toate deodată, ci lasă-l până ce te va lăuda, până ce te va iubi, și în trecerea timpului va ajunge și la aceasta. Și ca să afli cât de însemnat este acest fapt, ascultă pe Pavel cum se îndreptățește înaintea unui judecător necredincios: *Mă socotesc, zice, fericit a fi, vrând să răspund înaintea ta astăzi* (Fap. 26, 2). Dar acestea le spunea el nu pentru a-l linguși – să nu fie una ca aceasta! – ci voind ca prin blândețea sa să câștige pe acel judecător necredincios. Și dintr-o parte l-a câștigat, el care până acum era socotit ca învinuit, și biruința o mărturisește cu glas mare cel prins în cursă, zicând în auzul tuturor celor de aici: *Întru puțin mă pleci a mă face creștin*. Dar Pavel ce i-a răspuns? Încă mai mult a întins mreaja (cursa) zicându-i: *Aș pofti de la Dumnezeu și întru puțin și întru mult, nu numai tu, ci și toți cei ce mă aud pre mine astăzi să se facă într-acest fel precum și eu sunt, afară de legăturile acestea*, (Fap. 26, 28-29). Dar ce spui, Pavele? *Fără legături?* Și ce îndrăzneală vei mai avea la urmă, dacă tu te rușinezi și fugi de legături, și încă în fața unui public atât de numeros? Oare nu pretutindeni în Epistolele tale te mândrești pentru aceste legături și te numești *legatul lui Hristos*, iar lanțul acela ni-l porți în toate părțile ca pe o diademă împărătească? Deci ce s-a întâmplat acum că te aperi de acele legături? *Nu eu mă apăr de dânsele, zice, căci nici nu sunt ele atât de încăpătoare spre a primi lauda mea; însă am aflat de la stăpânul meu că nu este bine a pune petec nou pe haină*

veche⁸⁹ și pentru aceea am spus așa. Căci până acum ei defăimau credința noastră creștinească, și stăteau cu dușmănie împotriva crucii, așa că aș mai spune și de legături, apoi firește că ura lor s-ar face și mai mare. A fi legat, lor li se pare a fi ceva rușinos, fiindcă nu au gustat încă din slava noastră. Deci se cuvine a fi către dânșii cu îngăduință, și când ei se vor învăța a filosofa, atunci firește că vor ști și frumusețea acestui fier, cum și mândria ce o avem noi din pricina legăturilor. Când el vorbește către alții de legături, apoi atunci numește acest fapt har zicând: *Că pentru Hristos s-a dăruit vouă nu numai în el a crede, ci și pentru Dânsul a pătimi* (Filip. 1, 29). Atunci lucrul plăcut era ca cei ce auzeau vorbindu-se de cruce să nu se rușineze, și pentru aceea el pășește cu timpul în dezvelirea tainelor. Nici în palatul împăralesc când aducem pe cineva, nu silim pe cel adus a vedea pe cele dinlăuntru mai înainte de a privi vestibulul sau intrarea în palat, căci numai așa, când se va vedea înlăuntru și va privi cele de acolo, i se vor părea minunate.

Deci așa dojenim noi pe fiii elinilor: cu îngăduință, cu dragoste, căci dragostea este un mare dascăl, în stare a întoarce pe cineva din rătăcire, a-i preface viața, a-l călăuzi spre filosofie, și din piatră a-l face om”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXIII, p. 355-356)

„Sub numele de eretic apostolul îl înțelege pe cel neîndreptat sau, mai bine zis, pe cel ce nu dă speranță de îndreptare. Căci, după cum a-l trece cu vederea pe cel ce dă speranță de schimbare este rezultatul trândăviei, tot așa și a umbla cu lingușiri și cu binele pe lângă cei ce nu dau semne de îndreptare este semn de cea mai de pe urmă prostie și tâmpire, fiindcă prin aceasta noi îi facem mai cutezători”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei către Tit*, omilia VI, în vol. *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei...*, p. 186)

„Să nu fim, așadar, cuprinși de furie împotriva lor, nici să nu ne revărsăm mânia, dimpotrivă, să le vorbim cu îngăduință, deoarece nimic nu este mai puternic decât îngăduința și blândețea. De aceea și Pavel a cerut stăruitor să fie urmată o asemenea purtare, spunând: *un slujitor al Domnului nu trebuie să se certe, ci să fie blând față de toți* (II Tim. 2, 24). Nu a spus *numai de frați*, ci *față de toți*. Și iarăși: *Îngăduința voastră să se facă știută, nu a spus fraților, ci tuturor oamenilor* (II Filip. 4, 9)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea I, p.30)

„... cu cât sunt ei mai lipsiți de evlavie, cu atât mai mult este nevoie să ne rugăm pentru ei ca într-o bună zi să renunțe la nebunia lor. Iar prin aceasta vom face să se vadă chipul Dumnezeului nostru Mântuitor *care voiește ca toți oamenii să se mântuiască și la cunoștința adevărului să vină* (1 Tim. 2, 4).

Să nu încetăm, așadar, să aducem rugăciuni de îndurare în favoarea lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoașterea lui Dumnezeu*, cuvântarea V, p. 124)

⁸⁹ A se vedea Mt., 9, 16.

Combaterea învățăturilor eretice

„Cu scripturile fură ei ochii și cu îndrăzneala lor tulbură pe unii; iar în discuții obosesc pe cei tari, amăgesc pe cei slabi și pun în încurcătură pe cei de mijloc.

Așadar, pe acest tărâm le vom închide calea cu cea mai mare hotărâre, neprimindu-i la nici o dispută pe baza Scripturilor.

Căci dacă ele fac tăria lor, atunci, pentru ca ei să aibă această tărie, trebuie să cercetăm mai întâi cui i se cuvine stăpânirea asupra Scripturilor și apoi să nu fie îngăduit a se folosi de ele cel ce n-are, sub nici un motiv, drept la aceasta”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XV, 2-4, în PSB, vol. 3, p. 149)

„... Disputa pe baza Scripturilor nu servește la altceva, decât – pentru a spune astfel – să-ți întoarcă stomacul pe dos și să te bată la cap.

Ereziile n-admit unele cărți ale Scripturii, iar pe care le admit nu le acceptă integral, ci cu adaosuri și tăieturi, schimbându-le pentru a le acomoda la învățătura lor. Și dacă pe unele le primesc în întregime, le falsifică prin felurite interpretări.

Un sens alterat dăunează mai mult decât un scris cu greșeli. Presupunerile lor deșarte în nici un caz nu vor să admită pasajele prin care sunt combătuți.

Ei se sprijină pe acelea pe care le-au alcătuit ei înșiși în chip mincinos, ori pe cele pe care le-au acceptat tocmai pentru că se pot interpreta în mai multe feluri.

Tu, cel prea iscusit în ale Scripturii, ce rezultat vei obține în lupta cu adversarul, care tăgăduiește tot ceea ce afirmi tu și afirmă tot ceea ce negi tu?

Nu vei pierde nimic altceva în luptă decât vocea, dar nici nu vei căpăta altceva decât venin la inimă din cauza hulei lui.

Dar acela, dacă într-adevăr există vreunul, în folosul căruia începi o discuție asupra Scripturilor, ca să-l întărești contra îndoielilor lui, va înclina el oare mai mult spre adevăr, ori mai mult spre erezii?

Tulburat fiindcă te vede că nu izbutești să-l convingi pe eretic, care tăgăduiește sau apără ceva cu aceeași tărie ca și tine, fiecare rămânând până la urmă pe poziția lui, acela va pleca de la această dezbatere și mai nehotărât, nemaștiind ce trebuie să socotească erezie.

Căci și ereticii pot să ne adreseze aceleași învinuiri, fără îndoială că vor spune și ei cum că mai curând noi suntem aceia care înfățișăm niște scrieri greșite și niște tălmăcirii mincinoase, odată ce pretind și ei, ca și noi, că adevărul este de partea lor.

Așadar, nu trebuie să apelezi la Scripturi și nici să te angajezi într-o luptă pe un teren unde victoria este sau nulă, sau nesigură, sau prea puțin sigură.

Chiar dacă nu s-ar dovedi cu această luptă că amândouă părțile au aceeași însemnătate, totuși o firească rânduială a tuturor lucrurilor pretinde ca, înainte de toate, să se discute în mod deosebit următoarele chestiuni: în stăpânirea cui a fost lăsată credința? Ale cui sunt Scripturile? De către cine, prin a cărui mijlocire, când și cui a fost încredințată învățătura care vădește pe creștini?

Căci acolo se află și adevăratele Scripturi și adevăratele tălmăcirii, ca și toate predaniile cele adevărate, unde se va dovedi că este în învățătura cea adevărată și credința creștină cea adevărată”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XVI, 3, XVII, 1-5, XVIII, 1-3, XIX, 1-3, în PSB, vol. 3, p. 150-151)

„... Arăt unul din mijloacele de a îndepărta pe omul eretic: dacă Domnul Hristos Iisus a trimis pe Apostoli ca să propovăduiască, este de a noastră datorie să nu mai primim pe alții ca propovăduitori, afară de cei pe care i-a rânduit Hristos.

Căci nimeni nu cunoaște pe Tatăl, fără numai Fiul, și acela căruia Fiul i-l va descoperi. Și mi se pare că Fiul nu l-a descoperit altora, fără numai Apostolilor, pe care i-a trimis să propovăduiască ceea ce, bineînțeles, le descoperise El.

Dar ce propovăduiau ei, adică mai bine zis, ce le descoperise Hristos? Și aici voi arăta alt mijloc de a îndepărta pe omul eretic. E de a noastră datorie să nu primim ca bună o învățătură, decât dacă ne vine de la Bisericiile pe care le-au întemeiat înșiși Apostolii, unde ei înșiși au propovăduit, fie prin viu grai, cum se zice, fie prin *Epistole*, mai târziu.

Dacă astfel stau lucrurile, e limpede că orice învățătură, care e la fel cu aceea a Bisericii Apostolice, maice și izvoare ale credinței, trebuie socotită ca adevărată, fiindcă ea păstrează ceea ce au primit Bisericiile de la Apostoli, iar Apostolii de la Hristos și Hristos de la Dumnezeu.

Din contră, învățătura care se opune adevărului arătat de Biserici, de Apostoli, de Hristos și de Dumnezeu, să fie socotită ca mincinoasă, chiar mai înainte de a fi cercetată”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXI, 1-5, în PSB, vol. 3, p. 152)

„Ei au luat obiceiul de a spune că Apostolii n-au știut totul; apoi, mânați de aceeași nebunie întorc vorba zicând că Apostolii le-au știut pe toate, dar nu le-au încredințat tuturor pe toate. Și-ntr-un fel și-n altul, ei învinovătesc pe Hristos că ar fi trimis în lume niște Apostoli, sau prea puțin pregătiți, sau cu un spirit prea complicat.

Într-adevăr, care om întreg la minte e în stare să creadă că ar fi cu puțință să nu-și cunoască misiunea, tocmai aceia pe care Domnul i-a rânduit învățători, avându-i ca tovarăși, discipoli și prieteni nedespărțiți? (Mc. 4, 34; Lc. 8, 10). Tocmai ei, cărora le lămură de o parte cele mai grele de înțeles, spunându-le că lor le-a fost dat să cunoască tainele, pe care poporului nu-i e îngăduit a le cunoaște?

Era cu puțință, de pildă, să rămână ceva ascuns lui Petru ... care a primit cheile Împărăției cerurilor, precum și puterea de a lega și dezlega toate în cer și pe pământ?

Era cu puțință să rămână ceva ascuns lui Ioan, ucenicul cel prea iubit de Domnul, el care a stat culcat la sânul Domnului, singurul căruia Domnul i-a arătat mai dinainte pe Iuda vânzătorul și pe care l-a încredințat, în locul Său, Mariei, ca pe fiul ei? (Mt. 16, 18; In. 16, 23 și 19, 25).

Ce ar fi vrut El să nu cunoască aceia cărora le-a arătat slava Sa, ca și pe Moise și pe Ilie? (Mc. 9, 2).

(...) El a binevoit să le tâlcuiască în cele toate Scripturile?

Le spusese într-adevăr cândva: *Încă multe am a vă zice vouă dar acum nu puteți să le purtați*. Totuși, adăugând: *Când va veni Acela, Duhul Adevărului, El vă va duce la adevăr*, a arătat că nu rămăsese nimic necunoscut celor ce le făgăduise să-i conducă *la tot adevărul*, prin mijlocirea Sfântului Duh (In. 16, 12).

Și a împlinit făgăduința Sa fiindcă *Faptele Apostolilor* mărturisesc pogorârea Duhului Sfânt (Fap. 2, 1).

Cei care nu primesc Scriptura în întregime nu pot să fie ai Duhului Sfânt, fiindcă n-au putut să înțeleagă că Duhul Sfânt a fost trimis ucenicilor, dar nici nu pot să pretindă că apără Biserica, ei, care n-au cum să dovedească în ce timp și în ce leagăn a crescut trupul ei.

Ei vor mai bine să nu aibă dovezi pentru ceea ce apără, decât să le primească pe acelea care ar răsturna spusele lor mincinoase”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXII, 2-11, în PSB, vol. 3, p. 153-154)

„În orice chip s-ar fi greșit, amăgirea a domnit (spun ereticii) atâta timp cât n-au fost erezii!

Adevărul a așteptat pe un Marcion și pe un Valentin ca să fie descătușat!

Până la ei se propovăduia o evanghelie înșelătoare, amăgitoare era și credința, greșite atâtea mii de botezuri, amăgitoare atâtea lucrări ale credinței, înșelătoare împlinirea atâtor virtuți și a unui har așa de mare, greșite slujirea preoțească și atâtea alte serviri; greșite, în sfârșit, au fost cununările atâtor mucenici!

(...) De altfel, ar fi o nerozie destul de mare să pretindă cineva că erezia are întâietate față de învățătura cea adevărată; căci aceasta din urmă a prevestit ereziile viitoare, ca să ne ferim de ele.

S-a scris către Biserica păstrătoare a acestei învățături, ba mai bine zis însăși această învățătură scrie către Biserica sa: *Chiar un înger din cer dacă ar vesti altă Evanghelie decât aceea pe care v-am vestit-o, blestemat să fie.*

Unde se afla pe atunci Marcion, corăbierul din Pont, iubitorul de stoicism? Unde era Valentin, următor al platonismului?

Căci e neîndoielnic că n-au fost așa de vechi; au trăit sub domnia lui Antoninus, au crezut mai întâi în învățătura cea obștească din Biserica romană sub episcopatul fericitului Elefterie, până ce, din cauza dorinței de a ști mai mult, dorință care-i neliniștea fără încetare și cu care stricau și pe frații lor, au fost înlăturați de două ori, cu cei două sute de mii de sesterți pe care-i aduseseră bisericii. Apoi, surghiuniți din nou pentru totdeauna, ei împrăștiară veninul învățăturii lor.

După aceea Marcion a făcut mărturisire de pocăință după ce primise condiția ce i se pusese: că va avea pace numai dacă va da înapoi Bisericii pe ceilalți, îndrumați de el spre pieirea lor; dar moartea i-a luat-o înainte de a îndeplini condiția pusă”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXIX, 1-3, 6-7, XXX, 1-3, în PSB, vol. 3, p. 159-160)

„Dacă predică un alt Dumnezeu, de ce se folosesc tocmai de lucrurile, de Scripturile și de numele Dumnezeului contra căruia predică ei? Iar dacă-L propovăduiesc pe El, de ce-L propovăduiesc în alt chip?

Să aducă dovada că sunt niște apostoli noi; să spună răspicat că iarăși s-a pogorât Hristos, că iarăși a învățat El Însuși, că s-a răstignit din nou, că a murit încă o dată și că iarăși a înviat.

Căci așa trimite Domnul pe apostoli de obicei: le dă puterea de a săvârși aceleași minuni, ca și El Însuși.

Aș dori să-și arate și ei minunile lor. De altfel, eu cunosc puterea prin care ei năzuiesc să ajungă pe Apostoli: aceia înviau morții, aceștiaucid viii!” (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXX, 14-17, în PSB, vol. 3, p. 160)

„Noi găsim un sprijin și în parabola aceea, după care sămânța cea bună a grâului la început a fost semănată de Domnul, dar după aceea a fost amestecată de către dușmanul diavol cu iarba cea vătămătoare a neghinei.

Aceasta închipuie lămurit deosebiri de învățături, căci și în altă parte cuvântul lui Dumnezeu este asemănat unei semințe.

Așa încât chiar din această orânduire se arată că ceea ce este încredințat mai dinainte de la Domnul este și adevărat, și că, din contră, e străin și mincinos ceea ce s-a adăugat mai târziu.

Această judecată va rămâne nezdruccinată contra acestor erezii târzielnice, care nu pot avea nici un temei în convingerile lor pentru a apăra adevărul susținut de ele”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXI, 1-4, în PSB, vol. 3, p. 161)

„Învățătura noastră nu e venită mai târziu, ci dimpotrivă, înaintea tuturor celorlalte; aceasta va fi mărturia adevărului, care are pretutindeni locul de cinste.

Ea n-a fost condamnată de Apostoli, ci apărută de ei; acesta va fi semnul că ea este chiar a lor.

Pe aceasta pe care n-o condamnă, ei care osândesc orice învățătură străină, o arată că e a lor și de aceea o și apără (I Tim. 4, 1)”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXV, 3-5, în PSB, vol. 3, p. 164)

„Este dreaptă regula pe care am hotărât-o: că nu trebuie adică să îngăduim ereticilor a ne chema la luptă pe temeiul Scripturilor, fiindcă le dovedim și fără Scripturi că n-au nimic a face cu Scripturile.

Dacă sunt eretici nu pot să fie creștini, fiindcă n-au moștenit de la Hristos învățătura, pe care o urmează după propria lor alegere, primind numele de eretici.

Nefiind creștini, n-au nici un drept asupra scrierilor creștine și cu dreptate trebuie să le spunem: *Cine sunteți voi? Când și de unde ați venit? Cum puneți la cale treburile mele, voi, care nu sunteți dintre ai mei? Cu ce drept, Marcion, tai tu în pădurea mea? Cu voie de la cine, Valentine, schimbi tu vadul izvoarelor mele? Cu putere de la cine, Apelles, îmi muți tu hotarele?*

Acest ținut este al meu; pentru ce voi, ceilalți, semănați și pașteți aici după placul vostru? Acest ținut al meu este, eu îl stăpânesc de mult, l-am stăpânit înainte de voi și am zapise tari de la înșiși proprietarii care le-au stăpânit.

Eu sunt urmașul Apostolilor și-l păstrez precum au hotărât ei în testamentele lor, precum l-au încredințat cinstei noastre, precum ni l-au dat cu jurământ.

Pe voi fără îndoială v-au dezmoștenit întotdeauna și s-au lepădat de voi ca de niște străini, ca de niște dușmani!” (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXVII, 1-6, în PSB, vol. 3, p. 165-166)

„Așadar, unde se află deosebiri de învățătură, acolo trebuie căutată și stricarea Scripturii și a tălmăcirii ei.

Pe cei ce și-au propus să învețe altfel, nevoia i-a silit să strâmbे uneltele învățaturii.

Căci n-ar fi putut să învețe altfel, dacă n-ar fi avut și altfel de mijloace cu care să învețe. Și după cum ei n-ar fi putut reuși să schimbe învățătura fără să-i schimbe uneltele, tot astfel și la noi n-ar fi fost cu puțință păstrarea neatinsă a învățaturii fără de întregirea acelor unelte care ne-au adus învățătură.

Într-adevăr, ce se împotrivesc nouă în Scripturile noastre? Am pus noi ceva de la noi înșine în ele, ca să prefacem ceea ce se află în Scripturi înlăturând, ori adăugând, ori schimbând ceva?

Scripturile sunt dintru început ceea ce noi suntem azi; noi ne-am născut din ele și între ele și noi n-a fost nimic contradictoriu, înainte ca voi să le fi adăugat ceva”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, XXXVIII, 1-5, în PSB, vol. 3, p. 166)

„Pe aceștia trebuie să-i întoarcem de pe calea lor greșită și să spulberăm cuvintele spuse de ei”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. VI, 45.3., în PSB, vol. 5, p. 206)

„Scriptura cuprinde texte pentru combaterea fiecărei erezii; iar omul priceput le va alege și le va folosi la timpul potrivit pentru combaterea celor care au învățături împotriva poruncilor”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a III-a, cap. XI, 71.2., în PSB, vol. 5, p. 217)

„Trebuie ... cercetat cu mai multă grijă adevărul, care este cu adevărat adevăr, care se află numai la Cel Ce este cu adevărat Dumnezeu. Ostenelii pentru găsirea adevărului îi urmează dulcea descoperire a adevărului și amintirea plăcută că l-ai descoperit. Din pricina ereziilor, însă, trebuie să ne pregătim temeinic și cu multă osteneală, când e vorba să căutăm adevărul; nu trebuie să contenim deloc munca. Când ne sunt prezentate două fructe: unul adevărat și bine copt, altul făcut din ceară, asemănător cum nu se poate mai bine cu celălalt, nu trebuie să le aruncăm pe amândouă din pricina asemănării lor, ci, cu privire lină de pricepere și cu judecată sănătoasă, trebuie să deosebim fructul adevărat de cel fals. După cum este o singură cale împărătească, dar mai sunt și alte multe căi, dintre care unele duc prin prăpăstii, altele prin râuri cu ape repezi sau pe mări adânci, și nimeni n-ar pregeta, din pricina deosebirii căilor, să folosească acea cale care este fără primejdii, calea împărătească, drumul mare, tot așa nu trebuie să renunțăm la căutarea adevărului, pentru că unele erezii spun una despre adevăr altele spun alta, ci trebuie să căutăm, cu mai multă luare aminte, unde se află gnoza cea adevărată. Pentru că împreună cu legumele din grădini crește și iarbă, ar trebui, oare, ca grădinarii să nu se mai ocupe cu îngrijirea grădinilor? Nu! Având, așadar, multe exemple, pe care ni le dă natura, ca să cercetăm cele ce se sunt, avem datoria să căutăm a vedea unde este adevărul. De aceea pe bună dreptate suntem și osândiți când nu facem cele pe care trebuie să le facem, când nu facem deosebire între ceea ce este contrar adevărului și adevăr, între minciună și adevăr, între ceea ce nu-i cu cuviință și ceea ce-i cu cuviință, între ceea ce-i împotriva firii și ceea ce-i potrivit firii. Trebuie să ne folosim de toate aceste exemple pentru a cunoaște pe deplin adevărul.

(...) Cei care vor pot să găsească adevărul; dar pe cei care pun înainte argumente nesocotite îi așteaptă osânda fără scuză. Deci care din două? Resping dovada sau o acceptă? Eu sunt de părere că toți o vor accepta, afară de cei care tăgăduiesc și dovezile pe care le dau simțurile. Făcându-se, deci, această dovadă, trebuie neapărat să fim de acord cu cercetările făcute și chiar din Scripturi să luăm argumentele convingătoare, că ereziile sunt greșite și că cea mai exactă gnoză, cea mai exactă cunoaștere și într-adevăr cea mai bună învățătură se află numai acolo unde este adevărul, adică în vechea Biserică. Unii din cei care s-au îndepărtat de adevăr încearcă să se înșele pe ei înșiși, alții încearcă să-i înșele pe cei care îi ascultă. Unii, așa-numiții înțelepți închipuiți, socot că au găsit adevărul fără să aibă vreo dovadă adevărată; se înșeală pe ei înșiși și se socot liniștiți. Numărul lor nu e mic; aceștia evită discuția, ca să nu fie combătuți; fug și de învățătură, ca să nu fie osândiți. Alții, foarte vicleni, înșeală pe cei care îi ascultă; și, cu toate că sunt convinși că nu știu nimic, întunecă adevărul cu argumente probabile. După părerea mea, alta e natura argumentelor probabile și alta e natura adevăratelor argumente. Știm că trebuie întrebuințată neapărat numirea de *erezii* spre a le deosebi de învățătura cea adevărată. Ereticii, spre pierderea oamenilor, rup din adevăr câteva idei, le amestecă pe acestea cu gânduri omenești născocite de ei și se laudă că sunt conducători; dar sunt mai degrabă conducători de școală filosofică decât de Biserică.

Cei care sunt gata să se ostenească pentru cele ce sunt mai bune în viață, nu vor înceta de a căuta adevărul, înainte de a lua din Scripturi dovezile. Sunt unele criterii de judecată comune tuturor oamenilor, cum sunt simțurile; altele se găsesc la cei care vor să cerceteze adevărul, la cei care se exercită cu ele în căutarea adevărului; sunt adică însușirile minții și ale gândirii, cu ajutorul cărora acei oameni deosebesc învățăturile adevărate de învățăturile false. Lucru de foarte mare importanță este, însă, de a renunța la presupuneri și de a fi la mijloc între știința exactă și părerile personale făcute în grabă; de a cunoaște, apoi, că cel care nădăjduiește odihna cea veșnică știe și aceea că intrarea la adevăr se face pe o cale plină de osteneți și *îngustă* (Mt. 7, 14). Cel care a auzit odată pentru totdeauna vestea cea bună (Evr. 4, 6) și, după cum spune Scriptura, *a văzut mântuirea* (Lc. 2, 30; 3, 6), în clipa în care a cunoscut adevărul să nu se mai întoarcă (Lc. 19, 31-32) înapoi ca femeia lui Lot (Fac. 19, 26), nici la viața de mai înainte, de care era legat prin simțuri, și nici să mai alerge iarăși la erezii; că ereziile sunt, într-un fel oarecare, puse pe ceartă și discuții și nu cunosc pe adevăratul Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XV, 91.3.-91.8., 92.1.-92.7., cap. XVI, 93.1.-93.4., în PSB, vol. 5, p. 534-536)

„Că avem temei al învățăturii pe Domnul, care este de la început până la sfârșit conducător al gnozei, *în multe feluri și în multe chipuri* (Evr. 1, 2), prin profeți, prin Evanghelie și prin fericirii apostoli. Iar dacă cineva își închipuie că are nevoie de alt temei de învățătură, atunci acela nu va avea nici un temei real. Cel care prin sine însuși crede în Scriptură și în cuvântul Domnului, acela, pe bună dreptate, este vrednic de credință, pentru că, prin Domnul, Scriptura și cuvântul Domnului au lucrat să se facă bine oamenilor. Negreșit, noi ne folosim de Scriptură și de cuvântul Domnului ca de un criteriu pentru descoperirea lucrurilor. Orice lucru care este în

curs de judecată nu este sigur înainte de a fi judecat; deci nu este temei ceea ce are nevoie să fie judecat. Deci noi, după ce, pe bună dreptate, am primit temeiul prin credință, fără să mai avem nevoie de dovezi, pentru că am luat cu prisosință și dovezile despre temei de la însuși temeiul, suntem conduși de cuvântul Domnului la cunoașterea adevărului. Nu dăm atenție oamenilor care afirmă un lucru, iar mai pe urmă afirmă contrariul. Dacă nu-i de ajuns să spui numai ceea ce gândești, ci trebuie să dovedești cele ce spui, atunci nu așteptăm mărturie de la oameni, ci dovedim spusa noastră cu cuvântul Domnului, care-i mai puternic decât toate dovezile, dar mai bine spus, este singura dovadă, care poate fi dovadă. Potrivit celor spuse, credincioșii sunt numai cei care au gustat Scripturile; gnostici sunt cei care au mers mai departe și cunosc temeinic adevărul; cum e și în viață: oamenii, care au o meserie, o specialitate, au ceva mai mult decât oamenii de rând; aceștia își formează gândul lor mai frumos, nu cu idei obișnuite. Tot așa și noi; luăm din Scripturi dovezile despre Scripturi, iar credința ne încredințează de lucrul acesta, dându-ne dovezi. Ereticii îndrăznesc să folosească și ei scrierile profetice; dar ei, mai întâi, nu le folosesc pe toate; apoi, nu desăvârșit și nici așa cum poruncește textul și tonul profeției; ci aleg textele cu mai multe înțelesuri și le amestecă cu ideile lor proprii; apoi culeg, de ici și colo, câteva cuvinte, fără să se uite la sensul lor real, ci numai la simpla formă a cuvântului. Vei vedea că aproape în toate locurile din Scriptură, pe care le aduc ereticii, ei se uită numai la cuvinte și le schimbă sensul; nu înțeleg cele ce spun cuvintele și nici nu folosesc textele, pe care le aduc, în sensul în care au fost scrise. Adevărul, însă, nu se găsește schimbând sensul cuvintelor – că așa poate fi răstălmăcită orice învățătură adevărată – ci în a gândi ce este în chip desăvârșit, propriu și cu cuviință Domnului și atotputernicului Dumnezeu și în a întări fiecare dovadă pe care o iei din Scripturi cu dovezi luate tot din Scripturi. Ereticii nu vor să se întoarcă la adevăr, pentru că le e rușine să renunțe la ambiția lor plină de mândrie, dar nici nu vor să-și schimbe părerile lor, odată ce au forțat înțelesul cuvintelor Scripturii. Au răspândit printre oameni învățăturile lor false, care sunt în contradicție cu aproape toate cărțile Scripturilor. Noi îi combatem și le respingem învățăturile; dar ei, pe de o parte, nu vor să primească unele din cărțile profetice, iar pe de altă parte, ne învinuiesc că noi nu înțelegem Scripturile⁹⁰, pentru că suntem făcuți dintr-o altă fire decât ei și de aceea numai ei le pot înțelege. Uneori își tăgăduiesc propriile lor învățături, când îi convingem că sunt greșite; că se rușinează să mărturisească pe față învățătura cu care se laudă numai între ei. Și poți vedea că așa fac toți ereticii când le arăți că sunt greșite învățăturile lor. Când le respingem învățăturile și le arătăm că sunt în contradicție cu Scripturile, vedem pe conducătorii ereziilor că fac una din două: sau disprețuiesc consecințele propriilor lor învățături sau disprețuiesc profeția însăși; dar mai bine spus, își disprețuiesc propria lor nădejde; și de fiecare dată preferă să susțină cu tărie că învățătura lor a fost spusă de Domnul prin profeți, dar mai mult chiar, că a fost mărturisită și întărită de apostoli. Când ereticii văd primejdia, că nu-și mai pot păstra, nu una din învățăturile lor, ci întreaga lor erezie, atunci nu mai caută adevărul – că disprețuiesc Scripturile, care se citesc de noi și ne sunt la îndemână, ca fiind fără valoare –; și, silindu-se să depășească credința

⁹⁰ Aceleași reacții și manifestări le au și sectarii din zilele noastre – n.n.

comună, se depărtează de adevăr. N-au învățat tainele gnozei bisericești, nici n-au înțeles măreția adevărului, iar din trândăvie nu s-au coborât până în adâncul lucrurilor; și, citind superficial Scripturile, le-au îndepărtat”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.3.-95.9., 96.1.-96.5., 97.1.-97.4., în PSB, vol. 5, p. 537-538)

„La noi, creștinii, cunoașterea adevărului se dobândește din cele ce sunt deja crezute, credința se dobândește din cele ce nu sunt încă crezute; și astfel credința ajunge, ca să spun așa, temeiul dovezii. Dar, după cum se pare, orice erezie, chiar de la începutul ei, nu are urechi să audă ce este de folos, ci le are deschise numai pentru ce este plăcut. Că oricare dintre ei s-ar vindeca, numai dacă ar vrea să asculte de adevăr”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 98.3.-98.4., în PSB, vol. 5, p. 539)

„Ca și ochiul întunecat, tot așa și sufletul, când este tulburat de învățăturile cele împotriva firii, nu poate vedea bine lumina adevărului; dimpotrivă, nu le vede nici pe cele ce sunt la picioare. Se spune că în apa tulbure țiparii nu văd deloc și de aceea pot fi prinși. Și după cum copiii răi încuie ușa pedagogului, tot așa și ereticii nu lasă să intre în biserica lor profețiile, că se tem de mustrarea și povețele profețiilor. Negreșit ereticii adaugă Scripturilor multe minciuni și plăsmuiri, ca să arate că pe bună dreptate nu folosesc Scripturile”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 99.1.-99.2., în PSB, vol. 5, p. 539)

„Doresc puternic să-i conving fie de marea lor ignoranță, fie de lipsa lor de învățătură, fie de proasta lor dispoziție morală sau cum altfel ai mai putea-o numi. Fac aceasta, pentru că încerc să-i aduc la adevăr pe cei care nu sunt cu totul de nevindecat. Dar sunt unii, care, chiar de la început, nici nu vor să asculte pe cei care-i îndeamnă la adevăr; încearcă să flecărească, să scoată din gura lor cuvinte de hulă împotriva adevărului, lăudându-se că ei cunosc cele mai înalte gânduri despre existențe, cu toate că n-au nici un fel de învățătură, n-au cercetat, nu s-au ostenit, n-au descoperit consecințele cercetărilor lor. Ar trebui să-ți fie mai degrabă milă de stricăciunea sufletului lor decât să-i urăști! Iar dacă cineva este în stare să se facă sănătos, dacă cineva poate îndura îndrăznirea adevărului care arde și taie, ca focul și cuțitul, părerile false ale ereticilor, acela să aibă deschise urechile sufletului său! Și se va întâmpla asta, dacă nu respinge adevărul, grăbindu-se să se trândăvească sau dacă nu se silește din dorința de slavă, să vină cu noutăți. Și sunt trândavi toți aceia care, cu toate că pot scoate chiar din Scripturi dovezi proprii dumnezeieștilor Scripturi, aleg să facă ce le trece prin minte și cele care îi ajută să-și satisfacă plăcerile. Și sunt doritori de slavă aceia care falsifică de buna lor voie, prin alte redactări, învățăturile conforme cuvintelor insuflate de Dumnezeu, predate de fericii apostoli și dascăli, și introduc în tradiția dumnezeiască învățături omenești, ca să-și întocmească propria lor erezie. Față de oamenii aceia atât de mari, care au fost străluciți datorită gnozei bisericești, ce se mai poate spune despre un Marcion, de pildă, sau despre un Prodic și de alții asemenea lor, care n-au mers pe calea cea dreaptă? Că n-au depășit în înțelepciune pe bărbații cei de mai înainte, încât să descopere ceva în plus față de cele

spuse într-adevăr de aceia. Și bine le-ar fi fost, dacă ar fi putut învăța cele ce au fost predate mai înainte”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 102.6., 103.1.-103.7., în PSB, vol. 5, p. 541-542)

„Nu e nevoie de multe cuvinte ca să se vadă că adunările omenești ale ereticilor sunt posterioare Bisericii universale. Activitatea învățătoarească a Domnului din timpul viețuirii Lui pe pământ a început sub August și a ținut până la jumătatea domniei lui Tiberiu; activitatea apostolilor Lui, precum și activitatea lui Pavel, iau sfârșit pe timpul lui Neron. Cei care au născocit ereziile au trăit mai târziu, pe timpul împăratului Adrian, și au mers până pe vremea lui Antonin cel Bătrân, cum este Basilide, care spune că a avut ca dascăl pe Glaucia, interpret al lui Petru, așa cum se laudă basilidenii. De asemenea ereticii spun că Valentin a fost discipolul lui Teoda⁹¹. Marcion, care a trăit în același timp, se purta cu ei cum se poartă un om bătrân cu cei mai tineri. Simon (Fap. 8, 9-24) a ascultat puțină vreme predica lui Petru. Așa stând lucrurile, este clar că aceste erezii, care au venit cu inovații și falsificări, au apărut mai târziu și sunt mai noi decât Biserica noastră, care este cea mai veche și cea mai adevărată”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 106.3.-106.4., 107.1.-107.2., în PSB, vol. 5, p. 544)

„Unele erezii și-au luat numele de la numele întemeietorilor lor, de pildă erezia lui Valentin, erezia lui Marcion, erezia lui Basilide, deși se laudă că își au părerile lor de la apostolul Matia. Învățătura apostolilor, însă, a fost una, după cum una este și tradiția”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVII, 108.1., în PSB, vol. 5, p. 545)

„Ca să nu încurajăm prin tăcerea noastră nerușinarea ereticilor, în calitatea noastră de oameni vom da și noi, pe cât ne ajută puterile, răspuns la obiecțiunile lor”. (Origen, *Despre principii*, cartea a II-a, VI, 9, în PSB, vol. 8, p.165)

„Ar trebui, deci, să trecem sub tăcere impietatea lor îngrozitoare, însă iubirea față de frați și perversitatea adversarilor nu ne lasă liniștiți”. (Sf. Vasile cel Mare, *Despre Sfântul Duh*, cap. 17, în PSB, vol. 12, p. 57)

„Să vă țineți tari în credință, aruncați-vă privirile în jurul vostru pe pământ și convingeți-vă că e mică această partidă care e bolnavă. Tot restul Bisericii, care, de la o margine până la cealaltă a lumii, a primit Evanghelia, e în această învățătură sănătoasă și nesmintită, pe care o apărăm”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 251, IV, în PSB, vol. 12, p. 521)

„Constantin Biruitorul, Măritul și Augustul, către eretici. Cuvine-se să recunoașteți în temeiul acestei legiuri... voi toți care, în adunările voastre, ați dat glas unor crezuri sectare cu cât fir de minciună s-a împletit deșarta voastră credință și în ce leacuri amestecate cu otravă s-a îmbibat învățătura voastră – fapt care pe cei

⁹¹ Notă Pr. D. Fecioru: Teoda (Teuda), pretins discipol al lui Pavel. (n.s. 317, p. 544)

sănătoși îi făcea să alunece în neputințe, iar pe cei aflați pe calea vieții, să ajungă – datorită vouă – pradă morții celei de-a pururi!

O voi, ce sunteți potrivnici adevărului, vrăjmași ai vieții și sfetnici ai pierzării! Totul la voi este făcut să se împotrivească adevărului, dar și să se potrivească celor mai cumplite vicii, să se mărginească la sminteli și simulacre, prin care voi nu faceți decât să dați chip minciunii, pe cei nevinovați să-i asupriți iar pe credincioși să-i lipsiți de lumină! Voi nu faceți decât să vă pierdeți vremea cu un chip părelnic al dumnezeirii; voi pângăriți totul și crestați în conștiințele curate și nevinovate ale oamenilor răni aducătoare de moarte; pot spune aproape că voi răpiți oamenii văzul și lumina zilei! E oare nevoie să vă înșir toate vinile? Nici lipsa noastră de timp, nici mulțimea grijilor, nu ne îngăduie să zăbovim cât de cât – așa cum s-ar cere – asupra răutăților voastre. Iar nebunia voastră este nu numai mare, ci chiar atât de mare, atât de hâdă și de degradantă, că o singură zi nu mi-ar ajunge spre a o descrie. Și altminteri se cuvine mai curând să ne astupăm urechile și să ne întoarcem privirea de la asemenea lucruri, astfel ca înșirarea lor amănunțită să nu întineze cumva spontana și curată înflăcărare a credinței noastre!” (Eusebiu de Cezareea, *Viața lui Constantin cel Mare*, cartea III, 64.1-3, în PSB., vol. 14, p. 156)

„N-ar trebui nici măcar să li se răspundă la unele ca acestea, odată ce sunt atât de prostesti și de nebune. Dar ca să nu pară că erezia lor conține ceva întemeiat, se cuvine să li se răspundă și la acestea...”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, XXIII, în PSB, vol. 15, p. 183)

„E cuvenit și potrivit să-i respingem pe aceștia și cu dovezi de la oameni, pentru că ei își întemeiază reaua cugetare și prin gânduri omenești despre dumnezeire”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul al Treilea împotriva arienilor, LXVII, în PSB, vol. 15, p. 401)

„Dar noi nici așa să nu deznădăjduim de mântuirea lor, ci să facem tot ce stă în puterea noastră, să vorbim cu ei cu tot dragul și îndelungă răbdare, arătându-le și cât de nebunească le e credința lor și cât de mare le e vătămarea. Niciodată să nu pierdem nădejdea mântuirii lor. Poate că se vor încredința cu trecerea timpului, mai ales dacă noi ducem o astfel de viață, că nu le dăm nicicând prilej de a ne ataca credința. Da, mulți din aceștia când văd că unii din noi se numesc creștini doar cu cuvântul și cu numele, dar la fel cu ceilalți oameni, răpesc, se lăcomesc, pizmuiesc, uneltesc, urzesc viclenii, că fac și celelalte fapte urâte, o duc în petreceri și mâncăruri cu nemiluita, nici nu mai iau în seamă sfaturile noastre cu cuvântul; socotesc înșelăciune credința noastră și cred că toți creștinii sunt la fel cu ei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilii la Facere*, omil. VII, VII, în PSB, vol. 21, p. 96)

„Căci născocirea învățăturilor eretice nu ar avea loc dacă părerile potrivnice nu s-ar ridica împotriva celor adevărate. Și dacă suntem prea slabi ca să dăm putere dreptății, și cel rău învinge prin argumentele lui și a respins stăpânirea adevărului, să alergăm cât mai repede, după pilda dată de istorie, la învățătura mai bună și mai înaltă

a tainelor⁹²”. (Sf. Grigorie de Nyssa, *Despre viața lui Moise sau despre desăvârșirea prin virtute*, în PSB, vol. 29, p.41)

„Față de vărsăturile acelora, oare n-ar fi mai bună tăcerea? *Nu răspunde unui nebun după nebunia lui* (Prov. 26, 4). Dar să nu caute să-și sădească ideile fără reținere și în mod neînfrânat, ca într-un teren pustiu, în mulțime, făcându-și un perete apărător din frumusețea cuvintelor, socotind că e greu de răsturnat raționamentul produs de ei și susținut de silogisme ticăloase. Ci să pornim contra celor înarmați cu toate uneltele înșelăciunii și vicleniei, luptând, așa zicând, neînarmați și fără pavăză, dar ajutați de înțelesurile comune, având pe Hristos împreună luptător cu noi. Și astfel îi vom învinge, cântând în mod potrivit, ceea ce s-a cântat prin glasul lui David: *Nu în acest arc voi nădăjdui și nu sabia mea mă va mântui. Căci ne-ai mântuit pe noi de cei ce ne necăjesc și pe cei ce ne urăsc pe noi i-ai rușinat* (Ps. 43, 7-8)”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Despre Sfânta Treime*, cuv. II, în PSB, vol. 40, p. 54)

„... Socotesc că trebuie răspuns celor ce răstoarnă dogmele respectate de Biserică și strâmbă dreptatea celor scrise: *Treziți-vă, cei ce v-ați îmbătat de vinul lor* (Ioil 1, 5), ca să puteți, privind frumusețea strălucitoare a adevărului, să strigați către Fiul, împreună cu noi: *Cu adevărat Fiul lui Dumnezeu ești Tu* (Mt. 14, 33)⁹³”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 136)

„Este deci potrivit să spunem ereticilor lipsiți de învățătură: *Iată popor nebun și fără inimă; au ochi și nu văd* (Ier. 5, 21). Căci dumnezeul veacului acesta a orbit cu adevărat înțelegerea celor necredincioși (II Cor. 4, 4), ca să nu le strălucească din Evanghelie lumina slavei lui Hristos. Dar socotesc că acestora nu trebuie să ne ferim a le spune lucruri și mai grele. Ei nu știu ce citesc”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a doua, cap. I, în PSB, vol. 41, p. 140-141)

„Dar n-ați iubit, ... pe Cel ce S-a arătat vouă, din voia Tatălui, Mântuitor și Călăuzitor. Cum deci v-ați mai putea numi fii ai lui Dumnezeu, sau cum veți câștiga în vreun fel harul familiarității cu El, dacă nu-L iubiți pe Cel din El? ” (Sf. Chiril al

⁹² Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Prin Sfintele Taine al Bisericii dobândim nu numai puterea lui Hristos, care ne întărește împotriva păcatelor și pentru creșterea în virtute, ci și o cunoștință mai înaltă a lui Dumnezeu, prin credință, bazată pe experiența vieții lui Hristos primită în Taine. Sfântul Simeon Noul Teolog zice: *Căci dacă ni s-ar da cunoștința adevăratei înțelepciuni și știința lui Dumnezeu prin scrieri și învățături, ce trebuință ar mai fi de credință sau de dumnezeiescul botezul și de Sfintele Taine?* (*Traité théologiques et éthiques*, I, în *Sources Chrétiennes*, nr. 122, *Traité I éthique*, p. 123) (n.s. 11, p. 41).

⁹³ Tâlcuirea Pr. Stăniloae: Adevărul nu poate fi decât strălucitor, pentru că el dă sens deplin și fericit existenței. Adevărul este că Dumnezeu e un Tată care are un Fiu și-i iubește pe oameni așa de mult, încât Îl trimite să Se facă frate cu ei, ca să-i iubească și pe ei ca pe niște fii. În afară de aceasta, toate sunt fără sens, sau întuneric. (n.s. 230, p. 136)

Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a cincea, cap. 5, în PSB, vol. 41, p. 621)

„... Tatăl vrea pururea ceea ce știe că păstrează neschimbată slava Sa și păstrează dreptatea dogmelor despre El”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a noua, Introducere, în PSB, vol. 41, p. 851)

„Flecărind astfel, acela (ereticul – n.n.) strâmbă dreptatea dogmelor dumnezeiești după plăcerea lui și cu multă viclenie le schimbă după scopul lui. Dar noi, stăruiind în adevăr, nu vom cugeta astfel, ci vom rămâne fideli dogmelor adevărului, urmând înțelegerii Sfinților Părinți”. (Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, cartea a zecea, capitolul al doilea, în PSB, vol. 41, p. 926)

„Poveștile poetilor spun că a fost odată o hidră cu multe capete, pe care, dacă încerca s-o răpună cineva, n-o putea ucide, fiindcă ea renăștea crescând în așa măsură, încât printr-o minune nouă și nemaiauzită, ori de câte ori i se tăiau capetele, îi apăreau altele mai mari în loc, moartea fiindu-i astfel un fel de câștig. Aceasta s-a repetat de multe ori, până într-o zi când, cel dornic de a o ucide, obosit și necăjit că-și irosea puterile într-o muncă zadarnică, și-a înarmat vitejia războinică cu arta iscusinței. Astfel că, precum se spune, a adus foc și, cu sabia înroșită în jar, tăind capetele înmulțite și trupul fiarei ciudate, i-a ars măruntaiele o dată cu rădăcinile vieții și a pus până la urmă capăt monstruoasei renașteri. La fel și ereziile din biserici au asemănare cu acea hidră, pe care au născocit-o în închipuirea lor poezii. Căci și acestea șuieră cu limbi de fiară împotriva noastră, și acestea împroașcă cu venin de moarte, și acestea renasc, chiar dacă li se taie capetele. Dar fiindcă orice molimă poate să izbucnească din nou, grija lecuirii nu trebuie să înceteze, ci dimpotrivă, cu cât mai grea este boala, cu atât mai grabnică trebuie să fie lupta pentru vindecare. Puternic este Dumnezeuul nostru! Ceea ce a fost închipuire în mintea poporului despre moartea acelei hidre, trebuie să devină adevăr în lupta Bisericilor și sabia de foc a Sfântului Duh în așa fel să ardă toate măruntaiele, toată puterea primejdioasă în stingerea noii erezii, încât să i se nimicească mădularele lăuntrice și să nu mai poată renaște ceva nebunesc”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. I, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 770-771)

„Este mai bine ca ereticii să fie îndreptați prin curățenia discuției, decât să fie osândiți prin asprimea judecății. (...) Fiindcă mai ales de aceea a voit să vină pe pământ și să se întrupeze (Hristos – n.n.) ca om, pentru ca să nu fie loc pentru rătăcire”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea I, cap. VI, 3, în PSB, vol. 57, p. 776)

„Drept este să-L credem în tot ce știm despre El, fiindcă de la El avem tot ce știm și, dacă nu-L credem pe cel de la Care știm, ajungem să nu știm nimic, ca unii care nu credem pe Cel prin Care știm”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Despre Întruparea Domnului, cartea a IV-a, cap. II, 3, în PSB, vol. 57, p. 807)

„Întoarce-te, aşadar, la calea cea dreaptă, revino la simţămintele de mai înainte, revezi-ţi înţelepciunea, dacă ai avut-o vreodată, întoarce-te la tine însuţi, dacă ai avut totuşi în tine ceva la care să te întorci, recunoaşte tainele izbăvirii tale, prin care ai fost înnoit, prin care te-ai renăscut. N-ai mai puţină nevoie acum de ceea ce ai avut atunci, pentru ca să te renască acum prin pocăinţă cele ce te-au născut înainte prin izvorul lor. **Păstrează deplina rânduială simbolului**, păstrează adevărul desăvârşit al credinţei. Crede în Dumnezeu Tatăl, crede în Dumnezeu Fiul, în Unul Născător şi Unul Născut Domnul tuturor Iisus Hristos, Cel de o fiinţă cu Tatăl, născut în Dumnezeire, născut în trup, de o îndoită naştere, dar de o singură slavă, Cel Care, creator al tuturor fapturilor, Acelaşi a fost născut din Tatăl şi după aceea născut din fecioară”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VI-a, cap. XVIII, 1-2, în PSB, vol. 57, p. 849)

„... Nu ştiu ce-ţi este mai mare: neevlavia sau prostia”. (Sf. Ioan Casian, *Convorbiri duhovniceşti*, Despre Întruparea Domnului, cartea a VII-a, cap. XIV, 3, în PSB, vol. 57, p. 866)

„*Preamăritul împărat Constantin, Biruitorul, către episcopi şi popor.*

*Arie, luându-se după cei răi şi lipsiţi de credinţă, se cuvine să sufere şi pedeapsa acelora. Şi Porfiriu, duşman al credinţei dumnezeieşti, dând la iveală scrieri duşmănoase faţă de religie, a meritat să dobândească o vrednică pedeapsă, în aşa măsură încât cu timpul i-a fost spre ocară şi l-a acoperit de ruşine. Iar acum a hotărât ca Arie şi cei din secta lui să se numească porfirieni: pentru ca, imitând obiceiurile acelora, să aibă parte de numele lor. Cu privire la acestea însă, dacă se găseşte ceva din scrierile lui Arie, să fie aruncate în foc, pentru ca să piară nu numai doctrina lui coruptă, dar să nu poată rămâne nici un comentariu despre ea. Şi poruncesc chiar ca, dacă cineva este descoperit că a ascuns scrieri ale lui Arie şi nu le-a încredinţat repede focului fără să facă cunoscut, să fie pedepsit cu moartea. De îndată ce a fost găsit vinovat de aceasta, să suporte pedeapsa capitală. Dumnezeu să vă aibă în pază. Amin. (Socrate, I, 6)”. (Casiodor, *Istoria bisericească tripartită*, cartea a II-a, capitolul XV, în PSB, vol. 75, p. 98)*

„... adeseori am aflat pe Părinţii de Dumnezeu cuvântători fiind îngăduitori cu cuvintele, dar nicidecum cu înţelesurile, pentru că nu în litere, ci în înţelesuri şi lucruri stă taina mântuirii noastre. Primul lucru îl făceau îngrijindu-se de pace, al doilea, rezemând sufletul pe adevăr”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea Întâi, ep. 19, în PSB, vol. 81, p. 156)

„Cuvântul adevărat se foloseşte de înseşi argumentele lor spre respingerea lor în toate. Căci nu e atât de sărac adevărul încât să aibă nevoie de armele proprii

împotriva adversarilor⁹⁴”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 337)

„... se combat pe ei înșiși, chiar prin argumentele prin care luptă pentru ei”. (Sf. Maxim Mărturisitorul, *Epistole*, Partea a Doua, Disputa Sf. Maxim cu Pyrhus, 25, în PSB, vol. 81, p. 337)

„Noi avem a-i combate pe dușmanii adevărului, pe cei ce fac tot efortul lor pentru a răsturna slava Fiului lui Dumnezeu sau mai bine spus pe a lor proprie; căci slava Fiului lui Dumnezeu nu primește nici o schimbare; ea este mereu aceeași, limbile disprețuitoare nu pot s-o slăbească; dar ei se studiază atunci și se forțează să-i înstrăineze pe aceia care îl cinstesc pe El (la ceea ce zic ei) ei se acoperă de dispreț și-și pedepsesc sufletul la chinuri”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, omilia III, 2, p. 17)

„... pe cei neclintiți și statornici nimic din acele eresuri nu-i vatămă, ci îi arată încă și mai străluciți”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXVII, p. 283)

„Cel ce voiește a zgudui și a mișca din loc slava cea înțepenită și a o întoarce în chip cu totul potrivit nu trebuie de la început a spune cele potrivnice, fiindcă se va face de răs celor stăpâniți de alte păreri. Ceea ce multora pare uimitor nu chiar de la început este bine primit de ascultător, ci trebuie mai întâi a surpa bine credințele cele greșite prin altele, și numai după aceea a întoarce vorba la cele potrivnice”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia XXXVI, p. 387-388)

„Nu trebuie a ne revolta certându-ne cu dâșii pentru adevăr, ci chiar de s-ar înfuria ei de mii de ori, este totuși necesar ca noi să păzim măsurile evlaviei”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni*, p. 8)

„Precum sabia ascuțită pe amândouă muchiile, oriunde ar cădea, chiar și în rânduri multe și dese, le taie și le nimicește cu ușurință pentru că este ascuțită peste tot și nimic nu poate sta împotriva tăișului ei, tot așa și cuvintele Duhului. Prin aceste cuvinte deci și ucenicii lui Arie din Alexandria, și cei ai lui Pavel de Samosata, și cei ai lui Marcel al Galatiei, și ai lui Sabelie Libianul, și ai lui Marcion Ponticul, și ai lui Valentin, și ai lui Manes, și ai lui Apolinarie din Laodiceea, și ai lui Fotinos și Sofronie, și, într-un cuvânt, toate ereziile au fost răsturnate. Deci, văzând voi o astfel de privese și atâtea rânduri deeretici răniți cu o singură tăietură de sabie, ridicați-vă pentru a privi, ca nu cumva terminându-se defilarea să fiți lipsiți de bucuria acestei privese. Fiindcă dacă la hipodrom, unde sunt întrecerile de cai, nimic nu este atât de

⁹⁴ Notă Pr. Stăniloae: Adevărul se ascunde chiar în argumentele mincinoase ale adversarilor. El se ascunde pretutindeni. (n.s. 704, p. 337)

plăcut ca atunci când un cal, izbindu-se de alții, îi trânteste la pământ cu tot cu vizitii lor, iar el aleargă singur mai departe către punctul hotărât și, prin urmare, către sfârșitul luptei, în timp ce privitorii aplaudă și strigătele lor se ridică înspre cer; dacă, într-un cuvânt, întregul stadion (loc de luptă, dar și publicul considerat laolaltă) participă la această alergare a cailor, asemenea unei păsări ce sare de pe o creangă pe alta de bucurie, atunci cu atât mai mare va fi în cazul nostru bucuria, când toate ereziile și toate acele meșteșuguri drăcești vor fi răsturnate la pământ împreună cu vizitii (erezii) lor, cu ajutorul și cu harul lui Dumnezeu”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Omilia la Epistola către Filipeni*, omilia a VII-a, p. 106-107)

„Dacă este nevoie de a discuta cu elinul, nu de aici trebuie să începi discuția, ci de acolo, că sau Hristos este Dumnezeu, și Fiul lui Dumnezeu, sau demonii lor sunt dumnezei. Când tu dezlegi mai dinainte aceasta, toate celelalte vin de la sine. Însă mai dinainte de a stabili acest principiu, este în zadar de a discuta despre responsabilitate și recompense”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni*, omilia II, p. 30)

„Se lipește de tine un elin⁹⁵, și devine prietenul tău? Ei bine, nimic să nu discuți cu dânsul despre credința religioasă, până ce îl vei avea prieten apropiat, și apoi când vine vorba de credință, vorbește liniștit. Privește pe Pavel cât de liniștit vorbește atenienilor, când a fost dus înaintea areopagului; el nu le-a zis: *O! smintiților și nebunilor!*, ci: *Bărbați atenieni, întru toate vă văd pe voi ca cei mai cucernici* (Fap. 16, 22). Dar și când trebuie de a înfrunta, apoi nu se da în lături, ci cu cea mai mare putere atacă pe dușman, ca atunci când zicea lui Elima: *O! plinule de toată viclenia și de toată răutatea, fiul diavolului, vrăjmaș a toată dreptatea!* (Fapte 13, 10). După cum a înfrunta pe aceia ar fi fost dovadă de lipsă de minte, tot așa și a nu înfrunta pe acesta ar fi fost dovada unei mari slăbiciuni”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Explicarea Epistolei către Coloseni*, omilia XI, p. 133-134)

„Acele dispute sau certuri cu ereticii, nu iese din ele nici un folos, căci sfârșitul lor este nimic. Când cineva este bolnav și când orice s-ar face este cu neputință a-i schimba părerea, apoi de ce să te mai obosești în zadar, semănând sămânță pe piatră? Asemenea osteneală ar trebui să întrebuițezi către ai tăi, vorbindu-le de milostenie și de alte virtuți.

Dar atunci cum de zice în alt loc: *ca doar le va da Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului* (II Tim. 2, 25), pe când aici: *De omul eretic, după întâia și a doua mustrare, depărtează-te, știind că unul ca acesta s-a abătut și a căzut în păcat, fiind singur de sine osândit?* Apoi, acolo el spune de cei ce dau oarecare nădejde de îndreptare, și pentru cei ce se împotrivesc la împlinire; dar când îndărătnicia lor este învederată tuturor, de ce te mai muncești în zadar? De ce bați în zadar văzduhul? Ce vrea să zică: *fiind singur de sine osândit?* Adică *nu poate spune că nimeni nu i-a dat de veste, că nimeni nu l-a sfătuit*. Când deci și după sfătuire el rămâne același, devine de sine osândit”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau explicarea Epistolei către*

⁹⁵ În acea vreme, mulți elini erau păgâni – n.n.

Tit, omilia VI, în vol. *Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei...*, p. 184)

„Cel care nu se satură de a-L iubi pe Hristos nu se satură niciodată de a lupta împotriva celor ce-L urăsc pe El”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Către iudei*, cuv. VII, 1, în vol. *Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei*, p. 362)

„Căci nici nu este îngăduit creștinilor să stârpească rătăcirea cu sila și cu constrângerea, ci să lucreze la mântuirea oamenilor cu convingerea, cu cuvântul, cu bunătatea”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt la Fericitul Vavila, și împotriva lui Iulian, și către elini*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 305)

„Psalmul citit azi (Ps. 141 – n.n.) ne duce la luptă cu ereticii, nu ca să-i doborâm că stau în picioare, ci ca să-i ridicăm, că zac la pământ. Așa e lupta noastră! Nu face din vii morți, ci din morți, vii! E plină de bunătați, de multă blândețe! Nu prigonesc cu fapta, ci cu cuvântul! Nu pe eretic, ci erezia. Nu urăsc pe om, ci rătăcirea, și vreau să o nimicesc, nu lupt cu omul, că omul e lucrarea lui Dumnezeu, ci cu gândirea pe care a stricat-o diavolul, și vreau s-o îndrept. Așa și doctorul vindecă bolnavul. Nu se luptă cu trupul bolnavului, ci stârpește răutatea trupului. Și eu, dar, dacă mă lupt cu ereticii, nu mă lupt cu oamenii înșiși! Vreau să scot din ei rătăcirea, să curăț puroiul”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La Sfântul sfințitul Mucenic Foca și împotriva ereticilor, și la cuvintele din Psalmul 141: „Cu glasul meu către Domnul am strigat, cu glasul meu la Dumnezeu m-am rugat”*, II, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 516)

„Dacă este necurată nunta, apoi sunt necurate toate faptele care se nasc prin căsătorie și, prin urmare, sunteți necurate și voi, ca să nu spun că-i necurată însăși firea omenească. Mai poate fi fecioară, oare, aceea care nu-i curată? Ați născocit un al doilea, sau, mai bine spus, un al treilea chip de necurățenie, de pângărire. Voi, care fugiți de căsătorie ca de ceva blestemat, prin însăși fuga voastră ați ajuns mai blestemate decât orice pe lume, pentru că ați făcut fecioria să ajungă mai necurată decât desfrânarea. Alături de cine să vă pun? Alături de iudei? Dar ei nu vă primesc. Iudeii cinstesc nunta și admiră creația lui Dumnezeu. Alături de noi, ortodocșii? Dar voi înșivă nu voiți să ascultați cuvintele lui Hristos, grăite de Pavel: *Cinstită este nunta și patul neîntinat*. Nu-mi rămâne decât să vă pun alături de păgâni. Dar vă resping și ei, căci sunteți mai lipsiți de credință chiar decât păgânii. Platon spune că Cel care a făcut întreaga lume este bun; mai spune apoi că binele nu pizmuiește pe nimeni. Tu însă Îl numești pe Dumnezeu rău și creator de lucruri rele.

Nu te teme însă că n-am lângă cine să te pun! Am lângă cine. Alături de diavol și de draci, care mărturisesc aceleași învățături ca și tine. Dar, mai bine spus, locul tău nu-i nici alături de diavol și de dacă! Să nu socotești că ei gândesc despre Dumnezeu și despre creația Lui ce gândești tu, pentru că te-au convins să crezi astfel de nebunii. Dracii știu că Dumnezeu este bun. Ascultă-i cum strigă! Uneori spun: *Te știm cine ești! Sfântul lui Dumnezeu!* (Marcu 1, 24), iar alții: *Acești oameni sunt robi ai*

Dumnezeului celui Preaînalt, care vă vestesc vouă calea mântuirii (Fapte 16, 17). După aceste cuvinte mai puteţi vorbi despre feciorie? Vă mai puteţi lăuda cu fecioria? N-ar trebui, oare, să vă duceţi să vă plângeţi pe voi înşivă şi să jeliţi din pricina nebuniei prin care diavolul, legându-vă ca pe nişte prinşi de război, v-a târât în focul iadului?” (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre Feciorie*, 8, în vol. *Despre Feciorie, Apologia vieţii monahale, Despre creşterea copiilor...*, p. 14-15)

„Vă îndemn pe voi toţi să încercaţi pe cât puteţi să-i vindecaţi ca pe unii atinşi de boala nebuniei şi ca pe unii ce şi-au pierdut judecata, vorbindu-le cu blândeţe şi îngăduinţă. Căci învăţătura aceasta li s-a născut din pierderea minţii şi din rana sângerândă a cugetului lor. Rănile inflamate nu suportă să fie tratate cu mâna şi nici nu îndură o atingere brutală. De aceea, medicii înţelepţi şterg rănile de acest fel cu un burete foarte fin. Câtă vreme şi aceştia poartă în suflet o rană inflamată, la fel cum se toarnă peste rană apă curată şi binefăcătoare cu un burete fin, la fel şi noi, revărsându-ne asupra lor toate cuvintele noastre, să încercăm să ne îngrijim de rana acestora şi să-i curăţim cu totul de inflamarea orgoliului lor.

Frate iubit, chiar dacă te-ar jigni, dacă te-ar lovi cu piciorul, dacă te-ar scuipa şi orice altceva de ţi-ar face, tu nu înceta să le porţi de grijă. Cei care se îngrijesc de un om lovit de nebunie au de îndurat multe asemenea porniri. Dar, cu toate acestea, ei bine, nu trebuie să încetezi a-i îngriji; dimpotrivă, este motivul pentru care trebuie în şi mai mare măsură să-i compătimeşti şi să le deplângi soarta, fiindcă aceste porniri sunt semnele suferinţei lor.

Rostesc aceste cuvinte pentru cei mai tari dintre voi, pentru cei care nu pot fi influenţaţi şi pentru cei puternici, adică pentru toţi cei care nu pot fi păgubiţi de pe urma prezenţei lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoaşterea lui Dumnezeu*, cuvântarea II, p. 56-57)

„Țăranii harnici, când văd un copac sălbatic lipsit de roade, care le îngreunează munca şi dăunează plantelor cultivate din pricina rădăcinilor puternice şi a desimii umbrei, se grăbesc foarte tare să-l doboare. Deseori se întâmplă să se pornească vântul şi să se alăture lor la tăierea copacului: năpustindu-se asupra frunzişului copacului şi zguduindu-l cu multă putere, frânge copacul întreg şi îl culcă la pământ, scutindu-i în acest fel de multă trudă. Cum şi noi urmărim să doborâm un copac îndărătnic şi sălbatic, erezia anomeenilor, să îl rugăm pe Dumnezeu să ne trimită harul Duhului său, pentru ca un vânt, de orice fel ar fi acesta, să se năpustească şi să smulgă erezia din rădăcină, scutindu-ne astfel de multă trudă”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoaşterea lui Dumnezeu*, cuvântarea III, p. 61)

„Avem nevoie de flacăra Duhului pentru a reuşi nu numai să smulgem această rădăcină a răului, ci şi spre a o mistui în foc. Îl vom chema, aşadar, pe Dumnezeu hulit de ei şi lăudat de noi şi Îl vom ruga să ne călăuzească pe mai departe limba în cursa ei şi să ne deschidă cugetul către o înţelegere mai clară a celor rostite”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre necunoaşterea lui Dumnezeu*, cuvântarea III, p. 62)

„Dar oamenii care sunt într-atât de păcătoși, ce-și spun? *Acela este un eretic, spun ei, în el și are sălaș diavolul, grăiește nedreptate împotriva lui Dumnezeu, iar prin cuvintele lui ademenitoare și prin înșelăciunea lui deșartă a dus pe mulți în prăpastia pierzaniei. Pentru aceasta a fost izgonit de Sfinții Părinți dascălul lui, care a tăiat din trupul Bisericii, înțelegând prin aceasta fie pe Paulin⁹⁶, fie pe Apolinarie⁹⁷.*

Apostolul spune: *Să dea învățătură, certând cu blândețe pe cei ce stau împotriva, ca doar le va da lor Dumnezeu pocăință spre cunoașterea adevărului, și ei să scape din cursa diavolului, de care sunt prinși pentru a-i face voia* (II Tim. 2, 25-26). Întinde mreaja dragostei, nu ca să cadă cel neputincios, ci, dimpotrivă, ca să se vindece! Arată că din toată inima ta vrei să faci ca binele (pe care l-ai primit tu) să fie binele tuturor! Aruncă undița cea plăcută a dragostei, și astfel, cercetând cu ea cele ascunse, scoate din prăpastia pierzării pe cel pe care îl înecă gândurile sale. Păruta lui învățătură bună vine sau din prejudecată, sau din neștiință. Arată-i că învățătura lui e străină de învățătura încredințată de Hristos Sfinților Apostoli. Iar dacă omul care s-a abătut din calea cea dreaptă va voi să primească sfatul tău, el, după cuvântul proorocului, cu viață va viețui (Iezechiel 3, 21), iar tu îți vei izbăvi sufletul tău. Dar dacă nu vrea, ci stăruie în îndărătnicia lui, tu, ca să nu te acoperi de vină, mărturisește-ți numai credința ta, cu îndelungă răbdare și bunătate, ca să nu-ți ceară Judecătorul din mâna ta sufletul lui. Nu fi cu ură, nu-i întoarce spatele, nu-l prigoni! Dimpotrivă, arată-i dragoste curată și adevărată. Câștigă-i dragostea! De n-ai avea alt folos, acesta este marele folos, acesta-i marele câștig, că vă iubiți unul pe altul, că ați învățat să fiți ucenici ai lui Hristos. Căci spune Hristos: *Întru aceasta vor cunoaște toți că sunteți ucenicii Mei, de veți avea dragoste unii față de alții* (In. 13, 35)”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre anatema*, în vol. *Omiliile la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 373-374)

„Cuvintele noastre ortodoxe sunt ca armele care apără pe ai noștri și îi lovesc peeretici. Aceste cuvinte nu îi lovesc pentru a-i doborî, ci pentru a-i ridica după ce au căzut. Acesta este scopul luptei noastre: să îi ajutăm și pe vrăjmașii noștri să se mântuiască”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 353)

„Ține-l, înconjoară-l și nu-l lăsa să sară, nici să alerge în labirintul silogismelor. Ține-l și sugrumă-l, nu cu mâna, ci cu cuvântul. Nu-i da timp și ieșiri. Ei ne pricinuiesc tulburări, pentru că le urmăm cuvântului lor și nu-i aducem sub legile dumnezeieștilor Scripturi. Deci pune împrejurul lui zid, din toate părțile, mărturiile cele din Scripturi și nu va mai putea să deschidă gura”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt că de folos este să fie neluminate proorociile cele pentru Hristos, pentru neamuri și căderea iudeilor*, în vol. *Din ospățul stăpânului*, p. 54)

„Iubitorul de oameni Dumnezeu, Care voiește să se mântuiască toți oamenii și să vină la cunoștința adevărului, Cel Ce este aproape tuturor celor ce-L cheamă pe El întru adevăr, n-a trecut cu auzul, nici n-a lepădat rugăciunile sfinților, ci a plecat

⁹⁶ În text: Paulian.

⁹⁷ PG 48, 949, nota a.

cerurile și S-a pogorât și toate le-a tocmnit spre mântuirea neamului nostru și pe toate le-a arătat, făcând și învățând, apoi vrând să arate că toți câți vor să fie mai mari bisericilor, așa trebuie să-i alunge pe eretici. A făcut bici de ștreang și a intrat și i-a scos pe toți din biserică și i-a alungat, zicând: *Casa Mea casă de rugăciune se va chema și voi ați făcut din ea peșteră de tâlhari!* Ascultați, mai marii bisericilor, că pentru voi a arătat pildă bună ca să urmați după El și să vă păziți de lupi din toate părțile și să-i alungați și să păziți turma din toate părțile nevătămată. Și dacă i-a scos pe toți afară, adică pe cei ce cugetau împotriva, apoi a spus și pustiirea lor și stingerea ce le va veni din neam în neam celor ce cugetă cele împotriva, zicând: *Iată! Se lasă casa voastră pustie!* Vezi câte s-au făcut, că vrăjmașii și viclenii Bisericii, adică ereticii din toate neamurile, se dau pieirii, după cuvântul Domnului, Ce a zis: *Că tot ce nu a sădit Tatăl Meu, va smulge*, precum a și făcut, că El a făcut aceasta întâi și a arătat-o, iar după Înălțarea Lui la Ceruri, s-au luptat cu ei fericii Apostoli. Și după aceștia, dumnezeieștile lor cuvinte și dascălii Bisericii și sinoadele cele după vremi care s-au ținut, pe aceștia dezrădăcinându-i, adică pe cei ce nu s-au pocăit, i-au dat spre pierzare după cum este scris: *Că vei pierde pe toți cei ce grăiesc minciună!*” (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 177-178)

Condamnarea ereziilor

„Negreșit, trebuie să anatemizăm învățăturile eretice, cele potrivnice învățăturilor primite de noi, să condamnăm învățăturile lipsite de credință, dar să cruțăm cu toată grija pe oameni și să ne rugăm pentru mântuirea lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Despre anatema*, în vol. *Omili la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență...*, p. 377)

Slăbiciunea ereziilor întemeiată pe minciună le face să dispară

„Dumnezeu îngăduie în multe împrejurări să se ducă război credinței Lui adevărate și apostolice; dar lasă totodată ca ereziile și elinismul să se bucure de liniște și tihnă.

- Pentru ce?

- Ca să afli și slăbiciunea dușmanilor acelora, că se distrug de la sine, fără să le facă cineva vreun rău, dar ca să cunoști și tăria credinței prigonite, ca să vezi că se răspândește chiar prin cei care o împiedică”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Cuvânt de laudă la cel întru Sfinți, Părintele nostru Eustație, arhiepiscopul Antiohiei celei Mari*, III, în vol. *Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți*, p. 391)

„Oare nu s-au prăpădit toți după fărădelegea lor? Că unde sunt cei ce se luptau atunci cu Biserica, împărați și puternici și înțelepți? Sau nu s-au risipit și au pierit ca și cum nu ar fi fost? Unde este înfierbântarea și semeția evreilor? Unde este Simon ereticul, fermecătorul cel mare, ucenicul diavolului și înaintemergătorul lui Antihrist? Unde este cel rău născut de el, Mundan și necurăția lui, scornitorul hulii, mai marele

răutăților, cu cele două preacurve și altele ale lor câte se grăiesc urâte și scârbite și necurate fapte, care nu se cade să se arate? Pentru care zicea și Apostolul Petru că cele ascunse ce se fac de dânșii rușine este a le și grăi la altare. Unde este Marcion, unde Valie? Unde Manent? Unde este Vasilid? Unde este Neron? Unde este Iulian, unde Arie, unde e Nestorie, unde sunt toți cei ce se luptau cu Biserica, cum le zice și David: *Înconjuratu-m-au câini mulți!* Oare n-au pierit toți și s-au risipit pentru hula lor și au fost izgoniți ca niște lupi? Pentru că și-au aflat luptători și împotriviți viteji pe războinicii păstori, pe mai-marii Bisericilor care au fost în vremile acelea, pe fericiții bărbați”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur*, p. 178)

„Adesea, Dumnezeu îngăduie să fie prigonită adevărata credință, pe când ereziile, înșelăciunile și idolatria să aibă parte de liniște. Din ce motiv? Ca să vezi slăbiciunea ereziilor, care cu toate că sunt lăsate libere, mai devreme sau mai târziu dispar, și pe de altă parte, să se vădească faptul că deși prigonită, credința adevărată sporește și se întărește”. (Sf. Ioan Gură de Aur, în vol. *Problemele vieții*, p. 358)

Aderarea la secte a celor slabi în credință

„Ereziile sunt în cinste numai la cei cu credință slabă.

În lupta atleților și a gladiatorilor nu învinge cineva întotdeauna fiindcă e puternic, sau fiindcă e de neînvins, ci fiindcă este slab adversarul; se înțelege că același învingător poate fi învins dacă întâlnește în luptă un adversar mai puternic decât el.

Nu altfel se întâmplă și cu ereziile; ele își iau tăria de la slăbiciunea câtorva, dar se dovedesc fără vigoare când întâmpină o credință puternică.

Cei slabi la minte sunt de obicei câștigați de anumite persoane pentru erezii și ajung la prăbușire.

De ce a trecut de partea lor femeia aceasta, sau bărbatul acela, care erau atât de credincioși, atât de înțelepți și atât de folositori bisericii?

Cel ce întreabă astfel nu va putea oare să-și răspundă sieși că aceia pe care ereziile i-au putut câștiga nu trebuie socotiți nici credincioși, nici înțelepți, nici folositori bisericii? Și e de mirare – pe cât judec eu – că acela care odată a trecut cu bine printr-o încercare poate greși mai târziu? Saul, la început cel mai bun între semenii săi, după aceea e răpus de invidie; David, bărbatul cel bun după inima Domnului (Fap. 13, 22), după aceea se face vinovat de omor și de desfrânare (II Împ. 12.); Solomon, cel dăruit de Domnul cu tot harul și cu toată înțelepciunea, a fost târât în idolatrie de către femeile sale (III Împ. 11, 29 sq.). Numai Fiului lui Dumnezeu i-a fost dat să rămână fără greșală (cf. Evr. 4, 15; I Pt. 2, 22). Ce e, așadar, de mirare că un episcop, un diacon, o văduvă, o fecioară, un învățător, sau chiar un martir a alunecat de la linia cea dreaptă? Aceasta ar fi un motiv să se creadă că ereziile conțin adevărul? Trebuie să judecăm credința după om, sau omul după credința lui? Nimeni nu este înțelept dacă nu e credincios, nimeni nu e mare dacă nu este creștin și nimeni nu e creștin, dacă n-a rămas așa până la sfârșit (Mt. 10, 22)”. (Tertulian, *Despre prescripția contra ereticilor*, II, 6-8, III, 1-3, în PSB, vol. 3, p. 139)

„Să nu creadă cineva că poate îndepărta pe cei buni de Biserică: vântul nu smulge grâu și nici furtuna nu răstoarnă un copac cu rădăcini adânc înfipte în pământ; numai paiele sunt mișcate dintr-o parte în alta, numai arborii slabi sunt doborâți de vânt. Pe aceștia, cu suflete slabe îi critică și-i demască Apostolul Ioan zicând: *Dintre noi au ieșit, dar n-au fost cu noi, căci dacă ar fi fost cu noi, ar fi rămas cu noi* (I In. 2, 19).

Atunci se produc de obicei ereziile, când mintea se strică și-și pierde liniștea, când perfidia și discordia sparg unitatea credinței. Domnul, însă, permite să se producă acestea, îngăduie ca fiecare să-și aibă libertatea conștiinței sale, pentru ca, atunci când inimile și mințile noastre sunt puse la încercare, să se vadă bine cei a căror credință rămâne întreagă și neclintită. Duhul Sfânt ne sfătuiește prin Apostol și zice: *Trebuie să existe și erezii, pentru ca să se vadă cei ce rezistă încercărilor* (I Cor. 11, 19). Așa sunt puși la încercare cei credincioși, așa se dau pe față cei vicleni, așa se despart înainte de ziua judecății chiar aici pe pământ sufletele celor dreپți de ale celor nedreپți, cum se separă grâul de paie”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, IX-X, în PSB, vol. 3, p. 441)

„Nu-i totuna să rămâi în dreapta credință când nu-i nimeni care să te împiedice și să te înșele, și să rămâi neclintit și neclătinat când se sparg în tine mii și mii de valuri. După cum copacii care-s bine înrădăcinați ajung și mai puternici când sunt loviți din toate părțile de vânturi, tot așa și cu sufletele înfipte bine în temelia dreptei credințe: oricâte rătăcirii le-ar lovi, nu se clatină, ci ajung și mai puternice.

— Dar ce spui de sufletele slabe, care se clatină și se împiedică ușor?

— Nici ele nu suferă aceasta din pricina atacurilor ereziilor, ci din pricina propriei lor slăbiciuni. Nu vorbesc de slăbiciunea firii, ci de slăbiciunea voinței! Că ea merită să fie certată, ea stă sub osândă și pedeapsă și pe ea suntem în stare să o înduplecăm. Aceasta este și pricina pentru care suntem lăudați când îndreptăm slăbiciunea voinței noastre, fiind pedepsiți când n-o îndreptăm”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *La cuvântul apostolic ce spune: <<Trebuie să fie și erezii între voi, ca să se vădească între voi cei încercați>>*, 1, în vol. *Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie...*, p. 236-237)

Aderarea la secte – urmările

„Și după cum în mare sunt și alte insule, stâncoase, fără de apă, neroditoare, sălbatic și nelocuite, spre vătămarea corăbierilor și a celor prinși de furtună, de care se sfărâmă corăbiile și pier cei care coboară în ele, tot așa sunt în lume învățături rătăcite, adică erezii, care pierd pe cei ce se apropie de ele. Învățăturile acelea nu sunt conduse de Cuvântul adevărului. Și precum pirații, după ce au umplut corăbiile cu călători, sfărâmă corăbiile în locurile de care am vorbit, ca să le nimicească, tot așa se întâmplă și cu cei rătăciți de la adevăr; pier din pricina rătăcirii”. (Teofil al Antiohiei, *Trei cărți către Autolic*, cartea a doua, XIV, în PSB, vol. 2, p. 406)

„Tot pe aceștia îi muștră din nou Domnul și-i înfierează zicând: *M-au părăsit pe Mine, care sunt apa vieții, și-au săpat lacuri seci, care nu pot avea apă* (Ier. 2, 13). Deși nu poate fi decât un singur botez, ei se cred demni să boteze, promit binefacerea apei vii și mântuitoare, după ce au părăsit izvorul vieții. În felul acesta oamenii nu se spală, ci mai rău se murdăresc, nu se curățesc de păcate, ci dimpotrivă și le înmulțesc. O asemenea naștere n-aduce fii lui Dumnezeu, ci diavolului. Născuți din minciună, nu primesc făgăduiala adevărului. Rod al perfidiei, pierd grația credinței. Nu pot veni la răsplata păcii cei ce au rupt pacea Domnului din nebunia dezbinării”. (Sf. Ciprian, *Despre unitatea Bisericii ecumenice*, XI, în PSB, vol. 3, p. 442)

Adeptii ereziarhilor

„Căci deși dascălii noștri au fost fericiții apostoli și ei au slujit Evanghelia Mântuitorului, totuși nu de la ei ne-am numit și suntem creștini, ci de la Hristos. Iar cei ce-și au de la alții începutul credinței pe care o țin, pe drept cuvânt au și numele de la ei, stând sub ascultarea lor. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, II, în PSB, vol. 15, p. 158)

„Noi toți fiind și numindu-ne creștini de la Hristos, odinioară a fost scos dintre noi Marcion, care a născocit o erezie. Și cei ce au rămas cu cei ce l-au scos pe acela, au rămas creștini. Iar cei ce au rămas cu Marcion nu s-au mai numit creștini, ci marcioniți. Așa și Valentin și Vasilide și Maniheu și Simon Magul au dat celor ce i-au urmat numele lor. Și unii se numesc valentinieni, alții vasilinieni, alții manihei, alții simonieni, și alții frigieni, de la Frigia, și novațieni de la Novat”. (Sf. Atanasie cel Mare, *Trei cuvinte împotriva arienilor*, Cuvântul Întâi împotriva arienilor, II-III, în PSB, vol. 15, p. 158)

Revenirea de la erezie la dreapta credință

„... cel care se întoarce de la această rătăcire, care ascultă Scripturile și-și rânduiește viața lui după adevăr, acela ajunge oarecum din om Dumnezeu”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 95.1.-95.2., în PSB, vol. 5, p. 536-537)

„Dacă cineva a călcat porunca dată de Cuvânt și, prin aceasta, porunca lui Dumnezeu și a ajuns slab, încât a căzut din pricina unei păreri, care i-a venit pe neașteptate, acela trebuie să se străduiască să aibă la îndemână ideile cele sănătoase și raționale; iar dacă a fost biruit de un obicei, care îl stăpânea de mai înainte, și a ajuns înmulțit, după cum spune Scriptura (Ieș. 1, 7), trebuie să o termine pentru totdeauna cu obiceiul acela și să-și exercite sufletul, ca să se împotrivească acelui obicei; iar dacă i se pare cuiva că a fost atras de unele învățături potrivnice învățăturilor lui, trebuie să le îndepărteze din sufletul lui, trebuie să se ducă la *făcătorii de pace* (Mt. 5, 9) ai învățăturilor; aceștia, cu dumnezeieștile Scripturi, vor potoli sufletele celor fără experiență, care se tem și de umbra lor, le vor lămuri adevărul, punând în lumină

armonia dintre cele două Testamente. Dar, după cum se pare, așa suntem noi oamenii; ne repezim mai degrabă la cele ce par, deși au în ele contradicții, decât la cele adevărate. Că adevărul este grav și auster”. (Clement Alexandrinul, *Stromatele*, stromata a VII-a, cap. XVI, 100.4.-100.6., în PSB, vol. 5, p. 539-540)

„Cei care n-au declarat înainte pentru o altă mărturisire de credință, dar care doresc acum să treacă la comuniunea cu cei drept-credincioși, precum și cei care abia acum doresc să fie instruiți în învățătura cea adevărată, trebuie să fie lămurii în credința care fusese redactată de Sfinții Părinți în sinodul convocat odinioară la Niceea”. (Sf. Vasile cel Mare, *Epistole*, epist. 125, în PSB, vol. 12, p. 304)

„Martirii au iertat pe cei ce nu au mărturisit credința, încât s-a făcut multă bucurie mamei fecioare (Bisericii) fiindcă pe cei ce i-a lepădat ca morți i-a reprimat ca vii.

Căci prin mijlocirea martirilor și-au revenit cei mai mulți din cei care se lepădaseră de credință, au fost născuți din nou și cu timpul s-au întremat ... căci Dumnezeu nu vrea moartea păcătosului, ci pocăința lui (Iez., 12, 23; 33, 11)”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a cincea, I, 45-46, în PSB, vol. 13, p. 188)

„Scriind aceluiași Fabiu, episcopul Antiohiei, care înclina întrucâtva și el însuși spre schismă, Dionisie al Alexandriei atinge, în *Epistolele* pe care i le-a adresat, mai multe probleme, între care și pe cea despre pocăință, arătând și luptele precedente ale celor care au dat atunci în Alexandria o bună mărturie. Îndeosebi, el ne istorisește, între alte fapte, și una cu totul minunată, care nu poate lipsi din cartea noastră și care este următoarea:

Îți dau numai acest singur exemplu care a ajuns până la noi. Trăia la noi un bărbat oarecare, cu numele Serapion, un moșneag credincios, care dusesese mulți ani o viață fără cusur, dar care a căzut în ispită în cursul persecuției recente. Pentru aceasta s-a rugat și a plâns adeseori, dar nimeni nu i-a dat nici o atenție, întrucât el adusesese jertfă zeilor păgâni. Căzând în boală, Serapion a petrecut trei zile fără să poată grăi ceva ori să-și revină.

Abia în cea de-a patra zi a început să se simtă mai bine, de aceea a chemat la sine pe fiul surorii sale și l-a întrebat: «Până când mă ții tot aici, nepoate? Te rog grăbiți-vă și dezlegați-mă cât mai repede. Cheamă pe careva dintre preoți». Și spunând vorbele acestea din nou i-a stat graiul.

Copilul a alergat repede după preot: era noapte și preotul era bolnav, încât n-a putut veni. Întrucât însă rânduise să se dea muribundului dezlegarea dacă va fi cerut-o înainte, pentru ca astfel să moară în nădejde, preotul a încredințat copilului o bucată din Sfânta Împărtășanie, cu îndrumarea să i-o înmoaie în apă și să i-o vâre în gură bătrânului. Copilul a sosit acasă aducând cu sine Cuminecătura. Încă înainte de a intra în casă Serapion s-a trezit din nou și a zis: «Ai venit numai tu, fiule; se vede că preotul n-a putut veni. Fă repede ceea ce ți-a spus să faci și pregătește-mă de drum». Copilul a înmuiat în apă Euharistia și apoi o puse în gura moșneagului. Acesta abia a reușit s-o înghită și și-a dat sufletul.

Oare nu reiese de aici cu claritate că Dumnezeu l-a ținut în viață până ce-și primește dezlegarea, iar după ștergerea păcatelor, pentru multele lui fapte bune poate fi din nou recunoscut (ca și creștin – n. pr. prof. Teodor Bodogae)?”. (Eusebiu de Cezareea, *Istoria bisericească*, cartea a șasea, XLIV, 1-6, în PSB, vol. 13, p. 268-269)

„Cel ce se izbăvește de patimi grabnic se va izbăvi și de rătăcire și se va învrednici de adevăr.

Să nu crezi că-ți este de ajuns la aceasta numai să nu fii lacom sau să nu curvești, ci trebuie a împreună-lucra toate cu cel ce caută adevărul. Pentru aceea și zice Petru: *Cu adevărat cunosc că Dumnezeu nu este alegător de față, ci în tot neamul, acela ce se teme de el și lucrează dreptate, primit este la dânsul* (Fap. 10, 34-35), adică îl cheamă și-l trage spre adevăr. Nu vezi pe Pavel, că era mai grozav decât toți în a război și a alunga pe creștini? Însă cu toate acestea, fiindcă avea o viață neprihănită și nu făcea aceasta din vreo patimă omenească, apoi a și primit creștinismul, ba încă pe toți i-a întrecut. Dar dacă ar zice cineva: *Apoi cum cutare elin, deși este bun, cinstit și iubitor de oameni, totuși stă în rătăcire?* - noi am putea răspunde că el are vreo altă patimă, ca de pildă slava deșartă, trândăvia sufletului, sau că nu se îngrijește de mântuirea sa, ci se învârte de azi pe mâine fără țință și cum s-ar întâmpla. Pentru aceea și zice Pavel că cel ce face dreptate este fără ponos. Tot aceasta o spune Pavel când zice: *După dreptatea cea din lege făcându-mă fără prihană* (Filip. 3, 6) și *Mulțumesc lui Dumnezeu, căruia slujesc de la strămoși, întru curată cunoștința cugetului* (2 Tim. 1, 3). *Dar, zici tu, cum de cei necurați s-au învrednicit de propovăduire?* Fiindcă au voit și au dorit. Pe unii, chiar rătăciți, propovăduirea chiar îi atrăgea și se curățau de patimi, iar pe cei ce se apropiau de la sine nu-i lepăda, iar cei mai mulți primiseră bună-cinstirea de la strămoșii lor”. (Sf. Ioan Gură de Aur, *Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corinteni*, omilia VIII, p. 82-83)

Bibliografie

- La selecția tematică a citatelor Părinților și scriitorilor bisericești, s-au folosit următoarele ediții ale colecției *Părinți și scriitori bisericești*, apărută la Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române din București, cu binecuvântarea Prea Fericitului Iustin și a Prea Fericitului Teoctist:
Vol. I – *Scrierile Părinților Apostolici*, traducere, note și indici de Preot Dr. Dumitru Fecioru, anul apariției 1995.
Vol. II – *Apologeți de limbă greacă*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, Pr. Prof. Dr. Olimp Căciulă, Pr. Prof. Dr. Dumitru Fecioru, 1997.
Vol. III – *Apologeți de limbă latină*, traducere de Prof. Nicolae Chițescu, Eliodor Constantinescu, Paul Papadopol și Prof. David Popescu, introducere, note și indici de prof. Nicolae Chițescu, 1981.
Vol. IV – *Clement Alexandrinul. Scrieri (Partea Întâia)*, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982.
Vol. V – *Clement Alexandrinul, Scrieri (Partea a Doua). Stromatele*, traducere, cuvânt înainte, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1982.
Vol. VI – *Origen, Scrieri alese (Partea Întâia). Din lucrările exegetice la Vechiul Testament*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, 1981.
Vol. VII – *Origen, Scrieri alese (Partea a Doua). Exegeze la Noul Testament. Despre rugăciune. Filocalia*, traducere de Pr. Prof. T. Bodogae, Pr. Prof. Nicolae Neaga și Zorica Lațcu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, anul apariției 1981.
Vol. VIII – *Origen, Scrieri alese (Partea a Treia). Peri Arhon (Despre principii)*, studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. Teodor Bodogae, *Convorbiri cu Heraclide*, studiu introductiv, traducere, note de Pr. Prof. T. Bodogae, *Exortăție la martiriu*, traducere: Pr. Prof. C. Galeriu, studiu introductiv și note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1982.
Vol. IX – *Origen, Scrieri alese (Partea a Patra). Contra lui Celsus*, studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. T. Bodogae, 1984.
Vol. X – *Sfântul Grigorie Taumaturgul și Metodiu de Olimp, Scrieri*, studiu introductiv, traducere, note și indici de Preot Prof. Const. Cornițescu, 1984.
Vol. XI – *Actele Martirice*, studiu introductiv, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1997.
Vol. XII – *Sfântul Vasile cel Mare, Scrieri. Despre Sfântul Duh. Corespondență (Epistole)*, traducere, introducere, note și indici de Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu și Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, 1988.
Vol. XIII – *Eusebiu de Cezareea, Scrieri (Partea Întâia). Istoria bisericească. Martirii din Palestina*, traducere, studiu, note și comentarii de Pr. Prof. T. Bodogae, 1987.

- Vol. XIV – Eusebiu de Cezareea, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Viața lui Constantin cel Mare*, studiu introductiv de Prof. Dr. Emilian Popescu, traducere și note de Radu Alexandrescu, 1991.
- Vol. XV – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea I)*. *Cuvânt împotriva elinilor. Cuvânt despre Întruparea Cuvântului. Trei cuvinte împotriva arienilor*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1987.
- Vol. XVI – Sfântul Atanasie cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Epistole. Viața Cuviosului Părintelui nostru Antonie*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1988.
- Vol. XVII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea Întâia)*. *Omilii la Hexaemeron. Omilii la Psalmi. Omilii și Cuvântări*, traducere, introducere, note și indici de Pr. D. Fecioru, 1986.
- Vol. XVIII – Sfântul Vasile cel Mare, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Asceticele*, traducere, introducere, indici și note de Prof. Iorgu D. Ivan, 1989.
- Vol. XXI – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea întâi)*. *Omilii la Facere (I)*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1987.
- Vol. XXII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Omilii la Facere (II)*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1989.
- Vol. XXIII – Sfântul Ioan Gură de Aur, *Scrieri (Partea a Treia)*. *Omilii la Matei*, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, 1994.
- Vol. XXIX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea Întâia)*, traducere de Preot Prof. D. Stăniloae și Preot Ioan Buga, note: Pr. Prof. D. Stăniloae, indice: Preot Ioan Buga, 1982.
- Vol. XXX – Sfântul Grigorie de Nyssa, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Scrieri exegetice, dogmatico-polemice și morale*, traducere și note de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae, anul apariției 1998.
- Vol. XXXIV – Sfântul Macarie Egipteanul, *Omilii duhovnicești*, traducere Pr. Prof. Dr. Constantin Cornițescu, introducere, indici și note de Prof. Dr. N. Chițescu, anul apariției 1992.
- Vol. XXXVIII – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea Întâia)*. *Închinarea și slujirea în Duh și Adevăr*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1991.
- Vol. XXXIX – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Doua)*. *Glafire*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1992.
- Vol. XL – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Treia)*. *Despre Sfânta Treime*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, 1994.
- Vol. XLI – Sfântul Chiril al Alexandriei, *Scrieri (Partea a Patra)*. *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, traducere, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 2000.
- Vol. XLIV – Teodoret Episcopul Cirului, *Scrieri. Istoria Bisericească*, traducere de Pr. Prof. Vasile Sibiescu, 1995.
- Vol. LII – Sf. Ambrozie al Milanului, *Scrieri. Partea întâi. Tâlcuiri la Sfânta Scriptură*, Traducerea opurilor a fost realizată de Pr. Prof. Teodor Bodogae, Pr.

- Prof. Nicolae Neaga și Prof. Maria Hetco, după textul latin publicat în colecția *Corpus scriptorum ecclesiasticorum latinorum*, Viena 1897-1902, 2007.
- Vol. LIII – Sfântul Ambrozie, *Scrieri (partea a Doua). Despre Sfintele Taine*, traducere, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ene Braniște, *Scrisori*, traducere și note de Prof. David Popescu, *Imnuri*, traducere și introducere de Lector Dr. Dan Negrescu, 1994.
- Vol. LVII – Sfântul Ioan Casian, *Scrieri alese. Așezămintele mănăstirești și Convorbiri duhovnicești*, traducere de prof. Vasile Cojocaru și prof. David Popescu, prefața, studiu introductiv și note de profesor Nicolae Chițescu, 1990.
- Vol. LXIV – Fericitul Augustin, *Confessiones – Mărturisiri* –, traducere și indici de Prof. Dr. Docent Nicolae Barbu, introducere și note de Preot Prof. Dr. Ioan Rămureanu, 1985.
- Vol. LXXI – Boethius și Salvianus, *Scrieri. Articole teologice și mângâierile filozofiei. Despre Guvernarea lui Dumnezeu*, traducere, note și comentarii de prof. David Popescu, 1992.
- Vol. LXXV – Casiodor, *Scrieri. Istoria Bisericească tripartită*, traducere de Liana și Anca Manolache, introducere și note de Pr. Prof. Dr. Ștefan Alexe, 1998.
- Vol. LXXX – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua. Tâlcuiri ale unor locuri cu multe și adânci înțelesuri din Sfînții Dionisie Areopagitul și Grigorie Teologul*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1983.
- Vol. LXXXI – Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Scrieri (Partea a Doua). Scrieri și epistole hristologice și duhovnicești*, traducere din grecește, introducere și note de Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, 1990.

● Din opera Sfântului Ioan Gură de Aur tradusă în limba română, am folosit următoarele lucrări:

1. „Omilii la Facere” (I), traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 21, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, 436 pp.
2. „Omilii la Facere” (II), traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 22, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1989, 341 pp.
3. „Cele dintâi omilii la Facere”, Traducere din limba greacă veche și note de Adrian Tănăsescu-Vlas, Editura Biserica Ortodoxă, București, 2004, 141 pp.
4. „Omilii la Matei”, traducere, introducere, indici și note de Pr. D. Fecioru, în col. „Părinți și Scriitori Bisericești” (PSB), vol. 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, 1006 pp.
5. „Comentar la Evanghelia de la Ioan”, Traducere din limba franceză de Diacon Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Satu Mare, 1997, 474 pp.
6. „Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel”, Traducere de P.S. Teodosie Atanasiu, revizuită și îngrijită de Cezar Păvălașcu și Cristina Untea, Editura Christiana, București, 2005, 559 pp.
7. „Comentariile sau Tâlcuirea Epistolei întâi către Corintheni”, Traducere din limba elină, după ediția Oxonia, 1847 de Arhim. Theodosie Athanasiu, Egumenul

Mănăstirii Precista Mare din Roman, ediție revizuită de Constantin Făgețean, Editura Sophia, București, 2005, 479 pp.

8. „Comentariile sau tâlcuirea Epistolei a doua către Corintheni”, traducere din limba elină, după ediția Oxonia, 1847, de Arhim. Theodosie Athanasiu, București, 1908, Ediție revizuită de Constantin Făgețean, Editura Sofia, București, 2007, 268 pp.

9. „Comentariile sau Explicarea Epistolei către Galateni”, Traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Arhim. Theodosie Athanasiu, Tipografia Editoare „Dacia”, Iași, 1901, 128 pp.

10. „Comentariile sau Explicarea Epistolei către Efeseni”, Traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1852, de Arhim. Theodosie Athanasiu, Tipografia „Dacia”, Iași, 1902, 253 pp.

11. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Filipeni a Sfântului Apostol Pavel”, Edit. Icos, 1998, 285 pp.

12. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Coloseni, I și II Tesaloniceni a Sfântului Apostol Pavel”, traducere din limba elină, ediția de Oxonia, 1855, de Arhim. Theodosie Athanasiu, București, 1905, 343 pp.

13. „Tâlcuiri la Epistola întâi către Timotei a Sfântului Apostol Pavel”, Editura Nemira, București, 2005, 201 pp.

14. „Comentariile sau explicarea Epistolei a doua către Timotei. Comentariile sau explicarea Epistolei către Tit. Comentariile sau explicarea Epistolei către Filimon”, Editura Nemira, 2005, 226 pp.

15. „Comentariile sau explicarea Epistolei către Evrei”, Traducere din limba elenă, ediția de Oxonia, 1862, de Theodosie Athanasiu, Episcopul Romanului, Tipografia Cărților bisericești, București, 1923, 395 pp.

16. „Despre Rai și Scriptură. Despre iubirea lui Dumnezeu pentru noi. Despre <<Șezut-a Împărăteasa de-a dreapta Ta>>”, Introducere și traducere Preot Victor Manolache, Editura Bizantină, București, 59 pp.

17. „Cuvântări împotriva anomeilor. Către iudei”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, 405 pp.

18. „Primele patru omilii despre statui ale Sfântului Ioan Chrisostom”, Traducere din original de Stoenescu Apostol, Noua Tipografie „Profesională”, Dimitrie C. Ionescu, București, 1908, 85 pp.

19. „Predicile despre statui”, Partea a II-a, Traducere din original de Șt. Bezdechi, Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului-Noului Severin, 1938, 227 pp.

20. „Sf. Ioan Gură de Aur - Predici la duminici și sărbători”, traduse și orânduite după Duminicile și sărbătorile anuale ale Bisericii Ortodoxe de Episcopul de Roman – Melchisedek, Ediția a II-a, Editura Bunavestire, Bacău, 1997, 304 pp.

21. „Omiliile despre pocăință”, Traducere din limba greacă de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, 185 pp.

22. „Predici la sărbători împărătești și cuvântări de laudă la sfinți”, Traducere din limba greacă și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, 573 pp.

23. „Despre mărginita putere a diavolului. Despre căință. Despre necazuri și biruirea tristeții”, Traducere de Pr.Prof. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, 255 p.
24. „Omilii la Postul Mare”, Versiune românească îmbunătățită, pornind de la ediția tradusă și îngrijită de Episcopul Roman Melchisedec (1893), în colecția „Comorile Pustiei”, vol. 19, Editura Anastasia, 1997, 181 pp.
25. „Despre feciorie. Apologia vieții monahale. Despre creșterea copiilor”, Traducere din limba greacă și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001, 427 pp.
26. „Omilii la săracul Lazăr. Despre soartă și Providență. Despre rugăciune. Despre viețuirea după Dumnezeu”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2005, 377 pp.
27. „Omilii și cuvântări despre educația copiilor”, Traducere din limba greacă de Pr. Marcel Hancheș, Editura Marineasa, Timișoara, 2005, 187 pp.
28. „Despre necunoașterea lui Dumnezeu”, Traducere din limba greacă, cuvânt înainte și comentarii: Walther Alexander Prager, Editura Herald, București, 2004, 141 pp.
29. „Cuvânt despre cum se cade să-și crească părinții copiii”, în vol. „Sfaturi pentru o educație ortodoxă a copiilor de azi”, Editura Deisis, Sibiu, 2000, 139 pp.
30. „Diavolul și magia”, Traducerea din limba greacă de Zenaida Anamaria Luca, Editura Panaghia, 2002, 132 pp.
31. „Despre preoție”, Traducere, introducere și note de Pr. Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1998, 169 pp.
32. „Problemele vieții”, traducere de Cristian Spătărelu și Daniela Filioreanu, Editura Egumenița, 379 pp.
33. „Puțul și Împărțirea de grâu – 57 de predici de Sfântul Ioan Gură de Aur”, Editura Buna Vestire, Bacău, 1995, 530 pp.
34. „Din ospățul Stăpânului”, Introducere, traducere, note și comentarii de † Irineu Slătineanu, Editura Adonai, București, 1995, 190 pp.
35. „Scrisori din exil. Către Olimpiada și cei rămași credincioși. Despre deprimare, suferință și Providență”, volum realizat de diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2003, 361 pp.
36. „Cateheze baptismale”, Traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2003, 130 pp.
37. „Cateheze maritale”, Traducere din limba greacă veche de Pr. Marcel Hancheș, Editura Oastea Domnului, Sibiu, 2004, 180 pp.
38. „Mărgăritarele Sfântului Ioan Gură de Aur”, Traducere de diacon Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1994, 255 pp.
39. „Bogățiile oratorice ale Sfântului Ioan Gură de Aur”, în limba franceză de Jean Doublet, traduse în limba română de diacon Gheorghe Băbuț, Vol. I și Vol. II, Editura Pelerinul Român, Oradea, 2002, 645 pp.
40. „Despre schimbarea numelor. Despre răbdare. Despre milostenie. Despre tăria credinței. Despre propovăduirea Evangheliei și alte omilii”, Traducere din limba

greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2006, 373 pp.

41. „Întru lauda sfinților mucenici”, Traducere din limba greacă, studiu introductiv și note de Petka Grigoriu, Editura Ars Longa, Iași, 2007, 275 pp.

42. „Despre desfătarea celor viitoare. Să nu deznădăjduim. Nouă cuvântări la Cartea Facerii”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul Profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, 375 pp.

43. „Scrisorile către persoane oficiale, către diaconița Olimpiada, către alte persoane”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008, 300 pp.

44. „Omilii la Ana. Omilii la David și Saul. Omilii la Serafimi”, Traducere din limba greacă veche și note de Preotul profesor Dumitru Fecioru, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, 354 pp.

- La selecția tematică a citatelor filocalice s-au folosit următoarele ediții ale *Filocaliei românești*: Humanitas (vol. I-VIII); Institutul Biblic și de Misiune al B.O.R (vol. IX și X); Episcopia Romanului și Hușilor (vol. XI); Harisma (vol. XII).